ITINERARIVM ALEXANDRI.

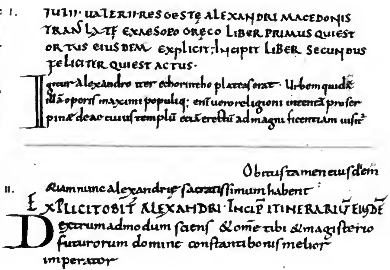
ITEM

IVLII VALERII

DE REBVS GESTIS

EIVSDEM ALEXANDRI

LIBRI TRES.

I. IULII VALERII RES GESTĘ ALEXANDRI MACEDONIS
TRANSLATĘ EX AESOPO GRECO LIBER PRIMUS QUI EST
ORTUS EIUSDEM EXPLICIT; INCIPIT LIBER SECUNDUS
FELICITER QUI EST ACTUS.
Igitur alexandro iter ech orintho plateas erat. Urbem quidē
illā operis maximi populiq; enī uero religioni intentā proser
pinae deae cuius templū etiā erectū ad magnificentiam usq;

Obitus tamen eiusdem
II. quam nunc alexandriae sacratissimum habent.
EXPLICIT OBIT ALEXANDRI. INCIP ITINERARIU EIUSDĒ
Dexterum admodum sciens & omine tibi & magisterio
futurorum domine constanti bonis melior
imperator

Ex codice ambrosiano sæculi circiter IX.

ITINERARIVM
ALEXANDRI.
AFRICA
ASIA
ARABIA
PERSIS
INDIA
OCEANUS
MASSAGETÆ
PONTUS EUXINUS
CARMANIA
GEDROSIA
CAPPADOCIA

ITINERARIVM ALEXANDRI AD CONSTANTIVM AVGVSTVM CONSTANTINI ·M· FILIVM

EDENTE NVNC PRIMVM CVM NOTIS

ANGELO MAIO

AMBROSIANI COLLEGII DOCTORE

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

MEDIOLANI
REGIIS TYPIS
MDCCCXVII.

IACOBO COMITI MELLERIO

IN DITIONE MEDIOLANENSI
REGNI LONGOBARDICI-VENETI
PRAESIDIS VICES GERENTI
R. CAESAREAE MAIESTATI
A CONSILIIS INTIMIS
ET LEOPOLDAEI ORDINIS
COMMENDATORI

QVANDOQVIDEM tu publico provinciarum, Vir excellentissime, suffragio lectus novum iter ad CAESAREM suscepisti, huic perhonorifico muneri nulla re aptius me plausurum putavi, quam Itinerario praestantissimi ducis tibi ad legendum proposito. Quippe olim persicum iter et expeditionem

IACOBO COMITI MELLERIO

IN DITIONE MEDIOLANENSI
REGNI LONGOBARDICI-VENETI
PRAESIDIS VICES GERENTI
R. CAESAREAE MAIESTATI
A CONSILIIS INTIMIS
ET LEOPOLDAEI ORDINIS
COMMENDATORI

Qvandoqvidem tu publico provinciarum, Vir excellentissime, suffragio lectus novum iter ad caesarem suscepisti, huic perhonorifico muneri nulla re aptius me plausurum putavi, quam Itinerario praestantissimi ducis tibi ad legendum proposito. Quippe olim persicum iter et expeditionem

auspicanti Constantio Constantini ·M· filio Itinerarium Alexandri vetus Auctor composuit: quod perutile scriptum et de gloria Macedonis praeclare meritum quum in ambrosianis hactenus pluteis Mediolani latuerit, hoc ego tempus praetermittere nolui quin tibi homini litterarum amantissimo eruditum itineris comitem et tempestivum adiungerem. Eius autem libri lectio ut magis varia foret et paulo diuturnior, Iulium quoque Valerium coniunxi, rerum Alexandri non indisertum scriptorem, sed quem item in apricum nondum aetas protulerat. Vale, Vir summe, et patriam tuam Deo reduce ociter revisas. Vale. iterum.

EDITORIS PRAEFATIO

Novi libri dignitas.

I. Vt e codice bibliothecae ambrosianae nondum vulgatum hunc librum proferendum susciperem, primum argumenti nobilitate, deinde copia bonae eruditionis, tum linguae latinae merito, postremo operis scripti non mediocri vetustate impulsus sum. Argumentum quidem praeclarius nullum fere esse potest, quam quod in MAGNI ALEXANDRI celebrandis gestis occupatur. Ac mihi profecto avebat animus in hac bellica nostra aetate stupendi Iuvenis refricare memoriam, a cuius olim infinita virtute orbis paene universus superatus est. Quod nomen umquam clarius fuit? cuius res gestae pares? Hunc adhuc adolescentem (non secus ac paulo ante confirmatà famâ Philippum [1]) summis rebus ac persico bello Graecia cuncta praefecit. Qua auctoritate suscepta, non ille quidem imperator visus est, sed flamma quaedam et belli fulmen et turbo, quem nulla umquam adversitas retardavit. Thracas primum, Triballos, Moesos, Illyrios, Dalmatas, Gothos, quod bellum erat mixtum ex barbaris civitatibus atque ex

Rerum Alexandri summarium.

(1) Iustinus IX. 5.

bellicosissimis nationibus, iustis omnes proeliis superavit. Mox Thebas orientem iuvenis gloriam ausas infringere tanta internecione delevit, ut cunctae Graeciae, nisi paruisset, quasi signum ad desperandum de salute sustulerit. Hinc Alexander volitans gloriae cupiditate belli impetum in Asiam transtulit, et Persarum copias ingentes atque efferatas primo congressu ad Granicum perfregit. Deinde quot regiones passibus peragravit, totidem eius victoriis illustratae sunt. Asia minor universa, quum Alexandri terror in auribus animisque omnium versaretur, in eius ditionem concessit. Iamque bellator audax fortunatus invictus praeceps oestro in ipsum Darium ad oppidum Issum defertur, eumque tanta occidione caedit, ut de sexcentis milibus militum vix parvam equitum manum fugienti regi reliquam fecerit. Exin universa Syria in deditionem accepta, regia gaza Damasci potitus, illi nimirum Macedones, qui hactenus quotidianis epulis in robore accubuerant [1], mox in Persarum auro atque deliciis volutari coeperunt. Aegyptum regionem praedivitem paene inermis Persis eripuit, qua in provincia clarissimum numinis sui monumentum exegit maxima urbe Alexandria fundata. Tyrum mox ad exemplum militaris severitatis summo excidio vastavit. Interim quum Darius innumeram manum ex suo imperio collegisset, et magnis adventitiis multorum regum et nationum copiis iuvaretur; Alexander parvo militum numero in mediam Assyriam pervasit,

(1) Confer Curtium x. 2.

tantoque regi, cuius vel solo equitatu omnes Macedonum vires proterendae videbantur (1), in aperta planitie congredi ausus est. Ibi cum Darius neque segnis profecto imperator neque rei militaris ignarus de summa imperii acerrime dimicaret, et peditatu infinito, quadraginta milibus equitum, multis elephantis, ducentis falcatis curribus, omnique genere armorum obsisteret; vicit tamen incredibilis fortitudo Alexandri, cuius et virtutem tunc caelestia prodigia corroborasse videntur (2), et certe in aestu eius pugnae divinitus ardebant oculi, totoque ex ore bellicus spiritus eminebat. Igitur tantam imperii persici molem brevis subito dissipavit aura Macedonum. Tum Babylone, Susis, Persepoli, Ecbatanisque, opulentissimis urbibus persarumque regum diversoriis, direptis, Hyrcanos quoque et Parthos et Bactros et Arios et Mardos et Sogdianos et Scythas, genera hominum horribilia ac pertimescenda, Alexander perdomuit. Deinde a rigidiore septentrione armis in meridiem conversis, gentes indicas adgressus est, quas nemo europaeus, praeter Bacchum et Herculem, neque lacessendas bello neque tentandas putaverat, brevique regionem latissimam rebus gestis suis complexus est: et Porum regem, qui magnitudine non solum animi verum etiam corporis mole ceteris mortalibus antecellere videbatur, uno

(1) Demosthenes apud Aeschinem *contra Ctesiph.* cap LII. Curtius IV. 14.

(2) Plutarchus *vit. Alex.* ed. londin. MDCCXXIII. T. IV. p. 49. Cicero *de divinat.* I. 53.

proelio profligavit et cepit: atque omnino ubique, quotiescumque ad manus ventum est, superior discessit. Iam illud quis satis miretur, quod ob cupiditatem gloriae immensam infinitamque ipsam oceani vastitatem classe tentavit, missisque navarchis incognitum antea cursum peragi iussit. Tandem ex ultima India Babylonem redux, comitia universi orbis ibidem celebravit, cunctarumque gentium legationibus adoratus est. Quamquam hic demum omnia ex laetitia et triumpho ad miseriam et funus reciderunt. Nam illa immortalitate digna maiestas, illa vis mentis corporisque, illa ineffabilis virtus morte subita obiit. Quod nisi humana consilia divinâ saepe necessitate superarentur, domandis etiam occidentis regionibus nec voluntas Alexandro nec vires deerant. Quin adeo iam Carthagini infensum fama ferebat [1], atque, ut eleganter scripsit Plutarchus [2], ceu stella quaedam Alexander ab oriente in occasum transiliebat, armorumque suorum fulgorem in Italiam ipsam Romamque iaciebat. Atque equidem, ut ego arbitror, Romanis suis frustra Livius adulatus est [3], cum eos ab Alexandro contendit victum iri non videri. Qui enim iam aetate et viribus confirmatiores Pyrrhi epirotae tenuibus copiis aegre admodum restiterunt, quo pacto victorem orbis universi sustinere potuissent? Pyrrhus primo conflictu tantam stragem edidit Romanorum, ut mox usque

(1) Curtius x. 1.
(2) *De fortun. Romanor.* sub finem.
(3) Lib. ix. 16-19.

ad Urbem populabundus processerit [1]. Quis ergo Alexandrum, cui non Epirus, sed Graecia omnis, immo oriens universus atque Aegyptus militabant, Capitolio avertisset? Nam cum omnis belli felicitas est natura insolens et superba, quis Alexandrum tot victoriarum ferocitate inflammatum inhibere potuisset? Praesertim quum etsi ille abundaret audacia, non tamen consilio interim nec prudentia deficeretur, in eoque fuerit eximia scientia belli, clarissima auctoritas, divinitus adiuncta fortuna. Porro et romani imperatores, longe (ut ii mihi quidem videntur) ab Alexandri celebritate disiuncti sunt, quorum si vel omnium virtutes gloriasque colligas, iidem tamen Alexandri famam exaequare vix queant. Ipse Caesar, quem unum Alexandro possis opponere, quique eius exemplis plurimum succensus est [2], quanto intervallo ab eo differt! Quippe romanum imperium Caesar non tam auxit quam arte et civili bello in sui ditionem redegit; Alexander e Macedoniae angulo emergens orbis prope universi, paucis etsi maximis proeliis, regnatorem se fecit: tantumque imperium constituit, ut ex eius deinceps segmentis plurima et latissima regna propagata sint. Neque Alexander re bellica solum, sed vario virtutis genere floruit. Quanta continentia is fuit! quanta fide! quanta in Deum religione! Matrem pietate summa dilexit, donisque maximis honoravit, eiusque nomen cunctis epistolis praeponere solitus

(1) Livii Epitome libri XIII.

(2) Svetonius in *Caesare* cap. VII.

fuit: eidem denique apotheosin et statuas et templa gratissimo animo destinaverat. Amicos et divitiis vivens obruit, et pulcherrimorum regnorum fecit moriens heredes. Quod si interdum permisit iracundiae dominatum mentis suae, fuit tamen plerumque mira mollitia animi ac lenitate. Tantus porro imperator quanta etiam doctrina abundavit! Is videlicet e sinu Aristotelis tamquam e gremio Minervae prodierat: tum et parentem sapientiae omnis Homerum lectione quotidiana familiarem habebat. His tantisque praeditus dotibus Alexander tum divinum gerere spiritum in hominis figura visus est, tum ad memoriam fortitudinis ac felicitatis adeo insignis evasit, ut eius fama atque nomine aures omnium hominum omni aetate circumsonare necesse sit: neque fieri umquam possit, ut de Alexandro rebusque eius gestis perhonorificus sermo conticescat.

Scriptores veteres rerum Alexandri pauci supersunt.

II. Ergo quum nihil esset feracius laudibus Alexandri maxima copia ingeniorum ad has celebrandas incubuit. Sed enim in tanta ubertate scribentium, ex veteribus quidem, praeter Plutarchum, Arrianum et Curtium, nemo iam superest qui facta Alexandri peculiari separatoque scripto illustraverit: qui vero cum cetera historia vitam quoque Alexandri paulo accuratius contexuerint, duo tantummodo ex tanta turba comparent, in graecis Diodorus siculus, in latinis Iustinus. Sed enim mihi hac de re saepius et diu cogitanti, vix credibile videbatur, quum innumeri olim historici res Alexandri memoriae

commendavissent, tam exiguum eorum numerum aetatem tulisse, neque in amplioribus codicum apothecis latere aliquem veteris notae scriptorem, in quo Macedonis vitam cum eruditionis fructu lectitare liceret. Ecce autem in hac vestigatione curiosius occupatum, praeclarus repente ambrosianus codex [1] me prae ceteris perculit mentemque meam gravius defixit. Is quippe liber vetustioribus litteris omnino circa saeculum Christi nonum in membranis exaratus res Alexandri gestas latina lingua tradebat. Rursus, re diligentius considerata, deprehendi eiusdem argumenti in eodem codice lucubrationes esse duas, priorem quidem a Iulio Valerio quodam elaboratam, quam in alium dicendi locum reiicio [2], posteriorem anonymo Auctore, atque ALEXANDRI ITINERARIUM inscriptam. Huius autem sub primis verbis ut Constantii imperatoris, cui videlicet istud opus componitur, nomen oculis usurpavi, tunc denique re inexpectata gavisus totum me ad scriptum penitus cognoscendum studio animoque transtuli, coepique operis antiquitate mirifice delectari. Scriptorem enim Ammiani Marcellini Symmachique oratoris aequalem, immo his etiam paulo seniorem, cur negligendum existimarem? Cur non statim in publicum usum et lucem protrahendum curarem? Praesertim quum et summa rerum veritas toto scripto elucesceret, et propter stili novitatem, linguae quoque latinae copias auctum iri viderem.

Codex nobilis ambrosianus.

Operis contenti vetustas.

(1) Part. sup. P. 49.
(2) Vide praefationem ad Iulium Valerium.

De Itinerario Alexandri.

III. Quo tempore imperator Constantius Constantini magni filius bellum adversus Persas summis opibus administrabat, quidam ex iis fortunatis, qui remoti a studiis ambitionis atque a militiae muneribus vacui, otium et tranquillitatem vitae sequuntur (1), rem dextri ominis atque utilis magisterii se facturum putavit componendo duplici Itinerario duorum principum eodem opere gloriosorum Alexandri magni videlicet et Traiani. Sic enim Constantio Caesari praeclarissima exempla obiiciebat, eumdemque iis vestigiis sistebat, quae si persequi posset, bellicae laudis fastigium sine controversia teneret; ipse autem Auctor domestico hoc labore publicorum vacationem officiorum compensabat (2). Iam Traiani Itinerarium, egregium ut credo opus et exoptabile, neque in ambrosianis codicibus superest, atque arsisse communi videtur incendio; Alexandri vero quod mihi se obtulit, non mediocriter gaudeo. Nam primum in genere historico magnopere mihi placet ipsa ratio et titulus Itinerarii. Equidem, si paulo attentius consideres, haec est primigenia historiae natura, ut res nimirum gesta nude ordinateque narretur. Revera si orationes et epistolas et consiliorum explicationes locorumque descriptiones latiores tollas, quid aliud superest de Curtio aut de Arriano aut de Xenophonte vel Livio, nisi quaedam vel actorum ipsorum vel agentium hominum Itineraria? Sane

(1) Itinerar. cap. I.
(2) Cap. VI.

Thucydidem quo loco res gestas in Graecia a Xerxe fugatu usque ad bellum peloponnesiacum summatim persequitur [1], cui propius compares, quam Itinerario cuidam Atheniensium rerum? Porro eiusmodi brevitatem quis reprehendat, quum in omni scripto magis offendat nimium quam parum? Fuit autem singularis quodammodo potiurque causa quamobrem facta Alexandri ad Itinerarii rationem describerentur. Etenim *Macedonum spes*, ut meus inquit Fronto [2] *torrentis modo magna vi ortae, brevi die occiderunt, quorum unius humanae prolis aetate imperium extinctum est.* Incredibilis illa celeritas, qua magnus Alexander terrarum orbem percurrit ac domuit, vix aptiore specie potuit exprimi quam Itinerarii. Praeterea quum tot ille regiones cum victore exercitu adierit, qui breviter eius historiam complecti velit, is haud aliter suo fungetur officio, quam diligenti itinerum notatione. Itaque hoc institutum scribendi de Alexandro, non primitus sub Constantio exortum est, sed iam inde a pervetustis temporibus excogitatum. Diodotus erythraeus, Eumenes cardianus Strattisque olynthius, aequales ut creditur Alexandri, ephemeridas eiusdem, quarum et fragmenta supersunt, concinnaverunt [3]. Itinerarium Alexandri scripserunt item Baeton et Diognetus stationum eius mensores,

(1) Lib. I. 89. ad libri finem.

(2) *Princip. histor.* fragm. I.

(3) Plutarchus *vit. Alex.* p. 98. Idem *sympos.* lib. I. ed. paris. an. MDCXXIV: T. II. p. 623. Athenaeus lib. X, p. 434. Aelianus *var. hist.* III. 23. Suidas voc. Στράττις.

eiusque operis reliquiae laudantur a Plinio (1), atque Strabone (2). Idem scripserat et Archelaus quidam, uti narrat Laertius (3): denique et ille fortasse Amyntas quem laudat Athenaeus (4). Tum Nearchi, quem Alexander ad cursum maritimum misit, ephemeridas paene integras in indica historia Arrianus exhibet (5). Nunc insigni felicitate contingit, ut Alexandri prodeat Itinerarium ab homine satis antiquo diligentique confectum, cum tot illa monumenta et subsidia, quibus Alexandri historia nitebatur, nondum aetas consumpserat. Et quidem ipse Scriptor sancte testatur (6), se *non de loquacium numero vilibus usum auctoribus*, *sed quos fidei amicissimos vetus censura pronunciaret.* Itaque perinde fortasse est, ac si Diodoti, Eumenis, Strattios, Amyntae, Archelai, Diogneti atque Baetonis sive compendium sive excerptum quoddam legamus nudatum omni ornatu orationis tamquam veste detracta. Et quamquam cum Arriano plerumque consentit Itinerarium, id tamen ipsa rerum potius veritate, quam sequelae studio aut imitationis conficitur. Nam quum et Arrianus apprime sit φιλαλήθης, et noster item Auctor nihil antiquius narrationis fide habeat, necessaria quadam

(1) Lib. VI. sect. 21. VII. sect. 2.
(2) Lib. XV. p. 723.
(3) Lib. II. 17.
(4) Lib. XI. p. 500.
(5) Cap. XX. et seqq.
(6) Cap. II.

ratione consequitur, ut saepenumero adsentiantur inter se. Alioquin multi sunt loci, qui satis docent, Auctori Itinerarii haud raro Arrianum neque ad exscribendum neque ad imitandum fuisse propositum (1). Ceterum utrinsque Auctoris hoc est commune institutum, ut circumcisis omnibus, quae de Alexandri pueritia atque educatione tradita ab aliis fuerant, bellicam tantum eiusdem expeditionem post Philippi necem scriptis exsequantur.

Itinerarii veracitas.

IV. Iamvero quum innumeri historici, quod quisque fere voluisset, in vitam Alexandri olim contulissent, noster quidem Auctor grave munus et arduum, ut puto sustinuit tot scripta purgandi, tantamque libidinem resecandi. Onesicritus, Clitarchus, Callisthenes, Chares, Megasthenes, Duris, Daimachus, Memnon, Hegesias, Aesopus aliique perveteres Alexandri scriptores, portenta litteris

(1) Nemo Anonymi Itinerarium arbitretur esse Arriani servile quoddam compendium. Arrianus tres filios Pausaniae caesos non narrat, Lacedaemonum in peloponnesiaco conventu aliud responsum refert, nihil de Maeotide ab Alexandro adita narrat, alium copiarum numerum Alexandro eunti in Asiam adiungit, neque Olympiadem Amphipolim usque ducit, neque septem sed sex Asiae satraparum meminit, neque Parmenionem sed Amyntam praemissum ab Alexandro scribit. Atque has varietates sub ipsis historiae primordiis notare libuit. reliquas plurimas persequi otiosum est. Obiter tamen moneo, sicui vacat, ut conferat Itinerarii cap. 44. cum Arriani lib. II. 25. Itin. 53. cum Arr. III. 6. Itin. 66. cum Arr. III. 17. Itin. 70. cum Arr. III. 23. Itin. 83. cum Arr. IV. 3. Soporis item, quo Alexander Itin. 34. ante pugnam gravatus dicitur, nulla ab Arriano mentio fit.

commendaverunt. Itaque et Caesar Iulianus res Alexandri poëtica licentia ab his exornatas existimavit (1). Ipse Aristobulus, quem tamen Arrianus in paucis miratur (2), Alexandri res eidem viventi legens, ab eo propter fabulas non sine stomacho reiectus traditur (3). Quid sequiorum temporum credulitatem seu potius figmenta narrem? Opus nostra aetate praeclarum molitus est in Gallia doctissimus Sanctecrucius qui criticâ copiosâque de scriptoribus Alexandri quaestione instituta multam fabularum atque errorum illuviem detersit, tempora constituit, geographiam restituit, atque illustrissima luce hanc veteris historiae partem aspersit. Nunc autem gratissimum eruditis fore auguramur, quod priscus Auctor Alexandri historiam omni errore purgatissimam adferat. Sane Anonymus (ut cuique prudenti constabit) studium suum ad id potissimum dirigit quod simillimum veri videtur, tantaque specie veritatis scribit, ut prorsus rapiat legentis assensum. Modestia ipsa et candidi professio animi fidem Auctori conciliat (4). Quam arroganter Arrianus sub initio historiae ingenium suum et genus et patriam et honores et litteras iactat (5)! Is quidem ob eam ingenii levitatem omnibus

(1) *Orat. I. in Constant.* ed. Lips. an. MDCXCVI. T. I. p. 10. B.

(2) Praefat. operis.

(3) Lucianus *quomodo scribenda sit historia* cap. XII. quem locum nos adscripsimus ad Iulii Valerii lib. III. cap. XII. p. 146. n. 2.

(4) Itinerar. cap. II.

(5) Lib. I. 12.

eruditis risui est. Ast Anonymus prooemium suum miro pudore conspergit. Tum quod externi ingenii nitatur viribus, vir sincerus fateri mavult [1], ne videatur tacitus aliena surripere. Neque tamen se alienis adfirmationibus, etsi probabilibus, passim venditat, sed et assensum interdum sustinet, et prudentiam declarat his fere verbis *fertur*, vel *ferunt*, val *relatum est*, vel *siquis aurem ad fidem dicentis inclinet*: tantaque semper cautione utitur quanta sit testimonium diceret: scriptor sine arrogantia gravis, sine segnitia verecundus. Et ipse quidem aperte ait, se de re magis quam de verbis laborare [2]; interim vero non mediocrem sapientiam simulatione rudis stili tegit. Huius certe simplicitas atque ordinata brevitas imitabilis videatur esse existimanti, sed experienti non item. Quis enim pro dignitate admiretur hominem, qui tantas res paucis explicavit chartis, doctis profecto, ut cum Catullo loquar, et laboriosis? quique in tanta scribentium licentia numquam a veritate se abduci passus est, numquam a fide decessit. Omnino (nisi me inventi mei fallit amor) rerum Alexandri Scriptorem hunc laudare possum paene religiosissimum. Quam nimirum ob laudem praeponendum etiam hoc in libro curavi, licet in codice post opus Iulii Valerii subiungatur. Mihi enim veritas rei cuivis semper praevertenda videtur.

(1) Itinerar. cap. II.
(2) Capp. II. et VII.

Itinerarii stilus.

V. Nunc etsi difficile est stilum et formam (sive χαρακτῆρα ut Graeci loquuntur) exponere Auctoris nondum publico voto indicati, tamen ut meo more aliquid timide dicam, is mihi quidem videtur eiusmodi, cuius sive latinitatem sive elocutionem docti homines non contemnant, dignusque scriptor qui in litterarum luce cognoscatur. Linguam quidem huius nemo barbaram dicat, quoniam saeculi quarti auctores adhuc in exemplis latinitatis laudamus: hic autem ante dimidium eius saeculi scribendi laude cluebat [1]. Porro etsi latina ingenia pressit in peius imperii inclinatio, ita ut scriptorum gradus et genera ipsis distinguantur aetatibus; Constantinianum tamen aevum nondum omnem florem elocutionis infregerat: illa tantum facilitas aureae dictionis flumenque vocabulorum et quasi spontaneitas evanuerat: poeticis iam paene tropis, audacioribus verbis, adipata quadam compositione, concisis sententiis, interdum etiam non satis apertis, scriptores utebantur (erat enim fere tempus eiusmodi cum recte loqui putabant esse, inusitate loqui:) cuius sermonis quae facies fuerit ex hoc Itinerario vel in primis intelligi potest. Anonymus enim temporibus suis consuetudinique plane servivit. Itaque et moestitiam quamdam sequitur orationis, severeque plerumque agit, ac pugnaciter quodammodo scribit. Ammianus certe Marcellinus vix simulacrum sibi aptius hoc historico inveniat. Symmachi tamen, etsi annis

(1) Consule notas meas ad Itinerar. cap. IV. et VIII.

aliquantis iunioris, mollior mihi videtur et fluentior oratio. Neque enim semper, ut quisque aetate postremus, ita linguae infantia princeps fuit. Verum, ut dixi, Ammianus haud fere se comptius exornat. Nonne Anonymus aditum ad opus suum facit illustrem (1)? nonne Alexandri imaginem satis graphice effingit (2)? Nonne eiusdem natationem tarsensem consecutumque morbum evidentissime narrat (3)? Pugnas vero tres ad Granicum, ad Issum, et in Causamelis sollerter etiam prolixeque conscribit (4). Quid? Hammonii fani pictura, nonne hilariter eleganterque laborata est (5)? Besi item persecutionem (6), Oxi amnis transmissionem (7), Alexandri luxum atque iracundiam quae interdum et in amicos detonuit (8), alia denique ut puto quaedam vix tibi Ammianus felicius componeret. Sed ut finem indicandi iam faciam, hic mihi quidem Auctor talis est, ut cum alios lego, qui meliore tempore floruerunt, videatur longe inferior: cum autem ipsum lego sine comparatione, non modo feram, verum etiam sensim probem, eoque delecter.

Itinerarii Auctor hactenus incertus.

VI. Unius adhuc mihi capitis reliquam feci vestigationem, quisnam sit videlicet huius

---

(1) Capp. I-XI.
(2) Capp. XIII-XV.
(3) Capp. XXVIII-XXX.
(4) Capp. XX-XXIII. tum XXXII-XXXV. tum LVII-LXIV.
(5) Capp. L-LII.
(6) Capp. LXIX-LXXVIII.
(7) Cap. LXXVII.
(8) Capp. LXXXIX-XCIV.

Itinerarii auctor quem hactenus Anonymum nuncupavi. Primum igitur indicia quaedam exponam, quibus si fidas, Iulii Valerii opus existimes: tum eadem refutabo, telamque omnem ita retexam ut plane controversiam in medio relinquam. In codice quidem ambrosiano post tertium Iulii Valerii librum, nullo limite spatiove interposito, immo eâdem mediâque in pagina unoque versu scribuntur haec: EXPLICIT OBITVS ALAXANDRI, INCIPIT ITINERARIVM EIVSDEM. Tum ipsum consequitur Itinerarium. Quem locum videsis in specimine codicis quod aere incidendum curavi. Ea facies codicis et ea verba quemvis facile in eam opinionem pertrahant, ut utrumque opus a Iulio Valerio se habere arbitretur. Praeterea Carolus Cangius in glossario mediae et infimae graecitatis voc. ἰβέλλινος loco quodam Callisthenis, ut ipse ait, producto, haec addit: *Aesopus eiusdem Callisthenis interpres, qui et versionem suam Constantio Constantini M. filio dicavit, tamarisci virgam vertit.* Iamvero nisi et Iulius Valerius opus suum Constantio dicavit (quod secus videtur), sequitur ut Cangius codicem viderit ambrosiano similem, in quo Itinerarium Constantio dicatum coniungebatur cum Aesopo seu Iulio Valerio; idemque existimaverit, utrumque opus ad Aesopum (rectius ad Iulium Valerium) esse referendum. Quare de Cangii quidem sententia Itinerarii parens videretur idem qui operis in codice praecedentis, nempe, ut nos scribimus, Iulius Valerius. Denique et Claudius Chiffletius

in vita Ammiani Marcellini ait, huic synchronum fuisse Iulium Valerium. Unde id porro cognovit Chiffletius? Non aliunde putem quam ex lecto codice Iulii Valerii cum addito Itinerario (cuiusmodi codicem habet bibliotheca ambrosiana) ex cuius Itinerarii (quod item Iulii Valerii iudicavit) prooemio aetatem Iulii Valerii collegerit. Sed enim hisce sive indiciis sive argumentis ego enimvero levissime moveor. Et quod quidem ad codicem ambrosianum adtinet, quoniam in altero opere ad cuiusque libri caput et calcem nomen Iulii Valerii accurate perscribitur, in Itinerario non item; idcirco vehementi dubitatione deterreor, quominus utrumque opus unius auctoris esse putem. Iam Cangius tot paene errores quot verba. Nam Callisthenem dicit qui Aesopus est, Aesopum autem qui est Iulius Valerius. Tum fieri potuisse iam monui, ut sive Cangius sive etiam Chiffletius, fallaci codicis specie decepti, alter quidem Itinerarium tribuerit Iulio Valerio, alter ex Itinerario, quem putabat Iulii Valerii, huius aetatem definiverit: ideoque argumenta ex Cangio et Chiffletio a nobis nuper prolata nullam fere auctoritatem prae se ferre videntur. Utrum Iulius Valerius tres libros suos ad Constantium scripserit nec ne, codex quidem ambrosianus, quia caret initio, non docet. Id tamen integriores Iulii Valerii codices aliquando definient. Tum vero, si ad Constantium scriptum esse opus constiterit, Cangius et Chiffletius de Auctore Itinerarii non videntur locuti; si minus illud constiterit,

Cangii rursus et Chiffletii auctoritas, ut dixi, incerta est. Adde quod Itinerarii non res solum sed stilus a Iulio Valerio satis differre videtur, quod alibi latius disputabo [1]. Ergo Itinerarii, quod nunc editur, Auctor haetenus quidem latet. Duo praeterea super hoc Auctore observare me memini: scilicet ipsum et ethnicis religionibus fuisse obnoxium [2], et hanc lucubrationem non ex aliena lingua ad latinam transtulisse, sed per se conflavisse, quod postremum ostendit cum dicit, se et pluribus usum auctoribus [3], et operi suo nomen ITINERARII sponte indidisse [4]. Haec habui de novi libri Auctore quae dicerem: Nunc iam famigeratum illud, lector optime, mihi liceat usurpare:

Itinerarii Auctor nec christianus nec interpres.

Siquid novisti rectius istis,
Candidus imperti; si non, his utere mecum [5].

(1) Ad Iulium Valerium praefat. cap. II.
(2) Confer certe Itinerar. capp. IV. XII. XLVIII. L. LI. LIII. XCVII. CXIV.
(3) Cap. II.
(4) Cap. III.
(5) Horatius lib. I. epist. VI. v. 67.

INCIPIT

ITINERARIVM

ALEXANDRI

Propositio operis.

I. Dextrum admodum sciens et omen tibi et magisterio futurorum, DOMINE CONSTANTI bonis melior imperator, si orso feliciter iam accinctoque persicam expeditionem (1) ITINERARIVM principum eodem opere gloriosorum, Alexandri scilicet magni Traianique (2), conponerem; libens sane

(1) Constantius statim ab initio imperii persicam expeditionem suscepit, nempe anno post Ch. N. CCCXXXVIII.

(2) Notemus, Itinerarium etiam Traiani ab Auctore nostro fuisse conscriptum. Utinam vero id supersit alicubi et doctis viris occurrat! Nam nec ullam peculiarem Traiani historiam legimus, et eius Itinerarii ope constaret, num reapse explodenda sit Traiani indica expeditio quam Eutropius lib. VIII. 3. et Sex. Rufus cap. XX. et duo quoque (si Deo placet) nummi apud Eckhelium *doctr. num. vet.* T. VI. p. 463. confirmant; critici autem homines, et praesertim Freretus *Acad. des Inscr.* T. XXI. p. 55. vehementer negant.

et laboris cum amore succubui: quodque meum velle [1] enimvero id exigit [a] suspensique [2] est, quodque regentium prospera in partem subditos vocant.

Auctor quos historiae duces sequatur.

II. Ac siquid ex eo iuverim vel praeiverim, vicem sciam in me etiam redundaturam: quoniam quisque mortalium iure naturae in eo se plus diligit, a quo ipse defenditur. Sed enim quamvis factorum egregiorum inops lingua testis ignobilis, ego tamen audacter innumeris [b] subeo, non meis fretus verum externi ingenii viribus. Nec de loquacium numero vilibus usus auctoribus, sed quos fidei amicissimos vetus censura pronunciat [3], quosque

(a) Codex *quodque id n̄m velle enim id et exigit.* (b) Ita cod. nisi malis *humeris.*

(1) *Velle* loco saepe substantivi nominis adhibetur addito possessivo apud sequioris praesertim aevi scriptores. Sane Augustinus *de divers, quaest. ad Simplician.* I. 10. ait: *Nihil valet velle nostrum, nisi ut perficiamus adiuvet Deus.*

(2) Nempe *otiosi et a publicis muneribus vacantis.* Sic apud Ammianum Marcellinum XIV. 6. legimus *praepositos familiae suspensae*, scilicet *otiosae et ab opera vacanti.* Confer inferius cap. VI. in fine.

(3) Inter historicos Alexandri principem sine controversia locum tenet Arrianus, isqua tantum veri studium prae se fert, ut φιλαλήθους nomen eidem adhaeserit. Iamvero latinum Itinerarium cum Arriano saepissime

istic qua potui tibi circumcisa satis curiositate collegi: adhibito sane verborum cultu restrictius, quoniam voti communis utilitas, non privatae iactantiae gloria petebatur.

De Itinerarii appellatione.

III. ITINERARIUM denique pro Breviario superscripsi, castigans operis eius [a] etiam nomine facultatem, scilicet uti centrum [b] virtutibus tuis. Animo [c] quippe sitienti laudis irritamento est, in causa olim pari scire obsecutam rationi fortunam. Praesertim cum illinc tu res martias auspicere, ubi quemque fidentiorem merita imperia sublimarint: triumphorumque tu exim stipendiis imbuêre, ubi quisque felicior pro gestis apicem posivere. Scilicet ut dum iuventae conatus paternis maturitatibus admoliris, inclytorum quam maxime principum merita supervadas: quorum protinus te te [d] in omni hac parilitate nec consilii paeniteat, nec pudeat vero fortunae.

(a) Cod. prima manu *est*, mox factum *eius*. (b) Cod. *cent.* (c) Cod. *cum animo*. (d) Ita cod.

congruit, uti quisque considerans noscet. Porro ipse Arrianus e libris Ptolemaei et Aristobuli, qui fuerunt Alexandri aequales et comites, quique omnium veracissimi ferebantur, unam historiam compegit.

Constantinorum exempla.

IV. Quamquam scio[a] maiora longe felicioraque quae profecto sint vobis exempla de maximis Constantinis patre et fratre [1]; certe (quae priora sunt tempora etiamsi meritis secunda tu feceris) ipsos illis, siquis functis [b] est sensus, voto accessuros existimo [2].

Hortatio in Persas.

V. Tibi in Persas hereditarium munus est, ut qui romana tamdiu arma tremuerint, per te tandem ad nostratium nomen recepti, interque provincias vestras civitate romana donati,

(a) Cod. pro *scio* habet *iussimo* (b) Cod. *functur.*

(1) Eximius locus ad aetatem huius Itinerarii prorsus cognoscendam. Quum enim Auctor Constantinos patrem et filium huc capite iam mortuos dicat, Constantem vero non nominet, sequitur omnino scriptum hoc exaratum esse eo temporis intervallo, quod a Constantini filii nece ad Constantem item occisum excurrit, videlicet neque ante annum CCCXL. neque post CCCL. Iure vero Auctor capite I. scripsit, Constantium ausum feliciter persicam expeditionem: intra enim illud decennium, Theophanes quidem anno Constantii imperantis sexto triumphatum de Persis narrat; annus vero eiusdem XIII. (seu potius XII.) magna Persarum occidione apud Singaram nobilitatus est interfecto etiam Saporis filio, ita tamen ut romanam victoriam mox inconsulta ferocia militum corruperit. Videsis Iuliani imp. orationem I. ed. Lips. MDCXCVI. p. 23. et seqq. nec non Sex. Rufum cap. XXVII.

(2) Quum praestantissima sint tibi, Constanti, exempla a patre et fratre, cur ego Alexandri Traianique gesta occino? Nimirum quia puto ipsos iam vita functos Constantinos patrem et fratrem exempla Alexandri et Traiani renovari percupere.

discant esse beneficio egentium (a) liberi, qui omnes illic fastibus regiis milites bello servi pace censentur.

Auctoris comparatio cum Varrone.

VI. Igitur si Terentius Varro Gneo Pompeio olim per Hispanias militaturo librum illum Ephemeridos (1) sub nomine laboravit, ut in habiles res eidem gressuro scire esset ex facili inclinationem oceani, atque omnes reliquos motus aërios praescientiae fide peteret ut declinaret; cur ego (b) tibi rem nostrae salutis adgresso non ut ex bona flamma virtutum hanc facem praeferam? quoniam quantum ingenio minor, tantum hoc voto Varrone sum potior: uti vel inde, quamquam corporis liber, animi tamen vobis militem viribus.

Auctoris modestia.

VII. Modo indicio sim quam illi viam fortitudini straverint, quae tibi nunc pro omnium salute carpenda est. Neque enim ego hic elegantiam sermonis

(a) Cod. *viventium.* (b) Cod. *ergo.*

(1) Huius Varroniani libri meminerat Nonius Marcellus in voc. *autumnitas* his verbis: *Varro Ephemeride navali, Etesiae diutius et uberius flaverant, et autumnum ventosum fuerat.* Nunc pleniore notitia huiusce libri iam fruimur.

affecto, cui de commodo usûs ipsius laboratur: cum sit felicitas maior tali in opere versanti praeisse quod prosit, quam conposuisse quod placeat: ut quo segnitior fuerit dicti simplicitas, hoc et fidei plus et luminis habeat enarratio. Quippe quoniam in talibus veritas palmam rapuerit eloquentiae: quae ubi arte protegitur, scriptor pro auctore laudatur.

Constantii comparatio cum Traiano et cum Alexandro.

VIII. Sed mihi hic et materiae parilitas blanda est et germanitas spei de te scripturo potiora tum Alexandri gloriis tum Traiani, quibuscum tibi sane commune est fatalem hanc belli lineam tangere: quoniam aetas quoque alterius nunc penes[a] te est[1], alterius vero consilium quo vincis aetatem.

IX. Quippe Alexandro illi interim sic aequabere: magnus ille cognomine,

(a) Cod. *poenes*, et deinceps *penes*.

(1) Natus est Constantius anno post Ch. n. CCCXVII. Alexander vixit annos XXXII. de Aristobuli sententia apud Arrianum (lib. VII. 28). Iam cum Arriano in plerisque, ut iam monui, consentit latinum Itinerarium. Ergo, nisi Auctor latiore quodam calculo utitur, hoc scriptum ipso anno CCCXLIX. elaboratum est, qui fuit secundus supra trigesimum Constantii.

tu vero maximi (1) filius: eadem fere natus terrae sub parte (2), eôdem atque ille (a) ducis exercitum: numero militum par, sed melior examine (3): eandem ulturus iniuriam es, sed disparis contumeliae (4).

X. Ex quo iure sane sit praesumendum, quod aequali omine militans pari potiare fortuna: hactenus socius exemplo, ceterum pro merito felicior.

(a) Cod. *inde*.

---

(1) *Maximi* titulum Constantino patri additum in nummis et marmoribus videre est.

(2) Constantius in Illyrio natus est, teste Iuliano imp. or. I. p. 5. D. Alexander Pellae in Macedonia.

(3) Constantio in divisione imperii partem militaribus copiis minime abundantem obtigisse, sed tamen tirones ab eodem egregie formatos ait Iulianus or. I. p. 18. C. p. 21. C.

(4) Alexander bellum Persis intulit ut horum in Graeciam veteres irruptiones atque insidias quas iidem Persae Philippo patri faciendas curaverant ulcisceretur (Arr. II. 14. Curt. IV. 1). A Constantio Metrodori mendaciis acquiescente bellum persicum susceptum narravisse se dicit Ammianus XXV. 4. Sed eum locum Ammiani deperditum reparat Cedrenus ad Constantini magni annum XXI. Nimirum Metrodorus quidam philosophus ad Indos peregrinatus lapides pretiosos inde retulit ad Constantinum, falso testatus multo plures sibi ab Indorum rege datos, quos Constantino donaret, sed in itinere direptum se a Persis. Eaque causa belli adversum Persas Constantino et mox Constantio fuisse dicitur. Quamquam adversus Constantium Persae ipsi initium armorum fecerunt.

Siquidem [a] Deo praesidi acceptiora sunt vota quae fas et modestia [1] concepit, quam quae efferis moribus inconsulta arrogantia rapit.

XI. Ille sibi soli vicisse gloriatus [2], factusque in amicos saevior, quo felicior fructu victoriae, calluit ob id tumultuatos [b]; saluti vero romanae tu militans, ei mox imperio contendens aetate, cuius te gloriae inmortalitas comitabitur [3]. Etenim ne tibi tantis ac talibus occupato ultra obloquar, hinc exordium faciam.

PROSAPIA ALEXANDRI

Alexandri genus et ad principatum evectio.

XII. Alexander natus Olympiade generis Aeacidarum, patre ambiguus fuit, Iove Hammone tali de sobole, et [c]

(a) Cod. *siquidem quoniam.* (b) Cod. *tumultuatus.* (c) Cod. pro *et* habet *aut de.*

(1) Constantii modestiam ac mansuetudinem commendat etiam Iulianus or. I. p. 45. D. a contrario exemplo Alexandri qui post victoriam persicam insano fastu et saevitia efferri coepit.

(2) Confer Alexandri ipsius concionem ad milites apud Iulium Valerium sub initium tertii libri.

(3) Reapse, ut narrat Ammianus XV. 1. Constantius studio blandientium sublatus immunem se ab omni mortalitatis incommodo fidenter existimabat, adeo ut aeternitatem eam aliquoties assereret ipse.

heraclide Philippo conpetente. Sed ubi Philippo successit, eumque ultus est Pausania caeso cum tribus filiis, quod hi praesidentem Aegensi theatro Philippum interemissent; fundato protinus imperio Macedoniae, omnique in ius suum arcibus regiis Peloponneso quaesita, consensu cunctorum in Persas ducere exercitum meruit, solis id modo Lacedaemoniis rennuentibus [a], non merito indigni, verum pudore posthabiti [b] sui numinis [1]: quoniam imperium sola res est, cuius pretium periculis aestimatur.

Apparatus bellicus.

XIII. Quibus [a] Alexander deditus aetatis anno vicesimo, ut se tanto apparatui idoneum faceret, legit militem voluntarium ac sibi voto conpetentem: non numero uberi, verum viribus alacritatisque usibus animatissimum. Etenim quoniam id esset commodius; se

---

(a) Ita cod. heic et alibi, ubi legitur *rettulit* pro *retulit*. (b) Cod. *posthabitum*.

---

(1) Nimirum, ut ait Arrianus I. 1, Lacedaemonios puduit a principatu suo se demittere, quem in Graeciam universam exercere a maioribus didicissent.

(2) Nempe *periculis*.

Figura et virtus bellica Alexandri.

se in exemplo ponebat. Quippe ipse visu arguto naribusque subaquilinis fuit, fronte omni nuda plerumque, quamvis pinguius fimbriata de exercitio ob vehementiam equitandi, cuius id arbitrio dabat; ex quo reclinam comam iacere sibi in contrarium fecerat: idque agebat decorius militi, quam si deflueret (1).

XIV. Statura iuvenis mediocris, membris exsuccior, sed quae nullas ferventi moras adferret: quod plus usui quam contemptui (2) lenocinaretur. Crebrioribus quippe musculis tuberascens, miris nervorum coetibus intendebatur. Pernix cursu quo vellet, et vehemens impetu quo miraretur (a): nimius tormento iaculandi, continari (b) quem destinasset peritus, fervens irruere quo audendum, constans excipere qui confideret,

(a) Ita cod. Nisi mavis minaretur. (b) Ita cod. continari a contus nempe iaculum itaque continor, aris idem. videtur quod iaculator aris. Nisi forte corrigendum est confineare vel conlimare quo.

(1) Ita reapse se habent Alexandri capita seu sculpta seu cusa. Confer summum rei antiquariae magistrum Ennium Quirinum Viscontem *Iconogr. gr.* Part. II. cap. 2.

(2) *Contemptus* hoc loco usurpari videtur pro *incremento*. Atque haud scio an huc trahandi sint loci Lucretii lib. V. 831. et 1276.

Porro aliud concrescit et e contemtibus exit.

Porro aliud succedit et e contemtibus exit.

eminus certus, comminus violentus, eques improvidus turbidusque, pedes interritus pervicaxque.

XV. Multus ad imperia difficultatum, onerosior tamen exempli proprii irritamentis: quoniam bono opere praeveniri pudibile ducebat, iuventae munus e corpore alacriter petens. Ipse barbae acutae durior et cetera candidus: et quae sibi sane quisque rectius consulat, aut ipsi certe imperatori vel militi velit. Quippe ego tibi Alexandrum dixerim, tu te videto (1). Nam nec blandiri proposui, et nolo videri auribus gratiosus, ubi oculis iudicare de te tuis omnibus lucet (a).

Expeditio in barbaros europaeos.

XVI. Is igitur magnus usu sibi Peloponnesi vires viritim oppidatimque multa benivolentia pigneratus est. Thracas quoque animo variantes impigre

(a) Ita cod. *lucet* non *licet*.

(1) Ammianus XXI. 16. Constantium his coloribus pingit: *Equitandi et iaculandi maximeque perite dirigendi sagittas artiumque armaturae pedestris perquam scientissimus ..... Figura tali sitaque membrorum: subniger, luce oculorum edita, cernensque acutum, molli capillo, rasis adsidue genis lucentibus ad decorem, ad usque pubem ab ipsis colli confiniis longior, brevissimis cruribus et incurvis: unde saltu valebat et cursu.*

subegit ab Orbelo monte qui imminet Philippis [1] urbi philippeae [a], Haemo continuus ad Istri ostia: eximque cum, mari dextro perque Euxinum militans, Maeoti transmissa, iam remeans Gothos irruisset, eos quoque superat bello, die eadem regressus ad suos: tum Dahas [2] Moesosque et Illyrios Dalmatasque omnes iustis proeliis superat componitque, et Thebas boeotias diruit tumultuatas.

Orphicae statuae sudor. XVII. Itaque iter in Asiam auspicanti nuntiatur Orpheos musici statuam plurimum sudavisse; idque laboris fore ingentis indicium [b] litteratis laudes eius cantantibus dictum. Quo magis ortu veris Hellespontum proficiscitur, mandata imperii Macedonici tum Peloponnesi Antipatro procuratione sub sui nomine:

Copiae Alexandri. nec plus suorum quam peditum X [3] equitumque comitatus V milibus proficiscitur.

(a) Cod. *urbe philippea.* (b) Cod. *inditis autumelitis.*

(1) Arrianus quoque I. 1. habet Φιλίππους πόλιν, quam lectionem adversus eos, qui scribendum censebant Φιλιππόπολιν, recte ibi tuetur Gronovius et nunc confirmat Auctor Itinerarii.

(2) Ita cod. nisi mavis scribere *Dacas*: nam *Dahae* longissime aberant in Asia.

(3) Consonat fere Diodorus XVII. 17. qui ait Alexandrum trans Hellespontum tulisse Macedonas pedites non plus duodecim mille.

Expeditio in Asiam.

XVIII. Agmen vero ceterum et auxilia circa gentium classi vehebantur belli usibus divite, quae Amphipoli in Strymonis littore (a) erat. Eo usque a matre deductus acuitur ad gloriam. Ita nobilitas et in feminis periculis est amica. Igitur ipse per Abderam Maroniamque tum Hebrum et Melanam amnes, classis vero circuitu omni XX die Seston uterque adpulere, Abydumque transmittunt, et Diis heroibus qui aput Ilium litant, ubi hasta humi fixa omen sibi facit Asiae bello quaerendae quam Persa miles ea tempestate possidebat.

Concurritur cum Persis ad Granicum.

XIX. Exim praemittit Parmenionem et Attalum duces, qui satrapas VII omnem Asiam praetendentes irritamentis a se se diducerent spargerentque: quoniam primo conflictu de summa belli decernere, priusquam suos in hoc erudisset, Alexander declinabat. Sed enim satrapae notam ignaviae declinantes quam in se scirent a rege supplicio punitum iri, ubi de Alexandri adventu comperere, apud flumen

(a) Cod. *in Strimone incoris*. Nisi quis mavult *in Strymone bicorni*: ibi enim reapse bicornis est Strymon.

Granicum congreges locant castra: quod is Granicus idaeis (1) conriviis (a) repens praecipitio montano descendens ruensque impetu plusquam agmen navale: quò (b) sperato segnius venerat eminus (c) Macedo.

XX. Res vero erat Barbaris ceu secura, Graecis ardua: amnem tantae latitudinis et torrentis profundi, abruptis utrimque ripis, adversum aciem evadere, quae multiplici numero gregatim sparsis obsisteret. Nihilominus ubi suos quoque Alexander velut ex pari obviaturos sub luce conposuit, paulisper moratus, itidem ut digesta acies erat aequali fronte, vadum evincere incitat.

Granicum superant Macedones.

XXI. Ita res belli audaciâ ne an vero fortunâ plus suâ *peragatur* haud pronunties exemplo praesentium. Ubi ordo quippe alvei tot milibus obtentus

(a) Ita cod. *conriviis* ut ego quidem lego, non *conrivus*. (b) Cod. *in quo*. (c) Ita cod. nisi forte est corrigendum *exercitus*.

(1) Cod. ita; *Granicusa. daeis*. Videbatur autem scribendum *idaeis*, quoniam Homerus *Iliad*. XII. 21. Granicum recenset in fluviis qui ab idaeis montibus profluunt. Nisi quis mavult scribere *adrastiaeis*, quandoquidem Iustinus XI. 6. ait: *Prima congressio* (Alexandri cum Persis) in *campis Adrastiae fuit*.

armatis, incerta soli validitas, divinâ fortunâ vix tamen profundo sese vultu modo liberi dexterisque emersissent (a) mutuo adminiculabundi; mox eis erat scutum levare, tela imminentium fundere (b), praerupta littoris conplanare, trudere infestantes. Tum quisque evaserat prior, vim cavere, sequentes educere, ordines struere laborabat.

Periculum Alexandri.

XXII. Satis tamen constat, hic quoque laudis palmam penes regem fuisse. Dirigens quippe Alexander ante omnis cornu dextrum scandensque littus obviam, cum in sese duces hostium excivisset, ferventius bello usus, dampno militiae periclitabatur. Namque ubi ei hasta praefracta est, dum circumspectat suos dumque sibi porgi (c) aliam petit, irruenti Mithridati, qui gener Dario regi erat, telum quod accepit intorsit. Quo protinus strato, etiam tunc et in haec intento a tergo supervolat Spyridates, libraveratque iam acinacem post galeam

(a) Cod. *Ubi ordo quippe tot alvei millibus obtentus armatis incerta sub soli validi* [illegible] *fortuna vix tamen profundo sese vultu liberi dexterisque emersissent.* (b) Ita cod. sed videtur scribendum retundere, aut tela in imminentes fundere. (c) Ita cod. porgi.

caesam brachium bellantis Alexandri petiturus; ni viso Clitus id faceret quod *ille* minabatur.

Victoria Macedonum.

XXIII. Eis caesis, aditus bellantibus datis et virtutis exemplum reliquis insequentibus. Nec [a] denique fuit mora transitui, proelio [b] ita non multo post debellato, internicione hostibus caesis (nisi pauci qui studio fugae arma propere [c] abiecerant) captisque [d] aliis, quorum plerique Athenienses Persis precio militabant: quos quidem ferro vinctos Macedoniae rura *colere* iubet. Utrimque caesos humat [e]. Praedae pleraque iactans gloriae matri transmittit.

Asiae minoris civitates et provinciae domitae.

XXIV. Igitur hac belli fortuna in confidentiam consequentium [f] eruditus, Lydiae Sardis et reliquas recepit Asiae civitates aditu indemni, Persis navale bellum frustra temptantibus, quoniam terrestribus undique sumptibus aut praesidiis arcebantur. Fuit tamen Alexandro etiam Halicarnassi anceps bellum, quam obsidione vix coepit et diruit: propiciatus hinc post reginae, cui mox

(a) Cod. *haec.* (b) Cod. *quo proelio.* (c) Cod. *pronere.* (d) Cod. *captivo.* (e) Cod. *utrique caesos humans.* (f) Cod. *inconsequentium.*

reddidit regnum eius urbis, ab eaque se filium dici dignantissime pactus est.

Insidias vitat Alexander.

XXV. Exim Lyciam ac Phrygiam suas facit. Cumque ageret Phaselide, audit Aeropi filium novare adversum se res velle, hortatu Darii, Asinae internuntio, ut si is magnum Alexandrum oppressisset, regno eius uteretur, additis sibi auri talentis mille et amicitia Persarum. Quod is Alexander Aeropi, interfectoribus Philippi conscius, heredis eius clementiam [1] callidam suspectaret: et est creditu facile quod conscientia opinatur ad sui meritum. Ea ergo reprobata [2], ex consilio hominem amolitur, Pergenque Panphyliae protinus transit.

Idem Asiam minorem victor percurrit.

XXVI. Hinc Aspendiis condicione imperata, cum Side tenderet, neque Aspendios obsequentes iussis audisset, regressus eos captivavit transitorie. Tum itinere mutato Pisidiam [a] una cum exercitu repedans, reniti ausam invitamque

(a) Cod. *Psidia*.

(1) Huic enim Alexander rex peperceràt teste Arriano I. 26.

(2) Scilicet *clementia*.

obsequiis Sagalassum expugnat urbem monte munitam: perque Sagarim Phrygiae amnem Euxinum venit. Eoque de Macedonia sibi eques pedes*que* miles adhaerescit viribus quam numero magis: quo auctus protinus per Bithyniam et Galatiam tum Cappadociam, superato Tauro Tarsum Ciliciae venit *multo* labore [1], urbem sibi paene fatalem ex hac periculi facultate.

Arsamis satrapae fuga.

XXVII. Arsames satrapa magna cum manu bello in se [2] etiam tunc paratus ferebatur, adhuc [a] Ciliciae potens. Eo usque [b] Alexander, ut ei mos erat, armis gravis peditem suum pedes ipse in acie comitabatur. Sed enim aufugerant qui armabantur *ab* Arsame.

Alexander natat in Cydno.

XXVIII. Ipse ubi Tarson invehitur, sudore et pulvere miles decens labore et honore regali, Cydnum amnem videt urbis eius media pervadere, coetu civium coronatum, mundum facie, acutum frigore, nimium agmine, festiuum

(a) Cod. *ad haec*. (b) Cod. *eosque*.

(1) Cod. *laborem*. Scripsi autem *multo labore*, quia Aristobulus apud Arrianum II. 4. ait, Alexandrum ex nimio labore Tarsi in morbum incidisse.
(2) Nempe in Alexandrum.

meatus, ripis virentem [a]: delectatusque tali elemento seu fluento, victus aestu ac desiderans frigoris, an ut fortitudinem sui intuentium civium theatro lactaret, saltu pontem fluminis scandit, una clypeo loricaque et [b] telo cum casside, inque amnem sese translatus alacri saltu praecipitat, eiusque omnem, retentans arma, latitudinem natat. Ita interpretatus [c] est regiae fortitudinis formam ex se militi dare qui se se iactaverint.

Idem Tarsi aegrotat.

XXIX. Sed minores animo corporis ei vires fuere sustinendae iniuriae. Calens quippe omnis ac vaporatus, hausto fluminis frigore penetrabilius utique quo rarior [d], tantos febrium sibi contractu nervorum vapores excivit [e], ipsis vitalibus vi frigoris ebriatis, ut spe bona medici laberentur, ni amore in eum diligentiores fuissent.

Amicitiae fidentissimae specimen.

XXX. Tum quidem fertur illud specimen extitisse Alexandri virtutum ad amicitiam memorabile. Philippus medicus alvo eius incitandae potum parabat. Id Parmenion aemulus Philippo

(a) Cod. *ipsis virente.* (b) Cod. *vel.* (c) Cod. *interastes* pro *interpretatus.* (d) Cod. *ratior.* (e) Cod. *exivit.*

venenum noxium dicens, litteris regem uti letali [a] prohibebat. Quas ubi Alexander hausturus excucurrit [b], chartam medico legendam dans, ilico ipse poculum stringit, unaque vitium morbi et calumniae diluit: docuitque, amicitias probatas secundam non recipere deliberationem.

Alexander Dario occurrit.

XXXI. Post id magnae curae Alexandro fuit Ciliciam quoque omni hostium interpellatu purgare. Iamque Mallon urbem appulerat Ciliciae non ignobilem, cum Darius ei adnuntiatur omni cum belli apparatu abesse bidui viam [c]. Quae res Macedonas itinere praeversos tantum in belli ardorem spe praesumptae victoriae levat, ut ipso biduo gravarentur mora et taedio.

Concurritur ad Issum. Hortamenta militaria.

XXXII. Issum denique uterque concurrunt, aciemque angustis loci faucibus struunt. Atque hic sane operae pretium foret, si modo suscepta opera pateretur, referre in milites utrimque regalia incitamenta: ut hinc Graecis ultionis necessitas dicta sit et sui

(a) Cod. *loetale.* (b) Ita cod. (c) Cod. *via.*

dignitas et praeiudicia fortunae; at contra Persis adrogantia ventilata: cum summa utrubi fuerit, vitam illic relinquendam unde non victoria sequeretur.

XXXIII. Quamvis Alexander Hammonis numine, ut paterna sui procuratione, in spem uteretur militis creduli: quoniam res (a) securis Dei altero tanto iustius antistat, et eruditio fit audaciae confidentia praeiudicii, accedente (b) ad commodum sui quod hosti illic de loci lege ad emolumentum peribat, cuius DC. milia bellatorum in parte vigesima numerabantur (1): verum conditio sitûs vires aequaverat, in faucibus loci aequis frontibus concurrentibus.

Copiae Darii et Alexandri.

XXXIV. Hic ego (c) facinus auditu dignum non praetermittam in loco ponere. Quippe Alexandrum ferunt, ubi pernox aciem suam voto conposuit stipavitque securior laterum; adeo

Alexander ante pugnam somno gravatur.

(a) Cod. re. (b) Cod. accente. (c) Cod. ergo.

(1) Alexandri exercitus triginta militum milibus constabat, quae erat pars vigesima ad rationem persici exercitus. Sed quum pugna angusto in loco confereretur, peribat seu fiebat inutilis pars maxima copiarum hostilium, cum insigni commodo paucitatis Macedonum.

post id pingui somno soporatum, ut adulto iam die hosteque propinquante vix ducibus excitaretur. Quaesitumque ab eo et quid causae esset, quod sub illo discriminis tempore curae plenus adeo solito diutius ac profundius cubitavisset? eumque dixisse laetiorem: Sane non frustra, quod insperata sit copia sibi hostium data, securum factum acie disposita pro sententia (1).

Victoria Macedonum.

XXXV. Postque id ipsum dextrum cornu duxisse in confertissimos Persas: et thessalos equites mox insecutos, ac minaces maxime hostium globos ilico discidisse, acrique impetu agmen ad amnem Pinarum trusum in terga vertisse: plus multitudine sui hostibus quam metu fugave turbantibus. Ipse denique mox Darius curru relicto et in curru insignibus regiis aegre (a) illi fortunae eximitur. Affectibus (b) quoque in tentoriis

(a) Cod. *aegregiae*. (b) Cod. *effectibus*.

(1) Alexandrum insolito soporé gravatum imminente pugna ad Arbelum (seu Arbela) aiunt Diodorus, Plutarchus, Curtius, Iustinus. At Auctor Itinerarii ante proelium ad Issum id Alexandro contigisse narrat. Arrianus neutrubi eius rei meminit.

regiis hosti relictis: dolori dedecorique *quae* spolia tam foeda quam bello non necessaria: matre et coniuge comitantibus filiabusque duabus et filio. Opum tamen eius minus opinione illic inventum; quoniam pleraque festinans Damasci commendaverat. Alexander tandem (a) victor ad Darii epulam (1) et tentorium subit: isque finis bello (2) fuit.

Alexandri humanitas erga milites.

XXXVI. Insequenti Alexander die, etsi gravi femoris saucius vulnere, obiit tamen cunctos, et quisque desideratus uti sepeliretur et Persa ex pari iubet: quisque vulneratus ut curaretur, donatis his regie, quorum in bello ipse commilitio fortitudinis testis erat aut socius difficultatis.

Darii familiam captivam invisit Alexander.

XXXVII. Audito tamen captarum Darii mulierum (b) ululatu, quibus visa arma Darii vel currus opinionem caesi regis adferebant, exisse ad eas (c) fertur et honorifice vidisse, regieque observari

(a) Cod. *tamen.* (b) Cod. *mulierum.* (c) Cod. *eos.*

(1) *Epulam*, inquit Festus, *antiqui etiam singulariter posuere.*
(2) Nempe *certamini.*

iussisse. Ubi additur, Hephaestiona (a) una cum vidissent indiscretius cultu, de auctu corporis melius opinatas, ipsum pro Alexandro salutasse. Sed enim errorem hunc matre Darii erubescente, dixisse regem, nihil eam erroris eius paenitere debere: in utroque enim se Alexandrum salutatum.

Darius ad Euphratem, Alexander in Syriam venit.

XXXVIII. Darius tamen collectis ex fuga ferme ad ·IIII· milibus equitum, Euphraten petit insequentibus interponendum. At enim Alexander praecoque properans, Coele conposita eiusque urbibus confirmatis, poenicis (b) quoque Syriae res invisit, et Stratona Gerostrati filium (c), qui Persis navalibus (d) praeerat, supplicem recipit libenti cum venia suum factum. Ab eo aurea corona coronatus, Aradium (e) multasque sibi alias adhibet civitates.

Darii litterae ad Alexandrum

XXXIX. Ibi Darii sumit supplices litteras se culpa purgantis, neque belli causas ab se ortas, verum lacessitum obviasse. Quae utcumque res fuerit,

(a) Cod. *Efestiona*. (b) Ita cod. pro *phoenicis*. (c) Cod. *filio*. (d) Cod. *vanalibus*. (e) Cod. *Arabium*.

sese nunc quaesere matrem sibi affectionesque restituat, quarum pretium facere auri talenta ·X· milia.

Alexandri responsum.

XL. Verum Alexander refert: Si praecedentium memor sit, belli [1] fortunam Persarum merito inclinasse: frustraque nunc offerri sibi ceu si sint dubia quae iure Martis iam sua sint, una ipso qui largiatur. Darius vero si velit reabse fortunae parere victorisque nosse clementiam, quid quaeso interest [a] ut manu ita et moribus sponte se dedat [2]? Neque paeniteat sui ni bellum mavelit.

Alexander Damascum et legatos Graecorum capit.

XLI. Hisce responsis, Damascum capit obnisu levi opum conditorium persicarum. Tum legatos intercipit Thebanorum et Spartanorum [b] Dario blandientes; sibi iniquos. Neque in eos inmitius consulit gentium iure, sed dans modestiam tempori.

(a) Ita cod. (b) Cod. *et partem unam.*

---

(1) In codice interpungitur post *belli*, quae si interpunctio placeat, scribendam fortasse est *bellorum*. Dicit autem Alexander, se praeteritas Persarum in Graeciam excursiones ultum venisse cum exercitu in Asiam qui iusta fortuna victor evaserit.

(2) Nempe supplex veniat ad Alexandrum, quod ait Arrianus II. 14. Codex autem habet *sedebat*.

Idem Tyrum obsidet captamque vastat.

XLII. Tyrum tandem (a) veniens sacrificare Herculi voluit, quod secus incolae aestimantes, internuntiis caesis, causas belli sibi et excidii peperere. Arceri quippe rex aditu dolens, urbem obsidere instituit. Ea Tyros insula etiam tunc erat haud procul continente, adeo ut facile sibi Alexander vindicaret, quod adgestu iacto eam urbem terrae continuet. Inque id protinus e Sidone naves accinntur, unaque his Gerostratus rex Aradi venit, relicto satrapa Autophradate et Medica amicitia: Poenices quoque et Rhodii Soliique (b) vecti classibus suis et una Mallonii Cypriique utiles bello navali Lyciique (1) adfuere, adgregatis etiam ex Macedonia navibus ac militibus. Iusto iam denique apparatu opus coepit: triduo facile laboratur. Hinc (c) machinamentis admotis disiectisque muris et internicione incolis caesis, obtimates tamen pauci in Herculis templo reperti honore Numinis sospitantur.

(a) Cod. *tamen.* (b) Cod. *vel Hrodii Soliive.* (c) Cod. *hic.*

(1) Cod *navalidii.* Corrigo autem *Lyciique* potius quam *Lyduque.* Lycios enim Tyrum auxiliares Alexandro ducit Arrianus II. 20. cum Gerostrato, Phoenicibus, Rhodiis, Soliis, Malloniis Cypriisque.

Darii legatio altera ad Alexandrum.

XLIII. Haec dum Tyri geruntur, Darii legatio revenit ceu si [a] in auctione regni pausam malis praesentibus petens pretii delinimento (lucrique additamentis livens gloriae conpetitioni) quo [1] pars major mortalium vincitur: nam virtus in paucis est. Quippe ad decem milia talentûm auri pro matre et filiis uxoreque sponsa [2] iampridem addebat quidquid utrique regno possidendum limes Euphratis dispesceret [b] ac muniret a se datum iri, cum filiarum una quam sibi victor nuptiis delegisset ad fidei religionem.

Alexandri responsum.

XLIV. Haec adeo ampla videbantur, ut Parmeniona sit relatum, se sane dixisse si ipsus [c] Alexander foret, oblata petiturum: responsumque a rege, se quoque si Parmenion foret oblaturum. Renuntiari denique Dario iubet inscientiam sui [d] ridere, quae omnis est sua, partem malle [e] quam universitatem. Nam

(a) Ita cod. (b) Cod. *Euphratre displiceret.* (c) Cod. *ipsius.* (d) Cod. *inscientie vitui.* (e) Cod. *male.*

(1) *Quo* refertur ad *delinimento*, ideoque interposita verba parenthesi inclusi.
(2) Scilicet oblata antea talenta decem mille. Confer cap. XXXIX.

de eius filia, ni temperare sit pulchrius, copiam non morari: sibique ipse si consulat, sensurum (a) coram nosse victoriae modum quisque noverit vincere. Hic Darius pace desponsa parando rursus bello incubuit cunctis suis viribus.

Gaza obsidetur.

XLV. At vero Alexander Palaestina sibi integrata, ire Aegyptum destinat. Sed enim Gazan (b) Batis Eunuchus advorsum transiturum armaverat, quod ea urbs suggestu ardua, harenis circa perpinguibus, ut (c) humectis satis subsidiis, vallaretur: valida muris, difficilis accessu, ambitu *maxima*. Quare quoniam ad gloriam arduis (1) res amicior quo (d) difficilior spes, hoc ardescere rex inpensius, rimarique laudem de moliminis difficultate.

Prodigium.

XLVI. Igitur et accessus adgestu solidatur, et bellum iam sacrificio commendabat; cum ales quaepiam arae lapidem supermittit. Quae vates et quisquis haec coniectare in artibus habent, et

(a) Cod. *consulam sensulum*. (b) Ita cod. at inferius *Gazam*. (c) Ita cod. *ut*, sed malim *et*. (d) Cod. *quare quodam ad gloriam arduis res amica quod*.

(1) Nempe *erectis*.

excidium urbi portendere et ruinam, et regi periculum praemonent, ni caveret. Neque res ultra differtur. Eruptio quippe irruens indigestum etiam tunc militem turbat.

Gaza capitur.

XLVII. Quem ubi Alexander viritim accitum obvium confirmatumque ratione quantocius ipse praevius ducit, nil praedictorum [a] memor, aut magis imperii quam sui; catapulta humerum vulneratur graviter quidem: sed enim animo vim corporis sarciens, capiendae urbis spem vaticinii fide de suo periculo ratam sentit: et posthabito vulnere ut perdurat, admotisque obsidialibus [b] machinamentis cum tuniculis insertis, idque assidue ac profundius; quarta demum die irruit Gazam ac diripit, colique in posterum sinit, usûs eius studio et opportunitatis, ut qui haec talia sibi vinceret.

Alexander venit in Aegyptum.

XLVIII. Hinc septima die Pelusium et opima Aegypti venit, iam classe praemissa, nihil sibi Mazace satrape eius loci audente subsistere. Quare

(a) Cod. *praedictum.* (b) Ita cod. nisi mavis *obsidionalibus.*

inde naves Memphim per Nilum suburgueri iubet, ipse per Heliopolim pedes eôdem occursurus: ibique Diis Aegypti sacra facit et sacros agonas exsequitur. Exim [a] Memphi defluente exercitu Canopum descendit. Quam circa loci facie delectatus condendae urbis desiderio occupatur: Divum aevo re [b] proxima mortalibus insciens [1] in opere pulchro perpetuari nomen auctoris.

Alexandria conditur in Aegypto.

XLIX. Igitur ubi solum describi conveniret, eius scientiae artificibus, quos architectonas vocant, limitandae humo ferunt pulverem defuisse: eoque milites iussos, quisque secum alphita esui potuive gestitaret, ea cuncti conferrent: eximque illos solo pingendo paruisse. Sed enim mox in cetera providentia rege distento, adlapsas alites depastasque edulium aspergine liniamenti. Quod portenti coniectatores cum secus ducerent, Alexandrum sermo est pronunclavisse, eam urbem multis

(a) Cod. *ex sim.* (b) Cod. *rem.*

(1) Ita cod. *insciens* pro *sciens*, non sine aliorum auctorum exemplis.

circa palantibus vicinisve gentibus altricem futuram. Haec molienti omnis quisque faverant Persis, relictis satrapis, Alexandro accessere: coramque pro merito aut voluntate laudantur.

Peregrinatio ad Hammonem.

L. Ipse Hammonis sacrum longe in desertis situm, ut illa sibi opinio patris staret, itinere incerto et inlimitatis locis magno dierum plurium labore contendit, quoniam harenis aequalibus diu non dinoscibile est. Denique duos corvos draconesve praevios ivisse aiunt inimici fabularum(1), donicum locum sacri appulit ire, sane secretum Deo et ad mira quaeque credendum.

Fani Hammoniaci situs amoenissimus.

LI. Quippe per immensum illud pelagus harenarum loci facies offertur consita, arborum virens, nemoribus umbrosa, inhospita solibus, fontis affluens, tam Deo quam copiis dives. Hic pratis mollis, hic floribus picta, glauca hic oleis, hic ebria Libero, hic palmis arboribus grandifera et

(1) Nempe apud Arrianum III. 3. Aristobulus et communior fama corvos, Ptolemaeus dracones praevios ivisse Alexandro narrant. Et quidem hos auctores ceu plerumque certissimos exscripsit Arrianus.

caesariata, interscatentibus nymphis [1] et interloquentibus rivulis.

Fontes apud Hammonem. Sal fossilis.

LII. Nec tamen illi ex ingenio nostratium fontium sunt. Quippe praecallidi noctis e medio sensim meridie frigent ad nivem gelidi: eximque tepentes in noctis medium convalescunt. Salem quoque offendunt nitore quo purior crystallus, et sapore gratissimo ceu si arte conditur, forma terete qua ovum est, paulo maius quam ovum ex ansere, longius, crassitudine toto pervium lumine. Denique exim mola sacrificanti pro ture est odoribus efficacior [2].

Oraculum redditum Alexandro.

LIII. Hinc patris Dei oraculis confirmatus Memphim redit, quo sibi legationes graecae convenerant. Et eae referunt cupita nihilo minus voto laetiores. Athenienses quoque captos Granici [3] suos impetrant.

Alexander it rursus contra Darium.

LIV. Enimvero ipse cognominis sibi urbis iam conditu adolescente, surgentibus moenibus, tum belli rebus

(1) Ita cod. pro *lymphis*, ut alia exempla docent.

(2) Hunc salem probe describit Plinius XXXI. sect. 39. quorum in omnibus consentiret Auctor Itinerarii, nisi is sal diceretur a Plinio *ingratus sapore*.

(3) Recole superius cap. XXIII.

civibusque formatis, Tyrum redit, classe praemissa: Thapsacumque [1] receptus *in* urbem, mox duobus pontibus amnem eum [2] transit, quamvis Mazucus [3] missus Darii interturbaret. Eximque laeva habito Euphrate montibusque Armeniae, pro utensilium commodo itinere quaesito, Babyloniam tendebat.

Alexander Tigrim transmittit.

LV. Ibi speculatore forte intercepto Alexander, quem in hos usus sibi Darius armaverat, noscit eum iam Pigreta [4] amnem appulisse, obstiturum scilicet transmissuris ibi longe auctiore exercitu animo numeroque. Verum cum is consilio mutato pedem de amne retulisset a tergo hosti venturus, Alexander protinus eum alveum transit praeruptis difficile superabilem.

Velitatio cum Persis.

LVI. Ibi suorum viribus fotis [a] et ad futura praedoctis, agmen iam acie

(a) Cod. *fortis.*

(1) Cod. pro *Thapsacumque* habet *imminentemque*, quod corrigendum erat ex Arriano III. 7.

(2) Nempe *Euphratem.*

(3) Ita cod. *Mazucus.* Verum apud Arrianum III. 7. Diodorum XVII. 55. et Plutarchum est Μαζαῖος. Et quidem in latino codice facilis fuit mutatio *a* in *u*, *e* in *c*. Apud Curtium etiam est *Mazaeus.*

(4) Nempe Tigrim Mesopotamiae. Arrianus aliique scribunt Τίγρητα.

composita ducebat. Quarta denique die eminus e celsioribus speculis equitibus palabundis, ut sese videre, concursu protinus habito pars aut caeduntur aut fugantur. Sed enim [a] agminis pondus Dario ipso duce omnisque belli apparatus haud procul indidem habebatur, una omnibus gentibus barbaris quae nominis alienae nostratium sibi mutuo peramicae sunt. Erantque eis numerus in ·XL· equitum milibus munitissimus, pedes vero his tricies tantum, falcati currus ducenti et elephanti turriti, quae [b] illis est pompa iactantiae.

Copiae Persarum quantae.

LVII. Hisque cum copiis castra conlocant iuxta [c] Bulemum [d] amnem Arbelo urbe non procul, vel quod alii mavolunt in Causamelis [e], id loci nomen est. Illic fertur orso Dario [f] suos in bellum adhortari, visum eunuchum, qui una affectibus captus, refugerat, commodum dixisse quo castitatis honore utque regie sui haberentur: *tunc*

Darius copias instruit ad pugnam prope Arbelum.

(a) Cod. *sedens.* (b) Cod. *turrique.* (c) Cod. *iunctum.* (d) Ita cod. Variant autem vehementer in huius fluminis nomine Arriani et Curtii codices, nempe habent *Bumadus*, *Bumodu*, *Bomamelus*, *Boumellus*, *Bumelus*, *Bumolus.* (e) Ita cod. Sane et Plutarchus scribit Γαυγαμήλοις, alii *Gaugamelis.* (f) Cod. *Darius.*

illum petisse (a) divinitus pro concione, *si* sibi iam fato non liceat, Persis Alexandrum imperare. Tum locum diligit (b) tendendo *ubi* hostis visabundus erat. Id aequor inoffensius equitabile, et Issico bello (c) conditio diversa: ut (d) quod illic animi virtute provisum est, magna hic corporis rursus fortitudine peteret.

Deliberationes Alexandri.

LVIII. Igitur omni quatriduo viribus suorum refectis, exploratoque belli loco, nequá Persarum insidiae, sarcinis Alexander relegatis, oratione incitat suos: itaque provehit aciem silentio imperato, ut repens fragor fieret terribilior. At enim ea omni die uterque trepidi et circumspectantes, itidem ut constiterant, in acie quievere. Utendumque noctis adiutu Parmenioni consilium erat: quod Alexander dissicit (e) specie victoriae indecentis, reabse quia noctis fortunae confidere, ubi nihil cautioni licet, et imprudentiae est et inscientiae, quoniam consilia bellica longe tutius oculi metautur.

(a) Cod. corrupte sic: *nullius absque eius grae creumpetisse.* (b) Ita cod. pro *deligit.* (c) Cod. *bellico.* (d) Cod. *aut.* (e) Ita cod. heic et alibi pro *disicit.*

Copiae Macedonum quae.

Quamvis ipsi haud amplius equitum ·VII· milia, id vero peditum quod Persis equitum [1].

Pugna ad Arbelam.

LIX. Quare in hunc modum nocte superata, ubi cum die equites Scythas dextrum cornu suum irruere velle et circumplecti Alexander videt, obvius tendit. Diuque ancipiti fortuna tandem tamen trusus hostis multo obdurantium dampno in terga convertit [2]. Ultra iam Macedonum pervicacia iverat: at enim Bactris paene frontis in medio numero claudentibus, convertit Alexandrum nuntius suppetiatum suis post fugientibus, qui sibi imminebat [a]. Ac sic Scythae quoque levati insecutore, ubi a tergo vacant, integrant vires reversi, Bactrisque congregantur, spe audaciam nutrientes.

LX. Fitque pugna acerrima iactatuum crebritate. Quippe Pannoniis [3] alacritas est amica more gentis suae, vel

(a) Cod. *quis imminebat.*

(1) Nempe ·XL· milia. Confer cap. LVI.

(2) *Convertit* sensu neutro, ut apud Frontonem *de feriis Alsiensibus* epist. III. ed. Mediol. p. 192.

(3) Ita cod. *Pannoniis* heic et inferius. Sed omnino scribendum videtur *Paeonibus*. *Paeones* enim non *Pannonii* equites sequebantur Alexandrum. Confer Arrianum III. 13.

obtinendum (1) expeditius proeliantibus, quod, praeter scuti usum loricae, ut oneris, neglegunt: contra hosti, quamvis gravis, inpenetrabilis tamen ac satis firma corpus omne munitio clauderet et tueretur. Verum sic quoque inter eos (2), Pannoniis nunc impete retrudentibus aut concitantibus (a) diuque aestu martio fatigantibus, inmitti currus iubentur.

Currus falcati. LXI. Eaque res et fraudi Persis *fuit* et spiramento (b). Quippe curulium falcium, discedentibus his qui imminebant Scythis (3), *Macedones* (4) praedocti, pones ubi inruere (c) cursus intuentur, sensim in latera demissi (d) aditum quidem transituris dabant, utrimque tamen equos bigas aurigantesque facile confixerant. Idque adhuc Persis equestre tantum proelium videbatur ac velitatio levis armatorum.

(a) Cod. *concinantibus.* (b) Ita omnino codex. (c) Cod. *inruere.* (d) Cod. pro *demissi* habet *denisess.*

---

(1) Ita omnino codex. Eget autem locus medica manu. Arrianus quidem III. 13. ait Paeonibus ad tempus praevaluisse Scythas, quod hi eorumque equi tutioribus armis protegerentur.

(2) Sequitur in codice spatium unius vocabuli.

(3) Cod. *Scythae.* Iamvero Scythae, quos ante dixit Auctor Pannoniis (seu Paeonibus) institisse, tunc paulum remiserunt, ut aream curribus immittendis relinquerent.

(4) Vel, si mavis, *Pannonii.*

LXII. Quare Darius movet phalanga in Alexandri dextrum cornu quod eius praesentiâ praeponderabat, sensim tendens suos ut pauciores circumveniret. Sed ferventius obvians, re provisa, plerosque Alexander dissicit, nec obsequi consilio sinit, adeo torrenti turbine et alacritate, uti Darius ipse, exemplo hostis et pudore agricior (1), etiam tunc agminis sui in medio naviter bellans, ubi incondite suos turbare videt, studio salutis neglegens existimationis in fugam verteret, idque curru, quod nobilius decebat. Neque difficile ceteri pedibus in sententiam secuti (a) regis exemplum, paria consultant (b), dum Cadusii (2), pars multitudinis persicae, rupta Macedonum acie in sarcinis praedarentur: qui tamen mox suorum comperta fortuna, qua via tutior, fugientibus conpetunt deminutionem (c).

Fuga Darii.

Alexander suis laborantibus subpetiatur.

LXIII. Sed haec in Alexandri sane dextris agebantur. Laevum vero, quod

(a) Cod. *secutus.* (b) Cod. *consultans.* (c) Ita cod.

(1) Ita cod. Videtur autem putus hellenismus ex ἀγροικότερος, quamquam sententia duci videtur ab ἄγριος.
(2) Cod. pro *dum Cadusii* habet *quasvisio*, sed erat corrigendus locus ex Diodoro XVII. 59. Curtio IV. 15.

Darii cornu (1) dextro obviabat, aegre satis cura Parmenionis tuebatur: repensarentque Persae dampna praedicta, ni Darium Alexander insequens per internuntium nosceret Parmenionis res vergere dampno haud levi: eoque comperto et ancipiti satis bello eminus viso, regressus eidem subpetiaretur (a). Neque enim mora bello fuit a tergo hostium venienti, quin viso tali auxiliatore cuncti protinus laberentur, ut spes fugae blandior cuique.

Infinita victoria Macedonum.

LXIV. Quare ipse Alexander Darium insequi statuit: agmen vero transmisso Lyco flumine, quod ultrorsum est, castra vallo munire, ibique quam queant ocius refectioni consulere iubet, secundis intentos. Igitur Parmenion spoliis hostium et opibus coactis opperiri Alexandrum statuit etiam ultra progressum: qui ubi Arbelum venit, quae prior civitas stadiis belli de loco ferme sexcentis sit; Darium quidem nullum videt, ita volucer praetervolarat: opes tamen

(a) Cod. *subpetitaretur*.

(1) Ita cod. *cornu*, nam et hanc terminationem patitur interdum quartae declinationis tertius casus.

eius et arma tum cidar (1) apicem regium curru una et insignibus retrahit universis. Eo bello Macedonum desiderati sunt viri centum, equi mille, quorum pars maior insequendo Dario defecerat (a). Persarum (b) vero trecenta haud minus milia, totidem captis, spoliatis universis.

Alexander Babylonem occupat.

LXV. Darius tamen paucis una Mediam petit, Babylone Susisque vitatis, quod eas urbes inlectu nobiles victor avide petere (c) protinus sibi gloriae opinaretur, et id coniectare perfacile erat. Denique Alexander contendens cura et facie bellatoris terribilis in acie agens militem astu minatus (2) Babyloniam (d) accessit minax motu quantum visi eminus queat. Omnes protinus incolae cultu nil tristi, enim (3) laeticiae

(a) Cod. *fecerat*. (b) Cod. *Persis*. (c) Cod. *inlectu nobile sere avideque petiturum*. (d) Cod. *Babylonia*.

(1) Nota *cidar* indeclinabile aut genere neutro.

(2) Nempe *studiose minas prae se ferens*. Nisi mavis legere *acuminatus*, quoniam in codice legitur coniunctum *astuminatus*.

(3) *Enim* in principio sententiae, non sine aliis exemplis.

simulamento obviam una muneribus effunduntur [a]: eoque genere [1] universi ad meritum recepti, metum obsequio mutavere, gratantes sibi, nec victore secus ad modestiam credito [b].

Susas item et Uxiorum regionem.

LXVI. Illic igitur primum Persarum omni regno disposito suis legibus, et eius administratoribus datis, Susas quoque maiore longe victoris [c] specie proficiscitur. Exim Tigri [2] transmisso Uxios pergit efferum hominum genus, quorum quique campestres dicto [d] audientes fuere: montium vero incolae de soli ingenio ferociores obstituros sese obnuntiabant, ni more Darii mercedem sibi transitus dependisset. Enimvero tunc Uxiis [e] supervenit improvisus, stratisque obviis celsiora montium scandit.

(a) Cod. *offenduntur*. (b) Ita evidenter cod. *credito*. (c) Cod. *longe victum*. (d) Cod. *dictu*. (e) Cod. *iussis*.

---

(1) Nempe *eaque ratione*. Codex habet *generi*. Suspicabar etiam corrigendum esse *generatim*.

(2) Ita cod. *Tigri*. Est autem hic non Mesopotamiae (quem Auctor huius Itinerarii cap. XV. dixit *Pigresa*) sed Susiense *Tigris*, quem alii *Pasitigrim* appellant. Hunc Susianae nec procul Susis fluentem vocat *Tigrim* Diodorus XVII. 67. XIX. 17. Consulentur et Salmasius *exercit. plinian.* p. 493 Cellarius *geogr. vet.* III. 19. deque his iudicium celeberrimi Sanctecrucii *exam. crit. des Hist. d'Alex.* p. 675.

6

Mutata denique adrogantiae vice Uxii vectigales sese eidem profitentur.

Persepolim diripit.

LXVII. Exim relictis qui gravius armabantur Pylas petiit fauces montium persicorum, ibique offendit Ariobarzanen in se armatum Darii nomine studioque ·XL· milibus peditum et equitum septingentis obviasse. Ubi tamen sibi ingenium loci, quam manus hostium plus obsistit; docent captivi circuitu posse consuli difficultati: quibus auscultans, fide dicti praevisa, emensis nocte stadiis ·LX· supervenit Persis interritis aditu suique securis. Caesis denique obstinatioribus fugatisve, ultra inoffensus [a] transit Persepolim [b], divitiis invitantibus: Cyri denique atque Xersii illic, ceu si tutius sitis, thesauris potitur [*] et amoenitatibus aulicis: quamvis regia igni abolita, odio [c] Xersii iniuriae, tum regis voluptatibus [d], etsi iam suis, abolitis [e]: scilicet ut vicem damni ac labis meritum, quam ille invexerat Graecis, repensaret.

(a) Cod. *inoffendius*. (b) Cod. pro *Persepolim* habet *pde*. (c) Cod. *abolica odito*. (d) Cod. *voluntatibus*. (e) Cod. *abolendis*.

(*) Sequitur spatium unius vocabuli.

Persequitur Darium.

LXVIII. Hinc Mediam dirigit studio Darii capiendi, qui, si ulterius urgueretur insectantium pervicacia, transire decreverat ad Hyrcaniam. Quippe Darius Bactra populatus, tum omnibus adpetendis corruptis aut amandatis [a], dampno regionis [b] contra insequeutes cavebat. Ac siquid sibi regium aut de affectu regio supersederat, id omne iam Pylas caspias relegarat [c], unaque comitantibus et utilitate devotis, ut opinabatur, quos se sequi [d] coegerat, morabatur.

Darius a Besso captivatur et interficitur.

LXIX. Qua re conperta, duodecima demum die Mediam Alexander advolat, quod exim ultra abiturus Darius ferebatur. Sed iam digressum una thesauris insequitur unius diei reliquo intervallo: rescitque a transfuga, pertaesos comites fugae eius, ceu si in gratiam potioris, Darium habere sub vinculis: Besum vero satellitem regis eius insignia recepisse. Igitur voto pennatior et spe voti ignotior [e] et viae usus asperiore conpendio id elaborare ad pretium

---

(a) Cod. *emendatis*. (b) Cod. *regi*. (c) Cod. *relegerat*. (d) Cod. *quae receptene* (e) Ita cod. nisi mavis *ignatior*.

morae abscindendae: inopinus [a] supervenit Beso, confligentemque dampno non levi dispergit et dissicit per vim clam fuga de medio [b] dilapsum. Ibique reperiunt Darium *interfectum a* suis [c] qui Beso una fugissent. Quare corpus quidem honore regali maiorum eius sepulchris inferri iubet.

Alexander Besum insequitur.

LXX. Ipse vero Hyrcaniae, quibus visum ad ingenium loci ac temporis reversionisque commodum superpositis, Besum insequitur, sic animo firmatus ut quadrifariam [1] fugiens vallaretur. Denique ubi campos ingressus est, victori se dedunt Abraxares una Phratapherne satrape: Besus elabitur. Qua cura deposita seu dilata, suos per loca belli, siquos reliquerat, congregari iubet, refectisque his quatridui mora Xazacerta ire decernit [d] urbem illic nihil optimae posthabendam, quam praemissi in hoc ab Alexandro moderabantur. Sed concurrunt prius etiam impedimenta agminis universi [e] loco belli

(a) Cod. *inopin.* (b) Cod. *perbia clam fugere medio.* (c) Cod. *Ibique reperiunt in arma suis.* (d) Cod. *discernit.* (e) Cod. *versi.*

(1) Arrianus III. 23. ait Alexandrum insequutum esse Besum tripartito exercitu.

relicta, accitaque post id. Sic enim regia iussa praescripserant. Ac siqui ab se [a] distracti fortunam belli meritumve victoris elegerunt, vel siqui ad eius iudicium provocarunt [b] venia donati omnes: Graeci quoque mille quingenti qui Dario mercede militabant: eosque suos facit.

Mardos subigit.

LXXI. Interim tamen Mardos excurrit, et captos bello redigit in obsequium nihil omnium rennuentes (sed enim Mardis, praeter arma viresque, nulla sua res est) opum cura posthabita perdurans [1] quae ceteros hominum exercitos habet. Exim revertenti Spartani se offerunt, qui Darii amicitiam petierant: sed custodiri mandantur suspecti simplicis confidentiae [2].

Hyrcanos item, Parthos et Arianos.

LXXII. Tum moratus Xazacertae in Hyrcania dies quindecim, Parthos Arionosque [c] proficiscitur, et Susiam civitatem, quod Besum illic bello studere

(a) Cod. *ac siquis ad se:* (b) Cod. *vel qui adiuvum iudicium putant.* (c) Ita cod. Mallem *Arianos* aut *Arios.*

(1) Nempe Alexander in captivandis Mardis licet pauperibus.
(2) Nempe deditionis sincerae.

conperisset, non regni modo, verum nominis [a] etiam Artaxersii [b] veluti ad reverentiam sibi vanitate quaesita: quoniam multi refugae Bactriani in eius satellicium confluxissent elati mentis iactantia [c].

Satibarzanis defectio.

LXXIII. Inque id destinanti Satibarzanes Ariorum satrapa nuntiatur, interfectis Macedonum urbis eius ad custodiam quos acceperat, Arios pro Beso armare. Illô igitur praevertens sexcentis biduo stadiis urbem Artacoenta [d] Ariorum regiam venit. Quo viso Satibarzanes una paucis conscius meriti fugit: ceteri puniuntur mali consilii vel obsequii [e] mercede. Quis gestis, Xazacertam [1] Alexandro revertenti offertur unus Darii interfectorum, afficiturque serviliter verberibus ac morte. Edoctusque ab eo super consciis in Besum ducit exercitum.

(a) Cod. *nomine*. (b) Cod. *Artaxersi*, sed superius bis *Xersii*. (c) Cod. *elgeti mente iactantiae*. (d) Ita cod. Arrianus Ἀρτακόανα, Curtius *Artacacna*, et quidem id vocabulum vehementer variat. Vide Curtii interpretes VI. 6. (e) Cod. *obsequio*.

(1) Cod. hoc loco *Xazacurtam*, quae inflexio accedit nonnihil ad Ζευδράκαρτα Arriani. Nota etiam *m* finalem, quum superius scriptum fuerit *Xazacerta*.

Plurimae gentes domitae ab Alexandro.

LXXIV. Eo vero itinere gentes subjugat plurimas: tum Dracas tum Arachotas barbaros vicinos Indiis [a], mari rubro [1] imminentes:. Arios quoque qui nuper obsequio defecerant: idque hieme multa iniquum militibus inpeditis. Enim vero in hos ducibus inmissis, ipse Caucasum tendit amore vincendae difficultatis, et illic quoque Alexandriam sibi ad fidem laboris instituit [b].

Alexander Caucasum superat.

LXXV. Quam molienti nuntiatur, Besum ultra transgressum Oxum flumen navibus superavisse, quas omnes incenderit, ne persequendi [c] sit libido. Igitur nihil moratus ipse quoque audet in Caucasum longitudine sui Tauro continuum, saxis incondite arduum neque gradibilem ut videbatur, intersitumque parvis [d] arboribus. Cetera terebinthum [e] illic aiunt et silphium gigni: quo facile adpasci [f] oves floris

(a) Cod. *Tum Dracastrum Arachotas barbaras barbarorum vicinas Indiis.* (b) Cod. *ad fidem laboris institutae nominis difficultate.* (c) Cod. *per sequentis*, quod fortasse ferri potest. (d) Cod. *paris.* (e) Cod. *ceteraque vitio bonum illic* etc. quae corrigenda fuerunt ex Arriano III. 28. (f) Cod. *quo facile adpari.*

(1) Nempe Erythraeo indico.

eius esu et usu frugis et radicium (a) delectatas : eoque et hominibus gaudet (1) carne sola contentis, martiis prorsus, et belli usibus amicissimis.

Vana fuga Besi.

LXXVI. Quippe hinc Besus non modo gentem (b) optaverat (2), verum quidquid suppetule insequentibus foret, id omne corrumpens abolensque (c) incendio, geminaverat difficultatem paria temtantibus. Sed enim frustra id quidem. Ita omnibus superatis, quod se suosque Alexander docuerat (d) fama Aorni primum, tum penes Bactra viatica esse (e), ipse quoque Oxum iam superaverat.

Alexander Oxum transmittit.

LXXVII. Ubi cum facultas transitui nulla esset, probat nihil ita mortalibus arduum, cui non viam perfacile sapientia straverit. Quod enim alias (f) praesenti usui suppetiari adverterat (3), promere suos (4) pelles iubet, quibus

(a) Cod. *floris eius et usu frugis et usu radicium* (b) Cod. *gente.* (c) Cod. *corrupta amolitasve.* (d) Cod. *docte.* (e) Cod. *viaticassel.* (f) Cod. *aliud.*

(1) Nempe frequens est incolis Caucasus, ut ait Arrianus III. 28.

(2) Id est populum in arma abduxerat.

(3) Huius artificii militaris exemplum est etiam apud Xenophontem *Cyri exped.* I. 5. §. 10.

(4) Nempe milites.

subtendere (a) gignentium frivola aridaque constringi quam maxime in vinculis crebrioribus docet. His quippe pactis, substratu levium densarumque itidem et superiectu trabilacularum (b) calcatu tabulandarum conexa (c) utrimquesecus pellium pragmenta usum ratium integraverant sibique pecorique. In hunc modum sarcinis transportatis, non superstantibus tantum fida militibus, sed annantibus quoque animandis, si statio horruisset, opinione facilior transmissio fuit, cum sex stadiis latitudinis alveus Oxi amnis pateret.

Besus capitur.

LXXVIII. Nec tamen quisquam ausus obsistere est: quin etiam nuntiatur iam planiora perinantibus (d) Besum ibi (e) vinctum a suis communi pretium culpae servari pro his, quibuscum fugerat, reum. Quare exim iter solito patientius (f) facit. Ptolomaeum (g) vero Lagi praeire susceptum Besum ad seque perducere antemittit. Nec mora, vinctus

(a) Cod. *promere suos pelles, quibus subtendere iubet eis.* (b) Ita cod. nisi est mendum pro *trabiculorum.* (c) Ita cod. cum uno *n.* (d) Ita cod. Videtur autem scribendum *peregrinantibus* aut *permeantibus.* (e) Cod. *ubi.* (f) Cod. *patientibus.* (g) Ita cod. constanter *Ptolomaeum*, non *Ptolemaeum.*

offertur, unaque flamma [a] irae eius extincta. Ita increpitum perfidiae servilis, eoque [b] nomine verberatum, ad poenae conperendinationem custodiri in tempora mandat. In ceteros venia liberalis.

Sogdiana provincia occupatur.

LXXIX. Hisque in hunc modum gestis, exim sibi equorum numerum integrat, qui admodum plurimi omni genere difficultatum varie defecerant. Ipse ire Maracunda [1] contendit, quae Sogdianis est regia, Tanaimque [2] exim qui subortus e Caucaso ingressurusque hyrcanum mare Asiam Europamque dispertit [c]. Eius pars fertur Tanaidos humo Asia paludibus Moeotis emergere denuo, causasque Euxino dare, ut cursu quo volvitur urgeatur [3].

(a) Cod. *offerunt una ceu flamma*. (b) Cod. *proque eoque*. (c) Cod. *dispergit*.

---

(1) Ita cod. constanter *Maracunda*, at alii scriptores *Maracanda*. Inferius cap. LXXXIV. scribitur *Maracundam*.

(2) Cod. hoc loco *Tanan* sed mox *Tanaim*. Porro intelligendus *Iaxartes* teste Plinio VI. sect. 18. *Includente flumine Iaxarte, quod Scythae Silin vocant: Alexander militesque eius Tanain putavere esse.*

(3) Nempe: *Fertur pars eius Tanaidos ex Asia allapsa emergere denuo paludibus Maeotidis (seu Maeotis) etc.* Quoniam vero Auctor Itinerarii plerumque cum Arriano consentit, iuvat heic exhibere locum ipsum Arriani de re

Macedonum antecursores caeduntur.

LXXX. Eo itinere tamen praemissos Macedonum castra metatum, improviso offusi paucis indigenae, opprimunt obtruncantque, qui in triginta (a) haud (b) minus milibus Alexandro venienti obversari decreverant. Enim mox Alexandro ingruente, ad montium celsiora concrepant (c). Sed ubi eis primo conflictu (d) fortuna blandita est, Alexandro crus

(a) Ita cod. *in trigenta.* (b) Cod. *aut.* (c) Cod. *concrepunt.* (d) Cod. *conflictu.*

---

eadem III. 30. Ἐνθένδε ἐπὶ τὸν Τάναϊν ποταμὸν προσῄει. Τῷ δὲ Τανάϊδι τούτῳ, ὃν δὴ καὶ Ὀρξάντην ἄλλῳ ὀνόματι πρὸς τῶν ἐπιχωρίων βαρβάρων καλεῖσθαι λέγει Ἀριστόβουλος, αἱ πηγαὶ μὲν ἐκ τοῦ Καυκάσου ὄρους καὶ αὐτῷ εἰσίν· ἐξίησι δὲ καὶ οὗτος ὁ ποταμὸς ἐς τὴν ὑρκανίαν θάλασσαν. Ἄλλος δ' ἂν εἴη Τάναϊς, ὑπὲρ ὅτου λέγει ὁ Ἡρόδοτος ὁ λογοποιός, ὄγδοον εἶναι τὸν ποταμὸν τὸν σκυθικὸν Τάναϊν, καὶ ῥέειν μὲν ἐκ λίμνης μεγάλης ἀνίσχοντα, ἐκδιδόναι δὲ ἐς λίμνην ἔτι μείζω τὴν καλουμένην Μαιῶτιν· Καὶ τὸν Τάναϊν τοῦτον εἰσὶν οἳ ὅρον ποιοῦσι τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Εὐρώπης· οἷς δὴ ἀπὸ τοῦ μυχοῦ τοῦ πόντου τοῦ Εὐξείνου ἥ λίμνη τε ἡ Μαιῶτις καὶ ὁ ἐς ταύτην ἐξιὼν ποταμὸς ὁ Τάναϊς οὗτος, διείργει τὴν Ἀσίαν τε καὶ τὴν Εὐρώπην. *Inde ad Tanaim fluvium profectus est* (Alexander). *Huius fluminis, quod et alio nomine Orxantem e finitimis barbaris appellari Aristobulus dicit, fontes a Caucaso item monte oriuntur : in hyrcanum autem mare idem exit. Alius porro est Tanais, de quo Herodotus historicus dicit, octavum esse flumen scythicum Tanaim, eiusque fontes ex magno lacu ortos fluere, et in alium maiorem locum, Maeotim dictum, ferri. Atque hunc Tanaim sunt qui Asiae atque Europae terminum statuent : quorum de sententia tum Maeotis ab intimo sinu ponti Euxini, tum in eam illabens iste fluvius Tanais Asiam et Europam separant.*

sagitta transiecto, ulterius ausi eo usque caeduntur, ut vix octo de triginta milibus laberentur.

Abiorum scytharum legatio.

LXXXI. Quibus gestis, Abii scythae ab Homero iustitiae laudati (1) legatione se dedunt, moremque gesturos victori profitentur, quantum solis corporibus queant, quoniam quisque pauperior liberior infestatore (2). Eorum denique moribus delectatus remissis adiungit, studio veri (a) discendi, qui (b) quid colerent aut viverent renuntiarent (3). Ipse progressus ad Tanaim illic quoque urbem sibi instituit haud disparem magnitudine cognominem Alexandriis: idque usui cavens, siquando post in eadem (4) militaretur.

Septem urbes rebellant.

LXXXII. Sed inconciliantibus (5) Besi sociis, iuguinque gentium nominantibus,

---

(a) Cod. *vero.* (b) Cod. *quicquid.*

---

(1) Iliad. XIII. 6. Ἀβίων τε δικαιοτάτων ἀνθρώπων.

(2) Nimirum et apud Frontonem *Principia hist.* fragm. I. barbari asiatici dicuntur: *libertatem inopia sortiti, quia inopem subigendi sterilis fructus laboris capitur.*

(3) Ex cap. XCV. constat Alexandrum Abiorum legatis, redeuntibus ad gentem suam, addidisse aliquot qui explorarent Abiorum mores sibique certius nuntiarent.

(4) Nempe regione Scytharum, ut ait Arrianus IV. 1.

(5) Nempe improbantibus.

metu poenae [a] septem urbes consulto pari graecos custodes interimunt. Quarum quae Cyri civitas dicta Craterus multa cum militum manu mittitur obsessurus, neu quid ultra liberius queant. Ipse Gazam primo congressu aliasque quattuor biduo capit.

Cyropolis expugnatur.

LXXXIII. Tum Cyri adgreditur situ murisque firmissimam, quam XV scilicet armatorum milia tuerentur, nulla victualium [b] indigentia: Iamque machinis in id admotis [c], repente amnem, ut prius animo praesumserat, qui eam urbem agmine turbido [d] interfluit, transit Alexander nihilque opinantes obtruncat. Tunc secure urbis eius potitum se ratus animo defferverat. Neque inpune id aut modestiae merito: acriter enim incolae congregati inter primos qui inruperant Alexandrum quoque saxo caput graviter vulnerant. Sed non eo secius [e] inritatis protinus Graecis capitur civitas vastaturque, nihilo minus rege in

(a) Cod. *poene*. (b) Cod. *nulli victualibus*. (c) Cod. *amotis*. (d) Cod. *turbi*. (e) Cod. *Sed nos eos etius*.

opere ferveute. Quae vero septima civitas exempli metu ad modestiam ducta est.

Alexandriae ad Tanaim aedificatio absolvitur.

LXXXIV. Verum sic [a] quoque Maracundam contendit, ubi sui obsederi [b] nuntiantur [c], et praeterea Scythae trans Tanaim obturbabant. Quare suis legat propere suppetias. Ipse vicesima die urbem quam praecoepit substruit [1] poenâ captivorum usus ad operis festinationem tali in tempore necessarii: datis incolis quos aetas aut vulnera deprecabantur, item [d] militiam nolentibus aut etiam nequeuntibus et in id idoneis peritia necessariorum.

Expeditio in Scythas trans Tanaim.

LXXXV. Verum imminentibus Scythis superbe, is (saepe [e] conatum cum sacrificia cohiberent, idque creberrime) vincit imperatoria indignatione, vinceret ratio quae fato obviabat [2]. Ac nocte Tanai

(a) Cod. *si*. (b) Ita cod. *obsederi*, at inferius *obsidebantur*. (c) Videtur scribendum *nuntiabantur*. (d) Cod. *idem*. (e) Cod. *hisaepe*.

(1) Cod. *subruit*. Sed omnino dicendum *substruit*. Agitur enim de condita Alexandria ad Tanaim. Recole cap. LXXXI. et Arrianum IV. 3.

(2) Locus nimio studio brevitatis obscurus, vel etiam corruptus, haurit lucem ab Arriano IV. 4. qui ait Alexandro pro transitu Tanais sacrificanti non semel infausta signa esse prodita monente vate Aristandro

transmisso tam facile quam audacter hostes primo incursu fugat caeditque palantes. Eos vero intemperantius persequens siti aestivae succumbit. Neque aqua utibilis reperta. Quidquid de fluviis aut rivis (a) ab aestivo in lacunis erat, eo proni ac lingua lambentes hausto ceu necessario, latente eius peste corrupti sunt. Quippe ea qualitas alvo laxandae efficacissima. Ita omnes viribus vacuati aestu (b) intestino caloris, ut minus nonnulli hoste *quam* vitio (c) praevenirentur. Insecuti nihilominus eorum legati veniam erratis post (d) victoriam retulerunt.

Clades Macedonum.

LXXXVI. Ii porro Macedones qui in arce Maracundae obsidebantur, ante adventum auxilii eruptione facta disiecerant hostes ac fugarant. Longius tamen eos in (e) Sogdianos insecuti, ubi de reditu consulunt amnemque

(a) Cod. *nivis*. (b) Cod. *vacuato gratu*. (c) Cod. *hostilis vitio*. (d) Cod. *pro victoriam*. (e) Cod. *pro in habet qui*.

ut ob eo consilio recederet. Alexandrum nihilominus pudore et indignatione impellentibus Tanaim superasse Scythasque in fugam vertisse: sed mox ipsum cum exercitu gravissimo siti pressum epotaque insalubri aqua periculose aegrotavisse.

Polimetum [a] adfuere, sensim prosequentibus Scythis inexploratam adorti [b] alvei partem, limo profundius retentantur [c]. Idque ubi hostis gnarus [d] locorum videt, praevenit, adortique [e] rerum imperitos ac male cedentes [f], comminus conficiunt [g] omnes, nisi quis praevenisset pedum aut visuum [h] potens. Neque amplius equitibus semiermibus ·XL· peditibus [i] ·CCC· fugere.

Vindicta Alexandri. Flumina evanescentia.

LXXXVII. Quibus Alexander nuntiatis, Maracunda contendit, auctoremque eius sceleris Spitantem [1] fugientem secutus omni cum socio interfecit. Suos sepelit, vastatque regiones quas Polimetus amnis ambit aut rigat, qui progressus ulterius harenis bibitur et receptatur, facitque invia cuncta, subsidiis colentium [k] nullis: quoniam illic et alii famosi amnes

(a) Arrianus scribit Πολυτίμητον. (b) Cod. *adortari*. (c) Cod. *rerecantur*. (d) Cod. *ignarus*. (e) Cod. *adortatque*. (f) Cod. *credentes*, sed fuit emendandum ex Arriano IV. 5. (g) Cod. *fugiunt*. (h) Cod. *visum*. (i) Cod. *peditum*. (k) Cod. *et colentium*.

(1) Ita cod. *Spitantem*. At Arrianus IV. 5. habet *Spitamenem*, quod omnino scripsissem, nisi *Spitans* diceretur heic accisus, quum tamen *Spitamenes* (in cod. *Pistamenes*) adhuc vivat inferius cap. XCVIII. Itinerarii. Nihilominus et heic *Spitamenem* dicendum puto.

hauriantur (a), Pardis (1) qui Mardos, Dariusque qui Hunnos (2) interfluit, et Estumandrus (b) veniens per Evergetas. Hi omnes illic sepulti vanescunt.

Besi supplicium.

LXXXVIII. Hieme igitur apud Arimaspos declinata, dat sese legationibus obsequentium aut paciscentium quod (c) usus aut quies vellet: Besumque accitum et rursus increpitum et verberibus punit et gloria (3), mutilatis tamen prius et naribus auribusque: idque supplicii genus durius visum quam severitas graeca est.

Alexandri luxus et adrogantia.

LXXXIX. Nam et cetera eius cultûs et affluentiae, more Medorum, suorum plerique iam sedulo aversabantur, cum luxu mores adrogantiâque mutasset:

(a) Cod. *auriantur*. (b) Ita cod. (c) Cod. *quo*.

---

(1) Apud Arrianum IV. 6. est. Ἐπαρδας.

(2) Si Arrianum IV. 6. sequeris dic *Ariusque qui Arios*. Codex habet *Dariusque qui unos*. Sane superius cap. LXXIX. n. 2. vidimus a militibus Alexandri *Iaxartem* habitum pro *Tanai*. Plutarchus item p. 62. docet, Alexandrum in hyrcano mari putasse paludem Maeotim restagnare, *μάλιστα δὲ εἴκασε τῆς Μαιώτιδος λίμνης ἀνακοπὴν εἶναι*. Iamvero Hunnos ultra paludem Maeotim incoluisse exploratum est (Amm. Marcell. XXXI. 2.). Sed enim tutius existimo Arrianum sequi, nam codex ambrosianus perantiquus quidem est sed tamen mendosissimus.

(3) Nempe *ignominia afficit*.

tum mensae modo, tum vestium pretio, tum apicis vanitate is qui (a) utroque de latere heraclidas sibi aeacidasque censeret, Arsacidum (1) tamen aemulationi concesserit, victi rem passus (b), quorum (2) moribus obsecundabat: idque ei omnes animi glorias obumbrabat.

Convivium. XC. Praesertim ubi amicissimum sibi Clitum illum Granici propugnatorem ex causa convivii incitus interfecerit (die sacro quod (3) *pro* (4) Libero Castoribus fecerat) qui (c) epulo accubabat una blanditoribus regis. Tum supra ipsos fortitudinis Deos (5) laudari ab adsentatoribus coeptus, patri quoque se Philippo anteferri delectabatur.

Cliti mors. XCI. Enimvero Clitus uti Alexandrum amicum restitueret in viam, neque concederet ei malam morum adrogantiam coalescere, cui modestia et

(a) Cod. *et qui.* (b) Cod. *passum. His.* (c) Cod. *et quae.*

(1) Auctor loquitur προληπτικῶς.
(2) Nempe Arsacidum.
(3) Nempe *convivii quod die sacro* etc.
(4) Addidi *pro.* Ait enim Arrianus IV. 8. Τὸν δὲ τοῦ Διονύσου μὲν ἐν τῷ τότε ἀμελῆσαι λέγουσι, Διοσκούροιν δὲ θῦσαι, *aiunt tum temporis, neglecto Baccho, Dioscuris sacrum fecisse.*
(5) Nempe *Castores et Herculem*, ut ait Arrianus IV. 8.

verecundia plus laudis adferret, amico liber, religiosus in Philippum; Eum vero se anteferre respondit, qui hos fecerit suos animi viribus corporisque (a) cum quibus vicerit, non eum (b) qui talibus gaudeat. Quae ubi ultra (1), nec pudet regem vino calentem, Cliti (c) verbis gladio respondetur. Sed enim mox in id recidit paenitudinis, ut eum vitae pigeret adeo inpigre intemperantis: ni amici magis id offensae Dei Liberi, quam eius moribus darent; qui sic posthabitum sollemne (d) suum ultus furore putaretur: aut invidentia laudum earum aemulus (e).

Callisthenis monita. XCII. Quare tum quidem curam corporis recipit, vitium tamen gliscit. Quippe iam adoratum se volens, salutari more mortalium neglegebat. Verum sapiens Callisthenes comes et amicus (f) arcere hominem et deducere palpo temptabat: eo quoque addito, quod quam

(a) Cod. *corporibusque*. (b) Cod. *nunc his*. (c) Cod. *dati*. (d) Cod. *post obitum sollemnem*. (e) Cod. *laudantium earum aemuli*. (f) Cod. *ei amice*.

(1) Mira scribentis brevitas! Dicendum enim erat *quae ubi ultra modum oggerit*.

iustum sit infestari eum qui insignia regni quae sua *non* sunt usurparit [a], tam a Diis posse puniri abiurationis qui sibi adeo faveant [b] honore iactantiae [1]. Sed neque proficit Callisthenes, et mox [2] inter proditores relatus ex causa tali morte punitus est.

Hermolaus puer verberatur ab Alexandro.

XCIII. Mos erat, regibus optimatium liberos ministrare [c], ad custodiam scilicet regiam et obsequia liberalia. E quis Hermolaus quoque Sopolidis [d] erat bonis moribus roboreque, quorum utrobique studens, regi de corpore, animo tamen ac disciplinis militans Callistheni, ubi eum quaereres sat placebat. Is venante [e] Alexandro

(a) Cod. *usurpari ad.* (b) Cod. *ad eos faverent.* Porro haud scio an *ad eos* fuerit retinendum vel *ad Deos* scribendum. (c) Cod. *ministrari.* (d) Cod. *Selpolidus.* (e) Cod. *venaru.*

(1) Apud Arrianum IV. 11. sic loquitur Callisthenes: *οὐδὲ Ἀλέξανδρον ἀνασχέσθαι ἄν, εἰ τῶν ἰδιωτῶν τις εἰσποιοῖτο ταῖς βασιλικαῖς τιμαῖς χειροτονίᾳ ἢ ψήφῳ οὐ δικαίᾳ· πολὺ ἂν οὖν δικαιότερον τοὺς Θεοὺς δυσχεραίνειν ὅσοι ἄνθρωποι ἐς τὰς θείας τιμὰς σφᾶς εἰσποιοῦσιν, ἢ πρὸς ἄλλων εἰσποιούμενοι ἀνέχονται*: *Non pateretur Alexander privatum aliquem regios honores electione suffragiisque illegitimis usurpare; multo itaque iustius Deos indignaturos, siquis mortalis divinos honores sibi adroget, aut ab aliis delatos admittat.*

(2) Quo tempore id evenerit videsis sis inferius cap. CIII.

in aprum exspectabilis (1) formae, ipse (a) prior bestiam sternit, et stratâ gloriatur, utque immodestae fortitudinis ab rege verberatur.

Hermolai coniuratio.

XCIV. Quod cum acrius merito sed ingenue doluisset Hermolaus coniurat in regem cum Sostrato et Amynta et Antipatro Asclepiodori, tum Epimene et Anticle et Philota. His amicis in sua iniuria fervescentibus, pactum fit, nocte Antipatri (2) conclavi (3) regis irruerent. Neque id quitum. Ita pernox rex convivio perdurarat. Sunt qui etiam prohibitum ire vatis *voce*, ne quidquam esset in aula multis praemonitis ratae (4).

(a) Cod. *inte.*

---

(1) Ita cod. *expectabilis* pro *expetibilis*. Et quidem eo vocabulo usus est eâdem cum sententiâ Tacitus *Annal.* XVI. 21. Sed lectionem optimam e textu Taciti Rhenanus eiecit.

(2) Nempe qua Antipater excubias ageret.

(3) Nota *irrue* cum tertio casu, quum alibi iungatur quarto, nisi forte est mendum pro *conclave*.

(4) Nempe ex multis divinis iudiciis suspicantis insidias aulicas. Locus autem sic est corruptus in codice: *Sunt quia iam prohibitus ire vatis ne quidquam esset in aula eras multis praemonitis rata.* Res ita narratur apud Curtium VIII. 6. *Quum iam lux appeteret et convivium solvitur, et coniurati exceperunt regem, laeti occasionem exsequendi sceleris admotam; quum mulier attonitae, ut creditum est, mentis, conversari in regia solita, quia instinctu videbatur futura praedicere, non occurrit modo abeunti, sed etiam semet obiecit: vultu et oculis motum praeferens animi, ut rediret in convivium monuit.*

Itaque Ptolomaeum rem sibi proditam detulisse, Callisthenisque (a) sententiam in disciPuli facinore suspectatam, de prioris inefficacia libertatis (1): cum Hermolaus tamen acri in opere tormentorum, praeter sui verbera, nihil questus sit aut confessus.

Abiorum mores

XCV. Sed reverentiam legatio Scythica de Abiis *iterum attulit*, dictoque audientes fore se muneribus attestabantur. Quae munera erant filiae regales pulchrae ingenio vel cultu naturae eius, si suis vellet pignore fidei. Namque ad reliqua sat divites, sunt Abii libertatis pariter et paupertatis. Adstare (b) vero vel regem (2) ut coram iussis auscultet. Nam (c) et missis in hoc (3) referre volentibus erat (4) mores

---

(a) Cod. *Callisthènique.* (b) Cod. *Quae munera erant fila regalja* (atqui Arrianus IV. 15. ait *filias*) *pulcra ingenio vel cultu naturae eius, si suis vellet pignore fidei. Namque ad reliqua ut alias addivites sunt Abii libertatis pariter et paupertatis. Adstire* etc. (c) Cod. *Et nam.*

---

(1) Confer superius cap. XCII.

(2) Scilicet Abiorum. Confer Arrianum IV. 15.

(3) Confer cap. LXXXI.

(4) Huius syntaxis exemplum est etiam apud Frontonem *de feriis Alsiensibus* epist. III. ed. mediol. p. 188. *Nunc quoque si tibi fabulam brevem libenti est audire, audi.*

abios et munditias paupertatis utque [a] sit eorum invidia potioribus de plus nihil habendo. Enim arcus Abiis [b] et sagitta (quod eis totum est) et vitae quaestus et hereditas: sola sagitta venantibus, carne altis abunde et lacte, et munitis pellibus ad tolerantiam: cetera pro opibus hospitales et loqui blanda cum moribus.

Pharasmenes et Amazones.

XCVI. Sed Pharasmenes quoque Chorasmiorum rex equites adduxerat Alexandro militatum, vicinus scythicis Unimammis [1], in quas sibi hostes praeiret si iuberetur, supra viros ut sciat martias. Alexander vero his Indos praeoptans [c], se ait redire in Graecias [d], ut exim reliqua eius belli agat. Oxum igitur et Sogdianos retractat turbare.

Fontes olei et vini.

XCVII. Nuntiati [e] ibi Alexandro duo fontes futuri praesagio suborti, horrori fuere prae admiratione: quorum

---

(a) Cod. *atque*. (b) Cod. *Abios*. (c) Cod. *praeoptatumque*. (d) Ita cod. *Graecias*. (e) Cod. *nuntiato sibi*.

---

(1) Nempe *Amazonibus*.

quî olei erat, laboris atque sudoris index aestimabatur, quîs mederi valet olivi unguentum [a]: qui vero vini, lasciviae et laeticiae de Dei munere [1]. Haec quippe in id demonstrata de post gestis adsertio est.

Pistamenes opprimitur.

XCVIII. Dimissis ergo qui praesentia tuerentur, Maracunda ipse festinat. Pistamenes [2] quippe, qui inde desciverat Massagetis congregatus iusti belli facie iam agere nuntiabatur. Sed invaso castello potitum [3] praeda per Sogdianos, Phiton et Aristobolus [4] cytharoedus, qui una aulico ministerio illic agebant, egressi cum equitibus octoginta naviter satis et inpigre incursarant quae ducebantur. Mox tamen excepti insidiis a Pistamene plerique eorum et una Aristobolus oppetivere. Pistamenes vero post id fugiens conscientia sceleris in desertis caeditur [5] Cratero insecuto. Ipse quoque

(a) Cod. *unguento.*

(1) Ita Virgilius *Aeneid.* I. 636. *Munera laetitiamque Dei.*

(2) Recole cap. LXXXVII. p. 56. n. 1. Sane Arrianus IV. 16. Curtius VIII. 3. habeat *Spitamenem.*

(3) Nempe *ad potiendum.*

(4) Apud Arrianum IV. 16. est *Aristonicus.*

(5) Nempe eius exercitus.

a suis captus ut auctor culpae arguitur, tumque Alexandro ad supplicium datur iure plectendus.

Petra munitissima

XCIX. Sed enim, hac cura deposita Indos (1) nihil sibi noxios intentus animo petram adgreditur re et nomine arduam. Id vero castellum est praeruptis admodum inpositum inaccessisque (a) rupibus montium, quô plebs multa convenerat Sogdianorum, nullo indigentiae metu, copiis ante congestis. Ubi ergo oblata sibi venia non cessere, magnum praemium publicat ausuris, eius saxi inscensionem auri talentum primo, tunc (2) precium secuturis.

Capitur.

C. Reperti omnes quadringenti viri, qui patravere rem in hunc modum. Paxillis ferreis (b) quibus pelles intendunt, praetenta face, ea parte praerupti qua fieri posset aut gelu cederet, mutuo innixi fiebant: eisque subvecti paulatim

(a) Cod. *incassis quhe.* (b) Cod. *paxillos ferreos.*

(1) Nempe *in Indos.* Omittit autem saepe praepositiones Auctor Itinerarii.

(2) *Tunc* pro *tum* videsis apud Symmachum *orat. pro Severo* cap. 2. atque in variis lectionibus Plinii in eadem Symmachi editione mediolanensi p. 64.

omni (a) sub nocte tandem evadunt armis una, cumque luce inopini inruunt securos et inermes barbaros ac semisomnes, impeditosque mulierculis et infantibus praecipites agunt, nihil eorum paucitatis scientes donicum reliqui sese dederant, et aditu reserato quem inserabiliter obstruxerant, Alexander receptaretur et (b) copiae. Nec tamen amplius viris ·XX· desideratis, quos ascensionem molientes, ubi loci conditio fefellisset, deiectos (c) in praeceps ne sepulturae quidem nisi nivium profunditate servarat casus aut fatum.

Alexandri nuptiae cum Roxane.

CI. Igitur his victor copiis fotus auctusque, quomodo si arte (1) Bactrianorum regis affectus opesque illic repperisset, eius virginem filiam, Roxanem nomine, magno formae merito et nobilitatis sibi coniungit. Is ille scilicet, quem Darii uxor veneriae sane pulchritudinis femina non evicerit. Denique Oxyarten (2) debito sibi soceri honore dignatur.

(a) Ita cod. *omni*. (b) Cod. *ut*. (c) Cod. *deiectis*.

(1) Ita cod. Sed enim videbatur scribendum: *quomodo si in arce Bactrianorum regis* (Persarum) *affectus opesque repperisset* etc. Sic enim narratio congrueret cum Arriano IV. 19.

(2) Is erat Bactrianorum rex, ut quidem ait Diodorus XVIII. 3.

Choriени castellum deditum.

CII. Hinc ducit in aliam petram celsam stadiis viginti, sed sexaginta *ad* ambiendam faciem sunt [a], alviabilem calli, superne aequoream virentemque, soli ubere. et mollitudinis divitem [1]. Chorieni [b] id castellum vocabant, regis nomine, qui illuc [c] confugerat, Chorieni. Verum quod eius saxi calcem naturali vallo munitam intueretur, id primum explet caesu [d] frondium et adgestu humi saxorumque opere pervicaci. Iam denique labore provecto scalisque admotis, Chorienus, internuntio Oxyarta, pretium veniae victori se suosque transcribit. Eodem merito procurationem sibi accepit quod regnum habebat; quoniam victorem exercitum non labore militiae modo adeo conperendinatae, verum hiemis quoque vi et indigentia fatigatum apparatus sui largis opibus refovisset; nec decima quidem parte totius affluentiae dispensata.

(a) Ita cod. Haud scio an scribendum *facienda sunt*. (b) Cod. *Chorienis*, at mox bis *Chorienus*. (c) Cod. *illi*. (d) Cod. *esu*.

(1) Nempe divitem ubere soli mollis. Ut illud Virgilii *Aeneid.* VIII. 436.

Squamis serpentum auroque polibant.

Alexander denique totum Persarum imperium sibi acquirit.

CIII. Ad haec, siqui rebellium reliqui, omnibus perditis subiugatisve repedata Bactra tempore quo Callisthenes una cum insidiatoribus regis suspectatus est. Hac (a) sub fine Alexandro Persarum imperium integratum est, quo tuendo Amyntae dato, Bactris ipse profectus retransmittit (b) protinus Caucasum quem eumdem Taurum (c) diximus (1), nomine modo de continuatione mutato.

Taxilis regis indi deditio.

CIV. Undecima die quam super molitus est illic Alexandriam (2) venit. Transmissis inde regionibus Parapapisamidium (d), perque Nicaeam oppidum et Cophoena (e) flumen Indum petere contendit, Taxile sibi munifico, qui partes, quibus viandum, primas Indiae tunc tenebat, eumque praemittit (f) una suis paratum Indi transmissionem conatum (3).

(a) Cod. *haec*. (b) Ita cod. *retransmittit*. (c) Cod. *Caucasumque inventum Taurum* etc. (d) Ita cod. (e) Cod. *Foena*. (f) *praetermittit*.

(1) Cap. LXXV.
(2) Arrianus IV. 22. ait Alexandrum transmisso Caucaso venisse decima die Alexandriam quam apud Parapamisadas ipse condiderat quum primum in Bactra irrueret.
(3) Nempe praemittit ad conandum Indi fluminis transmissionem.

Denique datum hostium ducem viantibus intercedere capiunt (1): itaque perviant, multis aliis gentibus caesis et oppidis captis.

Plures Alexandri victoriae in India.

CV. Nec minus Alexander agens, siquis obturbet insequentis sagitta etiam humerum superscribitur: Choëque (a) amni transmisso quisquis obvius sternitur: et Argacum (2) urbem incensam desperatamque a civibus instaurari procurat merito opportunitatis. Tum reperta hostium multitudine, trifariam superat iustis omnibus (b) proeliis. Ducenta denique triginta boum milia illic capta formae merito destinat una captivis Macedoniae cultum agros suorum et suosce (c).

(a) Cod. *Civiaque*. (b) Ita cod. *omnibus*. (c) Cod. *Machedio cultum. Agros suorum et suasci.*

(1) Ita omnino se habet locus in codice. Videtur autem sententia: *Denique hostium ducem missum ad intercedendum capiunt.* Suspicabar etiam locum esse corruptum, intelligendumque *Astem* unum e praesidibus indicis quem praemissi cum Taxile Macedones quadam in urbe obsessum interfecerunt, uti narrat Arrianus IV. 22.

(2) Ita cod. Variat autem hoc vocabulum apud Arrianum IV. 23. Ἄνδρακα, Ἄνδακα, Ἄνδηλα. Apud Curtium item VIII. 10 *Acadera, Acadeira, Acadira, Adaca, Adacae*.

Accae domiti.

CVI. Tum conperto gentes Accas quadraginta milia armavisse, per amnem Poturaeum (1) in eos (a) ire festinat: iique (b) in oppida discessere in id longe ante munita. Sed enim castra eminus molientes inruunt Graecos: hique (c) astu cedere simulant: converso deinde (d) agmine sternuntur: pars muro clauduntur omni praesidio munitissimo. Sed enim res haud in facili erat duplici septu (e) munitos accedere: et ibi denique Alexander crus sagitta vulneratur. Sed die quarta belli in opere prae muro interfecto rege se dedunt. Idque Alexandro volenti admodum fuit, ut commilitio accederent. Sed ubi producti fidem mutant, vallati caeduntur.

Baziphara et Hora urbes captae.

CVII. Hinc Coenona ducem mittit Baziphara obsidere, Attalumque Hora urbem, ratus casu Accarum eas ad obsequium ductum iri. Sed his loco magis quam exemplo fidentibus, ipse utramque urbem, quamvis inpigre

(a) Ita cod. eos. (b) Cod. eique. (c) Cod. hincce. (d) Cod. denique. (e) Ita cod. nisi est mendum pro septo.

(1) Hanc amnem dicit Γουραῖον Arrianus IV. 25.

obluctatas, Baziphara sive Horam (a) nullo negotio transiens capit; quamquam Bazipharae viri contemptu paucorum advenas irruissent. Ubi tamen plerique cecidere, quisque evaserat petram munitissimam confluunt.

Arx munitissima capitur.

CVIII. Is locus petrae ducentis stadiis circumitur, erigitur decem, aditu tenui, mollis in culmine, et fontium scatens, patiensque industriam mille hominum rusculárum (b). Igitur eò veniens capit plurimas civitates. Tum petram adgresso obsidionemque molienti transfugae duces coepti moliminis viam praeeunt ei inscensus. Itaque capti deductique praedae fuere qui bello restiterant.

Alexander venit ad flumen Indum.

CIX. At enim nuntiato rursum Accas muros (c) indos armis oppressisse studio fidentiore, et elephantes suos per silvestria amandasse; ubi eò venit, muros desertos incensamque urbem videt, et dilapsos omnes qua tutius lateant. Quare aliis persecutione legata, quaesitisque eorum elephantis (d) et captis,

(a) Ita cod. et superius *Hora*. (b) Ita cod. nisi mavis *ruricolarum*. (c) Cod. *Sacamuros*. (d) Ita cod. ut superius *elephantes*.

Indum cum exercitu venit, et his quae longius sunt necessaria copiis reperta transitui substantia (a) non sera transmittit (1).

Indiae descriptio brevis.

CX. India omnis orsa e septentrione, amplexaque omne quidquid est persicum (b), Aegyptum usque Aethiopasque continuat. Ipsa vero extrinsecus ubique oceano munitur, interfluo mari Hippallo (c), cuius sinus Persas includit. Sed enim nomen hoc Indiae late dispersum multarum admodum gentium est ferax praecipue beluarum inter odora gignentium (d), qui (e) sunt elephanti draconesque iugerales: nam pardi leonesve vel tigres iuxtim haec cicures fuant.

Porus vincitur.

CXI. Ea vero tempestate quam loquor potens Indiae Porus erat, stupendus satis supra hominum magnitudines, neque vero ingenio inferior quam artuatus (2). Is ubi scit, Alexandrum ad sese

(a) Cod. *substantiam*. (b) Cod. *persicam*. (c) Ita cod. perspicue *Hippallo*. (d) Ita omnino codex. (e) Cod. *quam*.

(1) Sermo est de navibus et ponte ipsius Alexandri in flumine Indo constructo. Confer Arrianum in calce libri IV.

(2) Nota novam significationem vocabuli *artuatus*, nisi forte scribendum est *artubus*.

moliri iter (a), absit obnuntiat: sed incitat mage, acrique bello superatur et capitur. Receptus tamen ad amicos Alexandri merito virtutium (1) procurare quod (2) erat rex recepit. Ita pars est virtutis, ea (b) quibus praefueris ut potior (c), aeque sane nunc mox cessisse potiori: quoniam quisque mediocritatis est agnitor satis fecerit sese noscendo.

Petra Aornis.

CXII. Exim magnas Pecanum et Musicanum regiones exsequitur, ac sibi congregat. Petram quoque quae Aornis (d) vocatur affectat, cuius proceritudo sunt stadii quadringenti, supra cultoribus dives haud minus locupletibus quam securis: et est ei nomen ex celsitudine, quam nec alites supervolitent. Sed enim hanc (e) quoque optinet fixu vitium (3), via scansili ac insidiis appetitam (f).

Macedonici exercitus querelae.

CXIII. Iam (g) *de* magnitudine belli *ortus est questus* cum primatibus, quod

(a) Cod. uno vocabulo *molmire*, quod mendum indicavi. (b) Cod. *hir* pro *ea*. (c) Cod. *patior*. (d) Ita cod. et Arriano est Ἄορνος. (e) Cod. *hic*. (f) Cod. *accididaspentitam*. (g) Cod. *nem*.

(1) Ita cod. Est autem nota grammaticis et haec terminatio.

(2) Ita cod. pro *id cuius*.

(3) Cod. *veccium*. Dixi *vitium*, quia *vitis* machina est militaris eadem quae *vinea*.

ultra gentes bello idoneas coëgisset experiri. Quo [a] adversum eas animo arderet? Milites vero ad haec ultra laborem et pericula deprecabantur: annos XII, vulnera et suorum desideria numerantes. Data igitur fessis quiete, volentibus utitur. Succenturiari tamen dimissis alios e patria iubet. Itaque victoriae avaritia usus oceanum venit.

Alexander oceanum explorat.

CXIV. Ibi quoque inmodicus cupiditatis, quoniam [b] in navibus textis periculum vellet facere naturae, et quid sibi vel quisque id vellet ultra liceret. Verum repente cum flatu violento rediens haustus oceani solito vehementior omnes *ad* hoc paratos inter naves confligit et mergit. Neque agnitu difficile id erat, Deos voto refragari, quibus quamvis ipse obniti *negat*, nequid impium audeat temptare; mittit tamen promptos audaciae, nihilque regi audentes negare Onomarchum et Neona (1) (congestis navi quae cuique sic volenti

(a) Cod. *conperistet experire quae.* (b) Cod. *quonam.*

(1) Ita cod. Hos alii appellant *Nearchum et Onesicritum.*

in longum usui necessaria) uti circumputato oceano comperta nuntiarent.

Alexandri immensa audacia.

CXV. Quippe Alexandrum animo fuisse ad appetentias rigido et indomito, hîc quoque considerandum reliquit. Erat civitas Indiae, quam [1] multi confugerant, magnitudine nimia et firmitudine inexpugnabili. Quam ubi Alexander obsidione adoritur, iubet fieri scalas pro muro praecelsas: easque admotas cum grandibus saxis desuper frangerent repugnantes, sola perdurant qua rex una duobus satellitibus evicerat: ipsum quoque multis desuper ut qua quisque poterat retrudentibus. Et quamvis scalas omnis suorum comminui vidisset, neque ullo sese ideo auxilio periclitaturum, irruit tamen unus omnia hostium milia, una praedictis (Peuce [a] scilicet et Ptolomaeo) qui cunctantem [b] multitudinem protinus urbis eius in sese convertit.

Alexander summum patitur vitae discrimen.

CXVI. Perdius igitur diu secum satellitibus conspirantibus rem pleni exercitus agitabat. Ni vergente iam die et

(a) Hanc alii dicunt *Peucestem* (b) Videtur corrigendum *cunctam*.

(1) Nempe *in quam*. Confer cap. XCIX. n. 1.

latere summo vulneraretur, et recepto altius ferro defici (a) viribus occoepisset. Id Macedones coniectati qui foris rem agebant; metu nequid ulterius (occupatis in regem intramuranis universis nec desuper prohibentibus siquis irrueret) vi claustra effringunt, suppetiatique in tempore iam regem sui recipiunt diffidentem. Facti denique mox ex indignatione saeviores indiscretius dextris in aetates et sexus vires optinent internicione omnibus caesis.

Alexander redit Babylonem.

CXVII. Exim constanter suadere milites regi conspirant, ne sese ulterius periculi vilitate dampno tamen in proeliis abuteretur tanti prodigus (b) sanguinis: obtinentque ne ultra, verum Babylona ut redeat: Babyloniique multo cum honore suscipiunt. Per septem denique dies Alexander eo regressus Diis sacrificio operatur, quos fortunae gratus (c) repensaret.

Causam morti suae praebet.

CXVIII. Post id conviviis et voluptatibus comioribus (d) causam morti hinc dedit. Morem sibi proceres exercitus

(a) Cod. *decipi.* (b) Cod. *tanta prodigii.* (c) Cod. *gramen.* (d) Cod. *comitioribus.*

fecerant, uti mutuis sese conviviis acciperent. Enim cum forte apud Medium convivarent comessatione se illis convivam (a) Alexander facit. Statim deinde (b) Herculis Medius scyphum offert ad vina: neque is honorem Dei nomine aspernatus, poculum complet stringitque continuo (c): eaque tantarum virtutum viro causa ad mortem fuit: ut quem tot bellis adversa vulnera non vicerant, sub fati invidia iuvenilis confidentia solveret.

Alexandri iter ad Herculis columnas.

CXIX. Cuius ne casus priusquam laudium (d) memor sim, ea quoque ponam hic quae per diligentiam laboravit. Quippe quamvis bellorum ultra pertaesus consulenti per se (e) exercitui concederet, bono tamen labori nihilum pepercit. Electo denique sibi ad eiusmodi patientiam comitatu, ad Herculis stelas (1) famae iactantia persecutus est diebus nonaginta continuis emensa via.

(a) Cod. *conivio*. (b) Cod. *denique*. (c) Cod. *continuum*. (d) Ita cod. Confer. cap. cxi. p. 73. n. 1. (e) Ita cod.

(1) Praeter celeberrimas gaditanas, indiree etiam Herculis columnae memorantur e Strabone III. p. 171. Sed quoniam Alexander e columnis redux venisse dicitur ad Thermodonte (cap. cxx.) hic omnino intelligendae sunt columnae Herculis in Ponto, de quibus

CXX. Dignam quidem illam rem pretio tanti laboris, siquis aurem ad fidem dicentis inclinet (1). Ii quippe tituli alter auro pingui alter argento (2) proceritudinis erant ·XII· cubitorum, crassi vero per quadrum cubitis binis: adeo inmenso pondere, ut eius periculum ipse rex fecerit terebrata crassitudine auri eius, cuius dampnum mille quingentis mox aureis inferciverit (3). Verum exim revertens praerupta per loca caelo inlucido *ut* iuxtim se viantes vix mutuo noscerentur, tandem Thermodonta amnem (4) . . . . .

Reliqua desiderantur.

---

eximium testimonium extat Servii ad *Aeneid.* XI. 262. *Columnas Herculis legimus et in Ponto et in Hispania.*

(1) Nota praeclarum historici nostri iudicium, qui huic narrationi vix fidem adiungendam pronunciat. Quamquam gaditanas quidam columnas adire in animo fuisse Alexandro constat ex Curtio X. 1. Diodoro XVIII. 4.

(2) De columnis Herculis ex auro argentoque concretis conferatur Philostratus *vit. Apoll.* V. 5.

(3) Comparentur quae scribit Cicero *de divin.* I. 24 super columna aurea in fano Iunonis Laciniae ab Hannibale terebrata, deque bucula quae ex eo auro exterebrato facta sit.

(4) Quaenam huius narrationis desiderantur, facili coniectura adsequaris, si leges apud Iulium Valerium in III. libro epistolam Alexandri ad Olympiadem.

ITINERARII
VOCABVLA ALIQVOT
QVAE VIDENTVR ADDENDA
LEXICO FORCELLINIANO.

Aegidii Forcellini praestanti lexico perutilem nuper appendicem attexuit vir romanae linguae peritissimus studiisque optimis politissimus Iosephus Furlanettus, quem e nostris quoque editionibus aliquam symbolam corrasisse comperimus. Nunc viro egregio novam segetem vocabulorum tum ex Itinerario tum abundantiorem deinceps ex Iulio Valerio suppeditamus, quibus pro suo excellenti iudicio perpensis ad forcellinianum horreum, si libuerit, locupletandum utatur. Diligentiorem autem vocum vestigationem eiusdem sagacitati permittimus, itemque plurium modorum notationem, qui ad latinae syntaxeos varietatem et copiam non mediocriter conferunt.

Adminiculabundus, a, um cap. 21.
Agnitor, oris 111 (1).
Agricior, oris 62.
Alphitum, ti 49.
Alviabilis, le 102.
Animanda *pro* **animalia** 77.
Blanditor, oris 90.
Caesus, us 102.
Cidar *neutrum aut indeclinabile* 64.
Circumputo, as 114.
Coniectator, oris 49.
Conrivius *vel* **conrivus** 19.
Continor, aris 14. *nisi est mendum.*
Dignantissime *adv.* 24 (2).
Dinoscibilis, le 50.
Displicio, is 43. *Consule emendationes.*
Fixus, us 112.
Gradibilis, le 75.
Graeciae, arum 96. *et apud I. Valerium* III. 5.
Inlimitatus, a, um 50.
Inoperabiliter 100.
Interpellatus, us 31.
Interscatens, entis 51.

(1) E sacris Bibliis *Eccli.* vii. 3. laudat Gesnerus *nov. thesaur. ling. rom.* Forcellinus collocavit in expulsis.

(2) *Dignantissimus* est apud Salvianum. Forcellinus in expulsis.

Missus *pro* vir missus 54.
Obnisus, us 41.
Obsidialis, lis 47.
Penetrabiliûs *adv.* 29.
Peremicus, a, um 56.
Perinans, antis 78. *nisi est mendum.*
Perpinguis 45.
Pervio, as 104.
Praecoepi, isti 84.
Praecuque *adv.* 38.
Pragmantum, ti 77.
Retransmitto, is 103.
Rusculа, ae 108.
Septus, us 106.
Simulementum *nunc denique certa auctoritate firmatum vocabulum* 65.
Subequilinus, a, um 13.
Suppatulis, la 76.
Trabilecula, ae 77.
Tuberescens, entis 14.
Visabundus, a, um 57.
Unimamma, ae 96. *Confer et* ·I· *Valerium III.* 82. *Apud Plautum Curcul. act.* 3. *v.* 75. *habetur* Unimammie, *vel* Unomammia.

AD ITINERARIVM EMENDATIONES ET ADDITAMENTA.

Pag. 5. *v.* 1. *pro* ragentium *scribe* vincentium.
9. *v.* 7. *Codex habet* arcibus, *sed videtur scribendum* artibus.
16. *v.* 3. *Supplementum* ille *satius omittetur.*
22. *v.* 20. *Cod. mendose* aegregiae. *Lege* aegre.
24. *v.* 14. *de archaismo vocis* puenice *lege Eckhelium* doctr. num. vet. *T. III.p.* 388.
27. *v.* 11. *Fortasse retinendum in textu* displiceret, *quasi sit a* displicio, is.
32. *v.* 5. praecellidi, *corrige* praecalidi.
46. *v.* 6. *cum nota c.* Tò electi mente iactantiae *fortasse retinendum erat.*
50. *v.* 16. *Lege* Maeutis.
72. *v.* 10. *Adde notam:* Hoc mare dictum est hippallum (seu hippalum) ab Hippalo gubernatore qui primus per altum navigavit. Lege Arrianum peripl. Eryth. ed. Amst. 1683. *p.* 174. Vide et Plinium VI. sect. 26.
73. *v.* 19. *pro* vitiom *scribe* vectium.

Siquis denique pro vel, *quod passim mihi displicebat, mavult retinere* at, *iure suo utatur.*

RERVM PRAECIPVARVM IN ITINERARIO

INDEX.

Numerorum notae indicant capita.

IVLII VALERII

RES GESTAE

ALEXANDRI MACEDONIS

TRANSLATAE EX AESOPO GRAECO

PRODEVNT NVNC PRIMVM

EDENTE NOTISQVE ILLVSTRANTE

ANGELO MAIO

AMBROSIANI COLLEGII DOCTORE

MEDIOLANI

REGIIS TYPIS

MDCCCXVII.

EDITORIS PRAEFATIO

Historiae, quae editur, vetustas.

I. QVAMQVAM in re historica sincerom et simplex scribendi genus me prae ceteris adamare ooper professus som [1], tameo inventam Iulii Valerii in ambrosiaoo codiee [2] valde focatam et redundantem historiam, nollos plaoe dubitavi quin si protinos ederem, beue mereri de ea facultate viderer. Et de scriptoribus quidem tum Aesopo a quo graece conditus liber est, tum Iulio Valerio a qoo ad latinos translatus, nihil fere habeo quod dicam, quum fonditus omnem notitiam aetas deleverit. Sed enim ipsios scripti vetustas (ut iam de codice ambrosiano sileam qoi mille ferme abhinc aunis exaratus est) locoleoter se prodit, qooniam vel Iolius Valerius, vel certe Aesopus id opus adornabsot vigente etiamnum Alexandriae templo Serapidis [3], ineolomiqoe Alexandri tumulo [4], eiosdemque die mortoario sollemoibus adhoc ritibus in ea urbe sacrato [5]. Iamvero

(1) Praefatio ad Itinerar. cap. IV.
(2) Eadem praefatio cap. II.
(3) Iulius Valerius lib. I. cap. XXXI.
(4) Idem lib. III. cap. XCII.
(5) Idem lib. III. cap. XCVIII.

quum Serapeum anno post Christum natum CCCLXXXIX. Theodosii imp. edicto solutum esse constet (1); divus item Ioannes Chrysostomus Alexandri sepulchrum de medio sublatum eiusque antiquam memoriam inter homines extinctam sua iam aetate testetur (2); sequitur ut hanc historiam seu latine seu certe graece omnino ante id tempus conscriptam putemus. Etsi autem e duobus argumentis, quae dixi, tantummodo arguas, hanc historiam saltem primitus, nempe graece, post illud saeculum non esse confectam; tamen omissâ graeci exemplaris quod periit mentione, siquis interpretis Iulii Valerii stilum et quasi formam considerabit, is hunc etiam latinum auctorem intra tertium aut quartum christiani aevi saeculum prorsus continebit. Vocabula enim et elocutio et tota scripti natura (siquid sensu callemus et aure) illam utique aetatem clamitare videntur (3).

Eiusdem historiae elocutio quae sit.

II. Confirmata scripti antiquitate (quae vel prima laus in his rebus habetur) iam ipsam Iulii Valerii historicam facultatem breviter consideremus. Primum quidem huius historiae elocutio satis mihi abhorrere videtur

---

(1) Marcellinus Comes in Chronico Timasio et Promoto coss.

(2) Locum Chrysostomi videsis inferius ad lib. III. cap. XCII. p. 228. in nota.

(3) Iulium sane Valerium ante hanc aetatem floruisse non arbitror. At Aesopum multo fortasse antiquiorem quis iure neget? praesertim si nullum remotioris antiquitatis non est indicium quod nos ex libri III. capite LXXXVIII. (p. 223. n. 7.) protulimus: cui tamen indicio parum fidendum existimamus.

abs genere Itinerarii. Id autem num ob ingenium diversi auctoris contingat (quippe ego Iulium Valerium Itinerarii parentem esse non rebar [1]) an interpretationis naturâ, an alia quavis de causa nondum explico. Sane Iulius Valerius valde se a consuetudine compendii abstrahit, sonatque contrarium Itinerario: tum Iulii Valerii ad illud collata longe fluentior quaedam splendidiorque dicendi copia est, multoque rotundius et mollioribus numeris explentur sententiae. Quamquam reapse in Itinerario plena est animi ac vigoris et incitata et vibrans oratio, at Iulii Valerii humaniores musae interdum flaccescunt. Iam quum duo sint genera historiae: unum quod particeps est artis, alterum quod arte caret; est ars quidem in Aesopo vel Iulio Valerio qui commentatione sua res scribendas adornant; caret arte Auctor Itinerarii qui cognita per se vel tradita, litteris commendat. Immo elucet in historiae latioris scriptore mirabile illud Graecorum ingenium, quo variat et mutat, omnesque scribendi tum narrans tum disserens persequitur gradus: adeo ut saepe non tam ad historicorum morem quam ad rhetorum pompam sese ornare videatur. Conciones igitur, epistolae, edicta, disputationes, carmina etiam et oraculorum effata et lapidum inscriptiones in hoc Auctore dominantur, nec est artis in eo moderatus usus oratoriae. Quippe is ab ea varietate non discedendum putavit,

(1) Praefatio ad Itinerar. cap. vi.

quam Herodotus et Thucydides et Xenophon et Diodorus ac Dionysius affectaverunt. Etsi autem ad haec divina exemplaria nihil fere ex omnium temporum litteris, nedum nostrum Auctorem, comparandum putamus, multa tamen ubertas nec contemnenda silva dicendi apud Iulium Valerium est.

Primi libri summarium.

III. Verum enimvero qua ratione vel quatenus Itinerarii Iuliique Valerii elocutio a se mutuo differant, id demum eruditis definiendum ultro concedo. Illud probe exploratum est, duo scripta haec in immani rerum diversitate versari. Quod ut protinus fiat palam, in mentem quaeso lectores revocent Itinerarii seriem et summam, tum Iulii Valerii delibata capita, quae paucis heic a me percurruntur, ne graventur cognoscere. Iulius ergo Valerius narrata Alexandri genitura et puerili eruditione (quae pars historiae a mea editione propter codicis ambrosiani lacunam abest) olympicos pandit agones, ibique octo regiorum iuvenum competentem facit Macedonem, eumdemque curuli simul victoria faustoque vaticinio elatum in patriam reducit. Ibi quum Philippus Olympiadi uxori Cleopatram pellicem importune superduceret, Valerius prudenti sane persona Alexandrum induit, a quo primum amarioribus dictis, mox eloquentia lenissima Philippus pater ad saniorem mentem retrahitur, atque in Olympiadis coniugio retinetur. Tum urbem Mothanam rebus novis studentem opprimit Alexander, et Persarum satrapas negato tributi obsequio Macedonia

exigit. Sequitur apud Iulium Valerium Philippi mors, scenico prope more recitata, cum Pausaniae interfectoris supplicio: post quae iam rex Alexander Macedones ceterosque Graecos concione in Persam extimulat, veteranos in armorum studio confirmat, militem novum scribit, navigia instruit, pecuniam et commeatum conficit, tum Thraciam et aliquot occidentis regiones victoris specie percurrit, et denique ad Libyam atque Aegyptum classem appellit. Heic vero pars historiae subtexitur, meo quidem iudicio pulcherrima, nempe peregrinatio ad Hammonem, et praesertim urbis Alexandriae natales, quos nemo quisquam ante Iulium Valerium neque tam recondita eruditione, neque diligentia tanta, neque pari fortasse prolixitate litteris consignaverat. Quippe et oracula copioso carmine edita, et prodigia nascentem urbem auctoritate firmantia, et mirandi aedificii constructio, atque cum aliis urbibus maximis comparatio, religionumque Agathodaemonis, Protei, Serapidisque descriptio, pluraque eiusmodi magnâ lectorem tum voluptate perfundunt, tum etiam doctrinâ augent. Aegyptiis rebus peractis, ad Tyri moenia ducit Alexandrum Valerius; quam urbem postquam rex per litteras frustra monuit, mox capit excidioque subvertit. Hinc luculentae et magnificae sequuntur litterae Darii, Alexandri atque satraparum, quae antiquam illam et graecam scribendi gloriam quodammodo suscitant: veterum enim Valerius interdum est similis. Post mutuas

provocationes et minas, atrox Macedonum Persarumque certamen conseri necesse erat, quod Valerius satis probabili facultate describit. Pulsus in fugam Darius dum ad bellum instaurandum infinitas copias contrahit, interim et ipse Alexander novis auxiliis quaerendis deditus Asiam minorem Graeciamque concursat, Orphei sudantem statuam miratur, Achilli ad Ilium muneribus versibusque dictis parentat, et ad maeoticam usque paludem arma transfert: indeque redux agrigentinum Aetoliae oraculum adit, Thebas resistentes expugnat, neque auloedi flebili cantilena cohibetur, quominus urbis excidium peragi iubeat: quamquam paulo post thebani athletae merito, qui ludis corinthiacis spectante Alexandro vicerat, urbem restitui frequentarique permittit. Atque hactenus primi libri contextus excurrit.

Secundi libri summarium.

IV. Magna vero pars alterius libri senatorio et gravi orationum genere continetur. Nam quum Alexander magistratum quemdam Plataeis violasset, idque gravius Athenienses tulissent, magnum inde discordiarum incendium exarsit: quo factum est ut et Alexander pluribus litteris cum Atheniensibus expostulaverit, et hi celebrata per urbem concione de bello in Macedones decernendo deliberaverint. Ac Demadis quidem lingua, quasi flabellum seditionis, iras magnopere ventilabat; verum Aeschines atque Demosthenes rem ita composuerunt, ut Alexander, pace Athenis impertita, calamitatem belli Lacedaemona transportaverit: cuius urbis facta

compresso, Darium sibi denique bello internecivo exterminandum proposuit. Tum Iulius Valerius Persarum nobis curiam reserat, in qua Darius de re summa sollicitus satraparum rogat sententias, fratrisque Oxyathri oratione ad bellum totis viribus debellandum corroboratur. Interim Alexander Ciliciâ occupatâ morbum ibi iuvenili confidentia contractum aegre sustinet. Ab hoc autem loco ad Darium supremo proelio profligatum lacunâ codex laborat. Deinceps oratoriis ornamentis denuo Valerius indulgens, litteras ad Porum Darii, huius morientis cum Alexandro colloquium, duplex Alexandri ad Persas edictum, litteras denique mutuas Alexandri Rogodunisque, quae Darii mater fuit, consueta stili facilitate confingit, et Darii filiam Roxanem Alexandro collocat in matrimonio, qui est exitus secundi libri.

Tertii libri summarium. V. At vero tertius extremusque liber res indicas Alexandri multi generis multaeque eloquentiae complectitur. Ecce enim statim Alexander suos ad belli patientiam oratione cohortatur. Mox Pori minaces litterae cum Alexandri rescripto recitantur. Tum gravissimo proelio conserto, Porus etiam singulari certamine ab Alexandro conficitur: quo casu simulque prudenti Alexandri concione moti Indi pacem faciunt. Hinc Brachmanas adit Alexander, mirosque philosophiae sensus non solum ab iis audit verum ipse quoque disputat. Exin Julius Valerius epistolam non mediocrem ad instar voluminis elaborat, qua de itineribus suis per Indiam

et Persidem Alexander Aristotelem certiorem facit. Post haec Alexandrum Auctor in Samiramidos regna ducit, quorum ea tempestate potiebatur Candace. Iam res cum Candace regiua agitatae nou modicam huins libri partem constituunt: atque ut quaedam in ea narratioue languidiora videntur, ita locorum aedificiorumque descriptiones mirabiliter placent. Ab eo reguo decedeus Alexauder Deorum repente praeseutia consortioque fruitur. Dehiuc inter Amazoues iudicas et Alexaudrum missitantur epistolae, douec cum martiis his femiuis amicitia foedusque saucitur. Ecce autem et Aristoteles brevi quidem sed maguifica epistola tantos bellicae rei successus Alexandro gratulatur. Numquam verborum egens Valerius prolixam item epistolam Alexandri ad matrem comminiscitur, quâ pars reliqua eius itinerum ad Herculis nempe columnas, ad Amazones pouticas, ad Troglodytas, ad urbem solis, ad Tauaim, ad Xerxis Cyrive regna perscribitur. Tum demum Alexandro Babylonem reverso, ad mortem eius tragice sublateque dicendam tetri portenti apparatu viam sibi muuit Valerius. Qua etiam narratione peracta, corpus Alexaudri Iovis monitu in Aegyptum vehendum curat: quo tumulato, testamentum quoque Alexaudri profert, cuius uimirum tenore moles illa maxima macedouici imperii in praefecturas et regua tributa est. Ad extremum defiuita aetate Alexandri, numeratis victis populis urbibusque ab eo conditis, eiusdemque annuâ

memoriâ Alexandriae dedicatâ copiosissimae historiae Valerius finem imposuit.

Historia haec saepe fabulosa.

VI. Tot tantaque Iulius Valerius quum in suum opus intulerit, quis dubitet hunc quoque historicum optime meritum esse de Alexandri nomine ac dignitate? Nonne enim saepe videtur ornatus iisdem fere laudibus atque Curtius? Sed uno maxime vitio Valerius premitur, quod multis figmentorum vestigiis suam historiam impressit. Etsi autem ne graves quidem historici (Herodotus exempli caussa vel Plinius) hac labe carent; etsi Dionysius Halicarnasseus (1) plerosque historicos antiquissimos in pervagatis fabularum nugis impune versatos esse tradiderit; idque et quaedam excerpta auctorum praesertim barbarorum in Eusebiano chronico (quod brevi cl. Zohrabi nostraque opera proditurum speramus) primis operis capitibus demonstratura sint; mente tamen ac cogitatione prospicio, fore ut nimia Valerii, seu potius Aesopi, credulitas, immo et fingendi libido, in multas ac varias aetatis huius *κριτικοτάτης* reprehensiones incurrat. Sed enim quis demum nescit erravisse olim multis in rebus hominum ingenia, quae vel usu iam vel doctrinis immutata videmus? Quis item omnem errorem stultitiam dicere audeat? Illud praeterea me retreat, quod hic Auctor, etsi identidem mendaciunculis et commentitiis figmentis inquinatior est, nihilominus auget historiam et eruditionem. Neque enim ipse ad Achillis Tatii vel Heliodori vel Longi morem se tutum in fabulas ingurgitavit.

(1) Iudicium de Thucydidis Historia capp. V. et VI.

Quamquam Graecorum ingenia his temporibus coeperant in eiusmodi lusibus audacius exsultare: nam et hi fucati Eroticorum scriptores, si minus ab Aesopi, certe a Iulii Valerii aetate valde abesse non videntur. Esto igitur. Dicit aliqua Valerius quae nemo potest adduci ut credat; semel etiam non re solum verum etiam temporibus errat [1]; non ille idcirco omnes rumorum et fabularum ventos collegit. Vetustissimi de Alexandro scriptores, immo et eiusdem aequales, quantis se vanitatibus tradiderint circumferendos, alio in loco docere me memini [2]. Quibus si addas sequiorum aetatum auctores arabes, armenos, persas et indos, barbariores latinos aut graeculos, nihil impurius Alexandri historia arbitraberis [3]. Isti enim numquam fere suspicantes quale sit sincere id est historice scribere, nullius commenti absurditatem recusaverunt. Valerius contra raro tollit funditus veritatem et fidem, quamvis saepe paulo pervertat: quia in omni fabula insunt, quasi laminae argenteolae, veritatis alicuius vestigia. Unde ortae sint narrationes de Alexandri in Italiam adventu, deque hasta in Tauro monte defixa, suis locis docui [4]. Ab Alexandro de itineribus

---

(1) Vide lib. I. cap. XVI. cum nota 2. p. 22.

(2) Praefat. ad Itinerar. cap. IV.

(3) Confer Sanctecrucium *Exam. des historiens d'Alex.* p. 167. et seqq. nec non Herbelotum *biblioth. orient.* voc. *Escander.* De historia Alexandri armeniaca vide item meam praefationem ad Philonem etc. part. III. cap. VI. p. 71.

(4) Lib. I. cap. XVI. p. 20-21. n. 1. et cap. LVI. p. 69. n. 3.

suis scriptas litteras ad Aristotelem satis exploratum videtur, ad Olympiadem utique certum est (1): quod vero his fabulae admixtae fuerint, partim ipsius Alexandri errore factum constat (2), partim vero historicorum libidine. Universa illa Candacis reginae historia fortasse ex eo nata est, quod Iustinus (3) itemque Curtius (4) Cleophidem reginam indicam rebus Alexandri gestis implicuerunt. Hac autem coniectura ducor ad suspicandum, quod Iulius Valerius nullam Cleophidis mentionem intulit. Ego denique scriptoris mei locos nonnullos, qui plane ad fabulosum dicendi genus pertinere videbantur, formis etiam litterarum diversis (quas italicas vocant) expressi. Neque tamen alias particulas esse nego, quibus fidem iure quis deroget, sed quoniam eae sunt eiusmodi, quarum similes complures apud probatos auctores aequo animo ferre solemus, idcirco nullam iis apertiorem notam falsitatis inurendam putavi.

Historiae auctor Aesopus fuit patria Alexandrinus.

VII. Sunt aliquot praeterea quaestiunculae dignae, ut arbitror, commoveri. Et primum, quoniam superiore loco antiquitatem eius, qui hanc historiam conscripsit, certis argumentis adseruimus, sequitur ut eiusdem

(1) Arrianus VI. 1. Athenagoras *legat.* cap. XXVIII. Minutius felix cap. XXI. qui et *insigne volumen* dicit. Tertullianus *de pallio* cap. III. Augustinus *de civ. Dei* VIII. 5. 27. qui XII. 10. haud caruisse fabulis dicit.

(2) Arrianus lib. VI. 1.

(3) XII. 7.

(4) VIII. 10.

quoque patriam breviter vestigemus: quae, meo quidem iudicio, ex eiusdem Auctoris verbis plane cognoscitur. Is enim lib. I. cap. xxv. sic loquitur: *Videt insulam eminus perbrevem rex* (Alexander), *cui nomen Pharus esse cum diceretur, coluisse vero Pharum istam Protea; conlapsum etiam ibidem cerneret Proteos sepulchrum; id quidem protinus et reformari ad faciem novitatis et coli religiosius mandat: exinque civitas Pharos est; eiusque mos ad nos usque prolapsus Sacrum inter nostros Heroos dicitur.* Quae quidem postrema verba quisnam alius diceret praeter quam Phari civis aut Alexandrinus? Adde, quod nusquam hic Auctor vel doctior est vel aeque ferme prolixus quam in rebus Aegyptiis et praesertim Alexandrinis, cuius urbis auspicatissima exordia perdiligenti stilo et singulari ac veluti civili amore concelebrat. Quod autem eam narrationem ita cap. xxxv. concludit: *Enimvero tibi super civitatis illius* (non *huius*) *conditum dictum habebis*; id ego vel in eam sententiam accipio, quod Auctor in ipsa Pharo (quae fuit urbs quodammodo distincta) habitaret; vel ita dictum intelligo, quia sermo est de graeca illa vetere Alexandria, qualis a Macedone condita fuit: cuius urbis tum ambitum tum aedificium eo demum tempore, quo haec scribebatur historia, valde iam decrevisse plurimasque varietates fuisse perpessum nemo dubitabit. Adde quod haec Iulii Valerii historia ab Aegypti rebus et laudibus capit exordium, quae pars etsi a codice ambrosiano excidit, tamen

evidenter cognoscitur tum ab eius veluti quodam exemplari, codice alio ambrosiano [1], cuius est initium *Aegypti sapientes sati genere divino*; tum ab ipsa edita Alexandri historia [2] incipiente *Sapientissimi aegyptii scientes mensuram terrae*, quae quamquam ob barbarum stilum plurimasque graves absurditates magnopere sordet, rerum tamen serie cum Iulii Valerii opere non mediocriter congruit. Atque his indiciis Aesopus auctor historiae satis arguitur aegyptius, immo Alexandriae vel Phari civis.

Interpres quoque Iulius Valerius videtur afer.

Iam de interprete Iulio Valerio quid censeas? Mihi quidem et ipse africanus videtur. Nam, praeter nova omnino vocabula, non pauca etiam in eo me notare memini, quorum exempla nonnisi fere apud afros scriptores deprehendebam. Porro eadem qua Iulius Valerius aetate nonne latine scribebant Claudianus alexandrinus, Ammianus ex Asia antiochenus? Denique (quod iis temporibus plane necesse erat) historiae Auctor in Romanorum ditione degebat. Quare et dominis quodam in loco [3] non obscure adulatus est: quumque apud historicum Memnonem dictum acerbum Alexandri in Romanos legisset, suaviter id ipse ceu iaculum ad Carthaginienses detorsit [4]. Tum ad Aesopi sectam quod attinet, lecta eius historia, christianis certe sacris nemo imbutum hominem indicabit.

Historiae Auctor sub Romanorum ditione fuit et ethnicus.

---

(1) Part. sup. F. 129.

(2) Argentorati MCCCCXCIIII. qualis quidem est in bibliotheca ambrosiana. Ceterum et eâdem in urbe et alibi non semel is liber excusus est. Vide Panserium *annal. typogr.* T. v. p. 22.

(3) Lib. I. cap. XVI.

(4) Lib. I. cap. XVII. cum nota 3.

Aesopus et Iulius Valerius ante hanc editionem quatenus noti fuerint.

VIII. Dicendum est et quinam ante me homines opus Aesopi vel Iulii Valerii, sive appellato auctoris interpretisve nomine sive secus, aut manu tractaverint aut certe commemoraverint.

1. Vincentius Burgundus, vulgo Bellovacensis, toto libro quarto Speculi sui historialis res gestas Alexandri recitat, ex *historia* ut ipse ait, *eiusdem* depromptas. Iamvero eam materiam adeo similem multis editionis meae partibus deprehendes, ut prorsus existimes compilatam a Bellovacensi Iulium Valerium: cuius rei causam mox explico. Praeter Iulii Valerii codicem alius est anonymus in bibliotheca ambrosiana (F. 129. part. sup.) saeculo circiter duodecimo scriptus, cuius est titulus *Ortus, vita et obitus Alexandri magni Macedonum regis.* Is codex et stilo paulo quidem rudiore utitur, et multa praetermittit, nonnulla etiam aliter narrat; ceterum ita Iulium Valerium plerumque sequitur, ut huius quoddam brevius exemplar esse videatur. Eius ego codicis in edendo Iulio Valerio perpetuam fere collationem utiliter usurpavi, quod ex meis adnotationibus identidem patet. Idemque opus in aliis quoque bibliothecis servari arbitror, et certe in regia parisiaca cod. VIMDCCCCXXXI. Porro et Salmasius ad Solinum p. 765. b. C. et 791. a. G. loces duos laudat ex latina vetere interpretatione graeci operis de Alexandro. Quoniam vero auctorem non nominat, immo eum p. 637. b. G. dicit *incertum*, ego enimvero hanc ipsam, de qua loquor, breviorem historiam lectam a Salmasio

suspicor. Nam operi quidem Iulii Valerii praeponitur auctoris sui nomen, ut deinceps dicam, non uno in codice. Iamvero ut illuc, unde incepi, revertar, haec historia brevior codicis ambrosiani (F. 129.) totidem saepe verbis apud Bellovacensem occurrit. Etsi autem Bellovacensis nec ipsum Iulium Valerium edit, neque eum umquam appellat; tamen quia rivulos ab hoc proxime deductos sectatur, idcirco is in Iulii Valerii, si minus lectoribus, certe asseclis quodammodo numerandus videtur (1).

2. Divus Antoninus Florentiae pontifex in Chronici titulo quarto cap. II. eadem paene recitat quae Bellovacensis. Quia tamen interdum non mediocriter ab eo differt, idcirco Antoninus non semper Bellovacensem exscripsisse, sed exemplar aliquod paulo diversum ad manum habuisse videtur eiusdem brevioris historiae, quam et ipse appellat *historiam Alexandri*. Eatenus igitur excerpta Antonini, quatenus Bellovacensis, ad Iulium Valerium pertinent.

3. Claudius Chiffletius in Ammiani Marcellini vita ait, huic scriptori synchronum fuisse Iulium Valerium. Unde vero id compertum Chiffletio fuit, nisi ex cognito ipsius Valerii opere (2)?

4. Franciscus Iuretus ad Symmachi epistolam XXXIII. libri IV. (ed. paris. an. MDCIV. in miscell. p. 127.) particulam ineditam recitat Aesopi in vita Alexandri magni. Dicendum

(1) Idem fere dicendum quod adtinet ad duos locos ex epistola Alexandri ad Aristotelem laudatos a Bellovacensi *Spec. natur.* XII 43. 67.

(2) Recole dicta in praefat. ad Itinerar. cap. VI.

autem Iureto fuisse *Iulium Valerium* pro *Aesopo* nos suo loco docuimus [1]: praesertim quum emendate locutus fuisset idem Iuretus in priore editione Symmachi (Paris. an. MDLXXX. in notis p. 97.) ad libri decimi epistolam LIV. his verbis : « Aesopus in vita » Alexandri magni Iulio Valerio interprete , » quem manuscriptum habeo , *secretim* pro » *secreto* dixit : *Nectanabus accipitrem secretim* » *parat* ».

5. Carolus Cangius in glossario mediae et infimae graecitatis voc. *ἐβέλλινος* haec ait : » Callisthenes .ms. scriptor de Psammeticho » (mendose fortasse Cangius pro Nectanabo); » *καὶ ἐστόλει ἑαυτὸν στολὴν προφήτου , κα-* » *τέχων ἐν τῇ χειρὶ αὐτοῦ ῥάβδον ἐβελλίνην.* » Ubi Aesopus eiusdem Callisthenis interpres, » qui et versionem suam Constantio Constan- » tini magni filio dicavit [2], *tamarisci virgam* » vertit ». Iam cum dixit *Aesopum* pro *Iulio Valerio* eumdem errorem peccavit Cangius quem Iuretus. Porro eo in loco tum Bellovacensis (cap. I.) tum Antoninus (sub initio cap. II.) tum codex ambrosianus (F. 129). habent *virgulam ex ligno hebeni.* Nempe , ut dixi , illa arctior historia , non brevitate solum et stilo, sed rebus ipsis interdum differt a Iulio Valerio.

6. Ab auctore catalogi codicum Angliae T. I. in codd. collegii oxoniensis corporis Christi n.° MDXLIX. 82. profertur : *Iulius Valerius de vita et obitu Alexandri.*

(1) Ad Iulii Valerii lib. I. cap. XLVJ. p. 58. in nota.

(2) Hac super re videris dicta in praefat. Itinerarii cap. VI.

7. Ab auctore catalogi codicum bibliothecae regiae Parisiorum T. IV. p. 12. cod. IVMDCCCLXXX. lecti sunt: *Rerum ab Alexandro magno gestarum, libri tres qui sub Aesopi graeci vel Callisthenis nomine circumferuntur, Iulio Valerio interprete.*

Atque hi quidem homines Iulii Valerii scriptum prae manibus habuerunt. Sed nonnulli praeterea Iulium Valerium scriptores commemorant fama tantummodo alienaque traditione cognitum.

1. Gaspar Barthius in Adversariorum libro II. cap. X. monachalem quamdam (ut ipse loquitur) de Alexandro historiam prodigiosis mendaciis farctam et contemptibilem, in charta scriptam habuisse se ait, quam anonymam quum videret, idem opus existimavit, quod Iuretus laudaverat Iulii Valerii. Ego vero nullus dubito quin Barthius eam inficetam historiam possederit, quae Argentorati edita olim est, cuius, praeter impressum exemplar, codex quoque chartaceus Mediolani tum in ambrosiana bibliotheca servatur, tum in braydensi mss. I. VII. 25. Error autem Barthii primum ex eo coarguitur, quod ait, a Silvestro Giraldo satis vetere auctore hanc historiam citari; rursus quod eius auctorem dicit romani sermonis ignarum. Iam quem locum Giraldus ex epistola Alexandri ad Aristotelem profert (Topogr. Hibern. cap. IV.) is ad Iulii Valerii opus non pertinet, sed ad historiam scholasticam, e qua reapse se desumere eumdem Giraldus ait. Qui vero Iulium Valerium latinitatis ignarum diceret, is de sua potius inscitia confiteretur. Ne plura; Barthii

anctoritas, qui Iulium Valerium non vidit, nulla est. Tum et alia fabula, quam (Advers. V. 14.) ex vita Alexandri memorat (nempe de Iudaeis ab Alexandro intra montes conclusis) ea petita est vel e Gotfrido Viterbiensi Chronic. part. XI. vel e Comestoris historia scholastica lib. Hester. cap. IV. unde eamdem fabulam etiam divus Antoninus desumpsit cap. II. ff. 10.

2. Gerardus Io. Vossius Aesopum et Iulium Valerium memorat in tertio libro de historicis graecis inter historicos incertae eetatis, itemque in tertio libro de historicis latinis inter anonymos. Et ille quidem recte facit cum nititur in anctoritate Iureti; quod vero Barthii errores non sensit, id viro ceteroqui doctissimo condonandum est. Frustra autem dubitat Vossius num Iulii Valerii opus idem sit atque illud quod incipit *Moris est usitati*. Sunt enim haec verba initium prologi ad Gualterianum poëma de Alexandro in ambrosiano codice (L. 57. part. sup.).

3. Iohannes Freinshemius in indice Scriptorum Alexandri ait: *Iulius Valerius latinam fecit historiam fabulosam de Alexandro, quae ab aliis Aesopo, ab aliis Callistheni adscripta fuit: unde fabulas suas certatim hauserunt Antoninus, Vincentius, Urspergensis, alii*. De Antunino et Vincentio falsa opinatum Freinshemium constat ex supra dictis. Non aeque constat unde commenta sua deprompserit Urspergensis, quoniam eius mendax de Alexandro historia non videtur impressa. Videsis Urspergensis Chronicon edit. Basileae an.

MDLXIX. p. 14. Quod vero Freinshemius historiam, de qua loquitur, ait editam germanice Argentorati anno MCCCCLXXXVI. rursus fallitur. Non enim germanice Iulii Valerii opus editum ibi est, sed latine pessimum illud barbari aevi commentum inscriptum *Historia Alexandri magni regis Macedoniae de proeliis*. Videsis Panzerium *annal. typogr.* T. V. p. 22.

4. Petrus Baylius in lexico (voc. *Esope*) et Aesopi meminit et Iulii Valerii: in eo vero falsus est, quod parum considerato Barthii loco, putavit huic homini ad manum fuisse Iulium Valerium, quod, ut dixi, secus est.

5. Io. Albertus Fabricius Aesopum et Iulium Valerium memorat in graeca bibliotheca ed. nov. T. III. inter scriptores Alexandri voc. *Aesopus*, *Callisthenes*, *Ioh. Hartlieb. Moller*, et *Iulius Valerius*. Vide etiam T. I. p. 622. Quod autem et Fabricius falsa quaedam super hoc libro et Auctore dicit, nil mirum est: errores enim ex aliena auctoritate contraxit.

6. Denique novissimus Sanctecrucius (Exam. crit. des historiens d'Alex. p. 166. n. 1.) quatuordecim sive latinas satis diversas interpretationes sive earumdem codices vidisse se narrat graecae historiae de Alexandro: quo in numero Iulium quoque Valerium ab eo visum autumo, quoniam in parisiaco codice hunc Auctorem inesse superius docui. Iulium tamen Valerium nominatim, quantum vidi, Sanctecrucius non appellat. Quinam vero sit liber cuius titulum *origo*, *ortus*, *vita et actus Alexandri* Sanctecrucius diserte profert, superius item demonstravi.

Appendicis loco ad extremam moneo, tria insuper scripta de Alaxandri gestis inter codices ambrosianos occurrere. 1. Opus graecum humili quidem stilo sed nondum barbaro. Id cum Iulio Valerio saepe congruit, saepe etiam ab eo discrepat. Ego eo codice graeco (qui est O. 117. part. sup.) in edendo Iulio Valerio haud raro usus sum in adnotationibus meis. Auctoris nomine caret liber. Sed profecto non est ille Pseudo-Callisthenes quem dicit Sancticrucius p. 163. et seqq. uti mihi innotuit conferenti eiusdem locos et χαρακτῆρας a Sanctierucio notatos. 2. Opus arabicum fabulis inquinatum (cod. C. 25. part. sup.) 3. Poëma Gualteri notissimum atque editum, quod repetitur in tribus codicibus part. sup. L. 57. M. 10. P. 6.

Iulius Valerius cur ante hanc diem ineditus.

IX. Quaeret ad extremam aliquis, cur quum Iulius Valerius doctis aliquot viris multo ante, ut vidimus, innotuerit, tamdiu nihilominus in scriniorum obscuritate iacuerit? Prima est generalis responsio, multos adhuc in bibliothecis sordescere codices, in quos etsi identidem eruditus aliquis incidit oculus, iidem tamen vel rei nummariae difficultate vel locorum aut temporum adversitate vel alia quavis causa compressi sunt. Namque revera quod veterum scripta lateant, fortunae saepe crimen est non hominum. Deinde pauci admodum homines eruditi opus Iulii Valerii manu versaverunt, nimirum Iuretus et Cangius et fortasse Chiffletius, qui quidem iis temporibus vixerunt, quibus plurima veterum scripta nondum typis commissa erant.

iam et qui homines codicum oxoniensium ac parisiacorum catalogum confecerunt, ii quidem, ut fit, perscribendis titulis unice dediti, nullum edendorum operum consilium inierunt. Reliqui, qui de Iulio Valerio (cuius scriptum non viderant) deinceps locuti sunt, quantis erroribus se imprudentes obstrinxerint, satis in superioribus docuisse me puto. Sane quum plerique pervulgato mentium errore barbariores Alexandri historias cognitas cum incognito Iulio Valerio commutaverint, nil mirum est, eos ad vestigandum accuratius Iulium Valerium non incubuisse, neque eiusdem cupiditatem prae se tulisse.

Laus paene praecipua huius historiae est latinitatis incrementum.

X. Nunc vero his erroribus tamquam nocte depulsis, quis veterem et eruditum et disertum et varium et latinitatis copias augentem scriptorem non libenter excipiat? praesertim quum eius praecipuum consilium ad delectationem legentis spectare videatur. At historia Alexandri hoc Auctore non multum veritate procedet. Esto. Saepe tamen is nova vel mira existimabitur dicere, cum pervetera et vulgata dicat, sed iam audiri desueta plerisque: quae res ex adnotationibus nostris clarescet. Nunc age isti naris emunctae aristarchi pleraque sane negent, ficta esse dicant: quidvis denique potius quam auctoritatem Iulii Valerii sequantur. Num igitur, si hunc librum contineam in tenebris, latinitati etiam naviter consulam? num de linguae copia bene merebor? Quin eia, hoc edito, bene multis vocabulis plurimaque

loquendi novitate latinum sermonem ornemus. Utinam vero labor noster aliorum industriam acuat quo pulcherrimae linguae fines proferre longius ac dilatare studeant! atque ad grandem illum seu vocum seu locutionum inauditarum thesaurum, qui latet adhuc in mss. codicibus et lapidibus et diplomatibus, intendere digitum velint! Quippe, ut sapienter monet Fronto [1] oportet *regiones verborum et saltus novisse, ut ubi quaesitis opus sit, perviam potius ad vestigandum quam invio progrediamur.*

(1) *De orationibus* lib. I. fragm. IV.

IVLII VALERII

RES GESTAE

ALEXANDRI MACEDONIS

TRANSLATAE EX AESOPO GRAECO.

LIBER I.

QVI EST ORTVS.

Alexander Elim venit ad ludos.

. . (*) . . . I. ad votum proclivitas fiat: neque enim improbo huiusce desiderii gloriam. Tunc filius, Gratiam equidem

---

(*) Unus omnino quaternio ab initio codicis abest: namque post codicis paginam xvi. legitur nota quaternionis secundi, et sic deinceps aliorum. Quota vero pars I. Valerii desideretur, duorum codicum inspectione cognoscere licet graeci nempe et latini in bibliotheca ambrosiana superstitum, de quibus in praefatione locutus sum. Iam ut paucis heic rem exsequar, nihil aliud fere requiritur in codice I. Valerii, quam Nectanabi fabula parum quidem venusta, pauca de educatione Alexandri, et descriptio Bucephali qui ab Alexandro puero cicuratus est. Nectanabus, principatum Aegypti quum teneret, non ille quidem armato bello, sed magicis artibus hostes suos facillime pessum dabat. Verum aliquando quum sibi artem haud favere sensisset, relicto regno, in Macedoniam exsul profugit. Ibi, absente bellorum causa Philippo, ita Olympiadem execrando artificio ad se pellexit, ut et caussam

tibi, pater, huiusce muneris facio (1): habeo quippe equos quos exacta tutela recenti ad haec mihi studiosius praeparavi. Haec quoque professio Philippum iuvat, laudatumque studii filium facile permittit, cum primum illi (a) deduci ad navigia currus et arma iussisset (2).

(a) Cod. *sibi*.

geniturae Alexandri dedisse videatur. Tum et ipsum Philippum variis obiectis terriculamentis ad eam opinionem impulit quo existimaret, Iovis Hammonis virtute genitum sibi puerum ab uxore Olympiade. Nato igitur non sine ostentis caelestibus Alexandro, moxque primis doctrinis a plurimis paedagogis erudito, quum Nectanebus stellas puero nocte quadam serena monstraret, ab eo subito de rupe deiectus interiit. Moriens tamen se Alexandro patrem confessus est, ideoque et magnifico loculo tumulatus. Tum de regni successore consulenti Delphis Philippo responsum est, si a quo insiliente Bucephalos equos per mediam Pellam actus fuerit, orbis principatum fata decernere. Mox Alexander in Aristotelis disciplinam concessit: et Bucephalum equum saevitudine insignem sibi uni sponte mansuetum media urbe egit. Hinc annos iam XV. natus et in sollemnibus Graeciae ludis quadrigas agitare sibi liceret a Philippo impetravit Elimque venit.

Porro qualiscumque est Nectanabi fabula; ea quidem narratur non solum a I. Valerio et duobus codicibus ambrosianis et a Pseudo-Callisthene, verum etiam a Syncello, Malala, Cedreno et Glyca.

(1) Nimirum Philippos equos Alexandro praestantes se praebiturum spondebat, ut legitur in graeco codice: Ἐγὼ νῦν προίσομαί σοι ἵππους ἐκλεκτούς.

(2) Latinus alius codex habet: *Alexander quintum decimum agens annum petiit ut sibi Pisas (cod. Pilas) adire liceret gratia quadrigas tractandi. Philippus quoque equos illi et cetera itineri necessaria praeparari iussit.*

Igitur escensa [a] navi comitatusque Hephaestione amico, secunda admodum tempestate Elim [1] appellitur.

Alexandri iurgium cum Acernaniae regulo.

II. Quo in loco cum equorum curam famulis mandavisset, atque ipsus [b] visum loca deambulatumque procederet, obviat forte Nicolao cuidam adolescenti regulo [c] ex Acernania [d]. Celsius quidem illo et sublimius se ferente [2] (quippe qui duplici eoque perstabili Deorum adminiculo levaretur opulentia scilicet et fortuna) habebat tamen Nicolaus ipse quod sibi de suis viribus polliceretur. Nihilominus salutando Alexandro praestitit se priorem, nescius [3] etiam tunc itûs illius causas et certaminis studium. Fuit tamen non sine contumelia salutatio: nam et ave, inquit, o puer: nec ille sedulo resalutat. Tunc secundo Nicolaus, Et quem, inquit, arbitrere te tam incuriosius salutasse? Quippe ego Nicolaus ille

(a) Cod. *exscensa*. (b) Cod. *ipsus*. (c) Cod. *regulo*. (d) Ita cod. *Acernania* heic et inferius constanter per *e*.

(1) Nota verissimam terminationem *Elim* non *Elida*, et confer Petrum Victorium ad Cic. *epist. fam.* XIII. 26.

(2) Nempe *Alexandro*.

(3) Ita cod. *nescius* cum quarto casu, nisi forte est mendum pro *nesciens*.

sum rex Acernanum. Alexander refert: Istam arrogantiam non probo. Quid enim te iuvabit imperii vana iactatio de secundis crastinis fluctuantem? Non enim vides ut stare fortuna hominum nesciat, utque in his fragilior habeatur quicumque illi ea victitant nexabundius? Ad haec Nicolaus: Haec quidem, inquit, non invenuste: enimvero velim scire cur assis? nam te Philippi filium fama praelocuta est. Fatetur Alexander sese ad certamina quadrigarum studio coronae venisse. Tum Nicolaus felle de nimia indignatione suffusus, despectansque eius aetatulam neque vim animi considerans, consputum adolescentulum et maledictis increpitum dereliquit. At vero Alexander qui omnium disciplinarum continentiam magistro (a) ostentare didicisset, abstersit clementer sputamenta, iniuriamque arridens ait: Iuro equidem tibi, Nicolae, patris mei ac matris pariter maiestatem, ut te et in hoc praesenti certamine et Acernaniae telo (b) superabo! Hinc soluta est fabulatio.

(a) Cod. *mago*. (b) Ita cod. *telo*.

Alexandri victoria curulis.

III. Non multo autem post cum dies certaminis advenisset, aurigandique professio studio excitaretur, novem quidem omnes et [a] regii iuvenes [1] competebant, quorum sortito primo Nicolaus astitit carcere, secundo Xanthias, tertio Conon, quarto Clitomachus, Balcheus quinto, Aristippus sexto in loco, Pierus septimo, Alcan octavo, Alexander post nono. Hi cum ex more artis atque certaminis institissent curribus, lituoque signum sollemniter increpasset, cuncti una prosiliunt. Enimvero Alexander erat quartus a primo, Nicolao propius [b] insequente, et spe transitus et infesto consilio, ut si praetervehi queat, non

(a) Cod. *sed.* (b) Cod. *prius.*

(1) Apud Plutarchum *vit. Alex.* ed. Londin. anni MDCCXXIII. T. IV. p. 9. rogatus ab aulicis Alexander puer num Olympiae certare vellet, sane si habiturus sum, inquit, adversarios reges: Τῶν περὶ αὐτὸν ἀποπειρωμένων εἰ βούλοιτ' ἂν Ὀλυμπιάσιν ἀγωνίσασθαι στάδιον, Εἴ γε, ἔφη, βασιλεῖς ἔμελλον ἕξειν ἀνταγωνιστάς. Quoniam vero apud antiquiores Alexandri historicos nulla videtur esse mentio curulis huius victoriae ad Olympiam, idcirco suspicor e memorato Alexandri dicto totam hanc I. Valerii sequiorumque aliquot scriptorum narrationem fuisse conflatam.

absque periculo Alexandri consulat. Id quidem illum non satis fugerat. Nam et causa odii commonebat, quod bello Nicolai patrem Philippus oppressisset. Igitur astu se dedebat Alexander a Nicolao praeteriri. Quippe iam ceteri, qui cursu praevenerant, alii alio casu prolapsi primam spem potiundae palmae Nicolao dabant. Qui cum finem certaminis iam sperasset, infert sese Alexander voto praeterlabendi. Ad hunc conatum equis Nicolai convertentibus, titubans dexter equus (a) cernuantique persimilis, implicatos reliquos secum moratur. Enim tunc Alexander subiciens, praeteracto prolapsoque Nicolao supervectus, rem belli (1) sub stadio transegit. Exin (b) victor corona redimitus escenso templo cum Iovem olympium salutaret, aestimatione rei gestae aut instinctu Dei, sacerdotem ferunt sic fortunam victoriae interpretatum,

(a) Cod. *dexterae medis cernua stique* etc. Locum emendavi ope codicis graeci. (b) Ita in hoc opere saepe *exin*, at in Itinerario *exim*.

(1) *Bellum* apud ·I· Valerium nec non apud Auctorem Itinerarii dicitur quodvis certamen.

ut quod primo certamine Nicolaum vicisset, esset sibi coniecturae, perfacile multos eum populos vinciturum (1), universitatisque dominio potiturum.

Philippi novae nuptiae.

IV. Hisce ergo omine atque laetitia ovans repatriat Macedoniam. Sed offendit forte, ex licentia regia spreto coniugio Olympiadis, Philippum tunc in Cleopatrae nuptias demutantem aliciusdam non ignobilis filiae (2). Die igitur nuptiarum irruens regis triclinium coronatus, Sume, inquit hunc primum, o pater, laboris mei fructum: et unâ (a) coronam in patris caput transtulit. Tunc adiecit, Gaudeo quidem quod in praesenti laetamini: et ego cum matrem aliis regalibus nuptiis coniugabo; vos quoque participabo convivio: et una cum dictis adversim

(a) Cod. unam.

(1) Ita cod. vinciturum. *Vinciturum* habet item Petronius *fragm. Tragur.* cap. XLV. Est autem cogitandum de etymologia vocis *Nicolaus*, nempe *victor populi*.

(2) Cleopatrae notissimus est patruelis Attalos, vir bellicis studiis clarus, post Philippi necem iussu Alexandri oppressus in Asia ob praecavendam exercitus macedonici seditionem. Vide Diodorum siculum XVI. 93. XVII. 5.

Philippum discumbit. Sed rex asperatus (a) ad dicta intus in animo saeviebat.

Turbulentum convivium.

V. Aderat tunc inter multas regalesque delicias Lysias (1) quidam risui excitando quam facetissimus, qui cum in gratiam regis admordere adolescentulum vellet, Potiare, inquit, o rex, Cleopatrae, potiare: e qua tibi spero privatos filios atque incommunicatos (b) alteri proventuros: eosque qui vultibus tuis et felici respondeant semini. Haec ubi dicta sunt, irritatior iuvenis, protinus poculum, quod sibi prae manu erat, in Lysiam iaculatur eumque vulnerat. Sed rex effervescente irae professione, prosiliens in Alexandrum, labitur, crureque laeso et vulnerato procumbit. Tum parum temperans voci iuvenis, En, inquit, ille qui Asiam Europamque subiecit, unius lectuli spacium sine periculo non emensus est (2)!

(a) Cod. *asperacius*. (b) Cod. *incomminicatos*.

(1) Apud Plutarchum loco nuper laudato et Iustinum IX. 7. non Lysias sed Attalus convivium, de quo hic sermo, dicteriis conturbat.

(2) Apud Plutarchum loco nuper laudato iisdem prope verbis loquitur de Philippo Alexander: Οὗτος μέντοι εἰς Ἀσίαν ἐξ Εὐρώπης παρεσκευάζετο διαβαίνειν, ὃς ἐπὶ κλίνην ἀπὸ κλίνης διαβαίνων ἀνατέτραπται.

et cum dicto rapit gladium, omnesque qui forte sese veluti ad comprehendendum irruerant, dissicit: prorsus ut nihilum de Centaurorum Lapitharumque convivio demutaret: aut quod illi rei sit proximum, procos diceres cum ultore Ulixe decernere. Egressus igitur concedit ad matrem.

Alexandri ad Philippum oratio,

VI. Enim qui aderant Philippum non absque discrimine vulneratum cubiculo inducebant, lectoque deponunt. Sed is cum post complusculos dies iam bonam spem curationi promitteret, ingreditur amica sollicitudine tunc Alexander, assidensque lectulo « Quaeso, inquit, o
» Philippe (adhuc enim te hoc com-
» muni [a] nomine alloquor, ut amicus,
» donicum [b] patris in te animum re-
» cognovero) quid tandem hoc rei est
» quod te avertit a coniuge? Aveo [c]
» enim scire vindex et ultor futurus in
» matrem si culpa meruit quod evene-
» rat. Huc adde, si placet, probes ne
» illam Lysiae in Alexandrum petulan-
» tiam? probesve etiam patris in filium

(a) Cod. *ad hoc enim te hoc et communi.* (b) pro *donicum* habet *boni cum.* (c) Cod. *habeo.*

» truculentiam ? Quid enim uterque » commeruimus a patre et marito ? » Abiecta Olympias coniux, et Alè» xander filius incursatur. Quin ergo » surge, et confirmato corpusculo, » animum etiam labantem una cu» raveris, adeo saucium fatalibus for» sitan temptamentis. Adeo (a) tibi Olym» piadem tuam in gratiam una atque » in cubiculum iam deducam. Geret » enim morem profecto Alexandro filio, » cuius tu pater, ut video, esse fastidis».

Alexander Olympiadem Philippo reconciliat.

VII. His dictis transit ad matrem, Philippo iam inter pudorem poenitentiamque distento, et ait ad eam: « Ne, inquit, » quaeso, ne moveare, mi (1) mater, » super hisce quae in te egerit rex » maritus. Etenim ipsa quamvis clam » habeas quod commerueris, age tamen » morem conscientiae tuae, cuius memet testem habes (2), qui hanc tibi

(a) Ita cod. iterum *adeo*.

(1) *Mi* feminino genere, quod et aliorum auctorum exempla confirmant.

(2) Nimirum Olympias ante confessa fuerat Alexandro, patrem eius fuisse Nectanabum aegyptium, qui se magicis artibus ad probrum illexerat. Eam confessionem uterque recitat graecus et latinus codex ambrosianus.

» concordiam suadeo. Quaeso remees » ad coniugem, et redde te marito morigeram ». Cedit auctoritati suadentis filii Olympias, et duce tali revenit ad maritum. Tunc Alexander. « En tibi, pa- » ter, Olympias tua (iam enim te paterno » nomine usurpabo, cuius adeo libens » fueris auditor). Igitur et precator ad » eam fui, et remittit tibi meritum tuum » abolitionem omnis iniuriae. Agite igitur » quaeso post iram integrationem con- » iugalis affectus. Nec sit pudendum si » filius sit parentibus copulator ». His dictis impetrat quod laborat: idque ei largitum apud omnes patriae proceres, bono admodum testimonio fuit. Placet denique Lysiae nomen coniugalibus ritibus in perpetuum aboleri: quod appellatio illa solutio (1) coepti cum Cleopatra coniugii esset (a).

Mothanam rebellantem punit Alexander.

VIII. At his ferme diebus, quibus haec acta videbantur, descivisse obsequio Mothana (2) civitas nunciabatur.

(a) Cod. pro *coniugii esset* habet *convivisset* et mox eadem manu emendatum *convivasset*.

(1) Cod. *solutione*. Est autem graece λύσις *solutio*.
(2) Codex ·I· Valerii hic *Mathana*, et mox bis *Mothana*. Graecus codex Μοθώνη. latinus item *Mothona*. Et quidem huius urbis macedonicae nomen mire veri..

Ad quam animo Philippus incitatus, cum adhuc viribus corporis deficeret, optimum ratus ultionem non distulisse, numerum qui forte adesset militum ducere Alexandrum iubet, idque adolescens properanter exsequitur diligenterque: subactam enim populatamque ad vindictae ostentationem raptim Mothanam reversus annunciat.

Persae exactores apud Philippum.

IX. Sed enim cum, illo reditu de Mothana, ingressus ad patrem foret, videt ibi assistentes habitu barbaro viros, percontansque agnoscit persae Darii satrapas: causam autem [a] adventus esse, quod ex more regio petitum pecunias a Philippo venissent (1), pretium scilicet aquae atque terrae: his enim nominibus subiectos obsequi sibi Persae deposcunt. Miratus igitur Alexander et petendi morem et titulum;

(a) Cod. *tamen*.

apud alios etiam auctores. Vide interpretes Iustini VII. 6 et Salmasium *exercit. plin.* p. 108. b. C. In huius urbis obsessione Philippo Alexandri patri oculus telo aliquot ante annos effossus fuerat. Vide Diodorum XVI. 34. et Iustinum loco citato.

(1) Macedones tributarios Persarum dicit ante se Alexander apud Curtium X. 2.

Haecine (a), inquit, elementa (b) Persae mortalibus venditant, quae cunctis Deus in commune largitus est? Dolebat ergo, altiusque adolescentuli vim carpebat, quod viri graeci nominis ac dignitatis vectigales barbaris fierent: quae res esset petentibus iugiter ad magisterium servitutis. Tum igitur paululum barbaris indidem separatis, ferre a se mandata ad Darium iubet: Haec illi (c) Alexandrum nunciare et dicere: boni consuleret et ab hac petendi consuetudine temperaret. Quippe quem ipse morem petendis pecuniis indixisset, hunc a se protinus exactum iri: unaque cum his, quae ante dispensa sint, propria quaecumque sint Persis Alexandrum petiturum. Cum his dictis exigit homines proficisci, ne litterarum quidem regem responsione dignatus. Ad animi eius magnificentiam Philippus erigebatur, quod adeo fidentem et intrepidum eum naturae suae bona asserere intueretur. Igitur cum vicina rursus civitas de obsequio vacillaret, datur Alexandro expeditio. Pergit quo iussus est.

Altera Alexandri expeditio.

(a) Ita cod. cum una e quae est vetus orthographia. (b) Cod. climenta. (c) Cod. sibi.

Philippi caedes.

X. Enimvero interea Pausanias quidam nomine, tum divitiis affluens tum opibus potens, ex oppido Thessalonicae nobilis, in Olympiadis desiderium amoremque animo prolapsus est. Qui cum per internuntios adtemptasset, et mulier consentiret ut deserto Philippo ad sese transnuberet, idque ei ex sententia provenisset (1); comperiens filium Philippi, cuius adeo formidolosum in omnes accolas erat nomen, peregre profectum; certamenque thymelae (2) tunc agi a Philippo praesidente; repente satellicio stipatus, strictis gladiis theatrum irruit, Philippumque vulnere praevenit. Qui cum altius et letaliter ictus esset; veluti caedis absolutione securus ad regiam Pausanias properato festinat,

(1) Olympiadam causam praebuisse Philippi neci narrant etiam Plutarchus *Alex.* p. 16. at Iustinus IX. 7. non tamen eo nomine quod Pausaniam amarat, sed quia infensa Philippo ob Cleopatrae nuptias Pausaniam alia de causa eidem Philippo iratum ad facinus exstimulaverit.

(2) Isidorus *Etym.* XVIII. 47. ait: *Thymelici erant musici scenici qui in organis et lyris et citharis praecinebant. Et dicti thymelici quod olim in orchestra stantes cantabant super pulpitum, quod thymele vocabatur.* Iam certamina musica eo tempore proposita a Philippo narrat etiam Diodorus XVI. 91.

raptu scilicet Olympiadis desiderio consulturus.

Alexandri interventus.

XI. Igitur cum populus adhuc in theatro turbaretur, Pausanias vero, ut diximus, raptum moliretur; forte, rebus ex sententia perpetratis, Alexander supervenerat, offenditque turbas, et vim et vulnera Philippi. Quibus, ut res erat, cognitis, auctoremque earum rerum Pausaniam haec designasse, irruens regiam in ipso raptu matris Pausaniae violentiam deprehendit: eumque cum iaculo destinaret, teneretur que formidine matris vulnerandae, Olympias sic adhortatur: Iaculare, inquit, fili, iaculare ne dubites; habeo enim praesidem Hammonem et protectorem.

Pausaniae poena.

XII. Enimvero Alexander nullo impetu vinci. Sed cum spirare etiam tunc patrem Philippum conperisset, eundem advehi illorsum iubet, gladiumque quem gerebat ipse conlatum in dexteram patris misit, quo manu eius oppeteret Pausanias, cui poenam quamque pro facto debuerat. Ergo iam moriens Philippus « Nihil nunc sane est, inquit, » quod me vitae finis aut huiuscemodi

» mors contristet: ultus enim auctorem » iniuriae libens oppetam. Atque ideo » illa et nunc ab Hammone dicta remi» niscor, quae tunc matri tuae Olym» piadi filium fore talem praegnanti di» xerant parituram, qui non eius modo » assertor esset, sed vindex quoque pa» tris foret futurus ». Et cum his dictis moritur. Curatur igitur Philippo regia sepultura, in memoriam eiusdem omni Macedonia et reliqua Graecia conspirante..

Alexandri concio de bello persico suscipiendo.

XIII. Ubi igitur amoti animi hominum illa rerum novitate quietiores visi esse potuerunt, scandit Alexander paternae statuae suggestum, et propter illam assistens ad haec verba concionatur: « O Pellae proles et Macedo» num et Atheniensium Corinthique pro» genies ceterarumque Graeciae gen» tium nomina, tempus est quisquis » Alexandro sese cupiat militare, ut » scilicet nunc nomen labori fateatur. » In eos quippe militabimus barbaros, » qui nos iampridem re, nunc vero » spoliare pergunt etiam libertate. Igitur » eamus ducere in servitutem Persas.

» Hi, quibus turpe erat servientibus non subvenire, enim nunc etiam » ipsi servimus ». Et haec quidem dicta praesentibus edicit. Tamen it eadem illa sententia et per singula oppida civitatesque, ut una cum classibus hi, qui armorum desiderio tenerentur, ad sese confluerent. Igitur ut si incentivum aliquod divina voce intonavisset quo facilius ad eiusmodi opus studia hominum exardescerent, ita votum certamenque erat Macedonibus militandi. Alexauder aedibus reseratis, quibus condita patris arma militaria visebantur, his quos inermes viderat dilargitur.

Eiusdem concio ad seniores.

XIV. Sed enim quisque armiger Philippi aetate provectior, gravis militiae (1) laborisque pertaesus, negabat se idoneis conatibus fore, aetate scilicet sua praesentibus refragante. Ad haec Alexander: « Equidem, inquit, veridicentiae isti » testis accedo, nec labores vestros, » quos praetenditis non astipulor. Enim» vero militiae ius eiusmodi res est, uti » magisterio callentium ordinata; mox

(1) Cod. *de vi militiae*. Conferatur autem Iustinus XI. 1.

» fiducia virium exsequenda sit. Peritia » quippe veteris usus rudis manus » audacia (1) dirigenda est: quorum al- » terum vos, alterum iuventus existi- » matur. Nam ut ille iuventutis fervor » ad audaciam promptior, ita incon- » sultior ad cautionem: ac sic eorum » bona coepta plerumque malos even- » tus reperiunt. At vero ista maturitas » vestra etiam arduis quibusque faci- » les exitus parit et desideratos even- » tus, quoniam perito consilio manum » duci commodat obsecuturam. Par est » igitur, inquit, vos meo commilitio » numerari: non ut ipsi bellorum ur- » gentia subire cogamini, sed ut iunio- » ribus manibus consilium vos faciatis. » Alterum quippe alterius egere quis » dubitet? Cum, nisi per prudentiam » vestram illorum titubantia sit directa, » perfracto praesidio iuventutis, in senio- » res periculum vadat. Contra autem si » recti per vos voto fruantur, vos quoque » gloriae parte potiore celebremini». His dictis eos quoque, quos senium iam ob- sederat, in sententiam suam vicit.

(1) Nempe *audacia quae est veluti rudis manus*. Vel corrige *audaciae*.

Alexandri exercitus et pecunia.

XV. Connumeratis igitur et veteri milite et quos ipse recens scripserat, congregat Macedonas quinque et decem milia pedites, auxilia diversa in octo milibus, equites vero indigenas septingentos et duo milia, levis quoque armaturae Thracas numero octingentos. Unde hoc numero cum veterano milite congregato ·DCLIIII· ad ·LXX· milia militantium erant (1). Tunc viae sumptum a Philippi thesauris collatuque studentium rebus suis auri talenta ·LX· cum ·CCCC· quatuorque et decem milibus cogit (2).

Expeditio in Thraciam.

Classi ergo elaborata in Macedonia tam longis quam onerariis navibus, transit in Thraciam, quae sibi patris Philippi virtute quaesita hereditarium studium deberet atque deferret.

PARS FABULOSA. Alexander in Siciliam Italiamque venit.

XVI. *Unde illic etiam rebus ad ordinem redactis, quod sibi ea gens studiosius*

(1) Mirari subit quad ·I· Valerius tam diligenter numerum ineat militum Alexandri, nempe septuaginta milia sexcentorum quinquaginta quatuor. Atqui hic numerus dupla fere maior est quam apud alios veraciores scriptores.

(2) Nempe quatuordecim milibus quadringentis sexaginta. Est autem insigne figmentum. Plutarchus enim *de fortun. Alex.* (ed. Paris. an. MDCXXIV. T. II. p. 327.) ait Alexandro per id tempus fuisse in aerario talenta ad summum LXX. Curtius (X. 2.) Arrianus (VII. 9) scribunt eum reperisse in patris arca talenta vix LX. aeris autem alieni D. Arrianus addit, Alexandrum mutuatum ab amicis DCCC.

obsequeretur, lectissimos quosque et argenti talenta cccc *viribus suis cum adiecisset, pergit ad Lycaoniam, cui nunc aetas recens nomen Lucaniae dedit. Igitur eius loci magistratibus ad amicitiam communi sacrificio foederatis; transmittit protinus ad Siciliam, atque ibi siqua forte ab obsequio refragarentur oppida recepit. Exinque Italiam transiens, legatione pariter et honore potitur Romanorum* (1). *Per Aemilium quippe tunc*

(1) Alexandrum macedonem vel in Italiam venisse vel omnino negotii aliquid cum Romanis gessisse mere fabula est. Multa tamen sunt, quae huic rei confingendae ansam praebuerunt. In primis bellum eodem tempore Italiae illatum ab Alexandro Molossorum rege, qui avunculus erat Alexandri magni, frater nempe Olympiadis. Iamvero scriptores aut remoti aetate ab his gestis aut non satis eruditi molossum Alexandrum cum macedone commutaverunt. Deinde plura apud veteres etiam auctores vestigia exstant, ex quibus non temere suspicari liceret, Romanos quoque ad res Alexandri gestas pertinuisse. Clitarchus quidem aequalis Alexandri, legationem ad hunc Romanorum dicitur a Plinio (III. sect. 9.) narravisse. Memnon historicus apud Photium (cod. CCXXIV. p. 726.) minaces literas memorat Alexandri ad Romanos quum in Asiam esset traiecturus. Strabo (lib. V. p. 232.) expostulationem Alexandri cum Romanis refert, quod hi iuncti Etruscis piraticam exercerent. Plutarchus (*de fortun. Roman.* sub finem) imminentem Romanis Alexandrum pingit, nisi morte immatura occuparetur. Curtius (X. 1.) deliberatum Alexandro in Italiam iter scribit. Quin et Livius hanc qualemcumque opinionem non ignorasse videtur, praesertim si lib. IX. cap. 16. legendum est,

consulem (1) *corona ei auri pondo* ·C· *insignita etiam margaritis honoraria datur ad argumentum amicitiae perpetuo*

---

ut nonnulli autumant: *Quin eum* (Papirium Cursorem) *parem destinarant animis magno Alexandro ducem, si arma, Asia perdomita, in Europam vertisset*: eamque lectionem confirmare videtur codex Livii ambrosianus (D. 542. part. inf.) in quo legitur *destinatum*. Sed enim vera lectio credenda est *destinant* (cui favent et tres Livii codices ambrosiani) ita ut referatur ad posterorum iudicium. Alioqui sibi turpiter contradiceret Livius, qui mox cap. 18. ait, arbitrari se Alexandrum ne fama quidem Romanis notum fuisse (quam ob rem oblivionis arguitur Livius a Mureto lib. XV. *Var.* cap. 14. et a Baylio in Lexico voc. *Macedoine*). Ceterum et Livius sapienter fecit, qui hanc rem eatenus attigit, quatenus quaereret, quinam eventus romanis rebus, si cum Alexandro foret bellatum, futurus fuerit; ita temere admodum dixit, Alexandrum ne fama quidem Romanis innotuisse videri. Asiae enim universae domitor, Alexandriae conditor, Alexandri etiam molossi (qui tunc in Italia bellavit pacemque cum Romanis fecit teste ipso Livio VIII. 17.) ex sorore nepos, quo pacto Romanis ignotus prorsus fuisset?

Hactenus ea dixi, quae occasionem fabulae de Alexandri cum Romanis congressu dederunt: quam quidem fabulam, praeter Iulium Valerium, persuasisse sibi videtur Malala (*Chronogr.* p. 246). Praeterea eamdem narrant Pseudo-Callisthenes, codex graecus et codex latinus ambrosianus, et denique aegyptius historicus Makrisius (cap. *de differentia inter Alexandrum et Dulkarnainum*), cuius arabicum scriptum et in regiis Parisiacis codicibus recenset Sanctaecrucius (p. 182. n. 3) et nos ipsi in ambrosiana bibliotheca cum aliis Arabum copiis servamus (part. inf. C. 87. cuius vide p. 143).

(1) T. Aemilius consul occurrit anno Urbis conditae CCCCXV. At Alexander regnare coepit tribus annis post. L. Aemilius consul fuit anno Urbis CCCCXXV. tunc vero Alexander Perside domita Hyrcaniam et Bactrianos

post futurae (1): *idque Alexandro magnae gloriae fuit, amicitiamque amplectitur, et verbis liberalibus Aemilium honoratum remittit. Addunt tamen Romani ei militum* ·II· *milia et argenti talenta* ·CCCC· *eoque amplius fore daturos sese respondent, nisi bellum adversus Carthaginienses intentissimum ageretur* (2).

Alexander traiicit in Africam.

XVII. *Indidem Tyrrheno transmisso cum Africam quoque appulisset Alexander, eius gentis illi* (a) *magistratus obviantes precari sunt ausi* (b) *ut a se vis* (c) *romani exercitus amoliretur. Sed haec dicta non modo ad favorem regis animum non convertunt, verum ignaviae increpitos tali responsione dimittit: Quod boni Carthago consuleret, si aut melior hostibus foret, aut potioribus praecepta dependeret* (3).

(a) Cod. *ubi.* (b) Cod. *precario sunt usi.* (c) Ita cod. *vis*, habet enim significationem quoque passivam τὸ *amolior.*

bello vastabat. Consul Aemilius intermedius videtur nullus fuisse. Reapse autem veritatem in fabulis curiosius quaerere stultum est.

(1) Huius coronae meminit etiam Memnon apud Photium cod. CCXXIV. p. 726.

(2) Bellum punicum primum anno Urbis CCCCXC. susceptum est. Alexander magnus ante annos LX. vitam cum morte commutaverat.

(3) Carthagini Alexandrum infensum ait et Curtius X. 1. Hanc tamen sententiam non de Carthaginiensibus sed de Romanis prolatam ab Alexandro scribit Memnon loco super citato.

Peregrinatio ad Hammonem.

XVIII. Hinc igitur pergens paucis admodum comitatus omnem Libyam peragrat, itaque ad Hammona, qui locus deserto Aegypti celebratur, ipse contendit. Enimvero exercitus multitudinem navibus superpositam Pharum destinat. Ipse ergo Hammona veneratus, operatisque largioribus sacrificiis, praesidium sibi operis et coeptorum veluti a Deo patre deposcit: quippe eius fabulae tenax, quod huiusce Dei cum matre per somnium fuerit coniugatio. His denique verbis Deum convenit: « O pater Hammon, inquit, siquid » materni seminis est verum, eaque » mater conceptus nostri ex te principium est sortita, quaeso uti istud » astipulare [a] praesenti mihi ut filio » praestes ». Igitur doctus evidentibus monitis, non absque Numen illud [1] curam esse sui, et templum Deo operosius et augustius fabricatur, et ad prodendam militibus confidentiam, PATRI.

[a] Ita cod. *astipulare*.

(1) Ita evidenter codex. Hoc autem syntaxeos genus Eruditorum ingeniis iudicandum permittimus.

HAMMONI id fecisse inscriptione testatur (1). Tunc responsum etiam quaesitum a Deo, et quo sibi monimentum imperii sui aliquod instaurare fas esset? Animo quippe conceperat urbis quam maximae conditum. Ergo per somnium sic eiusdem Dei alloquio fruitur.

Haec tibi, rex, Phoebi (2) lunatis cornibus (3) edo.
Nomen si pergas aevo celebrare perenni
Urbs tibi condenda est qua stat Proteia tellus,

---

(1) Inscriptio est in codice graeco ambr. ΠΑΤΡΙ ΘΕΩ ΑΜΜΩ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ.

(2) Cod. *Phoebo* vel *Phoeba*. Iamvero Hammonem apud Aegyptios fuisse symbolum solis tot argumentis tantaque veterum auctoritate confirmat Iablonskius (*Pantheon aegypt.* lib. II. cap. 2. ff. 5–9.) ut verbum addere supervacaneum sit. Addo tamen, id confirmari etiam nummis quibus impressus est Hammon, cum globo capiti imminente. Vide Eckhelium *doctr. num. vet.* T. IV. p. 34.

(3) Locum declarare videtur mihi Eusebius *Praep. ev.* III. 12. *Κατὰ τὴν Ἐλεφαντίνην πόλιν τετίμηται ἄγαλμα, πεπλασμένον μὲν, ἀλλ' ἀνδρείκελον καὶ καθήμενον, κεφαλὴν κριοῦ κεκτημένον, καὶ βασίλειον, κέρατα τράγεια ἔχον, οἷς ἔπεστι κύκλος δισκοειδής. Δηλοῖ δὲ ἀπὸ μὲν τοῦ κριοῦ πρόσωπον ἔχειν καὶ αἰγὸς κέρατα, τὴν ἐν κριῷ σύνοδον ἡλίου καὶ σελήνης: Apud Elephantinopolim* (urbem Aegypti) *quoddam simulacrum* (Dei cuiusdam anonymi) *venerantur, quod sedens ipso quidem corporis trunco virilem prae se fert speciem, arietis vero caput habet, in eoque proprium ac primarium insigne, hirci cornua, quibus circulus disci figura sustinetur. Et arietina quidem facies, caprinaque cornua, sollemnem in arietis signo solis ac lunae congressionem repraesentat.*

Praesidet et Numen cui Dite potentius ipso (1)
Vertice quinqueiugo rerum secreta gubernans.

Ad haec doctus Alexander tali responso, omni diligentia rimabatur quam Proteiam insulam Deus vellet, quidve illi Numinis praesideret.

Paraetonium conditur.

XIX. Quae etiam tunc animo volutans (a), peractis rite sacrificiis indidem proficiscitur. Multo denique itineris exanclato, apud vicum Astrata fessum conmilitium refecit (2). *Ibi autem rex cum forte in agro, ut assolet, spatiaretur, cervam intuitus pascuis occupatam, unum ex his qui destinandis sagittis sollertior habebatur, iaculari bestiam iubet. Qui cum non ex opinione praeiudicata fecisset, leviusque ictum animal evasisset, exclamasse Alexander fertur graeco scilicet*

PARS FABULOSA.

(a) Cod. *voluntas.*

(1) Nimirum Serapis, quem ab Aegyptiis habitum pro sole infero seu Plutone satis compertum est apud mythicos. Vide certe Aristidem *orat. in Serapidem.* Reliqua huius oraculi lucide explicantur deinceps.

(2) Conditum in Hammonia Paraetonium ab Alexandro dicit Eusebius in chronicis tabulis ad olympiadem CXIII. Iam in Hammonia ponit *Castra Alexandri* Ptolemaeus *Geogr.* IV. 5 ἐν τῇ Ἀμμωνιακῇ ἡ Ἀλεξάνδρου παρεμβολή. At Curtius IV. 7. apud quem Alexander e Syria ingreditur in Aegyptum, de *Castris Alexandri* in Aegypto post Gazam loquitur.

verbo, quod remissior arcus et intentio sagittam inbecillius exegisset para tonon istud factum (a) *videri. Ex eoque dicto* (b) *Paratonium etiam post frequentatae urbi nomen ibidem datum* (1).

Taposiris.

XX. Hinc porro ad locum, qui vulgo Taposiris diceretur, appulit. Inquirens autem (2) nominis causam accipit ab indigenis sepulchrum Osiridos illic esse, quod a veteri compositione corruptum Taposiridus dictus esset. Operatus igitur illicce Deo, ad id loci transit, quem extensum quidem magni et uberis aequoris pulchritudine miratur, frequentem autem (c) commanentium conventiculis. Sedecim quippe et (d) instar urbium vicis decoriter admodum distinctis atque dispositis consistit, quorum magnitudini honor et cura deferebatur. His sedecim

Situs conditae Alexandriae.

(a) Cod. *fatum*. (b) Cod. *dictum*. (c) Cod. *tamen*. (d) Ita cod.° *et*.

(1) Noster quidem Auctor originem nominis Paraetonii parum credibilem narrat: Sed enim haud levius peccatur in Eusebiano chronico cum dicitur Alexander post Hyrcanos et Mardos captos reversus, in Hammone (seu Hammonia) Paraetonium (seu Paratonium) condidisse.

(2) Cod. *tamen*. Particulam scilicet graecam δὲ non *autem* sed *tamen* saepe ·I· Valerius explicat, quod vix probabam.

desessilibus (a) flumina quoque duodecim intererrabant, pariter omnia vergentia iuxtim in mare, sicuti nunc etiam ad memoriam veteris insulcationis datur visere. Quippe quamvis congestu postea sint ad aequoris uniti faciem exaequata, quisquis tamen ille ductus fluminis fuit, is nunc plateis apud Alexandriam tractus est: sed duo tantum ingressus fluminum reservati: ceteri nomina partibus oppidi praestiterunt. Igitur (b) omne spatium eo loco, cui Interdidium vetus nomen est, usque ad Hermopolim urbis eius ambitu (c) occupatum est. Sed enim nomen hoc longe secus ac se veritas habet in usu appellationis resedit, Hormoenimpolis non Hermopolis dicta est, quod portuosius illic alveus Nili latiusque in latera descendens, fidam stationem (d) navibus per sese labentibus faceret.

Alexandriae architecti.

XXI. Hanc igitur urbem nominis sui appellatione dignatus in omnem, quantum visi datur, magnificentiam

---

(a) Ita cod. Haud scio an scribendum sit *his sedecim sessilibus* aut *sessibulis*. (b) Cod. *igiter*. (c) Cod. *ambitum*. (d) Cod. *aestimationem*.

laboravit(1): quamvis Cleomenes(2) Ecnaucratus(3) et Dinocrates rhodius(4) in eam sententiam non accederent, ut tantam illam urbem, quanta nunc est, niti deberet: quod neque repleri aedificiorum spatia et tecta(a) turbis competentibus

---

(a) Cod. *et ita.*

---

(1) Ante ·I· Valerium editum nemo Alexandriam copiosius describebat quam Strabo XVII. p. 791. et seqq. quem conferre cum hoc nostro Auctore pretium operae erit. Immo quoniam cap. XXV. scriptor hic sive Aesopus sive Valerius se prodit Alexandrinum, hac quidam in re non spernendam sibi vindicat auctoritatem.

(2) In architectis Alexandriae *Cleomenem* numerant etiam Iustinus XIII. 4. et codex graecus ambr. At Arrianus III. 5. *Cleomenem* praepositum Arabiae ab Alexandro dicit. Curtius IV. 8. Africae et Aegypti vectigalibus, scilicet postquam Alexandriam aedificaverat, ut ait Iustinus loco citato.

(3) Cod. *Cleomenes ac Neucratus*, et cap. XXXIII. *Cleomene de Naucrato.* Arrianus III. 5. habet Κλεομένην τὸν Ἐκναυκράτιον ita ut sit unus idemque vir. Iamvero si ad primum ·I· Valerii locum respicias, facile putes errore librarii factum *ac Neucratus* pro *Ecnaucratius*; si ad secundum, non immerito suspiceris ipsum ·I· Valerium vocabulum Aesopi Ἐκναυκράτιον interpretatum esse *de Neucrato.* Quae utcumque res se habuit, locum ego ad Arrianum exegi, quamquam nec Arrianus varietate lectionis caret.

(4) *Dinocratis* architecti meminerunt Ammianus XXII. 16. Vitruvius praef. lib. II. Solinus XXXII. Valerius Max. I. 4. aliique. Corruptum videtur nomen *Dinochares* apud Plinium V. sect. 11. et XXXIV. sect. 42. Ausonium *Mosell.* v. 312. Codex item graecus ambr. prave habet Ἱπποκράτης. Quin et alias corruptiones *Dinochares* et *Χειρομοκράτης* et Δημοκράτης amendat Salmasius *exerc. plin.* p. 337. b. G.

opinarentur, nec repleta ali facile potuissent. Ex quo fore arbitrabantur bella frequentia vel necessitate quaerendae alimoniae ab ipsis incolentibus ineunda, seu opulentia praevalerent seu viribus deficerent, dum aut impeterent aliquid aut peterentur. Quippe moderatum urbium statum et consiliis facilius cedere, et ad sustentationem sui promptius occursare: amicum siquidem multitudini, nec facilis sui apud omnes singula dinoscentia [1], atque etiam difficilis et conspiratio.

Alexandriae spatium.

XXII. Quamquam igitur longe auctius rex metitus locorum amplitudinem foret, tamen ad sententiam persuadentium ire aliquanto contractius sivit ambitus lineam. Quare facesserat [a] magnificentiae animo contemptae [b]. Longitudinem quidem urbi procurat ab eo loco cui Draco nomen est (. Est

(a) Cod. *facesserari*, tum factum eidem manu *facesserat*. Mihi scribendum videbatur: *Quare facessendum ratus a magnificentia animo contenta* (vel *concepta*), *longitudinem quidem* etc. (b) Nempe *contentae*. Codex habet *contemptae*.

(1) Nempe: *nec dinoscentia singula sui facilis apud omnes, quare et fit difficilis conspiratio*. Et nota vocabulum *dinoscentia*.

autem pars supradicti Taposiris (1) usque ad locum cui Agathudaemonos appellatio manet). Latitudini vero indulget (a) a Canopo usque ad locum qui Eurylochi vel Melanchium dicitur. Iubet igitur omnes quique per ambitum usque ad lapidem tricesimum coluissent, universos eodem commigrare, locumque omnem unde ad oppidum convenissent, suae editioni (b) servire. Et haec quidem super spatio urbis eius accipimus.

Alii architecti Alexandriae.

XXIII. Adhibitis autem (c) rex architectoribus (2), qui ex arte nobiles et celebratiores habebantur, ut Cleomene Ecnaucrato (d), et Olynthio, et Erateo, Herone etiam Libii qui cum fratre Eponemo erat, accepit omne (e) magnificentiae huiusce monimentum in eo posse tuto consistere, si antea quam fun-

Cloacae.

damenta urbi iacerentur, subductiones aquae purgamentisque relinquendas (f)

(a) Cod. *adulgens*. (b) Ita cod. haud scio an pro *aedificationi*. (c) Cod. *tamen*. (d) Cod. *de Neucrate*. (e) Cod. *omnem*. (f) Cod. *reliquias*!

(1) Cod. *Taporis*. Sed recole cap. xx.
(2) Nota vocabulum *architector* quod apud Plautum *Mostell*. III. 2. 73. legebat Turnebus.

procuraret: quibus iugiter ablutis dirivatisque atque in mare perpetuo dilabentibus, neque aedificiis perniciem aliquam remansuram, et ab hisce, quae intervenire corrumpendo aëri soleant, purgatius oppidum fore. Elaboratis igitur his cloacis, quibus haud facile capaciores ulla (a) urbs habeat (1), omnis post id operum imposita molitio.

Maximarum urbium ambitus qui fuerint.

XXIV. Quare cum hae urbes, quae in omni orbe terreno maxime celebrantur, in haec spatia numeratae sint; Syriaeque sit civitas vel amplissima Antiochia extenta stadiis octo pedibus septuaginta duobus; Carthago. vero, quae principatum Africae tenet, stadiis decem porrecta videatur stadiique parte quarta; Babylon porro stadiis duodecim longa sit et pedibus ·CC· atque ·XX·; ipsa quoque domina omnium gentium Roma (2) quatuordecim stadiis et

(a) Cod. *capiores illa*.

(1) *Alexandria* (inquit Hirtius *de bell. Alex.* cap. V.) *est fere tota suffossa, specusque habet ad Nilum pertinentes, quibus aqua in privatas domos inducitur.*

(2) Hinc coniiciendum videtur, scriptum hoc (saltem graece) exaratum esse ante divisionem imperii, conditamque Constantinopolim.

pedibus ·C· atque ·XX· longa primitus fuerit, nondum adiectis his partibus, quae multum congeminasse maiestatis eius magnificentiam visuntur; Alexandriam mensi sunt sedecim quidem stadiis, pedibus vero ·CCC· atque ·LXXV· (1).

(1) In harum urbium describendis mensuris nihil aliud profecto denotat ·I· Valerius, quam earum diametrum. Proderit autem et ex aliis auctoribus mensuras urbis Alexandriae huic loco subiungere. Ait igitur Strabo XVII. p. 793. Ἔστι χλαμυδοειδὲς τὸ σχῆμα τοῦ ἐδάφους τῆς πόλεως· οὗ τὰ μὲν ἐπὶ μῆκος πλευρά ἐστι τὰ ἀμφίκλυστα, ὅσον τριάκοντα σταδίων ἔχοντα διάμετρον· τὰ δὲ ἐπὶ πλάτος οἱ ἰσθμοί, ἑπτὰ ἢ ὀκτὼ σταδίων ἑκάτερος, σφιγγόμενος τῇ μὲν ὑπὸ θαλάττης, τῇ δ' ὑπὸ τῆς λίμνης: *Urbis solum chlamydis figuram habet, cuius latera, quae in longum tendunt, aqua circum alluuntur XXX. fere stadiorum habentia diametrum: latera vero, quae in latum sunt, isthmis stringuntur, septem octove stadiorum, hinc mari illinc lacu allutorum.* Iosephus de bell. iud. II. 16. Μῆκος αὐτῆς τριάκοντα σταδίων, εὖρος δὲ οὐκ ἔλαττον δέκα· *Triginta stadiis in longitudinem patet, in latitudinem vero non minus decem.* Philo in Flaccum (ed. Mangey. T. II. p. 530.) Τὸ μεταξὺ τῶν λιμένων καὶ τῆς ἐν τοῖς βασιλείοις ὁπλοθήκης, δέκα σταδίων τὸ διάστημα σύμπαν ἔχον: *Inter duos portus et regium armamentarium fere decem stadiorum spatium intercedit.* Diodorus XVII. 52. Ἔχει πλατεῖαν, μέσην σχεδὸν τὴν πόλιν τέμνουσαν, ἀπὸ πύλης ἐπὶ πύλην διήκουσα, τεσσαράκοντα μὲν σταδίων ἔχει τὸ μῆκος: *Mediam fere* (Alexandriam) *platea secat, magnitudine et elegantia admirabilis: longitudo eius, qua a porta ad portam excurrit, quadraginta stadiorum.* Hi tamen auctores Alexandriam, uti se habebat sub Caesaribus primis describunt. Iam ipsum ambitum antiquae urbis narrat Plinius V. sect. 11. *Metatus est eam Dinochares architectus XV. milibus passuum laxitate insessa, ad effigiem*

Pharus Protei diversorium.

XXV. Occupato igitur omni solo, quod praedictis alveis atque vicis olim consitum mox urbs una contexuit; videt insulam eminus perbrevem rex, cui nomen Pharus esse cum diceretur, coluisse vero Pharum istam Protea (1); conlapsum etiam ibidem cerneret Proteos sepulchrum; id quidem protinus et reformari ad faciem novitatis et coli religiosius mandat: exinque civitas Pharos est: eiusque mos ad nos usque prolapsus Sacrum inter nostros (2) Heroos dicitur.

---

macedonicae chlamydis orbe gyrato laciniosam, dextra laevaque anguloso procursu: iam tum tamen quinta situs parte regiae dicata. Curtius item IV. 8. *Elegit* (Alexander) *urbi locum, ubi nunc est Alexandria, appellationem trahens ex nomine auctoris. Complexus quidquid loci est inter paludem et mare, octoginta stadiorum muris ambitum destinat.* Et Alexandria quidem olim romana urbe amplior, mox infra hanc decrevit, ut ipse ·I· Valerius innuit, ita tamen ut proximum illi locum tenuerit teste Iosepho *de bell. iud.* lib. IV. in fine. Quare et *Romae* appellationem in nummis interdum sortita videtur. Consule Zoegam *num. aegypt.* p. 1–2 et in addendis p. 395.

(1) Consonant Homerus *Odyss.* IV. 355. et seqq. Virgilius *Aeneid.* XI. 262. Lucanus X. 509. Philostratus *vit. Apollon.* III. 24. Ammianus XXII. 16. De Proteo Aegypti rege legendus Herodotus II. 112–121. qui et eumdem fano memphitico honoratum narrat.

(2) Hinc colligas, vel Aesopum vel ·I· Valerium fuisse Alexandrinum.

Spatium condendae Alexandriae farina descriptum.

XXVI. Additur tamen ad fabulam (1) metatae primum discretaeque urbis huiusce, quod cum lineae ductae ab architectis forent, quibus spatium et descriptio metatae urbis notaretur, subiecta sit lineae farina pro pulvere. Sed ubi id factum fuerit, mox congreges multi numeri et generis aves eodem advolavisse, raptimque omnem illam de farina lineam obligurisse. Id ergo portenti turbulentius Alexandrum formidantem consuluisse protinus peritissimos coniectorum, eorumque sententia rescivisse (a), civitatem hanc non suis modo verum peregrinis etiam populis ad alimoniam uberrimam fore. Ut enim in illo avium numero non solum indigenae, verum advenae etiam atque undique versus adlapsae, iacto polline avide pastae sint; ita hominibus quoque et incolentibus et appellentibus urbem hanc fructuosissimam fore (2).

(a) Cod. *rescivit*, mox eadem manu addita alia lectio *conspicit*.

(1) Nempe *ad narrationem*. Iulius enim Valerius fabulosus saepe scriptor iniqua diceret *fabulam* id quod graves auctores narrant Strabo, Arrianus, Valerius Max., Plutarchus, Ammianus, Auctor Itinerarii.

(2) Hinc ab Hirtio *de bell. alex.* cap. III. dicitur Alexandria *urbs fertilissima et copiosissima*. Confer et Strabonem XVII. p. 793.

Agathodaemon serpens.

XXVII. Aedificandi tamen Alexandriam constat principium ex meditullio esse factum (1), idque etiam nunc nomen in ea urbe retineri, quod Mesonpondio (a) vocetur. Coeptis autem molitionibus, surgere visitur draco quidam terribilis magnitudine ac maiestate, qui plerumque opifices incursabat, eiusque nonnihilum impediri operâ videbantur non minus metu visentium quam religione. Quod cum in aures Alexandri perventum foret, lubet (b) insequenti sub die, sicubi forte sacra illa belua videretur, omnes undique confluentes necem draconi moliri: idque naviter factum, oppressusque eo loci est draco ubi nunc Scoam vocant: et sepulchrum tamen draconi consurgit opere admodum laborato (2), et juxtim Alexander iubet

(a) Ita cod. Additur autem recentiore manu in margine μεσοπορίον. (b) Num scribendum *iubet*?

(1) Curtius IV. 8. *Alexander ab Hammone rediens, ut a mari ad Mareotim paludem, haud procul insula Pharo sitam, venit; contemplatus loci naturam, primum in ipsa insula statuerat urbem novam condere. Inde, ut adparuit, magnae sedis insulam haud capacem, elegit urbi locum ubi nunc est Alexandria.*

(2) Sepulchrum Agathudaemonos (uti mox appellatur hic draco) memorat Abd-Allatifus in *Aegypti descriptione* edita a summo viro Sylvestre Sacio p. 177.

coronarias quoque opificinas adiacere: ut quod haec bestia famulitium quoddam templis praestare videbatur DAEMON MELIOR[1] appellaretur, ipse quoque divina quadam religione coleretur. Quae cum multa sint Alexandriae [a] et alia vel miranda, mons quoque propter illic visitur ex congestu, quem incuriosi vetustatis naturalem etiam opinantur. Sed ea moles egestis undique terra atque ruderibus, quibus fundamenta sint moenibus exhausta [b] vacuataque, eoque collatis ac superfusis, huiusmodi erecti et ardui montis magnitudinem sumpsit.

Montis prope Alexandriam origo.

Regionem Alexandriae nomina.

XXVIII. Omnem autem [c] moenium varietatem distinxit nominibus et secrevit sub appellatione graecorum elementorum [d] primarumque quinque litterarum [2], non utique quod hoc regi sit

(a) Cod. *Alexandria*. (b) Cod. *exausta*. (c) Cod. *tamen*. (d) Cod. *elimentorum*.

(1) Scilicet *Agathodaemon*, de quo copiose disputat Iablouskius l. 4. Serpens Agathodaemon et appellatur ab Eusebio *Praep. ev.* l. 10. et in multis visitur nummis Alexandrinis. Ptolemaeo *Geogr.* IV. 5. *Agathodaemon* est alveus Nili occidentale latus τοῦ Delta definiens.

(2) Confirmat Philo in *Flaccum* (ed. Mangey. T. II. p. 525.) Πέντε μοῖραι τῆς πόλεώς εἰσιν, ἐπώνυμοι τῶν πρώτων στοιχείων τῆς ἐγγραμμάτου φωνῆς: *Quinque sunt urbis* (Alexandriae) *regiones*, *nomen sortitae a prioribus scriptae vocis litteris.*

tantummodo libitum, verum uti ex hisce litteris sui nominis perpetuitas in urbis partibus celebraretur: significante scilicet prima littera nomen Alexandri, secunda vero regis ex graeco, tertia porro generis, quarta etiam Iovis, quinta sese fecisse (1). Sic enim siquis hasce quinque orationis partes usurpaverit graecâ linguâ, inveniet his nominibus ac verbis pronas (2) has litteras fuisse praepositas, quod (a) ALEXANDER REX GENVS IOVIS FECISSET.

Cultus serpentium Alexandriae.

XXIX. Sepulchro autem (b) draconis illius iam perfecto, cum trabes quaedam qua ad gressum (c) eius columnas impresserat, casu repentino corruisset dissiluissetque (d), angues conplusculi indidem emersisse sunt visi (3), hique reptabundi prout cuique ad lubentiam impetus fuit, constructarum domuum penitralia (e) invasere. Quod cum ipsum

(a) Cod. *quod et.* (b) Cod. *tamen.* (c) Cod. *adgressum.* (d) Cod. *dissiluissentque.* (e) Ita cod.

(1) Ἀλέξανδρος βασιλεὺς γένος Διὸς ἐποίησεν vel ἔκτισεν.

(2) Id exprimitur recentiore manu in margine sic: ⊳ ϖ ⊣ ▷ [illegible].

(3) Sic et Theodoretus *Hist. eccl.* V. 22. e Serapidis signo amputato narrat agmen murium erupisse.

quoque terribile admodum videretur, non cunctanter arioli pronunciavere, hos quoque daemonas et praesules locorum esse, domibusque singulis colendos pro Diis penatibus tradi oportere (1). Eiusque mos vivit et adhuc Alexandriae religiosus est sub penatium Deorum honore, et aestatis diebus suetus coli more religionis eiusmodi. Polentam ex tritico quod sit esui anguibus iaciunt, et coronatis optimatium mos est templum Herois scandere, cui talia scilicet anguina (2) obsequio famulentur. Quod autem oraculum regi somnio dato quinqueverticem (a) fore urbem somnio pronunciavisset (3), advertens

Alexandria quinquevertex.

(a) Cod. quinquevertice.

(1) Serpentium allapsus boni ominis visos esse veteribus satis constat ex Homero *Iliad.* II. 308. et seqq. Virgilio *Aeneid.* V. 84 et seqq. Heliogabalum imp. habuisse Romae aegyptios dracunculos quos illi *Agathodaemonas* vocarent, narrat Lampridius in illius vita cap. XXVIII. Plutarchus in *Amatorio* (T. II. p. 755.) duos Aegyptios litigantes repraesentat, quod quum serpens arrepsisset quem *Agathodaemonem* appellabant, eum uterque sibi vindicaret. Serpentes sacros apud Thebas aegyptias religione quadam observatos, eosdemque plane hominibus innoxios, tradit ipse Herodotus II. 74.

(2) Nota *anguina* genere neutro.

(3) Recole cap. XVIII.

diligentius, invenit eius unius loci esse eminentias quinque, quibus in cetero aequore extuberascentibus decus urbis est maximum, constructâ arâ quam maximâ in eo colli, qui adversim (a) Heroos locum visitur erigi.

Sacrificium Alexandri.

XXX. In ea igitur ara Deo summo rerum praesidi opulentioribus sacris et religiosius operabatur cum prece tali:

Quisquis tu Deûm rex es, qui praestare diceris
Huic terrae mundumque istum interminem (b) regis,
Recipies quaeso sacrum hoc, litentique mihi
Auxilio sias rebus pacis et bellicis.

Et his dictis exta flammis ex more inferebat. Enimvero involans inusitatae magnitudinis aquila exta quidem e manibus Alexandri praeripit, transverso volatu quam tranquillissimo aëris intersitum spatium [secans] et alteri cuidam arae procul exta quae praeripuerat superponit. Quem depositi locum cum quidam e speculatoribus regi nunciasset, properato eodem venit, agnitisque extis quae sacra ales advexerat, videt templum illic vetus magnitudinis religiosae,

(a) Cod. *adversi*. (b) Cod. *intermine*.

quodque aevi longinquitas superasset ac diruisset, simulacrumque intrinsecus sedens ex ea materia figuratum, quam dinoscere homini virium non est [1]. Sed propter sedentarium Deum adstiterat puellaris effigies spectabili magnitudine et [a] pulchritudine veneranda [2].

Obelisci duo regis Sesonchosis.

XXXI. Cumque eius religionis Numina percunctaretur, sese quidem accolae certim [b] scire rennuebant [c]: accepisse tamen traditu veteri, Iovis ac Iunonis [3]

(a) Cod. pro *et* habet *eo*. (b) Ita cod. *certim*. (c) Ita cod.

(1) *Sine* dubio sermo est de Serapidis signo. Loquitur autem Auctor plene ex veterum idololatrarum doctrina. Namque horum alii, teste Clemente Alex. *Protrept.* ed. Oxon. T. I. p. 42-43. id signum humanis manibus factum esse negabant. Alii ex auro, argento, aere, ferro, plumbo, stanno et omni genere lapidum, etiam pretiosorum, concretum dicebant a quodam artifice Bryaxe iussu Sesostridis a quo post victorias maximas Numen illud dedicatum sit. Sane et Ruffinus *Hist. eccl.* XI. 23. ait vulgo creditum simulacrum ex omnibus generibus metallorum lignorumque compositum. Theodoretus tamen *Hist. eccl.* V. 22. ligneum dicit.

(2) Intellige Isidem. Sane Macrobius *Saturn.* I. 20. post aegyptium Serapidem descriptum ait: *Isis iuncta religione celebratur.*

(3) Cod. *Iovis Acui.* Sed emendationem suppeditat codex graecus embr. in quo legitur Διὸς καὶ Ἱερᾶς (lege Ἥρας) ἱερὸν. Iamvero et numen Iunonis adoratum ab Aegyptiis testantur Diodorus I. 13. Horapollo *Hieroglyph.* I. 11. Porphyrius *de Abstin.* II. 55. Quin diserte templum Iovis et Iunonis antiquissimum in Aegypto tradit Diodorus I. 15.

templum illud fuisse. In eo obeliscos quoque duos videt proceritudinis erectissimae, qui adhuc Alexandriae perseverant in Serapis templo [1] circum septa extrinsecus assistentes eius templi, quod aetas iunior laboravit [2]. Sed haec saxa (quos [a] diximus obeliscos, quod ad veru ferreum saxi [b] sublimitas quadret) insignita sunt et inscripta aegyptiis ac sacris litteris. Eorum causam et originem cum requisisset, Sesonchosim [3] regem eorum auctorem esse dicebant, qui potitus universitatis ad sui monimentum esse voluisset, quos Diis religiosius consecraverat. Lectae denique

(a) Cod. *saxarios*. (b) Cod. *ferreo saxis*.

(1) Hinc eruas, scriptam hanc historiam certe ante Christi annum CCCLXXXIX. quo tempore iubente Theodosio Serapeum deletum a Theophilo patriarcha Alexandrino. Incolume Serapeum celebrat Ammianus XXII. 16. Deletum luget Eunapius in *Aedesio*.

(2) Sic distinguit et Pausanias *Attic*. XVIII. *Αἰγυπτίοις ἱερὰ Σαράπιδος, ἐπιφανέστατον μέν ἐστιν Ἀλεξανδρεῦσιν, ἀρχαιότατον δὲ ἐν Μέμφει: Templorum Sarapidis apud Aegyptios omnium clarissimum habent Alexandrini, antiquissimum Memphitici.*

(3) Intellige *Sesostrim*.. Iam hoc nomen miris modis varians videsis apud Zoegam *de orig. et usu obelisc.* pp. 16. 600. 642. Vide et interpretes Diodori I. 53. Sed plane consentit cum ·I· Valerio Iustinus Martyr apud quem *Cohort. ad Graec.* cap. IX. diserte legitur Σεσόγχωσις.

per interpretem litterae continere sunt proditae huiusmodi gratiam :

REX AEGYPTI SESONCHOSIS ORBIS POTENS [1]
PRAESVLI MVNDI TOTIVS DEO SERAPI [2] CONSECRAT [3].

Alexandro praedicitur orbis dominatus.

XXXII. Adit ergo Alexander prece maxima deposcitque, uti si ista rata esset fama quae scripta sit, sese Numen illud mundi totius dominum recognosceret et eidem evidentius intimaret. Ergo quietis proximo tempore [4] eidem Deus confessus se regi magnitudine pariter ac maiestate [5] sic ait : « Non» ne, inquit memineras, Alexander,

---

(1) Res maximas e Sesonchosi (seu Sesostride) gestas lege apud Diodorum I. 53. et seqq.

(2) Serapim summum rerum dominum copiose praedicat Aristides *orat. in eumdem.*

(3) Igitur duos hos obeliscos Sesostris ipse dicaverat. Sene obeliscos eius opere erectos commemorant Plinius XXXVI. sect. 14. Diodorus I. 57. Hinc etiam cognosces, de Iulii quidem Valerii sive Aesopi sententia Serapidem cultum in Aegypto ipsis Sesonchosis (seu Sesostridos) temporibus, scilicet omnino ante Ilii excidium nedum ante Alexandrum. Idque notatu dignum est propter controversiam veterum novorumque Eruditorum celeberrimam disputantium num Aegyptiis ante Ptolemaeos nota fuerit ea religio nec ne.

(4) Serapidis oraculum peti solitum per somnia dicit Strabo XVII. p. 801.

(5) Ruffinus *Hist. eccl.* XI. 23. *Simulacrum, ait, Serapis ita erat vastum, ut dextrâ unum parietem (aedis) alterum laevâ perstringeret.*

» sacrificantem te cum primum exta sa-
» cris inveheres, totius mundi orbisve
» domino sacravisse, eiusque auxilia
» petivisse? Quae cum dicata mihi
» merito quoque sint in meam aram [a]
» transvecta, quid dubitationi relictum
» erat, quin eum me crederes, quem
» auxiliatorem tibi religionibus cap-
» tasses [b] »?

Alexandriae appellatio aeterna.

XXXIII. Ad haec Alexandro de urbis [c] perpetuitate quaerenti, et an nominis sui inhaesura appellatio videretur, visus est Deus manu sese apprehendisse, exinque ad editum celsumque admodum montem una duxisse, atque ibidem consistenti « Potesne, ait, o
» fortissime molem hanc montis in
» diversa transducere »? Negitante Alexandro, addidisse: « Haec ergo si-
» militudo est eius scilicet difficultatis,
» quam de tui nominis mutatione quae-
» sisti. Ut enim naturae viribus spes
» ista deficit, quod mons tantus loco
» mutari queat, ita possibilitate res
» caret, inolitum nomen tuum urbi
» nunc conditae olim posse mutari ».

(a) Cod. *mea ara*. (b) Cod. *ceptasses*. (c) Cod. *orbis*.

Vaticinium multiplex editum Alexandro.

XXXIV. Ibi adhuc petente Alexandro, ut sibi de fine vitae Deus aliquid fateretur (1), in haec responsum est:

Prae cuncta vita commodum est mortalibus (a)
Nescire quibus metis fata claudantur sui.
Mens quippe homulli non videt variantia,
Quae reformat perpes aevi aeternitas.
Nam si cessat casuum scientia,
Laeta est timoris omnis ignoratio.
Quare id putato tute comodissimum,
Si spes futuri nullo foedetur metu.
Ergo hisce qoae fas est instruare et praescias.
Tu nam levatus nostra praepotentia
Quaecumque gens sit obvia sternes manu.
Tuneque haec revises animo liber tuo (b).
Urbs vero quam nunc erigis mundi decus
Nitoris urguet (2), cunctis exoptabilis
Saeclis, virescens temporum recursibus,
Unaque semper fulta beatitudine,
Frequens Deorum templis atque numine,
Decusque vincens civium concordia;
Oblata (c) sedes vitae quale tum sapit
Cunabolisque gratior genitalibus.
Quippe ipse laetis coetibus praesul Chao
Interminatis saeculorum cursibus
Fundata quod sit tellus hisce legibus,

(a) Cod. *Prae cuncta vitae commoda est mortalibus de fine certum finitem nescire* etc. (b) Cod. *liberus tuus.* (c) Ita cod. mox factum *oblata.*

(1) Recte Alexander de vitae suae fine interrogat Serapidem, quem superius cap. XVIII. p. 25. n. 1. deximus eumdem esse ac Plutonem seu Ἀΐδην.
(2) Id est *urguet* seu *vincit decus nitoris mundi.*

Ridens sereno vel corusco lumine.
Quippe astris solum sontibus iam libera
Flabris fovetur blandeque aspirantibus,
Nequit potentum vis meditulla daemonum
Exim nocere imperioso numine.
Est namque fatum motibus nutantibus
Telluris huius penita contremiscere
Famemque nosse celere perfuncta metu,
Tractus luales (a) atque bella percita.
Enim facessent ista ceu si somnium.
Reges multigenarum gentium honorem
Divinum summo cultu exambient
Astris receptum caelitumque congregem:
Quorum frequente cultu is beatior
Tuosque praestas numine augustissimo.
Haec quippe sedes corpori est caelum tuo (b).
Nunc ipse qui sim mente bibula percipe,
Nomenque nostrum hisce numeris collige.
Sub grata primum bis centena littera
Unum repone numerum, et centum dehinc
Unumque post id (c): tunc quater viginti sint
Decemque iuxtim: eaque sit novissima
Quae prima fixa est, idque sit nomen mihi (1).

Convivia Serapidis et Serapeum.

XXXV. Hoc igitur oraculo per quietem edoctum Alexandrum Deus cum somno dereliquit. At ille expergitus recoltisque (d) verbis ac memoriae confirmatis,

(a) Ita cod. (b) Cod. *tui*. (c) Cod. *post idus*. (d) Ita cod. pro *recultis*.

(1) Scilicet *Sarapis* (nam *Sarapis* rectius scribitur quam *Serapis*). Id vero nomen non conficitur nisi litteris graecis. Immo pro *sub grata* etc. *littera* suspicabar scribendum *sub graeca*.

hunc demum esse, quem quaereret, scilicet Serapim mundi totius dominum rectoremque confirmat. Ara igitur vel maximo opere laborata (1), largioribus sacris tam animantium stratu quam odorum profusione munificus, convivia etiam exsequitur ibidem quam laetissima (2). Tunc Parmenioni architecto laborandi scilicet simulacra cura mandatur, ut ne illis (a) Homeri versibus demutaret qui sic (b) elocuntur.

Caerulea hinc olli (c) Saturnius annuit arce
Aurea caesaries quae (d) signat mentibus almis (3).

Et Parmenion quidem iussa complet, ipse quoque non inhonoris (e) hoc labore. Quippe templum etiam nunc Serapion Parmenionis appellatur. Enimvero tibi super civitatis illius conditum (f) dictum habebis.

(a) Cod. *illi*. (b) Cod. *demutare quasi*. (c) Cod. *caerula tunc olë*. (d) Cod. *quo*. (e) Ita cod. pro *inhonorus*. (f) Ita cod. *conditum*.

---

(1) Confer Malalae initium libri VIII.

(2) Serapidem mire gaudentem conviviis pingit Aristides *orat. in eumdem*.

(3) Ita se habent versiculi in codice. Atque haud scio an respiciendum sit ad locum Homeri *Iliad*. I. 528.

Ἦ, καὶ κυανέῃσιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων.
Ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπεῤῥώσαντο ἄνακτος.

Alexandri iter in interiorem Aegyptum.

XXXVI. Alexander porro coacto omni exercitu exim ad Aegypti ulteriora contendit, classi iussa sese apud Tripolim opperiri. Sed iter longe laboriosissimum militi fuit, quippe ob locorum et itineris difficultatem. Omnes tamen accolae qua perrexisset Alexander una cum Diis Deorumque simulatis religiosisque operationibus obviam pergere festinabant iuniorem Sesonchosim (a) praedicantes. Quare cum Memphin venisset, inductum eum in aedem (b) templumque Vulcani (1), Aegyptii (c) regni veste dignati (d) sunt (2) et sella ac sessibile Dei.

PARS FABVLOSA. Nectanabi statua.

XXXVII. *Tum ibi* (e) *Alexander statuam quandam nigro lapide intuetur, cum ista* (f) *super Nectanabo inscriptione,* *IMPERATOREM scilicet EVM QVI FVGA INDIDEM ABFVISSET, RVRSVS AEGYPTVM REVENTVRVM, NON SENIOREM, ENIM*

(a) Cod. *se sorte sui.* (b) Cod. *eadem*, mox factum *eandem*. (c) Cod. *Aegypti.* (d) Cod. *dignatos.* (e) Cod. *ille*, sed *ibi* alius cod. bit. ambr. (f) Cod. *illa.*

(1) Templum Vulcani memphiticum, quod Sesostris statuis olim ornaverat, commemorat Diodorus l. 57.

(2) In margine codicis notatur varia lectio: *Al. Aegyptii regni veste dignum eum duxerunt.*

IVNIOREM, EVMQVE FORE LOCI ILLIVS HOSTIVM SVBIVGATOREM (1). *Statim igitur scripti istius causas diligentius quaerit, refertque responsum, hunc illum Nectanabum fuisse, qui, infestantibus Persis, cum Deorum monitu praescivisset fortunae suae lapsum, locum (a) casuum declinasset. Tum sese quaerentibus civibus oraculum datur, quod sub illa statua legeretur. Igitur Alexander, his auditis, involat statim statuae complexum ac parentem salutat, eiusque se filium profitetur, ut congrue retur de responsione cum spe Alexandrum demirantium.*

Alexandri oratio ad Memphitas.

XXXVIII. « Unum tamen mihi de » civitate vestra miraculum est, ait, » quod (b) vis barbara adversus hu- » iusmodi muros potuerat obtinere, » quos coram (c) cerno supra humanarum

(a) Ita cod. *locum*. Adde et alium cod. lat. ambr. Num dicendum *rocum*? (b) Cod. *et quod*. (c) *curam*.

(1) Intelliga Alexandrum filium Nectanabi, siqua est fides fabulae da qua locuti sumus ad cap. I. n. (*). Haec autem de statua narratia est in utroque etiam graeco et latino codice ambr. nec non in Pseudo-Callisthene apud Sanctirucium p. 165.

» manuum violentiam pulchritudine pa-
» riter ac firmitate congestos: prae-
» sertim undique fluminibus conval-
» lantibus, ut murorum quoque ipso-
» rum haec sit firma munitio: aditus
» porro tenues angustique, quique ag-
» minibus militaribus inviabiles [a], atque
» exim occursu perfaciles habeantur.
» Cuius quidem rei ipse periculum
» certius fecerim, quamvis huc manu
» parva non congregato exercitu com-
» mearem. Enimvero haec est illa ae-
» quitas ac providentia, ut vos qui
» ex ubertate terrae praecluatis, atque
» his fluminibus obvallemini [1], eorum
» violentiam sentiatis qui ista non ha-
» beaut. Quippe ad hanc opulentiam
» rerum si vis quoque et militare
» vobis exercitium adfuisset, nulla
» profecto gens foret, quae duabus
» hisce fortunae viribus obviaret. Est
» igitur natura descriptum, ut quis ista
» rerum opulentia sit donata, idem [b]
» careant bellicis viribus: ut siquid
» illi, qui armis et manibus indulgent,

(a) Cod. *inviabilis*. (b) Ita cod. pro *iidem*.

(1) Confer Diodorum I. 57.

» de solo genitali indigebunt, huiu» scemodi a fluentibus petant ». Hisce dictis exigit protinus ab Aegyptiis, ut quidquid illud pensuros se Dario recepissent, id sibimet inferrent: quod quidem eo se petere testatus est non ut opibus suis indidem incrementi aliquid pareretur, enimvero ut extruendae urbis foret substantia largior. Haud cunctanter in haec Aegyptii obsecuntur, datisque pecuniis et honorata deductione per Pelusium properantem votis pariter et vero amore prosecuntur.

Alexander venit Tyrum, a cuius aditu arcetur.

XXXIX. Rursus igitur recepto omni exercitu et in Syrias itinere destinato, urbes eas per quas sibi transitus foret nomini suo addit; unde mille etiam cum cataphractis viros accipit, quod armaturae genus orientis inventio est: ac tum Tyrum advenit. Sed enim Tyrii moenibus obseratis ab ingressu oppidi arcere Alexandrum obfirmaverant, non contemptu scilicet virium tanti nominis sed oraculi cuiusdam memores, quo docerentur, quod si rex urbem Tyriam invectus cum exercitu transivisset, fortuna lapsum tunc oppido minaretur.

Alexander tamen cum admolitus violentiam oppidum cuperet subiugare, ancipiti proelio, multis etiam Macedonum caesis ac vulneratis pedem refert. Praeter illud igitur prius magnanimitatis suae studium iam etiam indignatione ferventior excidium Tyriis minabatur: deque ea re somniat moneri sese ne legationem (a) sui Tyrum per sese faciat: id enim animo praedestinabat.

Alexandri litterae ad Tyrios.

XL. Missis igitur internuntiis litteras dat Tyriis perferendas, quarum sententia haec est. « Macedonum rex filius Hammonis Philippique, rex regum maximus Asiae seu Europae vel Libyae, Tyriis haec dicit. Equidem graecum et imperiale videbatur cum clementia pariter ac iustitia invehi urbem vestram. At enim vos primi omnium extitistis qui mihi insolentius obviaretis. Igitur per vos ceteris etiam magisterium procurabitur, quid virium sit in Macedonum dexteris ac fortitudine. Neque enim vos iuvabit oracli illius

(a) Cod. *legatione.*

» iactatio. Transgrediar enim oppidum » vestrum sed dirutum atque disiectum. » Valete si sapitis: non enim valebitis » si perseveratis ».

Tyros capitur.

XLI. His litteris lectis tyrii primates legatos protinus corripi iubent, eisque multatis pergunt exigere tormentis, quisuam eorum ipse Alexander foret. Sed de hoc, ut res erat, negitantes crucibus adfixere. His igitur incentivis extimulatus Alexander irruptionem oppidi acrius agitabat, et rursus in somnio Saturum (1) conspicatur assem sibi Tyrum (2) porrigentem, eumque proiectum sese pedibus protrivisse. Quod interpretibus haud difficile in enodando fuit. Tyrum enim proteri mox pedibus haberi principis respondere. Ex quo sive admonitu sive impetu suo adgressus oppidum vehementius capit pariter

(1) Nempe *Satyrum* uti est apud Zonaram et Cedrenum ad hunc historiae locum.

(2) Videtur scribendum graece τυροῦ. Est enim lusus in verbo, quod patet ex graeco codice ambr. in quo scribitur τυρὸν ἐκ φύλακτος. Igitur *assem τυροῦ* intelliges *casei orbem* aut *segmentum*. Aliter sed non venustius ludunt Cedrenus et Zonaras apud quos Satyri visum significat Alexandro σὰ Τύρος ἔσται.

Tripolis.

ac vastat, indiscretę (a) satis sexubus et aetatibus interemptis. Tres vero vicos, quorum navi auxilio ad operam bellicam usus erat, ad magnitudinem confrequentat urbis, Tripolimque appellari iubet (1).

Darii litterae ad Alexandrum.

XLII. Tyriis ergo satrapam praeficit, atque inde Syriam pergens accipit litteras Darii Persae in hanc sententiam scriptas. « Rex regum et consanguineus » Deorum consessorque (b) Dei Mithrae » unaque oriens cum sole Darius ipse » Alexandro famulo meo iubeo dicoque » haec (2). Mando tibi reverti ad parentes tuos famulos scilicet meos, atque » illic in gremio matris cubantem doceri virile officium. Ad quam rem » habenam scythicam tibi et pilam loculosque cum aureis misi: quorum

(a) Cod. *indiscreta*. (b) Cod. *concensor*.

(1) Aliam passim geographi appellationis huius caussam narrant, nempe quod ea urbs coaluerit ex trium populorum coloniis Aradiorum, Sidoniorum atque Tyriorum.

(2) Sic et apud Ammianum XVII. 5. *Rex regum Sapor particeps siderum, frater solis et lunae, Constantio Caesari fratri meo salutem.* Et quidem ambitiosissimos titulos epistolis praeponi solitos ab asiaticis regibus multo exploratissimum est.

» habena admonet te disciplinae videri » indigentem; pila vero quod eius con» gruat cum tua aetatula lusitatio, non » haec opera quam latrocinantium ri» tu cum tuis similibus es adgressus. » Neque enim si omne eiusmodi homi» num genus ad te pari conspiratione » conduxeris, adtemptare quatereve » Persarum imperium queas. Tanta » quippe mihi multitudo exercituum » adest, ut quis promptius harenae » quam nostri numeros adsequatur. Auri » porro argentique ea copia, ut humum » ipsam, si libitum est, consternere » indidem possim. Quare tibi loculos » auri refertissimos misi, ut si indi» gebis sumptibus ad reversionem, tibi » tuisque habeas quod suffecerit. Quod » si hisce monitis ac praeceptis ulte» rius refragare, mittam protinus qui » te comprehensum huc transferant. Non » enim ut Philippi filius coërcebere ».

Alexandri concio ad milites.

XLIII. His lectis ab Alexandro publicatisque, metus plurimos quatiebat dictorum magniloquentiam contemplantes. Quod ubi Alexander mente intuitus est, in haec verba concionatur:

« O Macedones nostri, quid tandem adeo » dictis barbaricis perturbamini? quae » arrogantiae quidem vanitatisque ha- » bent testimonium, confidentiae vero » carent probatione. Nam et canibus » inbecillioribus mos est quanto plus » defuerit virium, tanto cristas acuere » sublimius et latratibus irritatioribus » indulgere. Haec mihi visa est con- » petentior ad Darii iactantiam com- » paratio: quod praestare viribus non » potest, verbis indulget. Ego tamen » aveo (a) cuncta proinde a vobis existi- » mari ut verbis etiam exprimuntur. » Malo enim nos praesuspectantes ali- » quid difficultatis, animis fortius prae- » paratis in rem bellicam vadere (b), » quam fiducia hostium molliorum ino- » pinatas offendere difficultates ».

Alexander Darii legatos torsitat.

XLIV. Et ubi haec dicta sunt corripi internuntios iubet crucibusque suffigi. Cuius supplicii merita cum a sese barbari defensarent, ac ius legationis intemeratum sibi vellent; Non, inquit Alexander, ex sententia vel moribus

(a) Cod. habeo. (b) Cod. vadere.

meis est forma praecepti; enim quoniam ut ad latronem a vobis ista suscepta legatio est, uti latronis etiam vehementiam iniquitatemque sentiatis. Tum illi, nec Darium omnia pro merito eius potentiae cognovisse, et se pariter opinione deceptos esse cum dicerent; magnificis verbis eius exercitum praedicare viresque coepere confiteri tantas, quantas si rex quoque sedulo rescivisset, moderaturum profecto verbis fuisse. Tum Alexander, neque sibi verum interficiendorum hominum consilium fuisse profitetur, et maluisse potius ostendere quid iniquitas soleat tyrannorum, quam iustitia graeca permittat.

Deinde eosdem benigne habet.

XLV. Et post haec curari homines liberalius iubet participatque convivio dapsili et affluente. Eius convivii tempore cum unus e numero legatorum proditionem quoque illi (a) regis Darii subsereret, prohibitus ab eodem est, ulterius super hac re addere quam promiserat: praesertim cum is (b) qui ista

(a) Cod. *sibi*. (b) Cod. *hist*

dixisset, mox ad regem rediturus fortunae posset ansam inprosperam dare, nequa ab illo quoque proditio aut proditionis causa quaereretur. Id enim demum ago, inquit, non tam mei commodi cura quam vestri, metuoque ne cuipiam mali semen ac principium videar praestitisse. Ad haec Persae verbis honoratioribus gratias confitentur: neque detenti ultra donatique auro omni quod secum in loculis advexerant, ad regem cum litteris remittuntur quae fuere huiusmodi.

Alexandri litterae ad Darium.

XLVI. « Rex Alexander patris Philippi matris Olympiadis regi regum » et consessori (a) Dei Mithrae simulque » cum sole orienti maximo Persarum » domino Dario salutem dicit. Turpe » mihi admodum videri solet, tantum » regem Darium et hisce viribus con- » situm, Deorum ut praedicat conses- » sorem, sub ditionem homullorum, ut » retur, contemptibilium deventurum (1),

(a) Cod. concensori.

(1) Hic locus plane mihi prodit, codicem aliquem I. Valerii lectum esse olim a Francisco Iureto. Is enim ad Symmachi epistolam XXXIII. libri IV. (ed. paris. an.

» et inter eos abiecto cuidam ac latroni Alexandro serviturum. Quippe ista magnificentia nominum ubi semel cuipiam sit persuasa, corpora membratim vel spiritus eriguntur (a) inprudentium. Magno dolore tibi fore ista quae pronuntiantur intelligo, ac si superna caelitum vis [adversus (1)] abusionem huiusmodi in ultionem contumeliae suae facile consurgat. Equidem spero priora esse quae spondeo quam quae tu minaris. Quare adero ut mortalis mortalem violentiam experturus: inclinationisque eius ac potestas est penes Superos.

XLVII. » Nam illud quaeso te, quorsum tantopere congestum est, auri te et argenti opibus aestuare? An ut his cognitis, si modo eorum amor

(a) Cod. *erigunt.*

MDCIV. in miscell. p. 127.) ut symmachianam vocem *homullus* exemplis confirmet, ait: *Aesopus manuscriptus ineditus in vita Alexandri magni « Sub ditione contemptibilium, ut retur, homullorum deventurum ».* Erat autem a Iureto citandus non Aesopus sed ·I· Valerius, quoniam non graeci exemplaris sed latinae interpretationis verba laudabat.

(1) Uncis includo voces quae mihi interdum addendae textui visae sunt.

» nobis est, spe praedae obstinatius et
» audacius dimicaremus? atque hinc
» fiat ut superato te, hinc quidem no-
» bis in commune questus et emolu-
» mentum victoriae fiat? Mihi vero
» istud quo tute gloriare Persidos
» cunctae orbisque totius accedet im-
» perium. Sin tibi [fors] faverit, ni-
» hilum amplius quam obpresso (a) la-
» trocinio gratulabere (b). Adde nunc
» illud, misisse te mihi habenam unam,
» et (c) pilam loculosque auri refertos:
» de quibus quamvis tu quae visa fue-
» rint dictitaris, ego tamen mihi ut
» auspicato cuncta ex te concessa ac
» sponsa profitebor. Accepi enim ha-
» benae scilicet potestatem, ut ha-
» beam qua in subiectos uti scientius
» possim. Pilae vero simulamen, quo-
» niam ex ambitu sui et rotunditatis
» orbis imago videatur, haud dubie mihi
» universitatis ipsius per te imperium
» repromittit. Quodque hic tertium est,
» loculos ego auri ac si opum tua-
» rum factam mihi accepi cessionem,

(a) Cod. *obpressum*. (b) Cod. *gratulare*. (c) Cod. *vel*.

» subiectumque te viribus meis annuum » istud mihi fore pretium servituti [a] » depensurum ».

XLVIII. His igitur litteris palam lectis atque signatis, redire internuntios iubet. Ipse autem [b] omni mox Syria superata ac redactis eius gentibus in potestatem, ad Asiam ire contendit. Enimvero acceptis Alexandri litteris rex Darius, eisque gravius et arrogantius motus, ad satrapas suos ultra Taurum regentes talem continentiam scribit :

Darii mandata ad satrapas.

« Nuntiatum sibi Alexandrum Philippi » insanientem admodum adolescentem » Asiam incursantem. Igitur illos [c] oportere eum protinus obviantes conpertum ad sese dirigere : esse enim regi » consilium, uti adfectus verberibus » puerilibus amictusque post veste pur» purea cum tabellis et crepitaculis » matri reddatur : sic enim Macedonum » pueros lusitare. Tum fore ut cum » illi praefectus ad observantiam di» sciplinae Persa aliquis comitaretur, » virile officium rectius disceret. Igitur

(a) Ita cod. *servituti*. (b) Cod. *tamen*. (c) Cod. *se* cum litura.

» oportere satrapas quidem classem » eius una cum navitis alto submer- » gere, milites vero cunctos ferro » vinctos ad rubri maris ulteriora trans- » duci, ut illic colere iuberentur: » equos ceteraque militum impedimenta » sibi ipsos habere privos amicisque » largiri ».

Litterae satraparum ad Darium.

XLIX. Sed hisce litteris nihilum ad metum satrapae moti regi respondere: « Hystaspes et Spynther Deo Dario sa- » lutem dicunt. Miramur satis, latuisse » te, rex, tantae multitudinis impetum » supervenire nostratibus, qui quales » quantique sint quo facilius noscita- » res, quinque quos forte indidem » captos haberemus vinctos transmisi- » mus, non ausi eorum ultra aliquid » adinquirere quae sint fortassis regi » praescitui. Boni igitur consules, » quamprimumque cum exercitu vel » potentissimo eidem obviabis ».

Darii responsum.

L. Sed nec sic quidem abiciendam molliendamve (a) Darius arrogantiam putat. Enim respondit ducibus

(a) Cod. *moliendamve*; ex quo faceres etiam *amoliendamve*.

memoratis : « Ultra illis. spem vitae » agendae [a] iam deponendam, si modo » creditis sibi finibus abscessissent [1]. » Quippe virtutes hosticas magnifice exe- » cutos nihilum periculi monstravisse, » quare abscessum [b] ire Macedonum » fortitudine [c] potuissent. Et quem enim » vulneratum, inquit, vestrum quemve » interemptum audiens hoc coniectem? » Nihil igitur superesse, quam uti pro- » bro fuisse huiusmodi duces Persarum » regno sentiret ». Sed inter haec iam Alexandrum iuxtim posuisse castra noscit, propterque vicinum fluvium invisitare. Igitur ad ipsum rursus et nominum arrogantiam et Deorum consortium sibi vendicans, gentiumque se centum atque viginti dominum praedicans ita scribit.

Aliae Darii litterae ad Alexandrum.

LI. « Latuit ne te solum, Alexander, Darii nomen honosque ille quo » nos donat atque participat supera » maiestas? eoque ausus es [d] trans- » misso mari Persas veluti hostis ap- » pellare? non beatissimum ratus si

(a) Cod. *agere*. (b) Cod. *abscessu*. (c) Cod. *fortitudinem*. (d) Cod. pro *ausus es* habet *rursus ex*.

(1) Confer Itinerarii caput XIX.

» contentus imperio Pellae ac Macedoniae sessu audaciam tuam inter » proximos iactitares? Enimvero usurpas [a] reginm nomen, et congregata » tibi ad societatem sceleris parilium » conspiratione hostem te nostri profiteris, cui qnam longe praestantius [b] foret id inter Graeculos iactitare, quos Graecos fere ut inutiles [c] » Persarum regna non quaerunt. Sat » igitur habeo vel hoc tantum imprudentiae signum, quod ratus nos vestratibus similes huc contendisti. Quin » ergo errata corrige, nec addas huiusmodi facinoribus incrementum. Est » enim scire, nos quibus Deorum pariter et prudentia et dignitas favet, » peccatis istis ut hominum subvenire. » Censeo igitur uti ad adorandum me » venias, ne contra inobsequens poenam pro venia merearis. Qnod ut » tibi ratum sit Iovem iuro et parentes » meos, omnem tui iniuriam protinus » e meo pectore recessuram ».

(a) Cod. *usurpasse* non sine litura. (b) Cod. *praestantia*. (c) Cod. inter *inutiles* et *Persarum* interponit *necessarios*.

Pugna Alexandri cum Dario.

LII. Et haec quidem scripta regis Alexander legerat. Enim ulterius non verbis sed gladio agendam rem ratus, per Arabiam exercitum ducit, atque in aequore quod agendae rei opportunius videbatur aciem extendit. Qua inspecta Darius spem primam eamque vel maximam iu falcatis curribus ponit: qui ut facilius aciem hostium incursarent a latere conlocantur. Sed id consilium Persae dissici Alexauder facilius inopinatus (a), incurrentibus curribus per acies phalangasque locum transitui pandi praedicit, tumque in transvehentes peditum suorum iacula torqueri: eoque perfectum est ut brevi omnis ille curruum numerus teneretur una equis et aurigantibus fixis. Igitur sedata formidine quam Persae de curribus intemptaverant, aequatum omne proelium videbatur. Agebat porro Alexander in dextro cornu, quod laevo scilicet persico obviabat. Inscenso igitur equo signum increpari bellicum mandat unaque coëuntium clamor attollitur ancipiti satis proelio

(a) Ita cod. pro *opinatus*.

ac diuturnò; cum interea sinistrum cornu Macedonum a Dario qui in dextris suorum agebat vi maiore belli conspicatus [impeti] implicatosque ordines universos non tam discriminum necessitate quam multitudinis inconsulto (a); subpetiari laborantibus properaverat.

Persarum et Darii fuga.

LIII. Exim pari utrimque oborta caede cum spes exitus fluctuaret, repentino forte imbri procedente, vel adversari sibi caelitus id Persae interpretati, vel ad elementi eius iniuriam molliores, fuga facessunt, unaque his Amyntas macedo Antiochi filius (1), qui olim transfuga Darii amicitiam cooptaverat (b). Quippe fugientibus et tempus ore blandiebatur quod vesperascens foeditatem fugientium pariter et periculum protexisset. Darius autem (c) ratus deligatiore (d) illa fuga et vehiculo (e) regali periculum

(a) Ita cod. *inconsulto*. (b) Cod. *cooptaverat*. (c) Cod. *tamen*. (d) Ita cod. *deligatiore*, fortasse pro *impeditiore*, nisi mavis scribere *delicatiore*. (e) Cod. *vehicula*.

(1) Ab hoc ipso narrat Arrianus II. 6. transfuga Amynta Antiochi filio monitum frustra Darium, ut pugnam, quam deinceps male pugnavit ad Issum, in Assyriae planitie conserendam curaret. De hoc Amynta transfuga ad Persas vide et Curtium III. 11.

evitare, quodque e suggestu regiae turris promptius conspicabilis foret, currum quidem in loca quaedam abdendum mandat et avertendum: ipse autem equo conscenso properantiae consulit.

Darii familia capitur.

LIV. Sed enim Alexander hanc sibi peculiarem gloriam appetens si rex fugiens conprehenderetur, animosius insecutus, currus (a) quidem armaque regalia matremque una et uxorem cum virginibus filiabus emensis stadiis sexaginta conprehendit: ipsum vero Darium non minus tenebrosior nox quam cursus velocitas liberaverat: quippe iam primum in haec et huiuscemodi fortunaria dispositis equis et itinere proviso. Macedones vero potiti victoria in castra persica migravere, unaque Alexander tentoriis regiis superveniens expertus ibi primum est una cum militibus suis fortunae illius ac victoriae emolumentum.

Moderatio Alexandri.

LV. Neque mage uspiam continentis animi moderamen Alexander potuit

(a) Ita cod. currus.

ostentare, quam quod in hoc fortunae favore ex aequo suae atque adversae partis iniit rationem, non secus scilicet probatis hostium navioribus qui pro patria fortiter oppetissent, quam siquis suorum strenuus extitisset. Cunctos igitur, quos in bello nobilitaverat militiae experimentum et mors inclytos fecerat, inquiri prostratos et magnifice sepeliri et sepulchris honorari iubet. Matrem vero Darii una cum uxore filiabusque cultu regio prosequebatur: ac siqui praeterea in potestatem hostium devenissent fortuna pristina dignabatur (a). Enimvero cecidisse tunc Macedonum satis constat peditum quidem septingentos, equitum porro centum et sexaginta, sed vulneratorum numerum (b) in duobus (c) milibus extitisse. Contra Persarum desiderata quidem centum et viginti milia: praedae autem, una servitiis pecuisque vel quae vehebant, pecunia fuit talenta quatuor milia.

Belli redintegrandi apparatus.

LVI. Sed Darius fuga reversus longe auctiore numero contracto, in Alexandrum moliebatur, suisque undique

---

(a) Cod. *dignabantur*. (b) Cod. *hominum*. (c) Cod. *in duobus*.

convenire, in quantum manus armari potuerat (a), iubet. Id autem (b) conperiens Alexander ex hisce exploratoribus qui in ditionem Macedonum devenissent, omniaque illa Darii milia iuxta Euphraten castra posuisse; ipse quoque ad Cassandrum (1) ducem suarum partium quique curabat tunc Macedoniam sese (2) profecto scribit omnis phalangas quas armaret (c) aut siquid praeterea in auxiliis virium foret propterea admoliretur: neque enim hostes longius adsidere. Quae dum pro commodo festinantur, ipse una exercitu Achaia peragrata, multisque praeterea civitatibus receptis aut quaesitis, etiam centum et septuaginta milia collegit armatorum, Taurumque transducit. *Tumque summo in culmine Tauri montis hasta defixa dixisse fertur: Quisquis illam rex milesve graecus aut barbarus humo evellere ausus foret.*,

PARS FABULOSA.

(a) Ita cod. *potuerat*. (b) Cod. *tamener* (c) Cod. *armare*.

(1) Cod. *Scamandrum*. Ita etiam alter latinus cod. ambr. Sed sine dubio lege *Cassandrum*. Quamquam revera Antipater Cassandri pater Macedoniam curabat. Recole Itinerar. cap. XVII.

(2) Ita cod. pro *ad sese*, amissa praepositione quae mox sequitur cum verbo *admoliretur*. Recole quae notavi ad Itinerarii capp. XCIX. et CXV. Nisi forte heic mavis deinceps legere *propter*, quam *propterea*.

edictum sibi urbis ac patriae suae suisque excidium meminisset (1).

Orphei statua sudat.

LVII. Ipse autem (a) ad civitatem Pieriam quae Habruchiae (2) urbs habetur iter exim fecit: qua in urbe et templum apiparum et simulacrum Orphei erat admodum religiosum. Ibidem musae etiam Pierides consecratae videbantur, unaque omnigenûm figmenta viventium Orphei musicam demirantia. Cum igitur admirationis studio simulacrum illud Alexander intueretur, sudor repente profluere et per omne simulacri illius

(a) Cod. *tamen*.

(1) Iulium Valerium seu Aesopum facetis fabularum decoramentis veritatem saepenumero adumbrare ex hoc Opere toto constat. Iamvero Alexandri scriptores sinceri Diodorus XVII. 17. Iustinus XI. 5. (Confer et Itinerarii Auctorem cap. XVIII.) narrant, Alexandrum, quum Hellesponto transmisso Asiam esset contecturus, telum in litus iecisse, quo sibi omen faceret regionis eius bello acquirendae. Ex hac genuina narratione figmentum hastae in Tauro monte defixae natum suspicor.

(2) Ita cod. Neque melius se habet codex graecus in quo legitur παραγίνεται ἐπὶ τὴν Ἱππερίαν τῆς Βεβρυκίας. Iam Pieriam dicit urbem Boeotiae Tzetzes *Chil.* VI. 90. Neque probabilis videtur coniectura eius viri qui multo recentiore manu scripsit in codicis margine *Ambrachiae forte legendum*. Ceterum nec alii scriptores inter se consentiunt. Nam Arrianus quidem I. 11. id prodigii accidisse scribit ἐν Πιερίδι. sed Plutarchus p. 21. et Tzetzes *Chil.* VI. 91. ad urbem seu fontem montemve Λείβηθρα.

corpus manare visus non sine admiratione videntium fuit. Motus ergo portenti novitate coniectatorem vel celebratissimum Melampodam (1) sciscitatur quid tandem ille sudor sibi simulacri minaretur? Tum ille, Sudor sane largus labor est qui erit quam prolixissimus tibi quoque in rebus praesentibus, o rex: quippe gentium peragratio et operum difficultates tete manent, quod illi quoque Orpheo fuit, qui peragrans urbes graecas et barbaras ad favorem sui animos admirantium flexerit.

Alexander venit Ilium.

LVIII. Hisce auditis Alexander honore quam largo Melampodam muneratur, eximque in Phrygiam venit; atque illic Hectora Achillemque unaque alios heroas Divum honore participat. Praecipue tamen Achillem muneratur, ac rogat uti sibi et ipse faveat, et dona, quae ferret, dignanter admittat. Haec enim a sese non ut ab externo ac superstitioso, verum ut consanguineo ac religioso dedicari:

(1) Alius Melampus vates occurrit apud Diodorum IV. 68. Sed enim apud Arrianum I. 11. Plutarchum p. 21. id prodigium edisseritur ab Aristandro vate.

Versus Alexandri. Genus eiusdem maternum.

Hinc primus extat Aeacus (a) Iovis proles (1),
Atque inde Peleus Phthiae regna possedit,
Quo tu subortus inclita cluis proles.
Pyrrhusque post id nobile adserit sanguen,
Quem subsecuta est Pieli (b) fama non dispar.
Pielique proles Eubius (c) dehinc regnat.
Post Nessus ardens excipit domûs (d) nomen,
Argusque post id qui potens fuit Xanthi (2).

(a) Cod. *Itachus.* (b) Cod. *pueri*, quod fortasse retineri potest. (c) Cod. *Pierique proaeteubius.* (d) Cod. *domos.*

---

(1) Magni faciendi sunt haec I. Valerii carmina, quibus maiores Alexandri materni recensentur iam inde ab Aeaco Iovis filio. Hos quidem, ducto initio a Pyrrho Achillis filio, qui molossici regni fundamenta iecit, studiose nisus erat colligere Reineccius (*Monarchiae* in molossici regni descriptione p. 544-550). Fatendum tamen Reineccio fuit (p. 548.) post Pielum desiderari novem regum succedentium nomina, quae nunc demum videntur longissimo postliminio cum I. Valerii versibus in lucem reverti. Immo ne eorum quidem regum quos ante Tharypum collocat Reineccius nomina ex Antonino Liberali (*Metamorph.* cap. 14.) et Stephano byzantino (voc. 'Αφειδαντες et Γενεαῖοι) eruta, cum his Valerianis consentiunt. Et Iustinus quidem XVII. 3. mire reticet in loco suo plerosque omnes Epiri reges: *Molossorum primum in ea regione regnum fuit. Post Pyrrhus Achillis filius in his locis consedit. Successor huic Pialis (die Pielus) filius fuit. Per ordinem deinde regnum ad Arrybam descendit.* Fuit autem Arrybas patruus Olympiadis. Pausanias item *Attic.* XI. a Pyrrhi filiis transit ad Tharypum, intermediorum regum suppressis nominibus. Porro ad Pielum quod attinet etsi is secundo loco natus est ex Andromache et Pyrrho nempe post fratrem Molossum, nihilominus docet Pausanias *Attic.* XI. ad illum potius quam ad hunc Pyrrhidas generis originem solitos fuisse referre.

(2) Pergamum quidem Pyrrhi et Andromachae natu minimum ait Pausanias *Attic.* XI. traiecisse cum matre in Asiam ibique urbis sibi cognominis regnum tenuisse,

Ex hoc Aretae [a] nobilis genus ducitur [b].
Areta natus Priami nomen accepit,
Tryinus unde et Erimachus post illum,
Ex quo Lycus fit dives, et dehinc Castor.
Castore natus est Dromon qui dat Phocum.
Atque hinc suborta est Metrias quae suscepit
Neoptolemei [c] nominis vicem dignam.
Cui substitutus Charopus [1]. Hic Molossorum
Regni potitus auctor extitit stirpis nostrae.
Sicque iustum inclitum matris [genus],
E qua subortus vestro sanguini adnotor.
Quaesoque nomen adseras tuum nobis,
Bellisque praestes gloriasque subtexas,
Velut feracis seminis fructum,
Quod cuncta spatia [d] terrae pervadat:

(a) Cod. *Areta*. (b) Cod. *duci*. (c) Cod. *Neptolemei*. (d) Cod. *suncta les spatia*.

---

(1) Scribendum suspicor *Tharypus*. Et quidem hoc nomen magnopere variat *Tharypus*, *Tharymbas*, *Tharrytas*, *Tharyps*, *Arymbas*. Vide Reineccium p. 549-550. Porro in hoc I. Valerii catalogo a Charopo (seu Tharypo) ad Pyrrhum Achillis filium quindecim numerantur reges, cui rei mirifice adstipulatur Pausanias *Attic.* XI. Ἀθηναίοις εἰκών ἐστι καὶ Πύῤῥου· οὗτος ὁ Πύῤῥος Ἀλεξάνδρῳ προσῆκεν οὐδὲν, εἰ μὴ ὅσα κατὰ γένος. Αἰακίδου γὰρ τοῦ Ἀρύββου Πύῤῥος ἦν, Ὀλυμπιάδος δὲ Ἀλέξανδρος τῆς Νεοπτολέμου. Νεοπτολέμῳ δὲ καὶ Ἀρύββᾳ πατὴρ ἦν Ἀλκέτας ὁ Θαρύπου· ἀπὸ δὲ Θαρύπου ἐς Πύῤῥον τὸν Ἀχιλλέως πέντε ἀνδρῶν καὶ δέκα εἰσὶ γενεαί: *Apud Athenienses Pyrrhi* (qui cum Romanis bellavit) *conspicitur effigies, cui cum Alexandro magno sola generis propinquitas intercessit. Nam Pyrrhus Aeacidae Arybbae filio; Olympiade vero Neoptolemi filia Alexander genitus est. Neoptolemo et Arybbae pater fuit Alcetas Tharypi filius. A Tharypo autem retro ad Pyrrhum. Achillis, quindecim sobolis gradus numerantur.*

Unaque metis nostra Phaëthontis (1) regna
Explicari mundus adserat totus.

Achilles beatus ob Homeri carmina.

LIX. Haec precatus in istum Alexander modum ibidem flumen Scamandrum cum videret, clypeumque Achilli (a) templo Herculis consecratum, nec alvei illius latitudinem demiratus nec magnificentiam clypei pondusque famosum, O te beatum Achillem, fertur saepe dixisse, qui Homero praedicatore celebraris! His auditis ab eodem, cum multi admodum litterati studiosius erga amicos religioneve tracti iter eius prosequerentur (3), parique sese stilo opera eius (a) prosecuturos esse promitterent, optasse se dixit vel Thersitem apud Homerum magis, quam apud scriptores

---

(a) Cod. sue.

---

(1) Phaethon heic quidem solis loco dici videtur. Et tamen Plutarchus (in *Pyrrho* statim ab initio) regnum Molossorum ab antiquissimo Phaethonte Pelasgi socio auspicatur.

(2) Ita cod. *Achilli* in secundo casu, uti habet Fronto *de orationibus* lib. I. fragm. II.

(3) Adscribendus heic omnino locus Ciceronis *pro Archia* x. *Quam multos scriptores rerum suarum magnus ille Alexander secum habuisse dicitur! Atque is tamen cum in Sigeo ad Achillis tumulum adstitisset, O fortunate, inquit, adolescens, qui tuae virtutis Homerum praeconem inveneris!*

eiusmodi Achillem putari maluisse. Huc usque autem [a] comes eius itineris ac laboris mater Olympias fuit [1]. Sed exim participato convivio cum illam ad Macedoniam remisisset, dat una ducere comitatum spectabilis multitudinis optimatium captivorum [2]: ipseque devertens iter instituit ad Darium.

Abdera impune Alexandrum a se prohibet.

LX. Igitur cum sibi per urbem Abderam [3] transitus foret, obseratis urbis suae claustris Abderitae eum ne reciperent obfirmaverant. Id contumeliam ratus, et convenire protinus milites et urbem illam igni vastare mandavit. Sed legatione Abderitae docent, sese illud non odio contemptuve graeci regis eiusque iustissimi factitare; enim metuere impetum barbarorum motusque Darii inconsultiores: cui si post meatus [b] aliquid in sese relictum foret, non absque poena Abderitum foret, quod Alexandrum in amicitiam contra

(a) Cod. *tamen*. (b) Cod. *ineatus*.

(1) Confer Itinerarium cap. XVIII.
(2) Confer Itinerarium cap. XXIII.
(3) Mirari subit quod Alexander ab Ilio iter insistens ad Darium, Abderam veniat Thraciae urbem, at deinde ad Maeotim paludem.

Persae commoda receptassent. Igitur reverso tibi, aiunt, et victori parebimus. Ad haec rex illum quem conceperint de Dario metum abicere supplices iubet, neque ulterius eius vim atque inpotentiam formidare. Nec tamen se velle, respondit, urbem quam confidentissime reserent: se in praesenti oppidum haud ingressurum: enim cum revenero, inquit, non hospes vobis sed amicus ero. His dictis iter ad Euxinum tendit, omnesque sibi urbes eius litoris vendicat.

Alexandri expeditio ad Maeotim paludem.

LXI. Equestri denique Neptuno sollempniter operatus ad Maeotim (1) paludem venit asperam satis et inviabilem prae rigore. Quae circa occupatus omnibus hisce deficitur quae ad alimoniam requiruntur. Igitur fame obsessis ita praesentibus consulit, uti equos militum interfici iubeat eisque milites vesci. Enimvero quamquam id consilium ex necessitate sequerentur, tumultus tamen et indignatio omnium congruebat, veluti studio factum, ut necessitate praesenti spes sibi futura laberetur. Quare

(1) Cod. heic et Itiner. cap. XVI. sine diphthongo *Meotim*. Ideo fortasse brevis syllaba prima apud Ovidium *Trist.* III. 12. v. 2.

[cum] omnis militaris observantia solveretur, neque ad custodiam solitam vigiliae ceteraque munia servarentur, rex motus in haec verba concionatur:

Eiusdem concio militaris.

LXII. « Neque me fugit, fortissimi » milites, rem militiae necessitatisque » bellicae prima subsidia equos haberi » oportere, quos ego interfici iusserim, et de usu illo ad alimoniam » utcumque proficere. Sed cum in ea » re duorum nominum periculum ver» saretur, ut aut equis aliti vivere» mus, aut hisce servatis vel priores » vel pariter oppeteremus; secutum » me fateor consilium quod pro dete» riore melius videbatur. Quippe spem » foveo, Diis coepta iuvantibus, fore » uti cum primum gentem aliquam et » subsidium uberius nacti fuerimus, » equos quoque haud deterioris usus » parare sit nobis facultas. Quippe si » vos, quod omnes Superi difflaverint, » detestabili illa necessitate famis ani» mas poneretis, milites quidem for» sitan possem, sed Macedonas milites » ubinam repperissem? Quare animos re» formate in melius, vobisque suadete,

» nullum vestrum adeo sui amantem atque sollicitum, quem non pro summa cura praevertam (a) ». Hisce dictis sedati erant animi militum, revocatisque viribus ad officia castrensia sese converterant.

Agragantinum oraculum editum Alexandro.

LXIII. Quare prensis (b) plurimis civitatibus iter in Locros (1) protinus vertit: qua in urbe refectis animis omnium, Agragantum (2) tendit. Eam urbem ingressus nihilum moratus scandit Apollinis templum, sacerdotemque quae ibidem antistabat solitam vaticinari in id ipsum coepit urgere. Enimvero cum vates, Dei in se spiratione cessante, nihil tale

(a) Cod *praevertat*. (b) Cod. *persis*.

(1) *Locros* scilicet Graeciae.

(2) *Agraganti* (seu *Acraganti* vel *Agrigenti*) nomine urbes quinque appellatas ait Stephanus byzantinus, siculam scilicet, threiciam, euboicam, cypriam, aetolam. De aetola nunc sermonem esse arbitror, quoniam Locris in eam transit Alexander. Porro inficeta Alexandri historia, quae saeculo XV. edita est, huius nominis *Agraganti* vestigium conservat cap. XXX. his verbis: *Venit in locum qui dicitur Tragacintes* (at in codice ambr. eiusdem historiae *Traganes*. Ab alio cod. latino ambr. et graeco haec narratio abest). Sequitur autem in ea edita historiâ narratio eadem, quamquam aliter deformata. Plutarchus p. 20-21. ait, oraculum ab Alexandro petitum Delphis. Revera et quod heic additur de tripode ab Hercule sublato, id factum Delphis narrat Pausanias *Phocic*. XIII.

se posse fateretur, Alexander motus, ni faceret interminatur tripodam quoque se ad Herculis fabulam sublaturum. Et cum dicto aufert scilicet tripodam, quem Croesus quidem opulentissimum consecrarat (1): sed per eum divino spiritu commeante vaticinari antistitem fas erat. Tum fertur ex adyto vox ad Alexandrum:

Id quidem quod tu facis,
Hercules fecit et ille Deus
Et divinitati iam destinatus.
Quare et te par est nihil
In nostri contumeliam niti;
Si modo virtutibus tuis
Ex favore Numinum consulis.

Hisce dictis ex adyto, addit et vates:

En vides, rex, quod illa tibi
Numinis praestigiat divinatio,
Quae et Herculem et Alexandrum vocat (2).
Igitur praenuntio tibi fore actus tuos
Humanorum omnium fortiores,
Nomenque per saecula porrigendum.

Thebae Alexandro reddunt.

LXIV. Hinc cum Thebas Alexander transcendisset, peteretque Thebanos indidem armatorum mille comitatum,

---

(1) Tripodem aureum a Croeso (sed Thebis Apollini Ismenio) consecratum memorat Herodotus I. 92.

(2) Nimirum ab Apolline Alexander dictus est *Hercules*. Confer historiam editam cap. XXX.

Thebani portas post haec praecepta cluserunt: factique eius temeritatem cum supplicatione non excusassent, arma sumpsere et ad resistendum violentiae Alexandri sese paravere. Adduntque his illud, quingentos armatos e suis muris insistere ac voce maxima clamare iussere atque Alexandro dicere uti aut veniret ad proelium aut de moenibus et obsidione (a) discederet. Sed ad haec ridens Alexander, O vos stultissimos dixerim qui (b) cum ipsi custodiam vestri murorum vallo teneatis, nobis praecepta bellandi praebetis! Igitur gerendum his ait morem, proeliaturumque se minatur, non ea tamen opinione qua cum fortibus disceptaret (c).

Thebarum excidium.

LXV. Etenim protinus iubet mille quidem equites circumvallare eos qui in muro constiterant; pedites vero securibus vectibusque adgredi claustra portarum ac fundamenta subruere murorum. Non enim difficile esse id aedificium armis excidere, quod per lyrae cantus et musicam tumultuario convenisset: et statim inici flammas arietesque admoliri

(a) Cod. *subsidione*, sed alius latinus ambr. *obsidione* (b) Cod. *at qui*. (c) Cod. *disceptare*.

iubet, quorum crebro et vehementi admodum pulsu non difficile nec diu casus omnium est moratus. Ipse vero cum mille funditoribus totidem (1) obire discursim, adeo ut omni telorum genere fatigatos aut prosternerent Thebanos aut vulnerarent. Atque ita tertio fere die, conlapsis omnibus quae obstabant, invehitur Alexander Thebas easque (a) diripere exscindereque festinat tot scilicet saeculis et Cadmi ceterorumque imperiis nobiles (b).

Auloedi thebani cantilena.

LXVI. Ad quam fortunam ceteris praestupescentibus prae vi malorum, uni tibicinum forte consilium subit aptare tibias et melos quam posset flebile (c) canere regis pedibus provoluto (d). Quod cum Alexander videret, acuto et religioso consilio efficax multum atque ad movendam sui misericordiam esse provisum; tunc auloedus (2) ille manibus extensis:

(a) Cod. *eamque*. (b) Cod. *nobilem*. (c) *febrile*. (d) Cod. *provolutus*.

(1) Dicit *totidem*, quia superius dixit *equites mille*.
(2) Iuxta Iustinum XI. 4. non *auloedus*, sed *Cleadas* captivus apud Alexandrum Thebarum excidium deprecator.

Hancine tu urbem, maxime regum Alexander,
Properabis exscindere, quam tibi Dii
Immortales. prosapiae tuae principes
Pepererunt (1)? nonne te subit hinc Liberum
Ortum? hanc Herculis esse nutricem?
Hinc illa orgia et praestantissimos
Deorum cultus diffusos esse per mundum?
Boni igitur consules, ac facesse
Ab hac tam sacrilega voluntate.
Neque enim, siquid inpatientibus
Ira belli mandavit, non mox te
Ad poenitentiam [arbitror] reversurum.

Addebat etiam :

Hos tibi muros haec moenia Zetus (a) ille
Vel Amphion stirpis tuae pars maxima (2),
Apolline Musisque adminiculantibus
Fecit. Nec vides, in rem tuam tuique
Generis gloriam te saevire? Quid quod (b)
Idem illi Dii praestites et maiores tui
Laetitiam suis et ultionem ex hostibus,
Pacem denique eum (c) ignotis
Maiestate sui et virtutibus pepererunt?
Hoc liber ex India, hoc nobis Hercules
Ex omni terrarum orbe procurat:
Quorum te malo imitatorem potius

(a) Alids cod. ambr. *Zethus*. (b) Cod. *quicquid*. (c) Cod. *tum*.

(1) Apud Iustinum XI. 4. *Cleadas privata etiam regem superstitione deprecatur, geniti apud ipsos Herculis, unde originem gens Aeacidarum trahat. Urbi parcat, quae maiores eius apud se genitos, Deos adoret.*

(2) Quia uterque filius Iovis, a quo et Alexander genus trahebat maternum per Aeacum, paternum per Herculem.

Quam invidentem fuisse. An tibi putas
Sine sacrilegio rem futuram
Locum istum ferro et igni postulari,
In quo Semelen suam rex Deûm Iupiter
Maritaverit, in quo Alcumenam quoque
Idem Iovis [nuptiis] dignatus sit?

Alexandri inclementia.

LXVII. Addebat et fabulas, quaecumque thebanae sunt, et memorias religiosas quas vetus historia commendat. Sed hìc commotior rex « Quam vellem (a), » inquit, o tu qui civium tuorum infortunio suffragaris consultor potius » fuisses in melius, et illic tuam prudentiam exercuisses, ubi cautione » opus fuerit, non huiusmodi experimento! Quare neque tibiis vinci pectus » martium potest, nec contumelia militaris tam artificio quam subplicatione sopitur ». Et post haec peragi excidium iubet. Sed Thebani quicumque fugae contra eversionis suae impetum consuluerant, ubi tempus fuit, congregati sciscitatum Apollinem mittunt, ecquid (b) sibi redintegrare urbem thebanam fata permitterent? Ad haec igitur huiusmodi Apollinis est responsum:

(a) Cod *vellet*. (b) Cod. *etquid*.

Maiugena, Alcides, et Pollux cestibus [a] auctor
Arte sua Thebis reditum cultumque dedere.

Hac sorte data opperiebantur Thebani siquid tale proveniret.

Corinthi agitatur certamen gymnicum.

LXVIII. Alexander vero cum Corinthum devenisset, eamque occupavisset, forte acciderat sollempne certamen gymnicum apud illos agitari: unde Corinthii quoque uti adesset atque illi certamini praesideret magnopere contendunt. Annuit igitur rex: cumque plurimos pro merito coronis donisque largissimis muneraretur; Thebanus quidam, cui Clytomachus nomen esset, certamen luctae profitetur, idemque de cestibus pugnam, atque identidem [b] pugillatum [c]: denique tria ista certamina idem profitetur et subit. Ergo cum primum luctando adversario praestitisset, coronamque laboris exegisset, iubet Alexander cetera quoque eundem prius exsequi quae promisisset, quaeque si pari fortuna obtineret nihil omnium fore quod sibi petenti rex negaret. Igitur usus fortitudine atque fortuna, cum esset cestibus

(a) Ita cod. constanter sine diphthongo. (b) Ita cod. nisi mavis *itidem*. (c) Ita cod. constanter cum duabus *l*.

potior et pugillatu felicior foret, revertitur ad regem coronandus.

Alexander Thebas restitui permittit.

LXIX. Sed ab eo cum quaereret praeco (a) more sollempni quis esset nomine quemve se civem profiteretur, ut illud ex more praedicaretur, Clytomachum quidem se appellari ait, civitatem vero habere desisse. Sed id cum coronis redditis iam deesse diceret Alexander (b) gloriae victoriae (c) illius, addit Clytomachus, olim se habuisse etiam civitatem, sed priusquam Alexander regnum adeptus foret; eo vero imperante sibi patriam deperisse. Hinc intellecto quo pergeret intentio deprecantis, uti suum esset quod ille foret pro patria petiturus, edicere (d) praeconem iubet, condi Thebas esse permissum in honore scilicet trium Deorum, Mercurii qui repertor luctandi cluat, Herculisque qui pugillatus invenerit, Pollucis etiam qui cestibus sit magister. Eoque effectum est uti oraculum Apollinis congrueret cum Alexandri pronuntiatione.

(a) Cod. *et praeco.* (b) Cod. prima manu *Alexander*, mox factum *Alexandri.* (c) Cod. *victor.* (d) Cod. *edici.* Vel dic *edici per praeconem.*

IVLII VALERII

RES GESTAE

ALEXANDRI MACEDONIS

TRANSLATAE EX AESOPO GRAECO.

LIBER II.

QVI EST ACTVS.

Alexander Plataeas venit. Sacerdotis vaticinia.

I. Igitur Alexandro iter e Corintho Plataeas erat, urbem quidem illam operis maximi populique, enimvero religioni intentam Proserpinae Deae, cuius templum etiam erectum ad magnificentiam visitur (1). Sed forte illo in

---

(1) Proserpinea fanum non commemorat plataeense Pausanias, sed Iunonis, Minervae et Cereris fana tria *Boeotic.* III–IV. Aedem Proserpinae et Cereris paene dirutam scribit adhuc sua aetate superfuisse stadiis XL. procul urbe Plataeis. Cereris et Proserpinae fanum prope Plataeas sub Cythaerone cognoscimus ex Plutarcho in *Aristide* (T. II. p. 304). Edita historia Alexandri cap. XXXIII. dicit templum Dianae quod ·I· Valerius Proserpinae. Ego quidem vehementer suspicor, apud ·I· Valerium loco *Proserpinae* scribendum esse *Iunonis*, cuius reapse Plataeis templum erat amplissimum et ornatissimum, cum signo Iunonis velato. Immo Plataeenses certo tempore sollemnia sacra *daedala* (quae erant *velatae statuae*) circumducebant. Lege Pausaniam. *Boeotic.* III.

tempore annuo sacro tegmen Numini parabatur. Coniectura vaticinandi sacerdoti eiusmodi fuit, multum ad gloriam gestarum rerum et gerendarum eidem Alexandro auspicari, quod illo in tempore sacri supervenisset: idque responsum et ad spem et gaudium illi fuit: liberaliterque acceptam vatem a se dimittit.

II. Enim et aliud testimonium vati ad veridicentiam forte tale provenerat. Stasagorae quippe magistratui Platensium [a] postea ingresso templum locumque eum in quo idem tegmen Numini texeretur, cum ei perexiguum superesset, adversum ea vates quae secunda Alexandro praecinerat, illi respondit, eumque ait [b] magistratu suo protinus deponendum. Quod cum inclementius vir ceteroqui melioris conscientiae accepisset, in iram commotionemque conversus increpare vatem falsidicentiae coeperat. Verum ad haec sacerdos: Ne sane, inquit, moveare his dictis, o vir: nam cuncta ista

(a) Ita cod. (b) Cod. *eum quaerit*.

quaeque hominibus divinitus praenoscuntur, colligi coniecturis argumentisque praenosci Diis sedet.

Argumenta ad vaticinandum.

III. Accipe denique argumentorum vias. Quippe ut illud melioris spei Alexandro diceretur, id temporis supervenerat, quo insigniri vestis intextu purpurae (a) coeperat. Id enim demum ad ornamentum rei praeparatae adhibebatur. Enimvero, ut vides, iam textu ferme conpleto et labore omnis operis absoluto, tumet ingressus. Igitur quod ista vestis ab opere laboris pausam haberet, idcirco non ab re visum est tibi quoque terminum magistratus futurum. Id cum altius animum Stasagorae descendisset, simulque metu ponendae potentiae ageretur; quod vates sibimet, non Stasagorae, contraria praedixisset; ipsam illam sacerdotio deduci iubet.

Causa odii Atheniensium adversus Alexandrum.

IV. Quod cum Alexandro nuntiatur, adversum iudicium et gratiam suam Stasagoram nisum, graviter infestus, eundem illum, ut praedicatum (b) fuerat a. sacerdote, spoliat magistratu, sacerdotemque loco restitui iubet. Quod

(a) Cod. *purpureae*. (b) Ita cod.

igitur Stasagorae magistratus ab Atheniensibus datus foret, eo recurrit, ibique iniuriam facti deflens, opem ab his, a quibus dignitatem illam acceperat, imploravit. Animo incitatiore Athenienses ne verbis quidem a regis contumelia temperaverei Quibus acceptis Alexander in hanc sententiam litteras ad Athenienses dedit.

Alexandri litterae ad Athenienses.

V. « Equidem me scio, post susceptum patris mei regnum, procuratione fortunae iampridem occiduo » orbe disposito, idque per litteras (1), » paratisque his partibus et ad auxilium eius mei conmilitio copulatis, » gratiam reliquis eius studii fecisse, » contentum his modo qui mecum a » Macedonia inierant hunc laborem, » quorumque comitatu Europa nobis » omnis accesserat. Sed ex his omnibus » Thebanos quidem non levi de causa » occidione interemi: de Atheniensibus » vero spes mihi erat dextros mihi satis » et obsequentes futuros. Enim cum » secus dictis vos insolentibus velitatos

(1) Recole lib. 1. ad cap. XVI. p. 20. n. 1.

» audierim accipite sententiam meam » non verborum scilicet agmine glo- » riantem (quod [a] decentius fieret a » potentiore) verum uti sciatis, boni » vos consulturos, si praeceptis man- » datisque nostris libentem operam » commodetis. Aut enim meliores esse » oportet, aut melioribus obsequen- » tes [1]. E qua re mille annua talenta » dependi mihi ab Atheniensibus iubeo».

Atheniensium responsum.

VI. Ad haec illi rescribunt: « Non » nos diffitemur et patris tui vita diu » offensos, et eius morte gavisos es- » se [2], quod idem iam coepimus de » te quoque velle, iuvenis inconsultis- » sime, cum tibi [ab] Atheniensibus de- » pendenda mille talenta scripseris, uti » scilicet inter nos principium bellandi » pareres [b]. Quod si tibi tanta est con- » fidentia, paratioribus occursabis ».

Alexandri rescriptum.

VII. His rescribit Alexander in haec verba: « Iam quidem miseram Leontam » qui vos excisos linguis ulcisci vecordiae

(a) Cod. *sed.* (b) Ita cod. mox factum *parares.*

(1) Eadem sententia est lib. I. cap. XVII.
(2) Consonat Diodorus XVII. 3.

» potuisset, vestrosque una oratores » ad me perducere. Enim consultius » visum est ipsum me ad evertendas » das Athenas protinus militare, quia » iussis nostris adiecerint [a] contuma» ciam. Si igitur declinando huic experi» mento consulitis, decim [b] oratores » vestros [1] ad me deduci patiemini. » Hoc enim modo reliquorum urbis ve» strae habebitur ratio ». Hisce Alexandri litteris cum hoc tantum, non se facturos esse superscripsissent, eandem epistolam referri protinus mandavere. Quae causa cum mox curiam contraxisset deliberatione praesentium necessaria, orator Aeschines [2] in haec verba concionatus est.

Aeschinis consilia pacifica.

VIII. « Etsi video, Athenienses viri, » quantum nos impendeat ex praesenti [3],

(a) Cod *abiecerit.* (b) Ita cod. *decim.*

(1) Alexandrum petivisse ab Atheniensibus ut sibi decem oratores dederentur, scribunt Diodorus XVII. 15. Iustinus XI. 4.

(2) Alexandro studuisse Aeschinem constat ex eius oratione *in Ctesiphontem* cap. LII. Quae nunc sequitur apud ·I· Valerium eius oratio in eamdem sententiam conspirat.

(3) Sensus est: *Etsi videtur multum nobis malorum impendere* etc.

» propiusque et saluti vestrae [a] commu-
» ni et voluntatibus [b] stare [non] de-
» di [c] nos (1) Alexandri voluntati; tamen
» conprehendisse me sentio, nihil [d] neque
» commodis vestris neque quod ad nos
» pertinet saluti propius videri, quam si [e]
» in hac sententia perseveretis uti con-
» ditionibus regiis praeceptisque parea-
» mus. Non enim inani iactantia peri-
» culum periclitandi videor mihi hanc
» fovere sententiam, sed quod intuear
» spe cupiti firmiorem [f], cum et Ale-
» xandri institutionem et Philippi ve-
» hementiam recordor atque considero.
» Etenim Philippo adrogantiae mos
» proprior erat, Alexandro vero adsunt
» Aristotelis disciplinae. Neque in hoc
» ducor (2), ut qui illius educationibus la-
» borarit [g], non his reverentiam de-
» ferat, a quibus ortae sunt sibi hae
» disciplinae, ipsique ars regnandi
» sit tradita. Quare fiet profecto fiet
» ut omnem intentionem animi, quam

(a) Cod. *salute vestra*, sed mox inferius *saluti*. (b) Ita cod. *voluntatibus*. (c) Cod. heic *didi*, sed cap. x. *dedi*. (d) Τὸ *nihil* suppleo ex alio codice. (e) Cod. *quasi*. (f) Cod. *formiorem*. (g) Cod. *laboraret*.

(1) Nempe nos oratores, quos sibi dedi postulat Alexander.
(2) Nempe fallor.

» ad nos armasse videbatur, in benivo-
» lentiam protinus vertat, nisi mavul-
» tis [a] mage arma hominis experiri ».

Demadis ad bellum adhortatio.

IX. In hanc fere sententiam cum Aeschines perorasset, Demades [1] enimvero oratorum viribus haud contempnendus intervenit atque hinc exoritur.
« Quousque tandem, Aeschines, me-
» ditatis hisce et ad mollitiem effemi-
» natioribus verbis timiditates nobis et
» dissolutiones Atheniensibus struis,
» territans nos et avertens a belli
» studiis, quibus incliti semper atque
» inopinabiles fuimus? Aut quae te
» tam infesta caelestium vis in haec
» verba sollicitat, cum tu suaseris et
» merito olim constanterque persua-
» seris arma nos sumere adversum

(a) Cod. *mavult.*

(1) Demades apud I. Valerium bellum in Alexandrum decernit: verum alii auctores plerique paci illum potius studuisse confirmant: et quidem id ipse ait Demades in orationis fragmento quod sub eius nomine circumfertur. Livius tamen IX. 18. ait: *Adversus Alexandrum Athenis in civitate fracta Macedonum armis, cernente tum maxime prope fumantes Thebarum ruinas, concionari libere ausi sunt homines, id quod ex monumentis orationum patet.* Sed enim nulla extare scripta Demadis Cicero (*Brut.* IX.) et Fabius (*Inst.* XII. 10.) tradunt. Quare et haec, quam nos edimus, concio tota ex Historici ingenio procusa videtur.

» Persas (1), et in illa tot hostium milia » instructos ferme sola animi virtute » militasse? At nunc contra quasi intentos [a] arcus, sic idem obfirmatas sententias nostras remittendas ac relaxandas putes? Censes ne igitur vitandam declinandamque nobis pueritiam cum tyrannide, duo nomina » inconsultissima, freta temeritate sola » et audacia patris confidentissimi? » Deinde illi nos horum tela atque » aciem perhorrebimus, qui Xerxae » milia verterimus, Lacedaemonios vicerimus, Corinthios [b] straverimus (2), » Megarenses [c] in fugam verterimus (3), » Zacynthios exciderimus (4)? Nosne » ergo Alexandro illi quem dixi, ut » Aeschines suadet, vitabimus obviare?

X. » Enimvero, ait, memorem illum » magisterii vestri disciplinarumque, » quas apud nostros peritos acceperit,

(a) Ita cod. mox factum *intentus*, quod non probo. (b) Cod. *Corinthos*. (c) Cod. *Megerós*.

(1) Nempe, ut arbitror, quum olim agebatur de summo Graecorum imperio deferendo ad Philippum belli persici causa suspiciendi.

(2) Diodorus XI. 79.

(3) Idem XIII. 65.

(4) Idem XV. 45-46.

» et pudore flectendum et reverentia
» molliendum, vultusque ipsos nostros
» religione praeteritae consuetudinis
» minime aspernaturum. O rem ridi-
» culam , et puerilis medius fidius
» abiectaeque sententiae ! Absentes nos
» contumeliis lacessivit, et ad sup-
» plicium dedi sibi tyrannico spiritu
» postulat, et iter nostrum olim (a) civi-
» tatisque praeludit exitium is, a quo
» praesenti nobis humanitatem istam
» et amicitiam hariolamini. Neque illud
» mage nunc ante oculos venit, Sta-
» sagoram nostrum Platensium magi-
» stratu deiectum ? in cuius scilicet
» contumelia nostra iniuria continetur:
» quod illud quidquid nostrum univer-
» sitati moliatur, in illo priore signaverit.
» Is ergo expectabitur ut praesentia
» nostra moveatur, quem Stasagorae
» purpura et magistratus fascesque (1)
» minime moverunt ? Cum in illius
» unius nominis dignitate puero isti
» universae Atheniensium curiae (b)

(a) Cod. *olym.* Sed ne *olim* quidem placebat. (b) Cod. *curae.*

(1) Cod. *faces.* Sed dic *fasces* ῥωμαϊκῶς. Nisi forte mavis respicere ad illud Horatii lib. I. *Satyr.* V. 36. *Praetextam et latum clavum prunaeque batillum.*

» maiestas obviaret, atque oculis eius » sese et vultibus ostentaret, siquid » tamen recte sapere didicisset? Is » ergo nostram praesentiam mitius » opperietur? An mage cum semel in » eius manus potestatemque venerimus dedet suppliciis ultionibusque » poenalibus? Et haec quidem sint » dicta de moribus.

XI. » Huc tamen addite aliquid » etiam de eius aetate, in qua aestimatu perfacile est, quod illa dimicare forsitan confidentius, consulere » dementius possit. Enimvero, ait, » Tyrios excidit: neque enim poterant illi forsitan restitisse. Thebanos » evertit, non [a] illos quidem inertes » aut belli artibus alienos, sed enim » frequentibus admodum discriminibus » fatigatos. Peloponnesios, ait, captivitate subiecit, neque hoc addit, non » bello non telis, enimvero lue corruptos et fame. Hic nunc, si placet, » hic sane proferte in medium nostra » Xerxique [b] experimenta, qui mare » molibus presserit, qui altum illud

(a) Cod. nam. (b) Superius cap. III. *Xersae*, at hic *Xerxi*, quod retineo propter exemplum Itinerarii cap. LXVII.

» navibus straverit, qui terram illam » omnem exercitu suo texerit (a), qui » aëra ipsum telis iaculisque velaverit. » Deinde illum quidem Persen adeo » spirantem et confidentem abegimus, » incensis eius navibus aut etiam su- » peratis: et tot illa milia exercitus » ab hac civitate reppulimus, Cynae- » giro et Antiphonte et Mnesicharmo » aliisque non multis illi violentiae » occursantibus. Nunc autem nos, quo- » rum duces roburque virium enume- » rare difficile est, reniti Alexandro » declinabimus (b) puero confidenti et » hisce noxiis (c) satellitibus, qui in- » prudenti inprudentius obsequentes » temeritatem eius praecipitare mage » poterunt quam fulcire?

XII. » Ad quos (d) (id per Deos de- » liberate) quid tandem destinandos » Aeschines censeat decim pariter ora- » tores? Eos ne omnes quorum sin- » gulis saepe salutis vestrae consilia » rexistis? Neque hoc videtis Alexandrum » vobis subtili quodam et clandestino

(a) Cod. *exerit*. (b) Cod. *declinavimus* (c) Cod. *noxi*. (d) Cod. *ad quosque*

» consilio monstrasse, quid illud sit tandem quo ipse quoque intelligat se disparem Atheniensibus fore? Quippe cum in rebus agendis bellicisque pariter atque civilibus omne factum fundari stabilirique videatur utilitate consilii, ut tunc demum rectius atque consultius manuum opera subsequatur; id ipsum vobis avertere ac praevenire conatur; ut veluti inermem ratem sollertia gubernantis, sic vos urbemque Atheniensium totam desertos consiliariis vestris opprimat et incurset. In quo (nequid de [a] militibus) de oratoribus dixerim: equidem puto vel canes decem solo latratu suo et infestissimis lupis et ceteris bestiis terrori esse, etiamsi in illos dentes nil valeant; hisce vero quiescentibus aut facessentibus, vel ignavissimam bestiam totis gregibus perniciosam satis atque infestam esse consuesse [1] ».

(a) Cod. *nequidam*.

(1) Demadem de non tradendis Alexandro oratoribus psephisma tulisse ait Diodorus XVII. 15.

Demosthenis oratio ex Aeschinis sententia et adversus Demadem.

XIII. In hanc fere sententiam Demades dixerat. At vero Athenienses Demosthenis tunc consilia flagitabant, quod scilicet eius viri orationisque maiestas saepe eorum commoda consiliaque rexisset. Cum is (a) orator consurrexisset, manuque de populo tumultuante silentium poposcit, in haec erupit. « O cives viri (placet enim in » praesenti vos hac communi nostrum » appellatione nominare, ut scilicet » sub nomine adfectus huiusmodi in» telligi promptius sit, quidquid om» nium dixero, id non meo mage, » quam communi scilicet vestrum com» modo profuturum). Agitur enim haec, » ut video, curia super tractatu (b) » utrum ne vobis arma adversum Ale» xandrum sumenda, an vero nobis » eius conditionibus obsequendum. In » quo quidem accedere me laudareque » Aeschini (c) sententiam non segniter » profitebor (1). Usus est enim oratione

(a) Cod *huius*. (b) Cod. *tractu*, (c) Ita cod. heic et cap. XXIV. ut superius lib. 1. cap. LIX. *Achilli*, et inferius cap. XX. *Demostheni*.

(1) Demosthenem adulatum esse interdum Alexandro eiusque partibus studuisse testatur Aeschines *contra Ctesiph.* cap. 51. Sed longe pluribus veterum testimoniis constat Demosthenis odium perpetuum adversus Alexandrum.

» admodum modesta et temperantissima, ex qua videtur neque viribus » nostris diffidere si bellandum foret, » neque contemplatione harumce praesentia commoda neglexisse.

XIV. » Enimvero quoniam haec illo » dicente a multis audio sic accepta » ut segnis cuiusdam et alieni de bello » sententiam; interim nunc ad orationem eam transeam, qua Demades » usus, robustus sane ille vir ac disertissimus ita in suadendo peroravit, » ut nos putaret exemplis olim felicium » gloriarum ad praesentia quoque pericula producendos. Ait enim nos » Xerxem finibus eiecisse, Cynaegiro (1) » scilicet duce et hisce qui una cum » ipso militabant. Ad quam partem orationis quaeso, Demade, ut paulisper » ea, quibus magnopere consulebas, » mecum conferre tractareve ne dubites. Quid enim tandem mihi diceres, si a te exactum iri vellem, uti » tales aliquos etiam nunc mihi duces promeres, ac tunc demum in

(1) De Cynaegiro Herodotus VI. 114. Iustinus II. 9. Valerius Max. III. 2. 22. Ammianus XXIV. 6.

» Alexandrum hortarere? Quod si illi » non assunt tales aut tot, utique nobis quoque sunt consilia tutioris commodi volutanda, considerandumque » prae omnibus, an (a) praesentibus » commodis periculorum gloria praeoptanda sit. Non enim si orationis » plusculum in curiam detulerimus, aut » compta satis atque ornatiora verba » prompserimus, exim nobis aliquid » virium accessurum est, et arma » fabricata (b) nova de verbis.

XV. » Addis magnum illud et potentissimum regem Xerxem fuisse, » sed eundem nostro apparatu superatum. Donamus. Et quamquam (c) haud » dubium profitendum sit nos illius viribus minores longe fuisse, consilio vero » vel prudentia potiores; nunc tamen » intelligo videoque ne illud quidem » Alexandro deesse, quo a nobis Xerxes » potuerit superari. Tredecim ferme iam » numero eius bella (1) pariter et victoriae numerantur, civitatesque illi

(a) Cod. ut. (b) Cod. fabrica. (c) Cod. et quam.

(1) Nempe *pugnae*.

» innumerae, quin immo provinciae » consensere: aut quae contumacius » sponte cedere detrectaverint; sub- » iugatae (a). Quae quam dant consilii » summam (b)? an nisi ut periculo carea- » mus? Videlicet Tyrii inbelles, ut ait » Demades, fuere et idcirco superati. » Illi sunt Tyrii qui adversum classem » innumeram Xerxi confidentissime re- » stiterunt atque eam deinceps incen- » derunt. Inermes, inquit, Thebani. » Illine qui omne aevum omnemque » aetatem suam non in bellis modo » verum in victoriis consumpserunt (c)?

XVI. » Addit etiam, Peloponnesios » non ab illo victos, sed fame lueque » superatos: quibus quidem Pelopon- » nesiis Alexandrum satis constat fru- » menta quoque laborantibus direxisse, » adeo ut Antigono duce Alexandri » resistente quod hisce vires et ali- » monias destinaret, cum quibus mox » foret bello et proeliis decernendum, » Alexandrum respondisse sit palam (1);

(a) Cod. *subingeret* (b) Cod. *consilii sui.* (c) Cod. *consumserunt.*

(1) Nempe *notissimum.*

» Ut, inquit intrinsecus eos et inter » se decertantes bello vincam, nec » gloriae meae palmam luis sibi aut » famis nomina vindicent. Et haec » quidem ita sint. Mirari tamen vos, » interim non oportet, Stasagoram » magistratu esse deiectum, cum in- » dignatio illa vobis utilitatique com- » muni proficiat. Nam si Atheniensis » Stasagoras aeque ac (a) sacerdos illa » templi nostratis est, quam magi- » stratus ille privaverat sacerdotio; » nonne praevenisse indignationem ve- » stram et sententias videtur Alexander, » cum illam iniuriam in auctorem ver- » tit, quam Stasagoras fecerat in sa- » cerdotem? omniaque quae illi in » contumeliam nostri fecerit proinde » ultus sit, ut a nobis quoque ulci- » scenda esse praesumeret »?

Peroratio Demosthenis.

XVII. In hisce etiam nunc Demosthenis oratio versabatur, et adclamatio protinus nimia Amphictyonum (b) erat, et tumultus incongruus, ac Demadi silentium iubebatur: laudari vero nonnunquam Aeschines ab optimo quoque.

(a) Cod. pro *aeque ac* habet *quam*. (b) Cod. *Antifactionum*.

Sed enim consurgens ait [iterum Demosthenes [1]]. « Xerxem maria quidem » muro munisse, profundum etiam » navibus constravisse, exercitu Graeciam conplevisse, aëra ipsum subterstravisse iaculis et sagittis, gentem » Persidos denique superduxisse captivitatibus Graeciae. Laudamus ne » igitur eius potentiam qui haec fecerit, » an exsecramur, quod urbes Graeciae spolians suam barbariam frequentaverit ? Quid ergo ad haec » exempla Alexandrum provocamus? » qui Graecorum quidem quisque sibi » restiterit non captivitate duxerit, sed » victoriae liberalitate correxerit, unaque secum coëgerit militare, professus palam id esse votum regno » et potentiae suae ut amicos quidem » adficeret beneficiis, inimicos vero » transduceret ad amicitias. Quod si » id illi votum et propositum fuit, » Athenienses nos qui amici Alexandro fuerimns, qui magisteria nostra eidem praeiverimus ; inimici

(1) Cod. sic : *Sed enim consensus. Ait enim. Xerxem* etc. qui est locus sine dubio corruptus. Constat autem ex cap. xx. loqui heic iterum Demosthenem.

» tanto viro quod (a) malumus esse
» quam amici, id vero ego dici tur-
» pe Atheniensibus puto, fieri posse
» porro non arbitror. Turpe enim est,
» nos quidem; qui illi magistri fueri-
» mus, consilio inprudentissimo depre-
» hendi; illum autem (b), qui a nobis
» has scientiarum artes acceperit, pru-
» dentia nos et sapientia praevenire.

XVIII. » Sed haec omittamus. Ad
» illa nunc animos advertite. Quis rex
» tyrannus vel quis Graecorum impera-
» tor Aegyptum aliquando aggredi aut
» irruere ausus esset, quod ille solus
» cum Deorum auctoritate fecisset? Cle-
» mentia sua seapse sic et beneficiis
» commendavit, ut tantam illis (c) ur-
» bem condiderit ac fundaverit, quan-
» tam in omni terra nullam fama (d)
» distulerit. Idque in his regionibus
» factum quae nuper agere sub di-
» tione (e) Persae videbantur. Enimvero
» ipsis indigenis id petentibus ac depre-
» cantibus, qui cum Alexandro belli for-
» tunam subire deligerent, ille Alexander,

(a) Cod. *vero quo*. (b) Cod. *tamen*. (c) Cod. *tantum illos*. (d) Cod. *quantam sub omni terrarum nullam famam*. (e) Cod. *dictione*.

» ille, inquam, quem vos mente captum et percitum nominatis, hac Aegyptios oratione (1) conpressit qua diceret, idcirco se illis tantam civitatem urbemque condidisse, ut ipsis exercentibus terram et quieti indulgentibus ac remissis, ille pro universis subditis militaret.

XIX. » Perfecit igitur partim experimentis et ostentatione virtutis, partim ratione pariter et oratione prudenti (a) ut non solum parere ei libentibus sit Aegyptiis (b), verum etiam ad ea pendenda quaecumque sint regibus necessaria faciles animos habeant et voluntatem. Vident denique quanta (c) primus omnium apud Aegyptum imperii sui iecerit (d) fundamenta. Quod enim exercitus milia urbs illa alere possit haud dubium est: neque his modo sufficiens quae moenibus suis atque gremio teneantur, sed procul etiam laborantibus et dimicantibus idonea sustentatrix una viris unaque

(a) Cod. *prudentiae*. (b) Cod. *Aegyptus*. (c) Cod. *quae tanta quae*. (d) Cod. *eiecerit*.

(1) Recole lib. I. cap. XXXVIII.

» his omnibus quae sint multitudini
» necessaria, opulens et abundans,
» facilis ad obedientiam regis, pruden-
» tia eius scilicet qui sic instituerit [ad]
» obsequium mores. Alimoniam (a) petit?
» protinus parent. Auro indiget? sunt
» vectigalia ditia. Militem quaerit? ani-
» mis volentibus praesto sunt. Et hisce
» nos opponemus periculum nostrum,
» quibus utique per concordiam co-
» pulati auctiores esse instructioresque
» poterimus? Lacessitis vero, nequid
» infaustius dicam, semper in armis et
» proeliis »?

Atheniensium legatio ad Alexandrum.

XX. In hanc sententiam Demostheni (b) omnis Atheniensium numerus congruebat. Decernit denique coronam auream Alexandro esse mittendam pondo ·L· consultumque ordinis fit (c) quo gratiarum actio videretur (1), una legatis qui honoratissimi (2) forent eius urbis, dummodo ab illa oratorum transmissione temperarent. Profecta ergo

(a) Cod. *alimonia*. (b) Recole cap. XIII. p. 98. n. c. (c) Cod. *eui*.

(1) Nota putum hellenismum, nempe ex εἰδέναι χάριν.
(2) Cod. *honorantissimi*, mox expuncta est altera *n*. Mihi quidem veniebat in mentem latinum illud *desiderantissimus* pro *desideratissimus*.

legatio [1] cum apud Plataeas regem Alexandrum offendisset, insinuassetque mandata, et Demosthenis una suasione consensum Amphictyonum [a] universorum; ad eiusmodi responsum regis benivolentia protinus transfertur [b].

Tertia Alexandri epistola ad Athenienses.

XXI. « Scriberem vobis Athenienses » ut rex, sed ab hac me appellatione » distulerim, donec omni barbaria » subiugata effectus hic meus nomini » graeco proficiat. Enim quoniam iam» pridem scripseram decim oratores » vestros ad me destinari, quod eorum » culpa inobsequentiae argueremini, » scire vos par est, non eo me istud » consilio fecisse quo potentiam meam » in eos, quorum disciplinis institutus » essem, aliquis experiretur. Etenim si » id facto opus esset, utique una cum » exercitu martioque terrore ad vestra » moenia transcendissem. Sed quoniam » haec ostentatio mimica vel hostica » est., idcirco prudentissimos vestrum » convenire conloquio meo malui, ut

(a) Cod. acfactionum. (b) transferri.

(1) Confer Diodorum XVII. 15. Iustinum XI. 4.

» cum his communis commodi disce-
» ptator subsicui (a) metus vos formi-
» dine solverem.

XXII. » Enimvero vos qui conscien-
» tia premeremini, nihil omnino se-
» mel (b) erga mea obsequia consul-
» tantes, quin etiam explorantes ido-
» neum tempus quo meos Macedonas
» infestaretis (1), id animi prodidistis,
» quod adversum nos tunc etiam ha-
» buissetis, cum patre meo Zacynthios
» oppugnante auxiliatores diversae parti
» fueritis. Contra autem vos [cum] a
» Corinthiis oppugnaremini, Macedo-
» num auxiliis et suffragiis potiti Co-
» rinthiorum vim a vobis repulsam
» esse meministis. Rursusque nobis
» Minervae simulacrum ritu nostro
» erigentibus in Macedonia, vos si-
» mulacra et imagines patris mei e
» templis ac sacris vestris deponendas
» esse dixistis. Egregiam igitur vicem
» pro tot et talibus beneficiis a vobis
» accepimus.

(a) Ita cod. (b) Cod. sem.

(1) Vide Iustinum XI. 2.

XXIII. » Quae profecto vos etiam » ad praesentem discordiam memoria » iniquitatis vestrae ducebat, non si- » nens utique animo nostro benignita- » tique confidere, ob id vel maxime, » ne quando maiestate hac regia su- » blimatus ad ultionem praeteritae in- » iuriae magis quam ad affectum ci- » vicum raperer. Verum id neque » mihi a [a] natura est, neque civica » religio permittit qui et apud vos » studuerim [b], et ipsi Atheniensem » esse malueritis, et ego nomine hoc » participato me glorier gloriatusque » sim. Enim intellego naturale vobis » esse sic sapere, cum praeterita » quoque exempla in eos, quorum » consiliis uteremini, hostili vos ani- » mo fuisse testentur. Sic Euclidem » praedicatum [c] apud vos sinceritate » suadendi clausum carcere necavistis. » Sic Demosthenem porro, cuius urbs » vestra oratione pariter staret et cura, » in exilium proiecistis. Tum Alcibia- » dem legationes vestras naviter apud

(a) Cod. ad. (b) Cod. *permittit quoque apud vos studentem.* (c) Cod. *praedicatu.*

» Tyrum et efficaciter prosecutum curiae vestrae consortio abrelegastis. Sapientiae denique totius apud vos Socraten magistrum iniustissima morte multastis. Ingrati Philippo qui tribus bellis auxilio vobis et subpetiis fuit: quique queramini de Alexandro velut ob Stasagorae iniuriam, quae omnis vindictae vestrae profecerat. Idem enim Stasagoras sacerdotem Atheniensem sacerdotio privaverat.

XXIV. » Enimvero quoniam ista haec [a] nunc omnia ex animo et memoria nostra placuit aboleri, sic vobis ad praesentia mihi responsum habetote: probatas mihi satis laudatasque esse suasiones Aeschini: Demadem quoque non inprobari, quod constantiam suam civibus curiae probatam vellet [b]: sed enim laudari praecipue Demosthenem, qui unus verae utilitatis et commodi vestri tenax ea vobis quae essent ad amicitiam nostram suaserit. Sit igitur Atheniensibus dignitas qui [c] cluebant [d], neque

(a) Malim *istaec*. (b) Cod. *vellem*. (c) Cod. *quae*, mox factum videtur *qui*. (d) Cod. *cluebat*.

» ex me quicquam dubium formidaverint [a], cuius haec est vel maxima » summa sententiae, ut cum mihi adversum barbaros pro libertate communi bellum et inimicitias elegerim, » eam praecipue urbem Atheniensium » tuear, quae theatrum quoddam et » communis curia videatur esse Greciae universae ».

Expeditio Alexandri in Lacedaemonios.

XXV. Cum in hanc sententiam Alexander Atheniensibus respondisset, collecto exercitu Lacedaemona proficiscitur. Id enim sibi vel opportunissimum tempus Lacedaemonii adrogabant, quo virium suarum potentiam demonstrarent, [si] inimicitias ocius [b] quam concordiam tunc Atheniensium civitas maluisset. Adventanti igitur Alexandro ad urbem suam obiecta sunt claustra portarum, classemque armis et militibus instruxere, quod utrimque terra vel mari formidolosos se fore Alexandro arbitrarentur.

Sententia epistolae Alexandri ad Lacedaemonios.

XXVI. His rex conpertis, primum ad eos per epistolam [1] loquitur, qua

(a) Cod. *formidaverit.* (b) Cod. *Inimicitias ovius concordiam.*

(1) Cod. *eplam.* Lego autem *epistolam* non *epistulam*, quia cum o scribitur inferius lib. III. Quamquam

moneret uti boni consulerent, eamque gloriam bellicam quam maiores sibi strenue peperissent, nullo turpi periculo amitterent solverentque. Etenim siquid eorum fortuna in praesentibus vacillaret, cunctae quoque priscarum memoriae gloriarum una sibi periturae viderentur: eventurumque profecto, ut dum Atheniensibus obstinationem suam pergerent ostentare, risui potius inimicis, quam periculo hostibus forent. Igitur oportere eos, navibus derelictis armisque depositis, amicitiae suae potius quam armorum capere experimentum. Ceteroqui siquos sententia melior indidem non deduxisset, flammis et incendio deponendos.

Lacedaemoniorum deditio.

XXVII. Acceptis igitur hisce mandatis non modo flexi Lacedaemonii non sunt, sed (a) confidentius in arma concurrunt (b) Coepto autem (c) atque exercito per biduum proelio non difficile Alexandro fuit flammis iniectis excidii periculum Lacedaemoniis ostentare.

(a) Cod. *sed ut*. (b) Cod. *non currunt*. (c) Cod. *tamen*.

epistulam constanter occurrere in antiquioribus codicibus et monumentis docui in nova mea Tullianarum orationum editione *praef. alter. princip. ed.* p. 39. n. 2.

Quare tunc demum subplices summissique, ne illud excidium sibi et captivitas perseveraret, procedunt. Ad quos rex ait: « Equidem scio, me » integris etiam tunc redditis haec » consulere voluisse; at enim vos cum » post classis vestrae[1] urbisque incendia » supplicetis, non improbo vel serum » poenitendi consilium. Sed enim utique » vos exempla ducebant perinde arma » nostra ut Xerxi persica posse pro» pelli. Sat igitur sit quid de utroque » diversum fortunae senseritis ». Et cum his dictis facessere protinus militem suum ab expugnatione urbis Lacedaemonis iubet, liberamque eam et ad formam pristinae maiestatis civibus haberi permittit.

Darii deliberationes.

XXVIII. Tunc rebus Graeciae sic compositis, ire in barbaros tendit itinere per Ciliciam ordinato. At vero Darius conductis in unum satrapibus universis et

(1) Navalem quidem victoriam Alexandri de Lacedaemoniis, memorat Suidas voc. Ἀλέξανδρος his verbis: *Ὁ μέγας Ἀλέξανδρος νικήσας ναυμαχίᾳ Λακεδαιμονίους, καὶ τειχίσας τὸν Πειραιᾶ καὶ ἑκατόμβην θύσας, πάντας εἱστίασεν Ἀθηναίους.* *Magnus Alexander quum Lacedaemonios navali proelio vicisset, et Peraeeum muro cinxisset, hecatombenque immolasset, omnes Athenienses convivio excepit.*

ducibus bellandi consilia quaerebat frequenter admodum recolens ut se opinio super Alexandro frustrata foret. Quippe illum incrementis bellicae rei audiebat cottidie sublimari, quem saepe latrunculum nominasset: neque iam sese nescire anceps sibi et viribus hostium et imperii maiestate fieri certamen. Quippe etsi sibi (a) auctior numerus militantium obsequeretur, audaciam tamen fortitudinemque se Alexandri demirari. Denique pudorem suum haud dubie fatebatur, quod ei viro pilam habenamque misisset (1), quae cuivis magis quam illi ad virtutium (b) meritum iuxta essent. Ergo iubebat omnes in commune consipire quid facto melius repperissent. Neque enim cessatione aut desidia opus esse, in hosce provectus Alexandri virtutibus procurrentibus, cumque in sese paulatim vices utriusque nominis demutarent, quas sic in contrarium resultare (2) non absque divina providentia arbitrabatur (c), ut

(a) Cod. *et sibi*. (b) Ita cod. Recole Itinerarium cap. cxi. (c) Cod. *arbitrabantur*.

(1) Lib. I. cap. XLII.
(2) Lib. I. cap. XLVII.

omne illud diadematis (a) persici decus ferme iam in macedonica regna transisset. Et haec quidem Darius ad suos.

Oxyathri fratris Darii oratio.

XXIX. At verò eius frater Oxyathrus velut indigna mage quam si vera dicerentur « Heu, inquit, o frater o » rex, quid hoc tandem rei est quod » tantum Alexandro isti laudator (b) testis » accedis? Anne, inquit, haec tibi » iam meditata sententia est, ut illi » regno tuo cesseris, Macedoniam eius » tibimet non vindicaris? Quin potius » imitare industriam hostis tui: quod » ille facturus ad nos pergit ac pro- » perat, id nos bellum Graecis infe- » ramus. Neque ego hoc in loco ut » ignaviae testis Alexandrum deforma- » vero: quin (c) hortor uti exemplis eius » utare tu quoque. Tu (d) illum videas » nec ducibus nec praecursoribus con- » fidentem, sed sibimet laboris omnis » officia vindicantem, haec agere quae » tanta sunt: quae tu quoque, si recta » sapias per te feceris. Viden ut pri- » mus irruat in proelia? prior intonet

(a) Cod. *dediadematis*. (b) Cod. *salvator*, sed alius codex lat. *laudator*. (c) Cod. *quae*. (d) Cod. *tum*.

» bellicum? prior periculum subeat? » depositis quidem insignibus regiis » dum est miles [a], recuperatis vero » cum victor est: nihilum omnium » cunctabundus aut differens: enimvero » labore praesenti semper consilia sub» secutus ».

Consilium de contrahendis ex universa Asia copiis.

XXX. Ad haec Darius, Et ubinam, inquit, haec tibi de Alexandro est cuprehensa noticia? Tum Oxyathrus eius temporis memoriam refert, quo [b] ad Philippum missus petitum pecunias, ab Alexandro adolescentulo etiam tunc minas eiusmodi excepisset, quas de praesentibus experiretur [1]. Quare boni consuleret rex Darius, et [per] satrapas omnium gentium, quae velut idem cogi possent, exercituum milia laboraret, non Parthis scilicet Elamisve, non Babyloniis aut Mesopotamiae data militiae evacatione [c]. Enimvero armanda tum Bactra, Indos etiam et Samiramidos [d]

(a) Cod. *milia*. (b) Cod. *quod*. (c) Ita cod. *evacatione*. (d) Cod. *Sarañodos*, ita ut legendum videretur *Ayrammidos*. Sed vera lectio *Samiramidos* cognoscitur ex fine epistolae Alexandri ad Aristotelem et seqq. in tertio libro.

---

(1) Recole lib. I. cap. 12.

regna censebat, omnesque centum et octoginta [1] gentes, quas sibi subditas sciret, ad commilitium exercitare [a], ut si nihilum amplius, certe vel ostentatio multitudinis terrore quodam Graecorum animis obsisteret [b]. Haec sententia placebat quidem admodum regiis, et adstipulabantur etiam plerique praesentes, nisi quod eis [c] unum esse prae ceteris viribus penes Graecos constabat, quod plus prudentia mentis quam valentia corporum possit. Ergo secundum haec Darius iubet omnem undique armatam multitudinem convenire.

Alexander post natationem in Cydno aegrotat.

XXXI. Alexander vero iter per Ciliciam agens, cum multum spatii sub aestivo sole armis onustus pedibus exegisset, forte Cydnum haud cuiquam secundum flumen vel magnitudine vel perspicui agminis nimio rigore cum ponte transiret, delectatus eius evidentia pariter et magnitudine, una cum armis praecipitat ponte ac natabundus exit. Sed

(a) Ita cod. *exercitare*. (b) Cod. *animus obsistere* (c) Cod. *eos*.

(1) Atqui lib. I. cap. 1. dicuntur *centum atque viginti*.

id factum etiamsi eius ad testimonium fortitudinis plurimum contulit, valitudinem tamen discriminosius vicerat. Quippe calente etiam tunc et sudante corpore incidens aquae illius vehementiam vel rigorem, tantam nervis iniuriam perniciemque tradiderat, ut undique protinus doloribus concurrentibus morbi causa contracta vix expiabilis videretur. Quare cum tempus plurimum laberetur, neque medentibus (a) sedulo curatio illa pareret, Philippus quidam (b) nomine sciens artis (c) eiusdem et sedulitate acceptissimus regi, conficit (*) . . . .

. . . .

(a) Cod. *mentibus*. (b) *Quidam* suppletur ab alio codice. (c) Cod. *artem*. Vel dic *artem eiusmodi*.

(*) Sedecim omnino paginae in codice desiderantur. Est enim pagina, in qua occurrit lacuna, finis quarti quaternionis; tum in codice sequitur quaternio sexti numeri nota signatus. Porro sciendum est, codicem nostrum eadem quidem aetate (saeculo nempe circiter nono ut dixi in praefatione) totum fuisse conscriptum, non tamen eadem semper manu. Reapse post hanc paginam visitur alia manus, quam, si coniecturis indulgere licet, dimidio prope saeculo antiquiorem priora dixerim. Iam is qui partem anteriorem codicis scripsit, (sive potius avulsam supplevit) omnino materiam, quae nunc abest, iam tum desiderabat: scriptionem enim in media pagina abrupit, contractis paulatim versibus, ut in

Pars litterarum Darii ad Porum.

XXXII. . . . « Quare pollicentem me » non modo thesauros opesve regales, » sed regni quoque nostri quam am» plissimam portionem, spretis Macedo

---

fine scripturarum saepenumero contingere vidi. Denique tertia manus longe recentior haec in paginae spatio verba exaravit: *Hic multa desunt. Deest hic quintus quaternio.* Iam quaenam historiae capita ob hanc I[2] Valerii lacunam nobis desint, duo codices ambrosiani, alter graecus alter latinus, satis declarant. Ego vero ex latino codice (nam graeci nimia prolixitas parum commoda est) rerum summarium, uti et ab initio operis feci, heic exhibebo.

Potionem medicam e Philippo paratam hausturus Alexander monetur per litteras a Parmenione Philippi aemulo, ab ea ut temperet: medicum enim ingentium spe praemiorum e Persis corruptum necem ipsi moliri. Sed confidens amicitiae Philippi Alexander os simul poculo admovet litterasque Parmenionis Philippo eidem tradit. Mox postulante medico Parmenio calumniae poenas luit. Hinc valetudine recepta, Alexander in Darium copias movet, conssertoque ad Tigrim amnem acerrimo proelio, repente Alexander a Persa quodam macedonicis armis tecto accepit a tergo ictum: quem cum galeae bonitas sustinuisset, captus Persa confessus est, se ad patrandum facinus a Dario incitatum promissa regni parte et regiae filiae coniugio. Audaciam viri miratus Alexander, eumdem dimisit incolumem. Deinceps quum innumeram exercitus hostici multitudinem ex universa Asia collectam ad se rursus appropinquare cerneret Alexander, paucitatem suorum strategemate occuluit. Coacta enim ingenti boum vi praelongas frondes eorum cornibus caudisque illigavit: tum armentum praemissum et silvestri quadam specie subsequentes Macedones occultabat, et immenso excitato pulvere maximi exercitus gradientis indicium faciebat: quo visu Persae stupore defixi sunt. Mox ad fluvium nomine Strangam quum uterque exercitus concurrisset, solus Alexander specie incognita in Darii castra progressus

» supplicibus eiusmodi, una tantum
» suorum arrogantia delectatur. Ergo,
» mi Pore, iam opibus fatigatus, animo
» tamen ad sententiam milito, si modo
» faveas. Rursus enim proelium meditor
» siquos quidem (a) ad communionem
» duco sententiae. Quod si tu quoque
» tam iustae indignationi nostrae ac-
» cesseris, tuamque iniuriam existima-
» veris quae in me grassata (b) est, aut
» pavebis tibi (c); dignum erit et maio-
» rum nostrorum te (d) isti conspirationi
» consulere tuisque commodis non de-
» esse. Igitur ex opinione nostra feceris,
» si gentes quam plurimas congreges,
» quamque primum queas ad portas
» Caspias tendas.

(a) Cod. *etsi quos quem*. (b) Cod. *crassata*. (c) Cod. *pavebis te dignum etc.* (d) Cod. *et*.

(confer. lib. III. 3.) regem ad proelium protinus ineundum provocet. Ab hoc tamen benigne habitus mensaeque adhibitus, repente sentit se a quodam conviva, cui puer olim cognitus fuerat, accuratius notari. Ilico igitur relicto convivio fugae consulit: frustraque persequentibus Persis Macedonum castra tenet. Sequenti die cruentum proelium committitur, superatusque Darius atque omni deiectus litteras supplices ad Alexandrum mittit, quibus sibi ut reddat matrem, coniugem liberosque roget, thesauros autem regios et maximam imperii partem victor habeat. Sed enim ab Alexandro quum nihil impetraret, scriptis litteris ad Porum Indiae regem rebus suis auxilium petit.

XXXIII. » Enim ne sit militia tibi militantium inhonora, dabuntur a me singulis armatorum aurei tres pedestrium, » equitum vero quinque, ceteraque » quae alimoniis abundarint (a). Praedae » quoque bellicae pars media (b) vestra » fiat. At enim tibi privum munus istud » habebis, quod indidem regalissimum » est bucephalam equum, scilicet una » cum regiis phaleris regioque cultu, » concubinisque omnibus quas octoginta centumque numerant qui noverunt » eas: omnes ac tales cum ornatibus » propriis consequere. Quare acceptis » his litteris, ne versaveris quaeso » verterisve tale consilium: quin properato ad nos venias una cum hisce, » ut dixi, gentibus quae circa Indiam » colunt ». Et haec quidem Darius.

Alexander fugientem Darium persequitur.

XXXIV. Sed Alexandrum ista nequaquam latuere doctum ex transfuga persa quodam. Quare coacta manu ad regiones Medicas tendit, conperiens Darium in Balanis (1) agere, quod nomen genti est.

(a) Cod. *abundarent.* (b) Cod. *pars ex media.*

(1) Ita cod. Sed videtur scribendum *Ecbatanis.* Sane Curtius V. 8. ait: *Darius iam Ecbatana pervenerat caput Mediae.*

Omissa (a) denique Asia iter quod instituerat festinabat, satis adserentibus internuntiis, quod si Darius fugiens portas Caspias intravisset, inefficacem illam inexsecutionem (b) Alexander laboraret. Quae quidem etiam tum, veluti parum fideli sermone acciperet, dubia (c) rex arbitrabatur. Sed cum Bazanus quidam eunuchus regius transfugisset, isque certius enarrasset Darium protinus fugiturum, addita est Alexandro properatio. Aderant tunc Dario fugam molienti satrapae duo, quorum nomen alteri Besas erat, alius vero dictus Ariobarzanes. Hi, cum iam rumoribus calidioribus adesse Alexander nuntiaretur, rati se plurimum in gratiam provisuros esse victoris si necem Dario intulissent, regem suum in sua regia solitarium opprimunt et letaliter vulnerant, ac si iam mortuum derelinquunt: cautissimum (d) confirmantes si tantisper a conspectu Alexandri recessissent; donicum illud facinus quod perpetrarant (e) et victor perpenderet, divulgaretur.

(a) Cod. *amissa*. (b) Ita cod. pro *insectationem*, vel *insectutionem*. (c) Cod. *dubie*. (d) Cod. *castissimum*. (e) Cod. *perpetraret*.

Alexander Darium semineccm adsequitur.

XXXV. Iamque exercitus Macedonum rursus a strage ad memorata fluenta transmiscrat, et Alexander protinus superveniens regiam in qua observari Darium coupererat cursim inrumpit, eumque recens vulneratum atque adhuc spirantem miseriter offendit (1). Sed id Alexandro ultra opiniones omnium flebile et luctuosum admodum fuit. Videns enim participem illius regii nominis ac maiestatis adeo misere vivendi clausulae reluctantem, flens heiulansque (a) recenti homicidio confunditur, eumque amplexabundus et contegens regia chlamyde in haec verba solatur: « Erige » te, quaeso, Darie, nec deseras: si» quid enim ex animo est quod iusse» ris, ratum habeto regna te tua re» cepturum futurumque rursus illum » qui fueris ».

(a) Cod. heulansque.

(1) Darium extinctum antequam Alexander eum adsequeretur aiunt vetustiores et sinceri scriptores. Constat tamen eumdem vix exanimatum chlamyde contectum esse ab Alexandro. Vide Zonaram IV. 11. Colloquium autem inter ipsos narrant, praeter L. Valerium, codices ambr. graecus et latinos, nec non persa Mirkhondus apud Sanctierucium p. 189 - 190.

Darii morientis oratio.

XXXVI. Sed ad haec Darius exsangui iam corpore cum voce etiam ad primum impetum deficeretur, manus supplices tendens adtrectansque genua Alexandri adsistentis et circumplexus ut poterat, tandem talibus loquitur. « Licet » mihi iam, Alexander victoriosissime, » in hac constituto fortuna liberalius aliquid quam quae victi [a] sunt loqui, » idque a me amicum tibi non hosticum » putes. Inter haec blanda verba disceptes [b]. Numquam igitur te regii nominis decus tollat: nec siquid blandius fortuna promiserit [c], idcirco te » caeli compotem arbitrare. Enimvero » consultius futuris quam praesentibus » consules. Nihil enim interest quod » dispescat regiam nostram et plebiculae dignitatem. En tibi ille Darius, » nosti quippe qui fuerim dominus et » Deus scilicet huiusce mundi existimatus, ut flebilem mortem oppeto [d]. » Sed habeo obitus huiusce grande solatium, quod in tuis manibus hunc » spiritum iam effundam. Quare quaeso

(a) Cod. *victoris*, sed videbatur dicendum *victi*. (b) Ita cod. (c) Cod. *promiserat*. (d) Cod *appeto*.

» non invideas sepulturam, quam mihi » una cum Persis tui Macedones exsequantur. Tum Rogodunen (1) matrem » meam commendatam tibi ad honorem » dignum nomine nostro habeto, utque » participem Olympiadi tuae. Colito » uxorem etiam meam: filiam vero » Roxanen hac prece tibi in manum » do, quaesoque eam dignam coniugio » tuo censeas (2). Erit enim illi ad solatium largiter, nihil sibi de regia » coniunctione defuisse ». Et in hisce verbis Darius spiritum transigit.

(1) Vulgatum nomen matris Darii apud historicos est *Sysigambis*. *Rogodunen* habet et alius latinus codex membr. At codex graecus ῾Ροδῶ. Reineccius in *regno persico* p. 77. profert *Rhodogunem* uxorem Orontis generi Artaxerxis. In *epistolis procerum mundi* extat epistola *Rodegis* ad filium Darium rogantis ne aleam novi certaminis adversus Alexandrum experiatur.

(2) Haec deinceps nubere dicitur Alexandro. Sed enim uxorem Alexandri Roxanem filiam fuisse Oxyartae bactriani verior sententia videtur. Tamen Roxanem, quae Alexandro nupsit, dicunt Darii filiam etiam Malela p. 247. Syncellus p. 264. (qui mox ibidem sibi contradicit), Novairus arabs apud Sanctocrucium p. 183, historia edita Alexandri cap. LXXV. et graecus latinusque cod. membr. Suidas voc. Ἀλέξανδρος oblatas a Dario filiae Roxanes nuptias Alexandro dicit. Iam si forte est error in feminae nomine, filiam certe Darii collocatam Alexandro in matrimonio aiunt Diodorus XVII. 107. Curtius X. 3. Arrianus VII. 4. Iustinus XII. 10. Plutarchus p. 91. Zonaras IV. 14.

Darii funus.

XXXVII. Multis igitur lacrimis miserationem regiam Alexander prosecutus, auferri cadaver et ad magnificentiam debitam proque sui dignitate ritu Persarum sepeliri iubet. Denique corpori regio transvectando cum baiulos quosque nobilissimos suorum atque indigenas esse iussisset, ut illis officium tale non dedignantibus fieret, primus ipse onus feretri subiit. Quo viso cuncti quoque illud ut privi maximum testimonium conpetebant. Infertur igitur sepulchris maiorum omnium tum Darius: ac paulo post aedes ipsi templumque construitur: et (a) lex dii religiosaque solempnitas datur more praescripto uti dies ille annuus Persis celebratissimus fieret, non sacris modo et laeticia hominumque congregatu (b), verum spectaculis etiam atque certamine, tum ad dulcedinem aurium solitis procurari tum ad delectationis (c) oculorum. Nam et fortitudine decertantibus et voluptate sua cuique praemia et honores annuos statuit.

(a) Cod. at (b) Cod. *congregatus*. (c) Ita cod. pro *delectationes*.

Alexandri edictum ad imperium constituendum.

XXXVIII. Postque haec, quod ex incerto regiae incitationis multi victoris animum formidarent, eoque vagis terroribus agitarentur, quo cunctorum animos deliniret, edicit in verba quorum sententia haec fuit. « Rex Alexander Hammonis et Olympiadis filius Persis » dicit. Ea quidem quae iure belli » transacta sunt, nullum profecto sapientium puto procul merito (a) putaturum. Etenim ista sententia est, » quam exsequi mortalibus sit necesse. » Quare super his quidem habeo gratias favisoribus meis. Enim nunc » quoniam vos quoque nostra cura » esse coepistis, scire vos par est, » satrapas quidem regionibus constitutos quibus ex more parebitis haud » secus prorsus ac sub (b) Dario mos » erat: eoque consultavi ne incerta » regentium observatio plus penes vos » haberet formidinis quam veritatis.

XXXIX. » Utemini igitur legibus vestris pariter ac moribus. Idem enim » vobis conventus, eaedem solempnitates et suavia, nec vagum quemquam

(a) Cod. *procul paemerito*. (b) Cod. *ex si sub*.

» a regione vel sedibus suis aberrasse
» quopiam probaturus sum. Quippe
» quibus patrimonia priva habere per-
» miserim, exceptis auro pariter et ar-
» gento, quae communis hic usus magis
» esse regia confitetur. Reliqua vero
» omnis moneta, quaecumque est, do-
» mino permittetur. Armamentaria sane
» privata si in usum publicum satrapae
» necessaria viderint, his quoque eos
» uti oportere mandavi. Agmina pa-
» riter peregrinare, inque (a) aliena
» transire interdixerim, nisi quod tuendi
» sui gratia usque ad decem vigintive
» hominum numerum congreges fa-
» cient. Cetera multitudo pro rebella-
» tione et hostico punietur.

XL. » Mercaturarum versurae sint
» itidem ut sub Dario, pateantque com-
» mercia vel Graecis in Persas, vel Per-
» sis etiam ad Graecos. Quippe provi-
» sum est ut per satrapas etiam dimensa
» spatia viae publicae consternantur.
» Solempnitates vobis et certamina gym-
» nica erunt: sed hisce omnibus prae-
» sides dedi ex Alexandria mea viros

(a) Cod. in qua.

» ex Aegypto quibus aureae quoque » coronae, res autem (a) et amictus pur» pureus est permissus : praeterque eos » ingressus ceteros sacri templique pro» hiberi [placuit]. Iudicia etiam quae » vulgo privatim quisque faciebat, nisi » per curiam publicam civitatum cele» brari non licebit. Ac si praeter haec » aliquis ausus erit, hostis supplicio » punietur ». Et haec quidem Alexander usibus publicis.

Alexandri edictum de Darii interfectoribus.

XLI. Quod vero ad conprehendendos eos qui Darium vulneribus incesserant, dicit haec. « Equidem me gaudeo hostem » maximum Darium subiugasse, eiusque » mortem licet ipse executus non sim, » habeo tamen hisce qui id fecerint » gratiam. Quare quod benivolentiam » suam erga mei studium protestati » sunt, ii quique (b) sunt auctores huiu» sce, hortor ac moneo uti se prodant » mihique indicent, praemia debita re» cepturi. Neve istud in ambiguum du» biumque quis transferat, iuro maiesta» tem patris Hammonis et Olympiadis

(a) Cod. tamen. (b) Cod. quoque.

» matris meae, quique hi fuerint eos » me sublimes ac notissimos omnibus » effecturum. Neque enim non maximo » digni praemio qui eius consilia prae» verterint, qui [a] rursus bellum et » nova mihi proelia meditabatur ».

Interfectorum Darii supplicium.

XLII. Ad hoc edictum multis quidem fletu res digna videbatur. Sed enim Besas et Ariobarzanes auctores scilicet caedis Darii Alexandro sese obvios ferunt, et professi facinus sponsionem praemii repetunt. Tunc viros protinus comprehendi et quam editissimo in loco cruci subfigi iubet. Quod cum praeter spem hominibus accidisset, patefecit exdignum [b] se suo nomine existimasse, siquid de regia libertate subtraxerit, dum Dario modo ultio debita procuraretur. Neque tamen hisce ipsis de periurio se reum fore, cum sublimes eos notissimosque omnibus fore edicto promiserit, quos quidem facile sit visere in illo suggestu crucibus adfixos [1]. Tunc omnibus et

(a) Cod. *quibus*. (b) Ita cod. nisi mavis *haud indignum*, vel *ex dignitate se sui nominis*.

(1) Confer simile facinus apud Frontonem *de bello parth.* p. 326-327.

oratio placuit, et regis benignitas conprobata est.

Litterae Alexandri ad Darii matrem.

XLIII. Sed hisce gestis, et ex voto Persarum illic satrapa constituto, qui patruus Dario fuisset (1), eiusmodi litteras Alexander ad Rogodunen matrem Darii facit. « Ea quidem cuncta quae » mihi adversum Darium fuere, perinde ut Diis libuit, sunt transacta. » Enimvero ego votis petivi ut eius » incolomitatem nanctus (a) socio ipso » uterer atque amico. Sed is quoniam » suorum insidiis Besae vel Ariobar» zanis sit interfectus, nihil a me » reliqui fuit quod ad prosequendum » eius funus ultionemque dignum foret. » Verum quoniam supremo Darius al» loquio filiam suam Roxanen mihi in » coniugio esse mandavit, voto eius et » precibus accessi. Itaque e re est de » litteris iam praesciri ».

Matris Darii responsum.

XLIV. Ad haec Rogodune mater Alexandro sic respondit. « Nobis quoque » id voti maxime fuit, ut quoniam

(a) Ita cod. *incolomitatem nanctus*.

(1) Nimirum Alexander etiam Oxyathrum (seu Oxathren) Darii fratrem inter corporis custodes adsciverat. Vide Curtium VII. 5. Diodorum XVII. 77.

» Diis inclinare Darii nomen ab illa » potentia libuisset, in te nobis et » illius dignitas et spes omnis incolo- » mis (a) servaretur, quem virtutum » scilicet [et] sapientiae merito dignum » fortuna sua nullus addubitet. Id » ergo ut cunctis ita nobis prae- » cipue voluptati est, quas (b) et in illo » versu (c) fortunae nihilum triste ex- » periri contenderis, et habitas pro » veteri ac tui nominis dignitate nunc » etiam regno participes. Igitur nobis » quoniam, Alexander, quod Darius es; » in te nobis Deos et Deorum bene- » ficia numeramus: hancque gratiam ut » tibi confessae, ita Persarum quoque » proceribus palam fecimus ipsorum » etiam vos (d) Deorum immortalium » numeris et consortio congregare. » Quare tecum una quod iubes Roxa- » nen quoque deinceps venerabimur ».

Vulgantur Roxanis nuptiae.

XLV. Et haec quidem mulieres ad regem. Eaedem autem (e) satrapis et optimatibus talia. « Agamus largiter » Diis immortalibus gratias, quod Dario

(a) Ita cod. (b) Cod. *quos*. (c) Coll. *in illo versum*. (d) Cod. *nobis*. (e) Cod. *tamen*.

» desinente Darii nobis beneficia non » desunt. Nam et Roxanen Alexander » suam fecit, eamque coniugii honore » dignatur: qua cuncti de gratia, una » cum id [a] in commune proficiat, con» fiteamur [b]: cum eos, in quos do» minus factus est, mutuari gaudium » suum maluerit quam exercere [1]. ».

Alexandri modestia et liberalitas.

XLVI. Sed ad eiuscemodi legationes Alexander gravabatur. Neque enim se parilibus cum Diis honoribus exaequabat: quin immo meminisse semper mortales suimet oportere admonebat. Nihilominus, ut quisque in haec officia venisset, laudatos atque donatos honoratius dimittebat. Itaque quod de Roxanes nuptiis consuluisset cum matre participat Olympiade, iubetque id quod ex priori praeda mundi regii [c] fuerat Rogodunes atque Roxanes id referri ad eas protinus, enim ut affluerent regalibus copiis: ita monet verecundiae quoque disciplinaeque graecae

(a) Cod. *id quod*. (b) Cod. *confiteri*. (c) Cod. *regina*.

(1) Nempe *molestia adficere*.

meminissent, colentes scilicet Olympiadem ita ut se rege et marito dignum foret: id enim uxore faciente, nihil fore quod magis esset Alexandro placiturum. Atque his ita institutis et factis, ordinatoque omni regno Persarum, in Porum ducit exercitum.

IVLII VALERII

RES GESTAE

ALEXANDRI MACEDONIS

TRANSLATAE EX AESOPO GRAECO.

LIBER III.

QVI EST OBITVS.

Militum Alexandri de expeditione indica querelae.

I. [Pergens autem in Indiam per terras desertas(1) et] aquarum indigentissimas(a), bestiolarum quoque examinibus infestas, quas phalangia vocant, multo labore ipse atque exercitus fatigantur: in eademque

(a) Cod. *indigestissimas.*

(1) In codice est libri III. titulus qualem nos exhibuimus, tum sic incipit liber: *Aquarumque indigestissimas, bestiolarum quoque* etc. quo ex loco aliquot verba excidisse exploratum est. Haec autem supplenda erant ex historia edita Alexandri cap. LXXVI. quae satis congruit cum I. Valerio, uti particula quam adtexo faciet palam. *Post haec vero, congregato exercitu Alexander tam Macedonum quam Persarum, praecepit ut contra regem Porum arma levarentur. Et ingressus Indiam coepit ire per terram desertam et spaciosam et inaquosam et valles cavernosas: fatigatusque est ipse et milites eius, ut in eorum animis ex angustia vacillarent. Unde omnes de exercitu murmurantes inter se mutuo referebant: Sufficere debuerat nobis quod impugnavimus Persam et Darium obtinuimus* etc.

iam duces eius conloquia conferebant, quod sibi satis esse deberet usque ad Persas [a] proeliis laborasse. His quoque subditis et Dario, consultum quantum oportuerit Graeciae, si modo vectigales Persas patriae fecissent. Quô vero ille tenderet labor in Indiam properantibus, adeo infestis omnibus locis feritate bestiarum? Quod si in tantum ordine rei bellicae Alexander urgueretur, non sane videri consilium inconsultae isti cupidini si comes fieret reliqua multitudo. Iret ergo quo vellet, duceretque qui vellent: se [b] tamen missos facere deberet tot iam bellis exercitos ac fatigatos.

Alexandri concio militaris.

II. Enimvero his Alexander cognitis, advocatoque omni tam persico scilicet quam macedonico exercitu, in haec verba concionatur. « Unus mihi idemque est sermo apud utrumque vestrum, o fortissimi milites, quive mecum Macedones huc venistis quive Persae experti imperium post victoriam nunc mihi commilitium profitemini. Igitur in commune vobis

(a) Cod. *Persarum*. (b) Cod. *si*.

» dictum hoc habetote, quod si me » solum ire in Indos eorumque bella » decrestis [a], faciam id quidem intre- » pidus ac libens. Enimvero unum ad- » moneam quod adtestemini, nihil esse » mirum si ad futura quoque discrimi- » na solus ire conpellar, cum prioribus » quoque solus animi virtute subfecerim.

III. » Neque mihi est arduum, Ma- » cedones mei, eadem consulere nunc » quibus vos rectos in hanc solus pos- » sessionem victoriae duxerim, sola » ferme cura imperatoria militans in » hisce quas confecerim expeditioni- » bus [b]. Nisi forte istud a me ar- » rogantius ac non verius dictum esse » miremini: cum unum quodvis im- » peratorium sapiens prudensque con- » sultum praestet manum [c] multorum » inconsultius laborantium[1]. Recogno- » scite igitur pariter et recensete, an » vos umquam sufficere potuisse tot illis » Darii milibus ac fortitudini putaretis [d],

(a) Cod. *decretis*. (b) Cod *expeditiones*. (c) Ita cod. *manum*. (d) Cod, *an vos umquam sufficere potuisse ut illis dari milibus ac fortitudi putaretis*.

(1) Sententia ex Euripide, cui studebat Alexander teste Plutarcho p. 13. et 16-17.

» qua ego princeps semper militiae » laborisque semper dux in proeliis » insuperavi (1). Nisi forte aliis addu- » bitantibus timentibusque egomet ipse » legationem mei apud Darium facere » dubitavi (2). Nisi uspiam me cun- » ctantem aut residem in proelio de- » notastis. Si ergo vobis ista sunt amica » cousilia uti deserto me solitarii ad Ma- » cedoniam repedetis, ite saue: li- » bens vos votis properantibus prose- » quar: modo si concordi animo id » facere possitis, neque dissidentes in » nulla pericula prolabamini (a), ex quis » facile noscatis, omnem exercitus » fortunam atque virtutem consistere » in animo sapientis imperatoris ». His auditis, cunctos pariter poeni- tentia fatigabat. Confirmatis denique animis, quaesunt et sedare iracundiam regis, et uti se obsecutoribus ad cupita.

Pori litterae ad Alexandrum.

IV. Atque ita fines Indiae ingressis obvii fuere legati quos rex Porus ad

(a) Cod. *prolibamini*.

(1) Ita cod. Et quidem Ennius habet *insuperantum* apud Festum voc. *navus*.
(2) Recole ad lib. II. cap. XXXI. pp. 119-121. in nota.

Alexandrum cum litteris miserat, quarum sententia haec erat. « Porus rex » Alexandro dicit haec. Incursanti infestantique tibi fines ac civitates » meas mando, Alexander, dicoque, » uti cum te hominem memineris, » nihil ad Deos inconsultius moliare. » Neque enim urguere te debent ad » ausa temeraria fortunae hominum » imbecilliorum, hortarique uti Indos » incessas, quod tibi fuerit in Persas » fortuna proclivior. Non enim te » ex eo iuvari speraverit (a) virtus » tua, cum primum nostri ceperis » experimentum. Patet quippe cuivis » nosse quis ille sim Porus, et nulli » adversum nos licuerit ex fortitudine (b). Quippe non homines modo » verum etiam Deos viribus antestemus, quibus Diis inefficacem audaciam fuisse adversum nos, documenta sunt antiquissima vel vestra. » Quippe cum illum ipsum Liberum » vestrum, qui apud vos Deus existimetur, temere in haec irrumpentem,

(a) Cod. *aut speraverit.* (b) Ita cod.

» irritum superatumque hinc Indi in » fugam verterint.

V. » Quare non modo suadeo, verum » iubeo quoque abire te hinc ad tuas » Graecias [1], contentum Darii for» tuna et paribus gentibus viribusque » ad illam vestri nominis mediocrita» tem. Neque enim si nobis Graecia » vestra opus foret, non olim atque » ante Xerxae conatus subacta Indis » foret. Enimvero quoniam inutilis » nobis est, nihilque dignum opibus » nostris aut amoenitatibus habet, ne» que quaesita est neque quaeretur [a]. » Is enim demum labor suavis est » proeliantibus, ex quo sit etiam ido» nea spes praemiorum. Neque est » nostrum, in magno conatu digno » operae [b] precio caruisse. Quare id » tertio iam praedico ac denuntio » tibi uti facessas ex his quibus im» perare non possis ».

Alexandri adhortatio ad milites.

VI. His litteris publice recitatis, Alexander ait. « Nunc quoque vos

(a) Cod. *quaereretur*. (b) Cod. *opere*.

(1) Confer Itinerar. cap. XCVI.

» moneo, sanctissimi milites, nequid » rursum magnificentia ista barbarica » animos vestros inconsultos turbet. » Auditis enim litteris Pori, revocate » illam quoque litterarum Darii me- » moriam, videteque num arrogantia » dispar? num dissimilia verba? Haud (a) » sit dissimilis inprudentia. Sicuti enim » ferae istae bestiaeque quae apud » ipsos sunt plurimae, pardi videlicet » et leones elephantique, solo illo natu- » rae suae freti (b) inpetu et (c) corporis » alacritate, facile hominum sapientia » subiugantur; item hosce barbaros » intelligitis fiducia multitudinis fretos, » nulla tamen praeditos imperatoria » graecave sapientia perfacile mox in » ditionem nostram esse venturos: » atque itidem prudentia nostra ad » pernicionem (d) sui uti posse, ut in » feras est facilis hominibus effectus ».

Alexandri litteras ad Porum.

VII. In hunc fere modum Alexander cum suos adhortatus esset, ipse quoque Pori litteris responsurus in hanc sententiam scribit. « Terreri nos putans, Pore,

(a) Cod. *aut.* (b) Ita cod. *freti.* (c) Ita cod. *ex.* (d) Ita cod.

» litteris tuis, magnum admodum con-
» silium incentivum praestitisti, quo
» nobis in vos dispositum est militare.
» Dicis enim, nihil eiusmodi habere
» Graecos quod sit dignum ad opu-
» lentiam vestram: vos vero hisce
» esse omnibus affluentes quae sint ad
» beatitudinem necessaria. Addis prae-
» terea operae (a) pretium considerari (b)
» militantibus oportere, uti ne frustra
» laboretur. Quibus omnibus doces,
» quod nos quoque alacrius ad vos
» tendere debeamus, unde nobis haec
» cuncta quae adeo vos praedicatis
» accesserint. Fateor enim nihil esse
» Graecis eiusmodi quorum vos divi-
» tiis gloriamini, atque idcirco indi-
» gentes meliorum a vobis petere ne-
» cessaria.

VIII. » Illud vero ridiculum, ut cum
» te homunculis praeferas, tum Diis
» quoque potiorem esse pronunties:
» quod ni adesset litteris tuis, in re-
» liquis fiducia fortitudinis dici posset.
» Quoniam vero hisce non temperas (c),

(a) Cod. *opere*. (b) Cod. *consideri*. (c) Cod. *temperat*.

» temeritas utique est intelligenda.
» Quare sicuti tibi constantiam fingit
» ille contemptus, velut earum for-
» tuna gentium minime moveare,
» quae sunt a nobis bello superatae,
» ita nos quoque nihilum omnino ter-
» rebit verborum ista magnificentia,
» quae temeritatis vestrae index potius
» est quam fortitudinis ».

Pori exercitus. IX. His lectis Porus ad belli studia incitabatur. Cogit ergo exercitum et quamplurimos elephantos ceteraque genera bestiarum quibus Indi conmilitant (1), contraque eos Macedonum et Persarum aderat multitudo. Enimvero cum illos Pori numeros Macedones intuerentur una (a) his bestiis memoratos, admodum animo turbari coepere, haud dubie cunctabundi ob insolentiam eiusmodi proelii, quod una esset cum hominibus barbaris et omnigenis bestiis agitandum. Id animi eorum non clam Alexandrum fuit. Nam ipse quroque una cum [iis] bestiarum ista novitate movebatur.

(a) Cod. *unaque*.

(1) Canes quidem indicos solitos agmina comitari dicit Herodotus VII. 187.

Alexandri strategema.

X. Quaesita ergo belli ratione, comminiscitur per astutiam quo demum genere averti posset inpetus bestiarum. Igitur statuas aereas quam plurimas advehi secum quibusque de proximis locis ad locum proelii iubet: quod ubi factum est, ibidem igni subiecto quam plurimo calefieri eas et igniri festinat: erantque eae statuae post primas acies et ordines sitae, atque ita ante belli tempus hostibus invisitatae. Enimvero ubi signa bellica crepuere, primique concursus partium sperabantur, Indi barbari feras illas bestias per se ire dimittunt, ita scilicet doctas, ut cum primum in adversos involavissent, circaque eos proeliaturi hostes occuparentur, nihil Indis supervenientibus morae fieret, quin libera iaculandi hostis trucidandique facultas pateret. Id ubi factum est, praedocti Macedonum ordines primi paululum de loco quo institerant repedantes, ignitas statuas incursantibus bestiis produnt. Quas cum falsa facie velut etiam candente colore, inpetu belli complexu et morsibus

affectarent [a], mox sauciae debilesque aut protinus cadere aut refugere coepere omnino nullum auxilii ullius emolumentum dominis adferentes.

Proelium atrox cum Indis.

XL Sicque Indis ab illo ferarum auxilio destitutis secunda concursio fuit, ut ipsi prius [b] inter sese virtutibus experirentur. Igitur Persae coepere sagittis Indos incessere ceteroqui nudos armorum eminusque configere, neque minus eos equestribus proeliis quam vehementissime Macedones fatigare. Cum quibus una cum ipse Alexander periculo non deesset, equus ille Bucephala, quo vehebatur, Pori dextra vulneratur et cadit. Idque Macedonibus supra omnia quae possunt in proeliis incommoda videri ingratum fuit. Quare neglecto omni omnino opere bellandi, equum exanimem ipse cauda in partes suas retrahit [1], metuitque ne spolium illud Indi suum vellent, quod esset

Bucephali mors.

(a) Cod. *effectarent.* (b) Ita cod nisi mavis *potius.*

(1) Aliter Chares apud Gellium V. 2. *Moribundus Bucephalas ac prope iam exsanguis e mediis hostibus regem vivacissimo cursu retulit: atque ubi eum extra tela extulerat, illico concidit, et domini iam superstitis securus, quasi cum sensus humani solatio animam exspiravit.*

Alexandro pudibundum (1). Atque ita receptis suis et proelio dissoluto, viginti ferme dies induciis dantur, quibus utrimque sepeliendis exurendisque his qui apud alteros (a) proelio desiderati fuerant institere.

Alexandri Porique singulare certamen.

XII. Sed hisce quibus (b) dixi diebus haud pauci Persarum in partes Pori transire Alexandro nuntiabantur. Quod cum et inpune fieri pervideret, et consuetudinem haud commode gliscere fidei neglegentibus, init consilium uti Porum ad solitarium ipse proelium provocaret (2), cetera dicens genera bellandi

(a) Ita cod. *alteros*. (b) Ita cod. graeco more.

(1) Bucephalum (seu Bucephalam) in India extinctum constans traditio docet. Mortis tamen genus a scriptoribus Alexandri varie traditur.

(2) Singulare Alexandri cum Poro certamen narratur etiam a Iustino XII. 8. *Commisso proelio*, *exercitum suum* (Porus) *Macedonas invadere iubet*, *sibi regem eorum privatum hostem deposcit. Nec Alexander pugnae moram fecit*, *sed prima congressione vulnerato equo*, *cum praeceps in terram, decidisset*, *concursu satellitum servatur. Porus multis vulneribus obrutus capitur.* Quin ab Aristobulo Alexandri comite et historico idem certamen scriptum fuit ipsique Alexandro lectum. (Lucian. *quomodo scribenda sit historia* cap. XII.) Ἀριστοβούλου μονομαχίαν γράψαντος Ἀλεξάνδρου καὶ Πώρου, καὶ ἀναγνόντος αὐτῷ τοῦτο μάλιστα τὸ χωρίον τῆς γραφῆς. Addit tamen ibidem Lucianus visum esse Alexandro fabulas

fortunam expectare potius (a) quam virtutem aut gloriam ducum. Enimvero sibi non indidem laudem viri imperatores (b) captare, unde subditis suis periculum fieret. Optimum ergo in utroque iudicant viri, si suis ipsi duces manibus experirentur. Quod si Poro sederet, fortunam eiusmodi minime aspernaturum (1). Id barbarus sibi libenti satis offerri profitetur, adquiescitque conditioni quam Alexander fecerat: scilicet aestimatione barbarica de modo corporum mensuram virium metiens, cum se proceritudine corporis et cetera magnitudinis congruentia longe distare ab exiguitate Alexandri pervideret, ipse quinque ferme cubitis evectior, cum Alexandrum qui visitavere vix tribus cubitis numeravissent.

XIII. Hac igitur arrogantiae spe cum dies pariter et locus proelio constitisset (2)

(a) Cod. *protinus*. (b) Ita cod. *imperatores*.

contexere Aristobulum. Denique alii apud Arrianum V. 14. aiunt Alexandrum Porique filium inter se concurrisse, ipsumque adeo Alexandrum cum Bucephalo vulneratum.

(1) Nempe Alexandrum.

(2) Cod. *constetisset*, mox factum *constitisset*. Iam et apud Frontonem *de Nep. am.* ed. mediol. p. 207. legitur *consteteris*, quod quidem nonnulli haud fortasse absurde malebant scribere *constes*, *eris*; sed tamen et in codice frontoniano interpungi videtur post *consteteris*, at prior I. Valerii scriptura rem quodammodo confirmat.

fieretque pugna regalis, primitus quidem anceps diu fortuna bellantibus videbatur, non minus Alexandro tempus incursandi rimante, quam Poro locum vulneris declinante. Sed cum forte apud Indos ex quadam repentina conversione Pori strepitus et conclamatio extitisset, avertissetque os quo causam Porus illius strepitus cognovisset, involat Alexander atque eius inguina telo cominus (a) transfigit eumque prosternit. Hac indignatione Indi excitati in arma prosiliunt, instaurantque id proelium quod absque vulgi periculo pactum inter reges erat.

Porus extinguitur.

Alexander Indis pacem suadet.

XIV. Enimvero Alexander saepe iam indicam vim expertus non facilem rem bellicam (1), manu silentium quaerit et ab hoste patientiam petit, paulisperque patientibus in hunc modum loquitur. « Non equidem video causas, o Indi,

(a) Cod. *minus.*

(1) Ita sane scribit et Plutarchus p. 82. Τοὺς μέντοι Μακεδόνας ὁ πρὸς Πῶρον ἀγὼν ἀμβλυτέρους ἐποίησεν· μόλις γὰρ ἐκεῖνον ὠσάμενοι etc. *Pugna cum Poro ardorem Macedonum magnopere repressit; illum enim aegre repulerant* etc.

» tam inconsulti huiusce discriminis » vestri, cum nihil egerit aliud nostra » inter nos proeliatio quam uti vestro » commodo consultaret. Igitur cum » omnis militantium vis et ostentatio (a) » proficiat, si, teste imperatore suo, » quod singulis sit devoti animi mon» straverint; quid hoc rei est quod » incassum discrimina vestra profun» ditis, Pori iam testimonio facessente »?

XV. Ad haec dicta cum Indi se nolle Graecis fieri captivos dominumque Alexandrum pati vulgi murmure testarentur, secundo etiam sermone Alexander monet, « Solverent hunc cordis sui » metum expectationemque curarum » eiusmodi abicerent atque secluderent: » et fidem rati dat iureiurando. Neque » enim sibi libidinem talem aut desi» derium umquam indici imperii ad» stitisse (b): sed enim omnem illam » causam proelii hanc fuisse, si expe» rimento ipso fortitudinis suae, gentes » quoque ceterae didicissent, amicitiam » suam singulos (c) magis quam vehe» mentiam experiri. Convenire igitur

(a) Cod. *ostentationi.* (b) Cod. *adstitisset.* (c) Ita cod. *singulos.* Confer Itinerar. cap. cvi. n. b.

» irent quisque in sua, nec ultra quicquam de victorum insolentia trepidarent: cum illa quoque causa ab indignatione victoris sese utique tueretur, quod plerique soleant in ultionem prioris contumeliae insequi superatos. Non enim Indos culpae illius (a) reos apud se fuisse, verum Porum qui sat sibi poenarum qua (b) lex belli monuit praestitisset. Sed ne ipsi quidem ultra iam hostis sum, ait. Quin etiam hortor moneoque vos uti regem, ut fas exigit et vobis moris est, sepulturae inferatis ». Ad haec dicta Alexandri non cunctanter quidem adquieverat vis Indorum. Sed enim Alexandro non absque utili sapientia haec humilitas sederat, cum et vim indicam saepe expertus foret, et pleraque praedae eorum quae secum plurima gentis suae more Indi ad proelium vehunt, in suam potestatem sciret esse translapsa.

Pacem Indi cum Alexandro componunt.

Alexander adit gymnosophistas.

XVI. Quare domitis hostibus avectaque praeda, ad Oxydracontas (c), quae gens

---

(a) Ita cod. sed fortasse dicendum *ullius*. (b) Ita cod. nisi mavis *quas*. (c) Cod. *Oxydracontas*.

exim colit, iter suum dirigit. Non illam quidem gentem hosticam incursatur [1] (neque enim illis studia sunt armorum) sed quod celebre esset, Indos, quos gymnosophistas appellant, hisce in partibus versari, opum quidem omnium et cuiusque pretii neglegentes, solis vero diversoriis sapientissimi, quae humi manu exhauriunt [a] aditibus perangusta, enimvero subter capacibus spaciata, quod id genus aedium neque pretii scilicet indigens, et ad flagrantiam solis aestivam aptius [b] habeatur. Ii igitur cum conperissent Alexandrum ad sese contendere, primates suos, quos scilicet a sapientiae modo censent, obviare adventanti iubent cum litteris huiuscemodi.

Gymnosophistarum litterae ad Alexandrum.

XVII. « Gymnosophistae Brachmanes [c] Alexandro homini dicunt. Si » tendis ad nos proeliaturus, utique » tibi propositum est quid nobis af» feras, habes porro quod auferas nihil.

(a) Cod. *exauriunt.* (b) Cod. *apricius.* (c) Cod. *Dragmanter.*

(1) Nota *incursatur* forma deponenti, quum lib. I. cap. VI. sit passivum verbum.

» Sin vero venis ut discas quae a nobis » scilicet sciri queant, nulla est invi- » dentia. Etenim arbitramur inter hasce » scientias nostras causam discordiae » positam; cum tibi amica res proelium, » nobis vero philosophia noscatur ». His lectis Alexander pacificum iter agere decrevit: videtque homines reliqua nudos, sed amictu simplici superiectos, deversantesque his aedibus seu (a) speluncis quarum relatio supra est. Eorum filii coniugesque pascendis pecudibus occupabantur.

Alexandri quaesita apud gymnosophistas.

XVIII. Ergo instituit Macedo cum hisce hactenus loqui (1), ac primum an uspiam huius gentis hominibus sint sepulchra? Ad haec responsum est, idem sibi domicilium esse quod sepulchrum, eoque consuefieri his diversoriis: sed (b) dum cotidie dormiunt, desinant aliquando vigilare: exque eo sibi esse unam domum viventi pariter et mortuo. Rursus quaerit ex alio, utrum

(a) Cod. *secus*. (b) Ita cod. *sed*.

(1) Quod adtinet ad Alexandri colloquium cum Brachmanibus confer Plutarchum p. 85-86. Strabonem XV. p. 714. et seqq. Arrianum VII. 1-2. Palladium *de Brachmanibus*. Zonaram IV. 14.

ne plures vivi (a) an mortui putarentur? Ad idque responsum est, videri quidem plurimos mortuos: sed aeque (b) numerari non oportere eos quos videas, quam illos scilicet quos neque oculi ulli neque ratio conspiceret. Post quaerit ex alio, utrum ne vita fortior, an vero sit mors? Orientis vigor, marcentior vero viseretur occiduus: ortumque hominis esse quo vivitur vitam esse responsum est, quod solis quoque ferventior contraque quo frigeat (c). Et id addit, utrum mare spatiosius anne terra? Terram esse respondent, cuius mare gremio tenetur.

XIX. Sciscitatur id quoque, quaenam omnium bestia callidior et astutior? Hic vero cum risu hominem esse pronuntiant, adduntque rationem de exemplo sui, qui solus tot animantium milia illexisset, ut ad persequenda ea, quae aliis essent, praedae cupiditate laborarent. Non his ut ad contumeliam dictis Alexander movebatur. Enimvero addit, quid imperium illis (d) videretur? At illi fraudis potentiam esse respondent

(a) Cod. *viverent*. (b) Cod. pro *aeque* habet *eos*. (c) Ita totus hic locus se habet in codice. (d) Cod. *quid per imperium sibi videretur*.

ad vitam temporis blandimento, vel, si ita mavelit, iniustâ audaciâ. Quaerit etiam, utrumne dies an vero nox prius constituta putaretur? Nihilque cunctantes, noctem priorem ordine posuere: cum omnia quoque concepta vivendi auspicium in tenebris sortiantur: post vero nata in lucis spatia transmigrarent.

XX. Pergit denique sciscitari, cuinam mentiri hominem non oporteret? Responsum est, Deo, quod omnia videns ille sit atque omnium sciens. Quaerit etiam, quasnam in homine partes honoratiores esse existimarent? Laevas esse responsum est, quod sol etiam oriens ex laevo dextrorsum curriculum exsequatur: tunc (a) quod promixtio maribus ac feminis laevarum mage partium existimetur, et lactorum (b) feminam laevi uberis primum alimenta praestare, Deosque laevis humeris religione gestari, et reges ipsos indicia dignitatis laevas praeferre. Cumque post haec et quid sibi a rege vellent largiter polliceretur, inmortalitatem consoni poposcere. Sed id cum

(a) Ita cod. *tunc* pro *tum*. (b) Nota *lactorum*, *orum* plurali numero.

rex praeter potestatem suam esse dixisset; cur ergo, aiunt, cum sis mortalis, tu tamen laboribus servis, et tantis appetentiis vinceris, quarum tibi fructus aut nullus aut brevis est, enimvero idem mox ad alios transiturus?

Alexandri disputatio de fato.

XXI. Tum Alexander « Non haec sane
» nobis, inquit, in manu sunt: enim Deo-
» rum vivimus lege, quam homines exse-
» qui sit necesse [1]. Neque enim illi nisi
» navigari maria sivissent, venti quoque
» navigantibus prosperarent: aut virecta
» etiam morerentur, nisi obortis flabris
» impellentibus [a] concederent [b] gigni.
» Quis neget cuncta ratione esse qua nata
» sunt? moxque occidere interireque ra-
» tione? Nihil denique omnino frustra
» repperies, quin cunctis auctus sui mo-
» tus et clausula [c] sit? ut mihi quoque non
» utique ratio ista bellandi sit suavis, sed
» quoniam animum meum ardor istius-
» modi voluntatis incesserit, decedo, ac

(a) Cod. *impelentibus*, quare haud scio an legendum *implentibus*. (b) Cod. *cederent*. (c) Cod. *clausa*, nisi mavis *causa*.

(1) Apud Strabonem xv. p. 715. unus dicitur Alexander philosophatus in armis. Eiusdem philosophiam copiose praedicat Plutarchus *orat.* I. *de fortun. vel virt. Alex.* Confer et Symmachum *laud. in Gratian.* cap. VII.

» ministerium meum puto quidquid de » hoc labore perfecero.

XXII. » Denique facessant ista de medio; quae iam erunt inter homines di» scrimina fortunarum? quae dispar ratio » gloriae? quae diversitas dignitatum? » quis voti modus? Desinet protinus coli » terra, transmitti mare, desiderari(a) suc» cessio, cum illa promptior sit naturae » hominis admiratio non videri(b) quae » metuas, cum meminisse non desinas de» sideratorum. Etenim quanti qualesque » meorum etiam proeliis cecidere? quan» ti vero adepti desiderata? Non ex illo» rum incommodo conditionem suam, » sed ex ipso proventu beatitudinem me» tiuntur(c). Haec denique una vivendi » lex est, velle unumquemque quod penes » alterum videat, ut habeat ipse quoque » quod mox transmittat(d) ad ceteros ».

PARS FABVLOSA.

XXIII. *His talibus*(e) *cum sese tunc Alexander oblectavisset, exim iter prorsus exsequitur arduum quidem illud et laboriosissimum inviis locis asperitate naturae et colentium vastitate. Deque labore hoc*

(a) Cod. *desiderare*. (b) Ita cod. *videri*. (c) Cod. *mentiuntur*. (d) Cod. *transmititat*. (e) Ita cod. nisi mavis *his et aliis*.

Aristoteli scribens magistro, ut vel (a) *maximum sibi testimonium dicit: eiusque litterae sententia talis fuit.* « *Operae* (b) *pretium* » *est, mi magister* (1), *eorum omnium quae* » *sint in nostris laboribus maxima, eo-* » *rumque qui mecum una toleraverint opi-* » *natissima, te participare per litteras. Igi-* » *tur indicas regiones incessimus. Nam ce-* » *tera tibi ad Brachmanas* (c) *usque prae-* » *miseram. His denique penetratis, Prasia-* » *cae* (a) *supervenimus, quae civitas regia* » *quaedam Indiae cluit* (3). *Situs vero eius*

Epistola Alexandri ad Aristotelem magistrum.

Prasiaca Indiae urbs maxima.

(a) Ita cod. (b) Cod. *opere.* (c) Cod. *Bragmanas*, heic et deinceps, uti etiam *dragmas* pro *drachmas.*

(1) Alexandri longe quaedam epistola ad Aristotelem iamdudum extat typis excusa quam nonnulli de graeca lingua in latinam a Cornelio Nepote conversam parum credibiliter dictitavarunt. Iam huius, quae nunc apud ·I· Valerium occurrit, epistolae, etsi plures sententiae cum edita congruunt; patet tamen eamdem alio prorsus auctore genitam, adeoque novam in vulgus prodire.

(2) Edita epistola constanter habet *Phasiacen*, et haec Valeriana constanter item *Prasiacam.* Et quidem *Prasii* et *Prasiani* Indiae populi fuerunt.

(3) Plinius VI. sect. 22. ait: *Omnium in India prope potentiam claritatemque antecedunt Prasii, amplissima urbe ditissimaque Palibothra.* Iam et Arrianus *Indic.* cap. X. dicit μεγίστην πόλιν Ἰνδοῖσιν εἶναι Παλίμβοθρα καλεομένην, ἐν τῇ Πρασίων γῇ, *maximam apud Indos urbem esse Palibothra in Prasiorum finibus.* Civitas autem heic dicitur a ·I· Valerio *Prasiaca.*

» *loci arduus et ad promuntorii* (a) *faciem* » *longe porrectior: nam et mari inminet* » *subiacenti. Enimvero quod istum colunt* » *hominum nescias invisitatius an inauditius genus: hique sunt promisce mares* » *atque aliud secus: omnes tamen ad* » *nostratia corpora, quibus sunt femine* (b) *molliores. Nam et vetus sermo* » *eos molles Sabaeos* (1) *appellat. Sed* » *nihil aliud fere ad cibum norunt,* » *praeter piscium genera, quorum illis* » *multa et facilis habundantia* (c) *est. Fuit* » *igitur mihi ad eorum fabulas diligentia, et interpres inventus* (d) *est, qui* » *nobis daret cum hisce barbaris fabulari.*

Insula magica. XXIV. » *Cumque multus et varius sermo* » *procederet, locum interea quendam insulae monstravere (nam is etiam eminus visebatur) quod esse dicebant* » *veteris cuiusdam regis indidem monumentum: id auro esse et pretiis refertissimum conditis* (e). *Cum naturalem* » *hominum vel diligentiam in nostris vel*

(a) Ita cod. *promunturium* per u cum aliis codicibus optimis. (b) Ita cod. *femine.* (c) Ita cod. (d) Cod. *ventus.* (e) Cod. *conditi.*

(1) Cod. *Sabeosabeos.* Sane *Sabaras* et *Sabracos* et *Sabi regnum* in India fuisse constat.

» *appetentiam promovissent*[a], *certatimque* » *festinaremus*, *pars visendae eiusce in-* » *sulae vel sepulchri*, *pars vero vel plu-* » *rimi auri etiam aviditate*, *et spe. po-* » *tiundi iam animis gestientibus; repente* » *barbari qui loci eius indices fuerant* » *dilabuntur . eque* [b] *conspectu nostro* » *incerta quanam maiestate evanescunt*, » *relictis sane naviculis admodum parvis* » *duabus ac decem quibus vectari soliti* » *intellegebantur.*

Deliberationes de adeunda insula.

XXV. » *Igitur una mecum cum amici* » *ad spectaculum properarent*, *Philon* » *scilicet et Hephaestion*, *Craterus quoque* » *multique alii*, *obstitit* [*Philon*] *ac* » *periculum illud visendae novitatis non* » *primum a rege faciendum*, *verum a* » *se modo suisque similibus*, *suadere* » *persistis. Quippe amplius aliquid in* » *hisce regionibus formidandum*, *in* » *quibus viderimus hominum formas de* » *conspectu nostro facile evanuisse. Neu* » *siquid secus atque ut speraverant* [c] *in-* » *commodarent*, *eius periculi fieret de* » *rege principium. Sese igitur iturum esse*

(a) Cod. *promovisset.* (b) Cod. *eque inconspectu.* (c) Ita cod.

» *confirmat, ac si exploratio secundasset, tunc demum nos tuto posse transmittere.*

Philonis interitus.

XXVI. » *Sedet sententia persuadentis, atque ita iussimus fieri. Conscensis ergo navibus, protinus ire ad insulam tendunt: quae quamvis propter obviare oculis videretur, ad integrae horae tamen spatium consumpserat navigantibus. Tandem sunt visi insulae institisse. Sed ubi gestum est, omne id solum repente una cum viris et sepulchro quod visebatur summersari mari et in profundo labi conspicamur. Neque enim vana formido ludebat oculos intremescentium, enimvero illa Philonis mors et exitium eorum qui una Philonem comitati fuerant. Territi igitur detestabili morte sociorum indigenas barbaros rimabam* [a], *siquid nobis de itinere consultarent. At vero nullus uspiam visitur, locisque desertis et inhospitalibus per octo posthinc in memoratis* [b] *dies egimus consilio confirmando.*

(a) Ita cod. (b) Cod. *inmemorati*.

Hebdomarion aliaeque ferae.

XXVII. » *Tum in illo promuntorio, cuius*
» *supra facta est mentio, bestiam quoque*
» *vidimus praegrandi admodum et inopi-*
» *nabili magnitudine, quam Hebdoma-*
» *darion vocant, adeo immensae poten-*
» *tiae* (a), *ut illi perfacile insistentes etiam*
» *super dorsum elephantos cerneremus. Hac*
» *igitur spectaculi foeditate moti iter ad*
» *Prasiacam repedamus, per quas ubique*
» *vastitates multa ferarum nomina mul-*
» *tasque eiusmodi* * *saevitudinis facies*
» *erat videre: serpentium quoque genera*
» *permiranda. Illic et solis lunaeque*
» *defectus comminus etiam speculati su-*
» *mus, et causas hiemis et temporum*
» *differentias arbitrati. Quo primum re-*
» *versi, ut inspecta sunt, vos quoque*
» *participare curavimus.*

Iter Alexandri per Darii regna.

XXVIII. » *Nunc enim nobis iter per re-*
» *gna Darii Persasque nostros agitatur:*
» *quam cum omnem peragrare regionem*
» *cordi habeamus, multo ubique auro*
» *multisque crateribus habundamus, non*
» *his ex auro modo materia pretiosis,*
» *verum longe lapidum luce maioribus.*

(a) Cod. adeo mensi potentia rem.

» *Neque tamen nobis alia quoque ab* » *hoc genere divitiarum instrumenta sunt* » *minora. Sed hic circuitus* (a) *de quo* » *dicimus a portis Caspiis fieri coeptus* (b) » *laboris ac vitae* (c) *eiuscemodi. Ubi* » *coenatum exercitui foret, statim si-* » *gnum dari classico et ad vesperam* » *iniri iter oportebat, idque horis ferme* » *nocturnis tribus agitari convenerat: sex* » *vero insequentibus* (d) *horis somno indul-* » *gere: rursusque exim ad horam diei* » *quartam reliquum spatii transmitte-* » *bamus. Sed enim viantibus non sim-* » *plex habitus, neque incuriosa munitio* » *fuerat necessaria. Peronibus quippe* » *crura omnia pedesque muniri, et fe-* » *moralibus uti pellinis* (e) *oportebat,* » *relicumque corpus ambire loricis, quod* » *illae omnes persicae regiones multis* » *admodum et vehementibus infestari ser-* » *pentibus dicerentur.*

Aquae salsae. XXIX. » *Idque iter continuatis diebus* » *ferme duodecim exanclavimus, atque ita* » *demum ad oppidum adventamus situm* » *in insula circumflui fluminis, ibique*

(a) Cod. *circuit.* (b) Cod. *quoeptus.* (c) Cod. *laboras aut vitae.* (d) Cod. *insequentis.* (e) Ita cod.

» *visitur castrum consitum undique arundinibus, quae ad triginta cubitorum*
» *spatia supercrescerent. Crassitudo vero*
» *earum supra eam quanta est hominis*
» *crassitudo. Navigia quoque plurima*
» *amni inerant, quae mox curiosius*
» *intuentibus, partes quaedam fissarum*
» *arundinum noscebantur. Enim huius*
» *fluminis liquor ad potum hominis adversus, amaritudine nimia cum salsitate.*
» *Quaerentibus igitur quam poteramus*
» *ex accolis usum elementi memorati,*
» *aliud castrum eminus demonstratur ab*
» *stadiis ferme quatuor indidem situm:*
» *ad quod cum audacius quidam exploraturi properassent, flumen quidem*
» *affluum vident; sed emersi indidem*
» *hippopotami* (a), *magnitudine nescias*
» *an saevitia maiores* (b), *nostros qui*
» *exploratum abierant incursavere. Ac*
» *rursus ad aliam partem eadem nobis*
» *curiositate rimantibus, agmen earundem bestiarum longe numerosius occursabat.*

Sesonchosis regis inscriptio.

XXX. » *Quare omni genere fugiendum*
» *loco evitandumque periculum videns,*

(a) Cod. *inpotami.* (b) Cod. *inmaiores.*

» *classico signum abitioni praecipio:*
» *quamvis tanta vis sitis eiusque desiderii*
» *homines incessisset, ut plerique etiam*
» *a potu urinae ob necessitatis vehementiam non temperarent. Igitur forte*
» *fortuna cum exim stagnum quoddam*
» *dapsile repperissemus, potitique desiderato ac persuavi potu [per] prata*
» *virentia sterneremur, eminus video in*
» *quadam adiacenti eminentia titulo femineo* (1) *superscriptam hanc sententiam:*

AQVATIONEM HANC REX SESONCHOSIS ORBIS VNIVERSI PRAEPOTITI CVNCTIS EVERVM NAVIGANTIBVS MARE.

» *Igitur iussi propter hoc stagnum castra*
» *constitui, ignesque quam creberrimos*
» *fieri.*

Ferae et monstra.

XXXI. » *Et iam noctis ferme hora tertia*
» *numerabatur illustrisque admodum luna*
» *nihil diurni luminis demutarat, cum*
» *subito conspicamur undique ex omni*

---

(1) Cod. *adiacentis tuiminentia titulo gemineo*. De Sesonchosi, cuius sequitur inscriptio, recole lib. I. cap. XXXI. cum notis. Porro Sesonchosim (sive Sesostrim) ubique terrarum a se acquisitarum cippos vel masculos vel femineos erexisse cum inscriptionibus, testantur Diodorus I. 55. et Manethon apud Syncellum p. 59. et 60. Idcirco ego *gemineo* legi *femineo*, nisi quis mavolt *gemino*.

» *silva quae circumsteterat bestias quas-*
» *dam ad ripam stagni potus gratia*
» *contendentes. Erant eae bestiae scorpii*
» *quidam* (a) *non minus proceritudine cu-*
» *bitali: hammoditae etiam albi colore*
» *et rufi: nec non cerastae coloribus ut*
» *supra diversis. Quare vehementi solli-*
» *citudine incitati, conspicantesque iam*
» *nostrorum aliquos interemptos, fletibus*
» *undique consonantibus, periculum op-*
» *periebamur. Insequebantur enim prae-*
» *dictas bestias etiam quadripedes* (b)
» *beluae vehementes, potus scilicet con-*
» *suetudine ac necessitate illô venientes:*
» *quae quidam erant leones supra ma-*
» *gnitudinem taurorum quos ex nostra-*
» *tibus maximos ducimus, rhinocero-*
» *tes etiam, vel apri vel pardi, lynces*
» *quoque et tigrides, scorpii cancrique*
» *una* (c) *elephantis et buriis* (d) *: tunc tyre-*
» *elephantes* (e), *et cum his homines*
» *senis manibus portentuosi* (f) *: immo*
» *antipodes* (g) *etiam et cynopendices* (h),

(a) Cod. *quidem.* (b) Ita cod. prima manu, mox factum *quadrupedes.* Sed *quadripedus* etiam apud Frontonem *de oration.* lib. II. fragm. I. p. 245. (c) Cod. *tigrides corepti utrique una* etc. (d) Ita cod. nisi mavis *buricis.* (e) Ita cod. (f) Ita cod. (g) Cod. *su antopodas.* (h) Ita cod.

» *multaque formarum humanarum ge-* » *nera invisitata* [1].

XXXII. » *Igitur excitabamur ad provi-* » *dentiam periculi imminentis. Atque ideo* » *arma quidem quam properantissime ca-* » *pimus: mando vero ignes quam maxi-* » *mos et creberrimos fieri, silvisque ipsis* » *conflagrare facillimis immitti incen-* » *dia. Quae res etsi* [a] *plurimum quan-* » *tum contra multitudinem bestiarum* » *opitulari trepidantibus poterat, invi-* » *tat tamen* [b] *nimietate luminis pluri-* » *mas illò contendere: idque certamen* » *in eo usque novis vitandis periculis* » *fuit, donec cum lunae occasu um-* » *brata tellure offusisque tenebris ad* » *consueta silvarum refugia omnes illae* » *bestiae remearent.*

Odontotyrannus.

XXXIII. » *Non tamen prius memorata* » *saevities animantium receptui consulit,* » *quam id animal supervenisset, quod*

(a) Cod. *et ipsi.* (b) Cod. *invita tamen a.*

(1) Portenta eiusmodi narraverant multi historici veteres, quos inter Alexandri sive comites sive aequales Onesicritus, Megasthenes aliique. Lege Strabonem XV. p. 711. Gellium IX. 4. et praecipue Plinium VII. sect. 2. qui et fidem interdum eisdem adiungit.

» *regnum quidem tenere in hasce bestias* » *dicitur: nomen autem Odontotyran-* » *num* (1) *vocant eae* (a) *bestiae: facie ele-* » *phantus quidem est, sed magnitudine* » *etiam huius animantis longe provectus,* » *nec minor etiam saevitudine hominibus* » *egregie saevientibus. Quare cum no-* » *stros incesseret, ac ferme viginti et* » *sex de occursantibus viros morti de-* » *disset, tandem tamen reliqua multitu-* » *dine ignibus circumvallatur et sternitur.* » *Adhuc tamen saucius Odontotyrannus* » *cum indidem fugiens aquae fluenta* » *irrupisset, ibique exanimavisset* (b), *vix* » *trecentorum hominum manus nisu ex-* » *tractus* (c) *de flumine est. Hactenus igitur* » *noctis illius nobis periculi finis fuit.*

Aliae ferae. XXXIV. » *Longe tamen molestius (quo* » *enim caveri difficilius erat) quod post* » *evenit. Tenebris enim post occasum lunae* » *omnia ubumbrantibus, ynitalopicas* (2) *vi-* » *seres de harenis profundis emergere non*

(a) Ita cod. pro *ei.* (b) Ita cod. nisi forte scribendum est *exanimatus esset.* (c) Cod. *extracta.*

(1) *Odontotyrannum* memorant etiam Cedrenus *Collect. byzant.* T. IX. p. 153. Glycas T. XI. p. 142-143.

(2) Si respicias ad epistolam editam, videntur intelligendi *indici mures.*

» *minus longitudinis cubitis* ·x· *eaeque quo* » *poterant homines involant. Tunc ex isdem* » *harenis corcodrilli* (a) *etiam extantes* » *passim invadunt quadrupedia militaria.* » *Ad haec* (b) *alites quibus apud nos voca-* » *bulum vespertilio est, sed quae illic* » *super columbae magnitudinem, dentibus* » *autem* (c) *ad humani rictus valentiam* » *saevae sunt, circumvolare coepere, et* » *quibusque incautioribus aures aut nares* » *aut digitos praesecare. Tum rhinoco-* » *races insecutae, sed eae sane neque* » *ad homines saeviebant, neque ignes* » *temere advolabant* (d). *Tandem igitur* » *restitutus diei intelligensque in quanta* » *discrimina proderemur ab hisce Indis* » *qui sese salutares itineri* (e) *futuros esse* » *nobis polliciti erant, eos ob fraudis* » *meritum isdem aquis praecipites dari* » *necarique praecepi. Atque exin usi iti-* » *nere rectiore, tandem restituimur viae* » *quae nos ad Prasiacam tuto deduceret.*

Procella. XXXV. » *Igitur cum oppidum quod-* » *dam opulens sane et habundans omnibus* » *refectioni humanae neccssariis adve-* » *nissemus, recipiendis viribus ibidem*

(a) Ita cod. (b) Cod. *adhuc.* (c) Cod. *tamen.* (d) Cod. *advolebant.* (e) Cod. *salutaris itineris.*

» dies quinque transegimus. Enimvero » cum sexta iam reditui consuleremus, » talis nobis obicitur admiratio. Primum » quidem venti spiritus vehemens et pro- » cella adeo supra consuetam magnitu- » dinem rapax orta (a) est, ut non ten- » toria modo satis firmiter fixa convel- » leret, verum homines quoque stantes » gradientesque prosterneret: nisi quod » properanter sarcinis strictis ad tutiora » oppidi concursamus. Enimvero dum ista » molimur, coire nubes et in densitatem » nimiae crassitudinis solis lumen omne » coepere subtexere, indiscretamque nobis » noctem diemque confundere.

Nivium copia.

XXXVI. » Neque id breve aut trans- » cursorium fuit. Enim diebus fere v pari » facie foedatus aer in id tandem ali- » quando purgavit (1), ut sexta sub luce » cum interruptis nubibus sol faciem » mundo pristinam reddidisset, tantam » vim nivium incubuisse videremus, ut » supra trium cubitorum altitudinem den- » sa multos quidem et nostratium interfe- » cerit, quos forte in apertioribus locis

(a) Cod. *hortus*.

(1) Ita cod. sensu neutro.

» *nacta sit; plurima autem* (a) *obruerit* » *quadrupedia quorum nihilum non* (b) » *stantaria* (c) *morte obriguisse visitares.*

Praeda ingens.

XXXVII. » *Eaque nivium vis cum diebus* » *ferme triginta vix habuisset, aequato* » *tandem solo itinere dierum ferme quin-* » *que Prasiaca* (d) *adventabamus multo* » *quidem labore qui strictim dictus est* » *exanclato; enimvero maiore praeda to-* » *tius Indiae earumque gentium, qua-* » *cumque transmisimus convectata, nullo* » *omnium Indo* (e) *Persarumve dubitante,* » *quin omnia nobis ad subiugandum* » *facilia forent quocumque animum in-* » *tendissemus. At* (f) *cetera nomina pre-* » *tiorum* [et] *opulentiam ulterius non* » *requirendam* [existimavimus] *vixdum* » *gravibus subvectionibus consulentes,* » *cum tanta in his quae subiugata sint* » *loca copia vel affluentia repperiretur.* » *Sic igitur animo laxato cum nihil iam* » *foret quod non fortuna ex hisce ap-* » *petentiis explevisset, omne demum in-* » *tenderam desiderium ut siquid esset quod*

(a) Cod. *tamen*. (b) Ita cod. quod scriptum fortasse pro nonnihilum. (c) Ita cod. (d) Cod. modo *Prasiaca* modo *Prasiacam* sicuti in Itinerario vidimus *Maracundam* cap. LXXXIV. *Maracunda* cap. LXXXVII. Tum *Hora* et *Horam* cap. CVII. (e) Ita cod. *Indo*. (f) Cod. *ad*.

» *invisitatum* (a) *aliis foret*, *atque auditu* » *mirabile haberetur* (b), *id sane resci*» *scerem viderem que.*

Paradisus soli et lunae sacer.

XXXVIII. » *Tum quidam* (c) *viri ex op*» *pidis circumsistentibus esse dignum co*» *gnitu et scientia contendebant*, *si modo* » *mirum homini videri posset virecta no*» *scere et arbusta loquacia ad humanum* » *modum. Id primum ut inpossibile alie*» *nissimumque natura arbitratus neque* » *crediderans referenti. Sed persistentibus* » *adserentibusque*, *adsensus* [*sum*] *tandem* » *itineri* (d) *eius terrae*, *quam sol oriens vi*» *sitaret. Eo ergo cum venissemus*, *ducor* » *in quendam locum arboribus consitum* » *amoenis* (e). *Hunc illi paradisum vocita*» *vere. Enimvero conseptum viseres non* » *materiae circumiectu verum arborum* » *frequentia circumsistentium. Eum* (f) *sa*» *crum soli lunaeque esse dicebant. Nam* » *et aedes templaque opere naturali hisce* » *Diis ibidem intrinsecus viseres*, *duas* » *vero arbores caelum ferme proceritudine* » *intervectas*, *simili facie qua cupressus*, » *plerumque etiam directiores*, *ex* (g)

(a) Cod. *inusitatum*. (b) Cod. *haberet*. (c) Ita cod. nisi mavis *quiddam*. (d) Cod. *itinere*. (e) Cod. *et amoenis*. (f) Cod. *eorum*. (g) Cod. *diretiorum est*.

» *ea stirpe quod genus arbores myro-* » *balanos* (a) *habent.*

Arbor solis mas, lunae femina.

XXXIX. » *Sed ex hisce duabus arbori-* » *bus, de quibus supra locuti sumus, ma-* » *rem alteram, alteram feminam esse con-* » *tendunt. Et maris quidem arboris prae-* » *sidem solem, feminae vero lunam esse* » *altricem* (b). *Harum omnis circa radi-* » *ces convestitas viseres tergis ac pellibus* » *sacris, sed ex his, quae ex maribus* » *essent, marem arborem; quae vero ex* » *pecudibus femineis, ad honorem femi-* » *nae sitae. Quamvis hominibus gentis* » *eiusce usus ferri aerisve et stanni om-* » *nifariam ignoraretur: neque esset quic-* » *quam quod ad aedificii usum ex luto* » *fingeres. Cum igitur illa terga vel spo-* » *lia bestiarum ex quis forent animan-* » *tibus quaererem, conperio leonum esse* » *sive pardorum, et huiuscemodi bestia-* » *rum, et hisce* (c) *tergis non ad hono-* » *rem solum Numinum* (d) *uti consuetos,* » *verum etiam ad operimenta abuti ho-* » *mines incolentes.*

(a) Ita cod. genere non neutro. (b) Cod. *alitricem*. (c) Cod. neque. (d) Cod. nominum.

Easdem arbores loquaces.

XL. » *Id tamen esse in hisce arboribus admirabile: namque oriente sole marem illam* [a] *arborem itemque cursus sui meditullium possidente vel certe occiduo loquacem fieri, et consultantibus tertio respondere. Idem vero nocturnis horis atque lunaribus arborem feminam.*

Arbores adit Alexander.

Doctus igitur ab his viris qui antestites [b] *loci sacerdotesque memorantur, uti mundus et ab omni inreligioso contagio inpollutus accederem, comites mihi eius aditionis adscisco amicos carissimos fidissimosque Parmeniona scilicet sed et Craterum, Ysillum quoque atque Machentenetthra, Sileonta et Machona una Theodecto Difficilique sed etiam Neocle* (1). *Monentibus igitur sacerdotibus religione prohiberi ferrum id loci* [c] *invehi ita ut praedictum est facio moneoque: addo* [d] *tamen cautelam eiuscemodi diligentiae, quod octoginta viros fortitudine*

(a) Cod. *illum.* (b) Ita cod. (c) Cod. *loco.* (d) Cod. *addi.*

(1) Ita se habent in codice haec nomina. In epistola vero edita (edit. Curtii Basileae MDLVI. p. 443-444.) alia leguntur: *Seruitiion*, *Protesilas*, *Silvius*, *Mistemis*, *Timotheus*, *Lacon*, *Trasselon*, *Dedicus*, *Machathaon*, *Enodes*, *Simbrius*, *Snifidus*, *Perdica*, *Philotas*, *Coredas*.

» *pariter exploratissimos* (a) *adesse circa ea* » *loca ac nemus, quo ingrediebamur,* » *quam sollicitissime iubeo, exploraturos etiam ecquis* (b) *esset qui forte* » *vocem de proximo subiectaret, quam* » *nos ex illis arboribus ferri arbitraremur.*

Arborum oraculum editum Alexandro.

XLI. » *Adhibito igitur uno ex Indis,* » *qui interpres dictorum idoneus foret* » *cuius inlectu* (c) *illô veneramus, iuro* » *quam sancte poenam illum capitis non* » *evasurum si promissum ex arbore re-* » *sponsum diffamatumque tacuisset. Unde* » *intentis ad audiendum, mox primum* » *solis occasus et abitio fuit, vox au-* » *ditur ex arbore sed lingua barbarica,* » *eiusque interpretamenta nemo* (d) *quis-* » *quam nobis edissertare* (e) *audebat. Id* » *cum obstinatius facerent cupiditateque* » *omni ad significantiam* (f) *vocis emissae* » *properarem* (g), *interminatus interpreti* » *necem, nisi sedulo mihi praedicta nar-* » *rasset, perterritus tandem eiusmodi esse* » *responsum arboris fert*: *QVOD ENIM OBITV* » *VELOCI ET OCCASV IAM PROXIMO VITAE* » *MEAE SPATIA VRGVERENTVR: EAMQVE*

(a) Cod. *explorantissimos.* (b) Cod. *etquis.* (c) Cod. *iniecto.* (d) Cod. *habuit pro nemo.* (e) Cod. *et dissertare.* (f) Cod. *significantiam.* (g) Cod. *praeparare.*

» *MORTEM NON DE EXTERNIS, ENIMVERO » DE AMICIS*[a] *ET PROXIMIS FORE.* *Quae » dicta cum ex natura hominis meum » quoque animum attillarent, ac sub ortu » lunae rursus ex arbore femina oracu- » lum mihi sciscitanti reddi deprecarer, » quaerens et obsecrans numinum matre » et proximis salutatis obitus mei clau- » sulam subiturus sim; non barbara iam » sed graecae linguae significantia luna- » ris arbor elocuta est,* *MORTEM MIHI » IN BABYLONIA ESSE FATALEM.*

XLII. » *Id satis triste mirumque ad- » modum amicis adsistentibus videbatur. » Ego tamen coronis atque alio religioso » honore locum donare contendens sum » prohibitus a sacerdotibus, quod huiu- » scemodi munera Dii indigetes abnuis- » sent. Agebam moestus et expectatione » futuri admodum territus: Parmenion » autem*[b] *me Philippusque in somnum ac » requiem hortabantur. Sed id quoque cum » omnifariam negitassem, ac iam ferme » dies insequens indilucesceret*[c]*, ipsum ad » sacrum ire contendo adtrectatansque*[d]

(a) Cod. *deibus.* (b) Cod *tamen.* (c) Ita cod. (d) Cod. *adrectamque.*

» *arborem quaeso percontans; ecquid* [a] *si*
» *vitae praedicto adeo urguerer, revectari*
» *tamen ad Macedoniam corpus meum*
» *Dii permitterent? Viderene* [b] *matrem*
» *atque uxorem ultra potuissem? Sed ad*
» *haec* [*cum*] *primum ortu* [c] *solis lux*
» *mundo est reddita, ex* [d] *vertice arboris*
» *acuta quaedam vox sed enim discrebilis*
» *et intelligenda sic appulit:* COMPLETA
» SVNT, *inquit,* TIBI VITAE SPATIA QVAE
» DEBEBANTVR, NEC REVEHI SANE AD MA-
» TREM, VT DESIDERAS, POTERIS, QVOM [e]
» ILLA MORS IN BABYLONIA SIT FVTVRA.
» SED SEDES CORPORIS LONGE DIVERSA EST,
» VERVM VBI HAEC TIBI FINIS ADFVERIT,
» MOX MATREM QVOQVE VNA ET CONIV-
» GEM PERITVRAS ESSE TRISTIORE [f] MORTE
» NON AMBIGAS, INDIS VNA VEL PERSIS
» ETIAM INFESTANTIBVS [1].

XLIII »*His compertis animoque ad neces-*
» *saria confirmato, moratus dies ferme* XII
» *ad Prasiacam festino: et Atilaniae* [g] *regio-*
» *nibus, quarum peragrandis oppidis prae-*
» *sens intentio erat; debitam diligentiam*

(a) Cod. *etquid.* (b) Cod. *videre me.* (c) Cod. *ortus.* (d) Cod. *et.* (e) Cod. *quam.* (f) Cod. *et tristiore.* (g) Ita cod. sed fortasse scribendum *aliis Indiae*

(1) Licet suspicari aliquot carmina heic latitare.

» praesto. Ergo Prasiaca percursata reve-» nio Persidam omni studio properans Sa-» miramidos quoque nunc regnum visere. » Sed quoniam ad hunc[a] *mihi interim » finem res gestae sunt, ea te scientia » participare amicum fuit. Quare vale».*

Alexander venit in Samiramidos regiam ad Candacem.

XLIV. *Post hasce litteras ad Aristotelen datas pergit ire, ut scripserat, ad Samiramidos regiam, quod illô se et opulentiae fama*[b] *ducebat et magnificentia*[c] *pervulgata imperii satis incliti ad laborem. Quippe urbs omnis muro quam validissimo est circumsepta, portarum valvis aere vel ferro ad firmitudinem vel decorem inpendio fabre possessis*[d]*. Omne vero oppidum quadratis saxis sed hisce non incuriose laevigatis congestum et cultum visere non absque admiratione visentium fuit. Enimvero regina oppido erat et pulchritudine famosissima et commendabilis ex aetate, forte tunc viro vidua quamvis mater iam trium liberorum. Sed feminae nomen Candace dicitur. Proneptis erat haec Samiramidos supradictae. Ad eam igitur Alexander scribit talia*[1].

(a) Cod. *adhuc.* (b) Cod. *fame.* (c) Cod. *magnifica.* (d) Ita cod.

(1) Candace regina in rebus gestis Alexandri apud non unam historicum memoratur. Malala et Cedrenus dicunt eam viduam, eidemque interioris Indiae regnum

Epistola Alexandri ad Candacem reginam.

XLV. » *Aegyptum adveniens, ex eorum indigenis audivi illis terris et domos* » *vestras et sepulchra esse defunctorum:* » *ex quibus palam fuit dominatores esse* » *priscos reges* (a) *vestri, Indiamque te-* » *nuisse. Nam et relatio addidit* (b), *Ham-* » *mona quoque meum militasse* (c) *una* » *vobiscum, et id famae adstipulatur* » *etiam oraculi maiestas, quod edictum* (e) » *iubet uno* (d) *nos Deo sacris obsequi.* » *Quare religiosum est facere Dei iussa,* » *et id moneo suadeoque, rectius tibi* » *facturae si veneris; non vero multum* » *peccare si omittas* (e) ».

Epistola Candacis ad Alexandrum.

XLVI. *Ad haec Candace scribit.* « *Verius* (f) *nobis oraculum est Hammonis* » *Dei neque nos in Aegyptum militare,* » *neque Indiam nostram hac ex causa*

(a) Cod. *regis*. (b) Cod. *relatio*. (c) Dic si mavis *editum*. (d) Ita cod. (e) Cod. *rectius tibi facturae si veneris; non vero multum si veneris; non vero multum peccare si ammittas*. (f) Cod. *Venus*.

attribuunt. Suidas item Indiae, at codex graecus ambr. Aethyopiae dicit reginam. Pseudo-Callisthenes apud Sanctitrucium p. 157. n. 2. in Syria regnantem narrat. Latinus alius codex ambr. cum I. Valerio fere consentit. Mihi quidem omnis haec narratio fabulosa videtur.

(r) Reapse *Iovis Stratii* seu *militaris* meminerunt Herodotus v. 119. Strabo xiv. p. 659. Plinius xvi. sect. 89. Aelianus *de natur. animal.* xii. 30. Appianus *bell. Mithrid.* lxvi. Hesychius voc. στράτιος, itemque Photii lexicon ms.

» *debere commoveri: enim siquis huc audeat,*
» *hisce utpote hostibus occursare. Quare Dei*
» *iussis parere decretum est ac verecundum.*
» *Nec nos aestimes colore: quippe cui ani-*
» *mi liberalis species intuenda est, non satis*
» *corporis forma praeiudicat. Id ne putes*
» *arte timoris adlatum, octoginta nobis po-*
» *pulos scito esse vel maximos, eosque omnis*
» *agere in armis non ob iniuriam inferen-*
» *dam, sed inferentibus occursuros. At vero*
» *te probo quod ad communionem nos sacri*
» *et obsequium voces Hammonis Dei, quem*
» *maximum et praesentissimum scimus.*

Condecis munere ad Alexandrum missa.

XLVII. » *Habebis ergo tibi ex nobis*
» *amicitiae argumentum centum laterculos*
» *auri grandissimos, Aethyopas impubes*
» *quinque* (a), *psittacos sex, phrygasque*
» *sex, praeterque haec Hammoni Deo*
» *nostro coronam smaragdis ac marga-*
» *ritis etiam toreumatis pretiosiorem. His*
» *et loculos refertissimos cuiusque generis*
» *margaritarum atque gemmarum ad de-*
» *cem numerum, eburneosque alios loculos*
» *octoginta una misi usibus et deliciis tuis:*
» *ferarum[que] genera quae sunt nostratia,*
» *elephantos trecentos quinquaginta, pardos*

(a) Cod. *quingentos*, sed alius cod. lat. *quinque*.

» *sex, rhinocerotas octoginta, pantheras* [a] » *vero quatuor* [b], *canes etiam in homines efferacissimos* [c] *nonaginta, tauros trecentos, virgas hebeni* [d] *mille atque quingentas, quae cum primum auferenda iusseris transmittentur. Et ut vales scribas* [e] *ad nos velim qui* [f] *te iam orbis universi dominum esse gratulemur* ».

Candacis artificium.

XLVIII. *Et ad haec quidem transferenda Alexander miserat. Ipse vero paulo post videndi reginae studio illô profectus est. Quod ubi Candace conperit, eiusmodi rem ex ingenio comminiscitur. Unum e pictoribus peritissimis ire clam obviam adventanti Alexandro iubet, eumque quam conliniatissime efficiat ac depingat, atque sese propter* [g] *picturam quam inleverat deferat* (1). *Id ubi factum est et pictor revenit, acceptam effigiem abdito quodam et secreto ponit in loco.*

(a) Cod. *pantheros*, sed alius cod. *pantheras*. (b) Cod. addit *milia*, quod omittitur ab alio cod. (c) Ita cod. ab *efferasco efferacissimos*, uti apud Beluacensem *spec. hist.* IV. 52. (d) Alius cod. sine adspiratione. (e) Cod. *haec ut valebis scribasque*. (f) Cod. *et qui*. (g) Nempe *prope sese*.

(1) Malala, Cedrenus et Glycas non aiunt pictum Alexandrum, sed curavisse Candacem ut, illius fórma quae esset, fando audiret, atque ita praesentem agnosceret.

Candacis filius venit in castra Macedonum.

XLIX. *Sed insecuta est factum hoc eiusmodi fabula. Filius reginae Candacis, cui nomen Candaules erat, una cum equitibus admodum paucis forte occurrit ad quaedam tentoria Alexandri militum. Moti vero custodes exercitus personae novitate, ducemque illum et siqui cum ipso venerant conprehendunt offeruntque Ptolomaeo cui cognomentum Soter erat: eius enim dignitas veluti secunda post regis ambitum videbatur. Quod igitur Alexander id* (a) *horae somno per diem teneretur, Ptolomaeus quaerit ex homine quis esset quasve haberet causas repentini illius adventus? Ad haec Candaules opinatus regem Ptolomaeum, sese ait esse quidem filium reginae Candacis: sed enim sese una cum coniuge civilius et incuriosius ad sacrificium annuum contendentem, superventu Amazonum a quodam Bebryciorum tyranno uxore privatum, omnes denique militum, qui una secum fuerant, interfectos. Quare commodum nunc numeris congregatis hanc se moliri militiam ut ultioni consuleret* (b).

(a) Cod. ad. (b) Cod. confuteret.

Alexandri commentum.

L. *His conpertis Ptolomaeus ad regem irrumpit, et quae conperta communicat: quae quidem grata Alexandro et ex voto accedere* [a] *videbantur. Surgit igitur e lectulo et diadema protinus suum in Ptolomaei caput transfert, chlamydeque augustiore et regia circumiectum egredi iubet. Tum ubi Ptolomaeus* [b] *ad Candaulem egreditur, facit ad sese. Antigonum satellitem vocitare. Pro quo Antigono cum ipse Alexander Ptolomaeo se veluti satellitem optulisset, ibi inquit: Cuncta haec mihi comminus dicito, atque a me consilium super re quaeritato. Ita ut dactus est Ptolomaeus protinus facit. Sed cuncti videntes et Ptolomaeum cum insignibus regiis et pro satellite Alexandrum adsistere, summa expectatione pendebant, et quid novi consilii regii* [c] *sedisset.*

Alexandri deliberationes cum Ptolomaeo.

LI. *Namque ut egressus est habitu famulantis, protinus Ptolomaeus, Cerne, inquit, Antigone, hunc Candaulem: is Candacis reginae est filius, sed enim iniuriam deflet coniugis raptae per insolentiam regis Bebrycis. Facies igitur obsequenter si nos consilio iuves subiciasque*

(a) Ita cod. nisi mavis *accidere*. (b) Cod. *penitus*, sed alias cod. *Ptolomaeus*. (c) Ita cod. nisi mavis *regi*.

ecquid (a) *nunc facto opus esse arbitrere. Ad haec Alexander: Dignum te sane erit, rex, ait, si armato exercitu iniuriam supplicis ulciscare, eximasque eius uxorem* (b) *cuius honor matri proficiat. His conpertis, Candauli gaudium. Sed Ptolomaeus ad haec respondit: Ergo, inquit, Antigone, exsequere istud quod subiecisti consilium atque exercitum para. Faciam sane respondit Alexander: sed enim commodum mihi, rex, ad consilium quod subiecero bellum istud inferri Bebrycum regi seu regno non die teste: neque enim animus barbari inprovisa formidine incitatus ab infectione raptae mulieris temperabit. Erit vero frustra opem supplici procurare si emolumentum victoriae dilabatur. Ergo si placet nox* (c) *belli tempus et superventus eiusmodi confirmetur. Ubi enim flammis immissis noctis obscuro turbari civitas coeperit, adquiescent conditionibus nostris facillime iam praeventi, raptaque nobis haud difficile repraesentabunt.*

Candacis filio suppeciatur Alexander.

LII. *Haec cum dixisset, et Antigonus consideraretur a supplice, procidens eius*

(a) Cod. *etquid.* (b) Cod. pro *uxorem* habet *adjuterfectus.* (c) Cod. *mox*, sed videbatur dicendum *nox.*

ad genua Candaules, Quam vellem, ait (a), *tu ille Alexander fores cum hac* (b) *tua Antigone sapientia! non enim armigeri pares nobis calles industria dedisset* (c). *Ergo ut consilium fuit inruunt nocte barbaricam civitatem, et iam somno deditis superveniunt: iniectis denique flammis omnia conflagrare cum septis* (d) *somno nuntiarentur, causamque superventus haud dubie cognovissent; undique increpari classico* (e) *iubet, Candaulis illum exercitum uxorem esse repetentis. Quare boni consulerent; si regi uxor protinus redderetur: quod ni fecissent, omnis civitas direpta hostiliter conflagraret. Id ubi civibus palam factum est, irruunt aedes tyranni, aedibusque praefractis* (f) *mulierem protinus reddunt.*

Alexander dissimulata regia persona pergit ad Candacem.

LIII. *Hoc gaudio* (g) *Candaules cum agendis gratiis occuparetur, eiusque facinoris summam penes Antigonum collocaret, conplexus eum hisce alloquitur: Da quaeso te mihi, Antigone, ait, ad matrem usque comitatum* (1),

(a) Cod. pro *ait* habet *ans.* (b) Cod. *haec.* (c) Cod. *non enim armigeri parum nobis calles industria dedisses.* (d) Cod. *septi.* (e) Cod. *clauso.* (f) Cod. *aedibus profectis.* (g) Cod. *gaudium.*

(1) Videtur dicendum *ad matris usque comitatum.* Porro Alexandrum incognito specie solitum obire legationes aiunt ad hunc historiae locum Malala et Cedrenus et Glycas. Recole etiam ·I· Valerium lib. I. capp. XXXIX. et XLI. et lib. III. cap. III.

ut pro consultis tuis a me quoque praemiis munerere. Ergo, inquit Alexander, recte feceris si id ipsum a rege super meo nomine postularis. Nam et mihi haud modicum (a) *studium est et videndae civitatis tuae et reginae pariter salutandae. Monet igitur Ptolomaeum uti petitis adnueret, seseque legatum ac nuntium ad Candacem ire mandaret: et Ptolomaeus permisit ac si petenti veniam faceret* (b), *ac sic ait: Et ipse sane loqui per litteras habeo* (c) *cum Candace, et gratiam tibi qua uti* (d) *desideras: eumque nobis quam primum sospitem redhibeto; hunc enim tibi ut me ipsum Alexandrum tecum ipse habebis. Ita sane, Candaules ait, eumque tibi onustum donis regalibus reddam. Insinuat ergo traditque Candaules Alexandro vel maximam exercitus sui partem impedimentaque omnia quibus apparatus regius vehebatur.*

Regnum Candacis describitur.

LIV. *Sed enim Alexander viabundus* (e) *cuncta curiosius spectans animo perlustrabat, montes scilicet arduos et congesta*

(a) Cod. *haud medicere* (b) Cod. *promisit ac si petenti advenire facit.* (c) Ita cod. nisi mavis *aveo.* (d) Cod *quam ut.* (e) Cod. *uehabundus.* Nisi quis mavult *viabundus.* Iam vocabulum *viabundus* videsis in Itinerar. cap. LVII.

saxorum nivali specie candentium, quae pleraque crystalli metalla dicebantur, frigida sane sub caeli plaga et circum omnia nubibus convestita. Enim frigus hoc fertur non obsistere ubertati. Arbores enim procerissimas virentesque et graves pomis ubique mirabatur. Haec poma erant vel mala grandia ad auri gratiam colorata, sed ad magnitudinem ferme quae apud nos est citri excrescentia. Uvae ponderis et densitatis inmensae prorsus ut singulis acinis vel inprobis (a) *si maioris* (b) *hiatibus non occursas. Granatis etiam malis suam dat gratiam magnitudo: nam grana illis quo glandes inpetu* (c) *verum ignicantia: tam sapora ipsaque mala non minus pepone* (d) *excrescunt. Enimvero potiundi* (e) *horum pomorum perdifficilis occasio: ita omnia vel pleraque dracones amplexi possident haud errabundi* (1): *tum genera lacertorum haud minus ichneumonum magnitudine.*

LV. *Multa praeterea animantium genera innoxiaque, sed enim facie peregrina,*

(a) Cod. *vel inprob.* Haud scio an dicendum *inplearis*. (b) Ita cod. (c) Cod. *inpetum*. (d) Cod. *pepones*. (e) Cod. *potiori*.

(1) Id adumbratur ad Hesperidum fabulam.

nostris experimentis aliena: et simias viseres facile magnitudinem ursarum nostratium supervectas formasque varias simiarum quas distinguere difficile est [ab] hominibus non insignitis (a). *Locorum vero pleraque saxis quidem aspera sicuti dictum est, sed quae facile praesumeres haberi et incoli posse Numinibus. Quippe loca haec domus Deorum vocant, et plerumque visuntur in hisce secessibus agere Dii res voluptarias. Addebat quippe Candaules et vocatos hominibus respondere et vultu quoque se regibus* (b) *confiteri. Quare tu quoque, si voles, invitato sacrificiis haec Numina: nec erit difficile experimentum, quin te quoque sui conspectu dignentur. Multa igitur eiuscemodi cum per omne iter vidisset audivissetque Alexander, tandem cum Candaule ad regiam Candacis venit.*

Adventus in Candacis aulam.

LVI. *Quare iam primum fratres eius postque et regina mater cum regiae pompae comitatu Candauli obviantes, in conplexus eius gratulabundi itruere gestiebant. Sed enim praevenit iuvenis, nec prius sibi adfectus huiusce obsequia deposcit, quam Antigono gratias super*

(a) Cod. *quas si ferre difficile est hominibus non insignitum.*
(b) Cod. *et vultus esse quo sint regibus.*

adiuto sese ac liberata coniuge confessi forent. Hunc enim Antigonum internuntium esse regis Alexandri secumque legatum. Tunc quaerentibus gratiae novitatem et iniuriam raptae coniugis et ultionem provisi beneficii refert. Ergo agunt gratias iuvenes et regina laetatur ultione (a) *pariter temerati Candaulae et integratae nurus illibata laetitia. Coena denique gratulatoria, ubi id tempus, operosa et regalis apponitur: et est videre apud illos lasciviam barbaram, incubare pretiis, illudere pretiis, sed et vesci de pretiis.*

Candacis luxus.

LVII. *Insequenti autem* (b) *die cum Candace ostentatione regia processisset, superba admodum gemmato stemmate et gemmato diademate, statura auctior, aetate veneranda (ut Alexandro recordanti ad Olympiadem matrem eius aestimatio conveniret) dedit prorsus sciri sese et opulentiam suam. Domus vero egregio opere elaborata hisque metallis insignita erat, ut intuentibus splendor ornatus pariter et celsitudo moliminis undique sudo quodam et ignoto* (c) *lumine coruscaret: nihil in*

(a) Cod. *ultionem.* (b) Cod. *tamen.* (c) Ita cod.

sese dispar aut alienum (a) *possidens usquequaque lucebat. Omnia veste serica, colore purpurea* (b), *intexta auro, gemmis admixta quae veste coepta fuerant* (c) *et peronata. Gemmarum vero regalium utrum magnitudines mirere, an vero coloribus ducere, an fulgoribus vincere, iudicium prae stupore non erat. Inter aurum sane purpureaque texta vel gemmas ebur multum, sed in ebore viseres artis pretia maiora. Onyx pro saxis, et columnae de gemmis, et earum proceritudo ubique supra nostrates arbores, sed quae sint procerissimae, fuerat, hebeno tamen plurima interpolante: quod si sit ad caeruli speciem vel colorem laevigatio, tamen plerumque ex ea purpura aliud esse quam si saxum hebenum mentiebatur* (d).

LVIII. *Illic et effigies plurimae tum e marmore vario, tum e metallo cuiuscumque modi rennuebant numeriam. aestimationem, quae omnis curiosi diligentiam vinceret. Adeo multa erant! Quamvis in singulis figmentis fuerit superbior admiratio, currus sane falcatos e porphyrite*

(a) Cod. *alius.* (b) Ita cod. (c) Ita cod. (d) Ita cod.

lapide sed conliniatissime una cum animantibus et aurigis ad veri faciem videre erat plurimos et passim ubique constitisse, quos et cursum agere opinarere et moveri omnia non discrederes. Ita prae corusco fulgoris oculorum officia praeverso labi erat opiniones intuentium. Ast alii currus quadrigas elephantos iunctos habebant, eosque hebeno, cui concolor bestia veri facilius imaginem retinebat: sed subter erant inpressa pedibus elephantorum captivorum corpora subcumbentium aut innexa proboscidibus suspensaque. Quae inter omnia id sane praecipuum regi operis videbatur, quod una de gemma scalptum templum indideraque columnas cerneret interscalptas, obsessum omne et [a] *frequens horrore sacro de Deorum vultibus barbaris, qui plusne formidinis an admirationis darent, haud erat hominis discernere. Inter haec et celsa illa atque ad caelum suspicanda palatia interfluere Argyritum* [1] *flumen et alium Pactolum fluvium mirabatur: sed utrumque alveum auro divitem et prae nimietate auri*

(a) Cod. omnes vel.

(1) Confer Melam III. 7. Plinium VI. sect. 23.

interfluentis, aquae quoque aurigantem colorem: sed eorum litus et margines insertis arboribus convirescunt quae celsae sint et odorae (a) *: cypros* (b) *denique gentiliter vocant fructu suavi et umbrosis frondibus divites.*

LIX. *Haec igitur cuncta cum Alexander intuitus esset* (c) *admiratione quadam debita vincebatur. Agebat in convivio Candaulis soror* (d). *Enimvero quaesit quam blandius post* (e) *matrem Candaules uti Antigonum suum pro merito gratiae regalis muneraretur, quo donatus* (f) *pro fortuna tantae reginae, ad propria protinus remearet. Conprehensum igitur Alexandrum Candace per aulam suam omniaque regiae secreta ac penetralia circumducit, secessus quosdam ei aedium monstrans. ex eo lapide, cuius quidem fulgor* (g) *ignitus est (nam lignitem etiam vocant). Intuentibus visitur opinio quaedam indidem solis orientis. Triclinium quoque ibidem videt alio de saxi genere, cui cum sint igneae quaedam maculae vel inustiones;*

(a) Cod. *odore*. (b) Ita cod. nisi mavis *cypereos*, aut *cypiros*. (c) Cod. *interistet*. (d) Cod. *Candauli sororis*. (e) Nempe rogat quam *blandius postea*. (f) Cod. *donatur*. (g) Cod. *fulgur*, quod si retines, fac deinde *ignitum*.

haud secus haec, quam excandentes [a] *lapides sunt, flammea visebantur* [b] *quasi caelitus septem astra discurrere: stellasque omni studio et sereno sub tempore caelestem chorum agere mirere. Erat et tectum ad instar integrae domus marmoris preciosi opere circumforaneo* (1). *Namque aedes illa portarum lapsibus subter ut* [c] *a viginti elephantis ad reginae iter movebatur: eoque his solita regina quoque militatum pergere praedicatur.*

LX. *Sed enim Alexander ne victus rudi quadam admiratione videretur, ampla sane sed pro conditione opulentiae gentilis. atque praesentis visa sibi omnia confitetur. Quippe admirabilia videri potuisse tunc mage si apud Graecos haec forent, apud quos essent elaborandis rebus peregrina materia. At cum Indis* (2) *tanta et aliorum huiuscemodi pretia servirent, segnitiae condemnandos fuisse, si non haberent quibus uti ex facili licuisset. Et intellegit*

(a) Cod. *ei cadenti.* Fortasse scribendum *excandescentes.* (b) Cod. *visebantur.* (c) Ita cod. nisi mavis *et.*

(1) Nempe *mobili.* Confer Apuleium *Metamorph.* IV. ed. paris. an. MDCLXXXVIII. p. 116.

(2) Cod. *sibi*, sed videbatur scribendum *Indis* aut *illis.* Vel dicendum *tibi*, referendumque ad Candacem.

regina Candace ingenium viri et probat sane. Sed in respondendo sic ait: Vera mihi dixisses haec, Alexander mi. Tum audito nomine obstupescens, Apage, inquit, o regina, hoc a me nomen, quippe ipse Antigonus vocor: Enimvero Alexander nobis rex eluit, cuius ego nunc internuntius huc adveni. Et regina post haec: Esto sane, inquit, Antigonus apud ceteros, mihi tamen nomine [a] *Alexander rex eris. Neque nesciens id habeo aut differam probationem.*

Alexander agnoscitur a Candace.

LXI. *Et cum dicto adprehendens in paenita* [b] *perducit, olimque provisam* [c] *imaginem ostendit. Agnoscisne, ait, Alexandri illius quam mentiri non potes faciem? Sed quidnam intremuisti tam trepide, quidve turbaris ex vultu? Non ille tu Persarum potens es? non Indiae dominus? non qui iam orientem omnem trophaeum tuum feceris, Parthis et Medis imperitans? An vero te pudet sine militia vel expeditione in manus feminae devenisse? Quare conice quaeso quid te iuvarit tua illa famosa prudentia,*

(a) Cod. nomini. (b) Cod *poenite*. Et diphthongus quidem ac merito retinetur. (c) Cod. *pervisam*.

cum nunc Candacem tui (a) *videris sollertiorem. Quod igitur huc attinet arrogantiam nimiae prudentiae iam deponito.*

LXII. *Haec illa dicente, nec vultui constare Alexander, quin etiam infrendere dentibus videbatur. Et regina subridens: Quid te iuvat, inquit, haec tua tacita indignatio sic saevientem vel si mavelis insanientem? Ad haec ille: Una mihi nam sane profitendum est, ait, vel maxima indignatio, quod mihi gladius meus huc comes non sit. Et cuinam usui, regina respondit, gladium tibi nunc requisisses? At ille, Quod enim in huiuscemodi tempore atque rebus regale admodum munus foret interfecta te comitem me praemissae morti praestitisse, nequid sit foedius quod praeteritas nostras glorias obumbraverit. Accipio, inquit Candace, professionem dignam viro et animo sane regali: sed metum hunc abicias velim, et magnitudinem gratiae tuae beneficiique considerans dignam vicissitudinem spera. Quod enim filio Candauli meo in Bebryciorum ultione praestitisti, id tibi ego in*

(a) Ita cod. *tui.*

tua salute praestabo, atque apud gentiles barbaros meos fidem veri clam habebo (a). *Quippe cum palam sit a caede tui homines natura saeviores haud facile temperaturos, siqui ad fidem venerint, praesertim cum tu etiam Pori sis interfector, cuius filiam scito iunioris mei filii coniugio copulatam. Quare esto Antigonus apud illos, cum mihi soli Alexander habeare.*

Alexandri periculum.

LXIII. *Et cum hisce dictis egreditur, atque ad Candaulem sic ait: Fili Candaule tuque Margie nurus suavissima, gaudeo admodum quod in tempore fuit vestro Alexandri regis auxilium repperisse: ceteroqui* (b) *vobis vidua iam et lugubris hic sederem. Dignum igitur fortuna nostra erit internuntium Alexandri donatum muneribus hinc remitti. Sed ad haec iunior Candaces filius Charagos nomine, Quam vellem, inquit, o Mater, nostrae quoque iniuriae meminisse! Neque enim clam te, illum quem opitulatum salutariter dicas fratri meo, mei quoque soceri interfectorem extitisse. Erit igitur memoriter ac*

(a) Cod. *habeo*. (b) Cod. *ceterumque*.

iuste etiam indignantis si vel in hoc Alexandri internuntio eius ulciscamur iniuriam.

LXIV. *Sed ad haec regina Candace: Neqûe, inquit, o nate, mihi ad Alexandrum istud iniuriae facit, et perfacile damnum est regibus uno milite caruisse. Tunc legationis ius et foedus perpetuum internuntiorum in nobis claudicare non sinam. Ad haec Candaules etiam excipit: Neque sane ad ista quae iusta sunt a nobis quoque aberit Antigono defensatio: neque enim ingenuae conscientiae est, a quo tibi salutem datam tuisque fateare eius iniustum exitium prodidisse. Sed enim fortior iuvenis, Numquid ergo mavis, Candaule, super hoc Antigoni praemio bello nos decernere? Utrum enim iustius sit, vide, ultionem suis an vero vicem gratiae praestitisse? Ibat adolescentior fervor et vis cum impetu animi regalis, et ex pari utriusque gliscens indignatio asperabutur: metuebatque mater ecquod* (a) *aetas illa temere consultaret.*

LXV. *Seducto igitur Alexandro, Nunc, inquit, tempus est tuae celebratae prudentiae: repperiendum enim consilii genus*

(a) Cod. *etqued.*

quo filiis causa civilis proelii dilabatur. Bono animo esse reginam Alexander iubet. Quare reversus ad iuvenes, Neque me sane, ait, minae istae mortis magnopere terrebunt, nec regi meo damnosa satis videbitur ista iactura. Quot enim satellitum milia et quantus (a) *animantium numerus hoc regi obsequium meliusque hoc praestare poterit* (b)*? Enimvero ego cessi Candacis gratiae vesterque iam fuam, siquidem ita nobis ad fidem sederit, uti ex praedicatione* (c) *vestri praesertim hisce liberalitatis indiciis faciam* (d) *Alexandrum ductum huc ad vos sponte pervenire, praesertim adeo inmodice habendi cupidum atque opibus inhiantem: qui cum perexiguo comitatu vestrae se fidei commiserit haud magnifaciam quid de eius exitio consulteiis: modo ut vos gratiae memores remuneraturosque* (e) *in posterum mihi vos sedulo promittatis. Sed et sponsionem adolescens, et Candace protinus inventi prudentiam demirabatur. Rursusque secreto, Utinam, Alexander mi, te quoque*

Alexandri callidum consilium.

(a) Cod. *quantis.* (b) Cod *non poterit.* (c) Cod. coniunctim *expraedicatione* quod esset novum vocabulum. (d) Cod. pro *faciam* habet *facile.* (e) Cod *remuneratosque.*

velles ad numerum mihi addere filiorum [1]*! Quis enim dubitet, tunc demum fore Candacem orbis universi reginam, si talis quoque mater filii putaretur? Ego iam credo non te plus ferro vel proeliis quam actu etiam celebris prudentiae gentibus praestitisse. Confirmo igitur tibi rursus eandem illam fidem sponsionis meae, neque te ut res est noscendum cuipiam profitebor.*

Alexander digreditur ab aula Candacis.

LXVI. *Ergo post paucos admodum dies digredienti dat secretius munera coronam auream adamantibus coruscantem prorsus ac si* [a] *regiam, thoraca varium ex unionibus beryllisque, chlamydem etiam purpuream intextamque auro, aliaque praeterea cum testimonio publico, quae ad satellitem pertinerent, iubetque hominem deduci eo et per satrapas vicissimque profectum repedare quo* [b] *venerat.*

Alexandri cum Diis congressus.

Ubi igitur ad id loci Alexander venit, quas Candaules ei Deorum domus esse confessus est [2]*, et sperat posse illic sibi cum Diis inmortalibus verba ex*

(a) Cod *aeci*. (b) Ita cod.

(1) Nimirum Alexander ab Halicarnassi quoque regina se filium dici dignantissime pactus erat. Confer Itinerar. cap. XXIV.

(2) Recole huius libri caput LV.

praesentium copia opinari (a); *sacrificatus ibidem conviuatusque, adhibet etiam ex comitibus quam paucissimos. Interea intervenire quasdam effigies videt tenui quidem sed corusco sub lumine, ut si conventu nebuloso vera primum occurrentium confundantur: tum etiam circumsistentia tecta undique consplendescere: et cum his una crescit turba formarum, et murmur praesentium usurpatur, et fit prorsus unum Diis hominibusque convivium.*

LXVII. *Hic cum animo confusus reverentia debita Alexander trepidaret (quippe intuenti videri* (b) *iam clarius erat flammas quasdam ex oculis Deorum discumbentium promicantes, prodique effigies quas haud dubie divinas esse vel brutissimus sentiat). Unus ergo tandem ex his, Have, inquit, Alexander mi. Tunc cum rex venerationem debitam reddidisset, quaesissetque quis esset qui se foret hac salutatione dignatus; Ego, inquit, Sesonchosis ille sum: sed enim ut vides adscitus convivio celibatum ago una cum Diis, quod profecto te quoque procul dubio iam manebit. Ad haec Alexander*

(a) Ita cod. (b) Ita cod.

cum ratum spei istius requisisset, Sesonchosis rursus, Iure, inquit, ista tibi sperare convenit, qui inter cetera laboris et gloriae, eius quoque urbis auctor extiteris, quae rebus humanis magnificentia pariter antistet et gloria. Quare abi (a) *introrsus ut summi quoque potentiam Numinis coram salutes.*

LXVIII. *Tum audacior* (b) *rex ingressus sacri loci paenita* (c), *maiestatis effigiem videt et fulgore aetheriore nitentem. Enimvero sedentarium talemque prorsus, qualem apud Rhacotin* (1) *adoratum a sese summum Deum praesidem Serapim meminisset. Ibi ergo cum augustissimum Numen Alexander salutasset, agnitionemque confessus esset olim visitati Dei, rursus Sesonchosis sic exorsus: Numnam, inquit, tibi Alexander mirum est in tam longinquo Dei huius praesentiam visam esse? sed idem ubique totus ac praesens est,*

(a) Cod. *habitus.* (b) Cod. *accior.* (c) Cod. *poenita.*

(1) Cod. *Racatin.* Recole lib. I. cap. xxx. Tacitus *hist.* iv. 83-84. narrato simulacri serapiaci advectu ex urbe Sinope Alexandriam iussu Ptolemaei Soteris, ait: *Templum pro magnitudine urbis extructum loco, cui nomen Rhacotis. Fuerat illic sacellum Serapidi atque Isidi antiquitus sacratum.*

ait. Quod enim caeli ambitus ubique praestiterit homini, id huius quoque Numinis vis, [quae] numquam frustra veluti per absentiam requiritur (1). *Tum* (a) *Alexander occasionem veri audiendi ratus, protinus sciscitatur, quantum sibi ad vitae spatia pollieeretur? Sed Sesonchosis, Et ante iam dictum fuit, inquit, tibi, nihil homini commodare praescientiam quam requiris* (2). *Quippe viventi de vitae termino ratum dicere nihil aliud est quam longum moerorem ei et perpetem contulisse; spem vero vivendi perinde fieri longissimam si* (b) *praesentibus perfruare. Quod ergo tuum est ac beatitudini tuae proficit, urbs tellusque quam delegisti erit urbis* (c) *inlustrior, eoque tibi nunc et in posterum una erit omnium veneratio. Deus* (3) *denique praesidebit. His etiam laeteris si homine*

(a) Cod. *cap.* (b) Cod. *se.* (c) Ita cod. nisi *maris orbis.*

(1) Nimirum inquit Aristides *orat. in Serapidem*: *Οἱ μὲν δὴ τῆς μεγάλης πρὸς Αἰγύπτῳ πόλεως πολῖται καὶ ἕνα τοῦτον ἀνακαλοῦσι Δία, ὅτι οὐκ ἀπολέλειπται δυνάμει περιττῇ, ἀλλὰ διὰ πάντων ἥκει καὶ τὸ πᾶν πεπλήρωκε*: *Illi sane qui magnam urbem ad Aegyptum incolunt, hunc* (Serapim) *etiam solum pro Iove invocant, quod nullo destituatur facultate, quin omnia pervadat ac repleat.*

(2) Vide lib. I. cap. XXXIV.

(3) Scilicet Serapis.

ea

demutaveris (a). *Post hoc responsum et sacrum Alexander haud difficile ad exercitum venit, Candacis corona et insignibus comptus.*

Alexandri epistola ad Amazonas indicap.

LXIX. Exim ad Amazonas ire festinat (1), ad quas praemittit litteras in hunc

(a) Ita cod. Confer lib. I. cap. xxxv. p. 46.

(1) Alexandri congressum cum Amazonibus sibi omnino persuasisse videntur Diodorus XVII. 77. Curtius VI. 5. Iustinus XII. 3. Ea tamen res a Strabone XI. p. 505. et ab Arriano VII. 13. fabula dicitur. Plutarchus autem p. 63 – 64. docet accurate quinam a veteribus eamdem rem adfirmaverint, quinam item negaverint: Πρὸς Ἀλέξανδρον ἀφικέσθαι τὴν Ἀμαζόνα οἱ πολλοὶ λέγουσιν, ὧν καὶ Κλείταρχός ἐστιν καὶ Πολύκριτος καὶ Ὀνησίκριτος καὶ Ἀντιγένης καὶ Ἴστρος· Ἀριστόβουλος δὲ καὶ Χάρης ὁ εἰσαγγελεὺς, καὶ Πτολεμαῖος, καὶ Ἀντικλείδης, καὶ Φίλων ὁ Θηβαῖος, καὶ Φίλιππος ὁ εἰσαγγελεὺς· πρὸς δὲ τούτοις Ἑκαταῖος ὁ ἐρετριεὺς, καὶ Φίλιππος ὁ χαλκιδεὺς, καὶ Δοῦρις ὁ σάμιος, πλάσμα φασὶ γεγονέναι τοῦτο· καὶ μαρτυρεῖν αὐτοῖς ἔοικεν Ἀλέξανδρος· Ἀντιπάτρῳ γὰρ ἅπαντα γράφων ἀκριβῶς, τὸν μὲν Σκύθην φησὶν αὐτῷ διδόναι τὴν θυγατέρα πρὸς γάμον, Ἀμάζονος δὲ οὐ μνημονεύει. Λέγεται δὲ πολλοῖς χρόνοις Ὀνησίκριτος ὕστερον ἤδη βασιλεύοντι Λυσιμάχῳ τῶν βιβλίων τὸ τέταρτον ἀναγινώσκειν ἐν ᾧ γέγραπται περὶ τῆς Ἀμαζόνος· τὸν οὖν Λυσίμαχον ἀτρέμα μειδιάσαντα, καὶ ποῦ, φάναι, τότε ἤμην ἐγώ; *Ad Alexandrum venisse Amazonem* (reginam) *perhibent multi, inter quos Clitarchus, Polycritus, Onesicritus, Antigenes, Ister sunt. Aristobulus vero, Chares isangelus, Ptolemaeus, Anticlides, Philo thebanus, Philippus isangelus, insuper eretriensis Hecataeus, Philippus chalcidicus, Duris samius, esse hoc adserunt commentum; quibus adstipulari videtur Alexander: siquidem Antipatro omnia diligenter scribens, Scytham ait filias sibi nuptias obtulisse, Amazonis nusquam meminit. Fama est, multis*

modum scriptas. « Victorias nostras et in » Darium bella, eximque in alios quoscumque militavimus glorias haud dubito vobis famae ipsius magnificentiam commendasse. Nam et Pori fortunam et iter nostrum in Oxydracontas ac Brachmanas digne taceri non arbitror: in hoc nomine gymnosophistarum etiam per clementiam laudatiora (a): quippe quos siverim mage (b) cum pace ac suis legibus moribusque donaverim. Quod si vobis haud displicet, accipite nos istô venientes, et, quod est amicitiae munus, Diis sacrificate pro nobis : iam quippe vobis aderimus. At vos velim obviare nobis animo gratante, cùm ad amicitiam iter istud non ad periculum sit futurum ».

Amazonum responsum.

LXX. Ad haec Amazones respondere. « Vel fiduciae munus est vel libertatis

(a) Ita cod. (b) Ita cod. sed fortasse dicendum *agere.*

---

post annis Lysimacho iam regnanti Onesicritum quartum librum suum recitavisse, in quo meminit Amazonis, ac Lysimachum subridentem dixisse, Ubi vero tunc ego eram? Denique Auctor Itinerarii cap. XCVI. cognitas quidem ait Amazones Alexandro sed non editas.

» omnia tibi, rex, scribere quae penes » nos sint. Non quod fidem scriptis » deroget ulla suspicio, sed ut plenius » noscas et quid operi precii sit his » quicumque hostili fervore in nos cu- » piant militare. Commune quippe hu- » manitatis studium esse arbitramur, in » quaeque dubia ausuros nihil prius » quam emolumentum laboris intueri » oportere. Scito igitur primum colere » nos interamnanum a Machonico (1) flu- » mine locum omnem quo consistimus » ambitum (a), eo fluente circiter spacio » quo (b) una sit aditicula eaque vix » accolis nota, qua septem flumina » vel inrumpi oporteat vel emergi : » eiusque alvei tanta est difficultas, » quanta nos a quibusvis periculis tueâ- » tur.

LXXI. » Hoc igitur tantillo in loco du- » centa milia virginum coimus, nullo

(a) Cod. *ambientem*. (b) Cod. *quae ut*.

(1) Haud scio an dicendum *Machelonico* quoniam Arrianus (*peripl. Euxin.*) *Machelones* populos collocat in Colchide, quae vulgo creditur sedes Amazonum. Tamen et *Machetegos* populos fere post Oxidrancen regionem videsis in Ptolemaei Asiae tabulâ VII. C. b.

» omnino maris sexu interpolato. Enim-
» vero sicubi nobis ad naturam est
» consulendum, annuum sacrum est
» quod hippophama vocitamus. Eius sa-
» cri causa ad mares nostros qui ultra
» amnem extrinsecus perpelantur (a)
» omnes ferme transimus, atque illic
» per dies ·XXX· inter haec quae Diis
» aguntur, ubi fuerit ad lubentiam
» nubimus. Nuptias vero cum maribus
» derelinquimus, pactis et legibus ut
» quaeque exim ad sexum hunc edi-
» tae fuant, eaedem (b) post septennium
» in exercitum dimittantur. Sed ubi
» venerint erudiuntur equis et peltis,
» donec armis idoneae fuerint.

LXXII. » Igitur nobis quocumque mili-
» tandum et ·XX· milibus nostrum domi
» et in patria praetendentibus, et ceteris
» arma sumuntur: redeuntibusque mos
» est honorem pro vulneribus numerari.
» Ea nobis stipendia sunt, haec provectio:
» tantumque quis nostrum honore dives
» est quantum cicatricibus insignitior.
» Quippe et corona aurea redimitae

(a) Ita cod. nisi mavis *perpelluntur*. (b) Cod. *eadem*.

» salutamur, atque adoramur a ceteris, » et publicis conviviis adhibemur, et » cuncta quae sint nobis ad obsequium » deferuntur. Quod si in bello mortem » quam voti erit nobilis virgo strenue » oppetet, et functi honores adhibentur » et adfinitati functorum largae pecu- » niae honoresque numerantur. Cete- » rum nobis aurum non est neque ar- » gentum, nisi quod sit in insignibus » militaribus.

LXXIII. » Haec illa sunt in quibus » inpenduntur nostra discrimina et in » quae omnia periclitandum est, quae- » cumque Amazonas bella deposcent: » cuius eventum non satis arbitramur » utrique de pari. Quippe ubi Ama- » zonibus auctor (a) generis nostri Mars » faverit, mares a feminis caeci (b) victique » maiore cum dedecore oppetent vel di- » labentur. Ubi vero cum maribus ste- » terit belli fortuna, pudenda res est, » siquid hic sexus superatis feminis » glorietur. Haec tibi igitur, rex, re- » sponsa de nobis sunt, quarum si

(a) Cod. *actor*. (b) Ita cod. Dic autem *capti*, nisi forte *caeci* est haic pro *acersi*.

» fiduciam probas, obsequium etiam » non aspernabere: siquidem te coronamus corona aurea annua, quae sit » ponderis quanto tu iusseris. Super » his quod mavelis scribito: nos enim, » si secus sederit, praeter amnem in » acie deprehendes ».

Alexandri alia epistola ad Amazonas.

LXXIV. Hisce rex lectis delectatus admodum, sic respondit. « Qui terrae » ambitum diligentius mensi sunt, eiusmodi magnitudinem universi trifariam » diviserunt easque partes Asiam vel » Europam vel etiam Libyam nominavere. In hisce igitur partibus universis trophaea quoque nostra consistunt: et est pudendum si in quibus » nulla omnium obstiterit difficultas, » a cognitione vestri veluti sub metus » infamia declinemus (a). Quare vestrae » sit facultatis, siquid de bello consultetis. Ceteroqui obsequium atque » amicitiam diligentibus vicissitudo nostri non displicebit. Neque vero resistentibus exitium gentis et patriae, » neque cedentibus amica humanitas » differetur (b).

(a) Cod. *declinemur*. (b) Ita cod., mox factum *differetur*.

LXXV. » Progressae igitur ultra qua [a] » lege vultis praeter amnem, ad nos » venite omnemque multitudinem ve» stram illic in ordines ponite. Quod » ubi fuerit ex forma huiusce prae» cepti, ego vobis Hammona patrem » meum atque Iunonem, Minervam » etiam victricem iuro, nihil amplius » a vobis exactum iri [b] quam siquid » pro viribus offeratis. Mittite sane ad » conmilitium mihi strenuas quasque » equites [1], quantas vultis, quibus » singulis remuneratio erit minae auri » quinque pretium, ceteraque ad hanc » magnificentiam congruent. Enimvero » istae quas miseritis, ubi annuum » nobis [c] obsequium emensae sint, in » propria remittentur [d], uti pro hisce » vicarias destinetis. Super his igitur, » ut vobis commodum est, consultate ».

Amazonum rescriptum. LXXVI. Igitur Amazones motae rescribunt. « Et dare se regi quam cupiat

(a) Cod. pro *qua* habet *sub*. (b) Cod. *exacturi*. (c) Cod. *vobis*. (d) Cod. *remittuntur*.

(1) Plane aliter Arrianus VII. 13. Ait enim, Amazonas, quae non invocatae venerant in castra Macedonum, ab Alexandro fuisse remissas.

» veniendi facultatem, inspiciendique » terras suas, et coronare secum [1] » annuis talentis sex: quingentas etiam » equites destinasse armatas et strenuas » ut poposcerat, quae per annos sci- » licet permutentur. Quod siquis ex » hisce ad sexum suum cesserit, eam » se patere [a] ibidem desidere, inque » eius locum supplementum de gente » postulari. Quippe Amazonibus certum » esse parere viro absenti, cui cessisse » omnium hominum genera didicis- » sent ».

Alexandri iter incommodum.

LXXVII. His acceptis Alexander iter in Prasiacam inde pervertit, quae quidem eius multa peregrinatio labori admodum et plurimi periculi fuit. Nam aestatis ferme iam medio repentini imbres fluxere adeo vehementes atque continui, ut non solum vis animantium deperiret et quaecumque usui sunt ad militiam putrefierent, verum ipsis etiam per indigentiam calciamentis [b] pedum

(a) Ita cod. Est autem archaismus *patio* pro *patior*. (b) Cod. videtur habere *calciamentorum*.

(1) *Secum* pro *se*, uti occurrit *tecum* pro *te*.

plurima pernicies inferretur. Quippe ubi nudo vestigio per loca aspera humidaque perpeti labore traherentur. Neque vero id sub isdem imbribus adeo molestum, quam redeuntibus in naturam temporis solibus fuit: quamvis intemperie illa et tonitruum plurimum et iactus fulminum crebros experti essent. Nam et voces incertas resonantes audierant et portentuosa (a) plurima eiuscemodi experti erant.

Prasiacae magnitudo et potentia.

LXXVIII. Ubi vero iam ad Prasiacam adventabant, Tympanimque flumen, quod dispertit huiusmodi conlimitia, transierant, conperit ibidem (1) super magnitudine eius gentis ac regis potentia qui Prasiacae potiretur. Quippe ista Prasiaca propter oceanum sita, quo de reliqua hominum turba semotior, hoc ad multitudinem quoque largius vivit. Addebat autem (b) fama tot elephantorum etiam

(a) Ita cod. heic et cap. XXXI. Sic legitur *monstruosus*, *montuosus*.
(b) Cod. *tamen*.

(1) Ergo epistola Alexandri ad Aristotelem scripta videtur post hoc iter, quoniam in eo scripto ait Alexander non semel se venisse in Prasiacam. Confer huius libri capita XXIII. XXVII. XXXIV. XXXVII. XLIII.

milia esse regi, quot apud alios plerumque super hominibus mentiatur [1]. His igitur conpertis Alexander limitem huiuscemodi loci sensim legens civitates [a] eius invadere ac ditioni suae vendicare non negligit, et sacrificia Diis inmortalibus facit.

Aristotelis epistola ad Alexandrum.

LXXIX. Quae cum maxime persequeretur, ab Aristotele epistolam sumit scriptam in hunc modum. « Per mihi » difficile est eligere vel laudare, Alex» ander mi, ex hisce omnibus ali» quid, quae te in ista militia gessisse » cognovi [2]: eamque mihi esse sen» tentiam Iovem testem facio Neptu» numque. Quare Diis primum inmor» talibus Deabusque ago gratias conpe» tentes, quod emenso tibi hasce pe» riculi difficultates gratulationem potius » quam solatium scribo. Quippe quem » sciam non bellorum modo discrimina

(a) Cod. *civitatis*.

(1) Plinius VI. sect 22. ait: *Prasiorum regi peditum sexcenta milia, equitum triginta milia, elephantorum novem milia per omnes dies stipendiantur: unde coniectatio ingens opum est.*

(2) Simili exordio utitur epistola graeca Aristotelis ad Alexandrum apud Cuiacium p. 314.

» evasisse, verum temporum quoque » et caeli difficultatibus non cessisse. » Ex quibus colligere admodum facile » esse ambigendum utrum ne te pru» dentiae viribus an tolerantiae forti» tudinisque magis praedicem? Certe » illud tibi iam homericum adest, quod » illic (a) sapientissimus gloriatur (1):

» Multigenasque urbes hominum moresque notavi.

» Quis enim praedicationis finis istud » capit? xxx. ferme vix annos emen» sum te orientis omnis occidentisque » dominari? Bactra te vidit, Aethyopia » salutavit, Scythae tremuerunt, quodque » uno ille versu percucurrit (2):

» Quique novum cernunt hyperione quique cadentem.

» Neque enim quemquam non aut cae» sum audivimus aut supplicantem ». Haec quidem Aristoteles.

Alexandri reditus Babylonem.

LXXX. At vero Alexander collecto exercitu iter ad Babyloniam convertit, in qua susceptus honoratissime et sacrificia Diis inmortalibus repraesentat et certamen gymnasticum (b) concelebrat (c):

(a) *Illic* pro *ille*. (b) Cod. *gymnasicum*. (c) Cod. *conconcelebrat*.

(1) *Odyss.* I. 3.
(2) *Odyss.* I. 24.

atque inde iam pacificum iter coeptans hisce litteris ad Olympiadem (a) matrem suam scribit. « Super has quidem quas in » principiis egerimus ad Asiam usque » expeditiones, omnia tibi nota sunt (b), » mater mi (1). Aequum tamen fuit et de » insequentibus te facere certiorem.

Eiusdem litterae ad Olympiadem matrem.

LXXXI. » Profectus quippe ad Ba» bylonem una cum his quos magis » strenuos in exercitu habebam, quae » quidem collecta sunt centum milia, » in ulteriora regionum intendi, perve» nique usque ad Herculis stelas non » minus itinere dierum (c) ferme nona» ginta quinque (2), fama de Hercule » sic loquente quod hasce metas pere» grinationis suae fixerit Deus ille qui » et duas stelas, idest titulos sui quos» dam ibidem dereliquit, quorum unus » ex auro, alter vero argenteus habea» tur. Sed enim altitudo eorum est ti» tulorum cubitis ferme quindecim,

Narratur Alexandri iter ad Herculis columnas.

(a) Cod. *Olympiadam.* (b) Cod. *sint.* (c) Cod. *ad Herculis stellas non minus iterum dierum etc.*

(1) Nimirum Alexander alias litteras dederat ante ad matrem, in quibus egerat et de rebus aegyptiis. Lege Auctores a me laudatos in praefatione cap. VI. p. XI. n. I.

(2) Recole Itinerar. capp. CXIX-CXX. cum notis.

» crassitudo vero in cubitis duobus. » Hanc molem metalli quoniam non » facile erat credere solido auro (a) » esse, periculum eius rei facere non » omisi (b). Quare moratus ibidem die» bus aliquantis reficiendo scilicet mi» lite, sacrificatùsque Deo Herculi, ti» tulum illum aureum qua potui rima» tus sum foramine per omnem crassitu» dinem elaborato, neque claudicare fi» dem crassitudinis eius inveni. Sed cum » cavernam illam replere religiosum mihi » videretur, ad supplementum eius quin» gentis auri talentis opus fuit (1).

LXXXII. » Hinc ergo per deserta re» deuntes multa praerupta eiusmodi in» cidimus loca quae obsessa crassiori» bus nubibus nebulosisve, omnem om» nino aspectum hominis (c) sustulerant ac » diei. Septem denique dierum itinere » per has tenebras exanclato, tandem » Thermodonti (2) superveuimus flumini

(a) Cod. *solidi auro*. (b) Cod. *ommisi*. (c) Cod. *homini*. Sed vide Itinerar. cap. CXX.

(1) Longe moderatius et verius in Itinerar. cap. CXX.
(2) Huc usque Itinerarium deduci vidimus in mutilo codice ambrosiano.

Amazones ad Thermodontem.

» haud cuiquam secundo ex magnitu-
» dine, sed enim per plana et opipara loca
» magno agmine pervaganti. Propter
» hunc Thermodonta genus Amazonum
» colit, mulieres magnitudine corporis
» pariter ac pulchritudine cetera homi-
» num genera supervectae, amictae vero
» ut in picturis est visere unimammas, et
» omnis hisce ferme amictus est arma
» vel ferrum (a). Igitur cum haud procul
» his ageremus, ipsarum quidem potiri
» haud facile erat, utrumque nostrum a
» congressu magnitudine fluminis dis-
» pertiente. Sed praeter illius agmen,
» bestiae quoque nonnullae asperita-
» tesque inpedimento erant. At enim
» conperto illae quod ceterae quoque
» Amazones de nostra amicitia coeptas-
» sent (1), ipsae etiam periculi causam
» donis a nobis et obsequiis redemerunt.
LXXXIII. » Itemque indidem ad ru-
» brum mare venimus, quorum locorum
» dextra quidem perasperis inviisque
» montibus recta est, laeva vero mari
» rubro latius fusa. Illic autem (b) factis

(a) Ita eo habet locus in codice. (b) Cod. tamen.

(1) Confer huius libri caput LXXVI.

» Neptuno sacris immolatisque equis
» ritu praesenti, die secuta alio quam
» veneramus itinere repedamus: fuitque
» operae pretium illas quoque nosse
PARS FABVLOSA. Monstra hominum. » regiones. *Multa enim hominum ge-*
» *nera et invisitata sunt nobis cognita,*
» *quorum vel maxime nobis admirationi*
» *fuit videntibus homines absque capitibus*
» *corporatos* (1). *Namque his hominibus*
» *oculi pectoribus inhaerentes: atque os*
» *omne ceteraque oris in parte corporis*
Troglodytae. » *situm plurimum mirabamur* (a). *Illic et.*
» *Troglodytas* (b) *offendimus, qui subter*
» *terram domiciliis scalptis ac fossis ad*
» *serpentium instar. successus sibi et habi-*
» *tacula laboravere. Quid ergo exim*
» *eminus visere esset? Tellurem quan-*
» *dam sitam velut in medio mari aesti-*
» *mato longius quam unius diei navi-*
» *gatione separatam. Eo navigatione con-*
Civitas solis. » *tendimus. Repperimus in illa insula ci-*
» *vitatem, quae solis esse diceretur, am-*
» *bitus spatio non minus sexaginta*

(a) Ita se habet locus in codice. (b) Cod. *Trogodytas.*

(1) Arrianus VI. I. ait, Alexandrum in epistola ad matrem de Indorum regione fabulam quamdam (aliam tamen hac) narravisse, sed eius mox vanitate comperta, epistolam emendandam curasse.

» *stadiis circumscriptam. Sed enim e* » *medio civitatis constructo quodam et* » *congesto in loco currus aureus visebatur una scilicet equis atque insessore* » *aureo laboratus. Is* (a) *omnis labor de* » *auri materia et smaragdi fuit. Mira* » *autem* (b) *opificinae maiestas, nec ulli in* » *orbe terrarum operi facile contendenda.* » *Enimvero isti regioni cum adesset sacerdos aethyops, eo praeeunte soli* » *religiosius operatus sum.*

LXXXIV. » *Ac sic revertentes locorum* » *ne an temporis tenebras profundas* » *offendimus. Unde cum ratio ipsa suasisset ibidem mansitare et reficiendis* » *nostris, et rursus sacrificiis persolvendis Deo soli, quod nullum omnino* » *ignem ex quo luminis foret copia inveniremus, abscedere indidem confirmavimus. Tum vero divinum quoddam* » *auxilium demorantibus praevenientes* » *nobis quasdam effigies Numinum cernere fuit cum luminibus lampadarum* » *quas a materia argenti eminus* (c) *aestimabamus, atque ita victi* (d) *ductique*

Alexandro Numina occurrunt.

(a) Cod. *his*. (b) Cod. *tamen*. (c) Cod. *eminis*. (d) Ita cod.

ee

» *Tanaim* (1) *usque fluvium supervenimus.*
» *Is Tanais e septemtrionis partibus in*
» *Caspium mare profluens Asiam fertur*
» *Europamque discernere. Laeva igitur eius*
» *itinere permenso ad Xerxis regna per-*
» *venimus, quae post habita Cyri sunt*
» *ac nominata* (a), *ibique multa opum*
» *regiarum ac divitias offendimus.*

Aedes magnifica. LXXXV. » *Nam et aedem quandam ad*
» *speciem graeci operis illic magnificen-*
» *tissimam viseres, inque aede etiam re-*
» *sponsa dare memoratum regem scisci-*
» *tantibus celebrant. Et situm ibidem in*
Strophium. » *templo viseres varium opus, strophium* (b)
» *aureum dependens aedificii de culmi-*
Orbis. » *ne, adhaerebatque illi strophio orbis*
» *quidam ad modum vertiginis caelitis,*
Columba. » *superque orbem simulacrum columbae*
» *sessitabat, quod ubi responsa rex di-*
» *ceret humanis vocibus sciscitanti loqui*
» *ferretur. Id strophium cum auferre in-*
» *didem mihi cupiditas foret uti ad vos*
» *et ad nostram Graeciam mitteretur,*
» *idem qui aderant contenderunt rem*

(a) Ita se habet locus in codice. (b) Cod. hic et inferius *stropeum.*

(1) De falso hoc Tanai recole dicta ad Itinerar. cap. LXXIX. n. 2. et 3.

» *sacram esse neque contempnendo pe-*
» *riculo invadari* (a) *a quopiam posse. Mul-*
» *ta igitur alia quoque quae miraremur*
Crater. » *offendimus, inter quae cratera etiam ar-*
» *genteum capacitatis ad anphoras usque*
» ·CCC· *et* ·LX· *Eius capacitatis est men-*
» *suratio conperta nobis hoc modo, die*
» *sacri cum convivium etiam celebre*
» *exhibebam* (b), *ad quod convivium tot*
» *anphoris repletum esse vas constat.*
» *Enimvero vas istud inscalptum erat*
» *atque caelatum navalibus proeliis quae*
» *Xerxes apud Peloponnesum militaverat.*
Sella. LXXXVI. » *Erat inter illa caelamina et*
» *sella regalis scalpta insertaque operi*
» *ex auro stellata lapidibus et ex precio*
Vertigo. » *insignis. Inpendebat autem etiam sel-*
» *lam istam vertigo quaedam ad modum*
» *mundi figurata, quam ipsam quoque*
» *responsa sub praesentiam regii spiritus*
Lyra. » *dare omnes pariter adserebant. Propter*
» *vero eam est sita lyrae facies ex arte*
» *eiusmodi, ut nihil demutet ab ea lyra*
» *quae sit canora: sic ista etiam ad ca-*
» *nendum uti solent* (c). *Nam et sponte ple-*
» *rumque spiritu* (d) *actam canere hanc*

(a) Ita cod. (b) Cod. *exibebat.* (c) Cod. *solet.* (d) Cod. *spiritui.*

Theca poculorum.

» *lyram noverant: et iuxtim viseres veluti thecam poculorum ·XVI· cubitis erectam, supraque eam thecam congestam effigiem altitudinis per cubita ·LXXX· una cum gradibus ·LXXX· Ibi demum et fons fictus est et aquila aurea supersistebat adeo effigiata daedale ut pansis alis omnem illius operis ambitum tegeret: namque· et arbores scalptae et myrti quaedam ramosae ibidem notabantur, omnis istae de auro. Multa praeterea illic fuere, quae quoniam neque habundantiae suae neque magnitudinis pretiive facile offenderint fidem, censeo praetermittenda. Nunc vale* ».

Fons, aquila et arbores aureae.

Foetus portentosus.

LXXXVII. His scriptis cum a Babylonia iret Alexander mirum (a) portentum atque evidens ad exitium fuit. Nunciata quippe est mulier foetum (b) eiusmodi peperisse, cuius prioris corporis pars pube tenus ad hominem congruebat: enimvero quae insecuta corporis erant omnia beluina prorsusque qualem Scyllam homines fabulantur: nisi hoc uno deverterat, non enim caninis capitibus

(a) Cod. *mirum et.* (b) Cod. *factum*

lupinisve; enim leoninis atque pardorum, suum etiam et ursorum omnem inguinum ambitum texerat spirantibus bestiis: etiamsi pars superna humanaque emortua iam (a) et colore atro cum desitu spiritus visebatur (1). Id monstri ubi mulier quae foeta fuerat enixa est, statim ipsa (b) invectum ad regem detulit, Alexandroque habere mirum quod ostenderet, praeiudicavit (c). Igitur ingressus qui regi miraculum monstraret offendit eum in cubiculo meridiano somno tunc deditum. Sed ad strepitum irrumpentis cum expergitus foret, audissetque

(a) Cod. *etiam*. (b) Cod. *his has*. (c) Ita cod.

(1) Graecos historicos etiam satis veteres a narrandis portentis eiusmodi non abhorruisse testis est Cicero *de divinat.* I. 24. cuius haec verba sunt: *In Sileni, quem Coelius sequitur, graeca historia est (is autem diligentissime res Hannibalis persecutus est:) Hannibalem, cum cepisset Saguntum, visum esse in somnis a Iove in Deorum concilio vocari: quo cum venisset, Iovem imperasse ut Italiae bellum inferret, ducemque ei unum e concilio datum: quo illum utentem cum exercitu progredi coepisse. Tum ei ducem illum praecepisse ne respiceret: illum autem id diutius facere non potuisse, elatumque cupiditate respexisse: tum visam beluam vastam et immanem circumplicatam serpentibus quacumque incederet, omnia arbusta virgulta tecta pervertere: et eum admiratum quaesisse de Deo quodnam illud esset tale monstrum: et Deum respondisse, vastitatem esse Italiae: praecepisseque ut pergeret protinus: quid retro atque a tergo fieret, ne laboraret.*

causam, mulierem induci iubet. Ingressa igitur statim facessere universos e praesenti mulier edicit, ipsa vero revelat nudatque quod vexerat (a) profiteturque se peperisse.

Portenti interpretatio.

LXXXVIII. Ergo ad miraculum visionis eiusmodi iubet statim Alexander prodigiorum interpretes convenire ac profiteri ecquid (b) eiusmodi novitas minaretur, interminaturque quam sancte nisi ex fide dixerint. Unus igitur e praesentibus magno cum gemitu regi separato, Eheu inquit malorum omnium, eheu mi rex! non enim iam bonis neque inter vivos homines ultra nominabere. Sed cur ista sentiret interpres cum rex diligentius quaereret, haec addit: O quid enim, inquit, o vir summe, quicquid ex homine foetus hic habet, ad te pertinet: quod vero est subter (c) atque beluile, quicumque tibi snbditi snut et subiecti. Si igitur ea pars quae superna est viveret et moveretur, sicuti haec, quae infra sunt, faciunt, tu sane obtineres ac dominarere cunctorum. Sed qnoniam secus est, in contrarium

(a) Cod. *vixerat.* (b) Cod. *et quid.* (c) Cod. *super.*

intelligendum: nisi quod ii quoque ipsi dissidebunt neque congruent. Vides enim dispares formas neque inter se amicas, ac prorsus beluile saevientes. Atque hi quidem inter se omnes te oppetente dissentient dimicabuntque. His dictis interpres ierat aversurus scilicet siqua posset et exusturus religiosius portenti illius minas[1]. Alexander vero animo consternatus cum gemitu sic ait: Pro bone Iuppiter, quam bona res est ignoratio metuendorum! Sed hactenus illa animi commotio fuit. Ceteroqui[a] viriliter et decore omnem expectatae mortis impetum opperiebatur. Quippe qui

(a) Cod. *ceteraque.*

(1) Quod adtinet ad hoc monstrosi foetus prodigium eiusdemque explicationem, conferenda videtur Senecae Suasoria IV. cuius argumentum est: *Deliberat Alexander M. an Babyloniam intret, cum denunciatum esset illi responso auguris periculum.* Porro sub finem eius Suasoriae haec leguntur: *Declamitabat Fuscus Aurellius controversiam de illa quae postea quam ter mortuos pepererat, somniasse se dixit ut in luco pareret. Valde in vos contumeliosus fuero, si totam controversiam quam ego intelligo me dicere, Fuscus declamaret, et aperte, aut non agnoscentis puerum, tractaret locum contra somnia, et Deorum providentiam, et male de magnitudine Deorum dixisset mereri eum, qui illos circa puerperas mitteret.* Atque hunc quidem locum Faber et Petreius in notis ad Senecam dicunt mutilum; ceterum utrique videtur Fuscus declamavisse contra vanam puerperiorum observationem: quae res narrationem Historici nostri ita fortasse respicit, ut mihi hinc aliqua oriatur suspicio, Aesopum ante Senecae et Fusci aetatem historiam suam edidisse.

praeter cetera eo quoque se solaretur (a), quod divinis honoribus haud procul foret.

Alexandro venenum propinatur.

LXXXIX. Ergo occasio moriendi talis fuit. Mater eius ad eum scripserat super Antipatri et Divinopatri (1) simultatibus, petebatque ut ob id ipsum ad Epirum ire contenderet. Sed enim Alexander cum id virorum iurgium deduci vellet, statuit Antipatrum ad sese venire ex Macedonia, alio in locum eius substituto. Quod ubi factum est, venenum Antipater laborat curiosum admodum efficaxque, idque per ministrum regi dari in convivio (b) exegit poto (c).

(a) Cod. *solatur*. (b) Cod. *conviva*. (c) Nempe *regi poto*.

---

(1) In codice ·I· Valerii legitur *divino patris*, et in alio latino *Divinopatris*. Vincentius Bellovacensis *Specul. hist.* IV. 64. habet *de simultatibus Antipatri et divortio Patris*. Divus Antoninus *Chron.* tit. IV. cap. II. ff. 15. *de simultatibus Antipatri et divortio patri*. Mihi vero locus mendosus videbatur (nam et divortium pristinum Olympiadis et Philippi qui poterat commemorari?) legendumque suspicabar *Cleopatrae*, atque faciendum *eorum ex virorum* quod deinceps sequitur. Namque uti narrat Plutarchus p. 89. ob falsum de morte Alexandri nuncium πρὸς Ἀντίπατρον Ὀλυμπιὰς καὶ Κλεοπάτρα στασιάσασαι διείλοντο τὴν ἀρχήν, Ὀλυμπιὰς μὲν Ἤπειρον, Κλεοπάτρα δὲ Μακεδονίαν παραλαβοῦσα: *Olympias et Cleopatra* (soror Alexandri) *contra Antipatrum tumultuantes provinciam eius partitae sunt; Olympias Epirum, Macedoniam Cleopatra sumpsit.* Id facinus, quamquam aliter deformatum, mihi quodammodo a ·I· Valerio innui videtur. Verum ut in re mihi quidem satis dubia sapientiorum iudicio libenter accedam.

Igitur rex mox lectulo datur, ac diebus conplusculis cum illa pernicie conluctatus tandem causam eiusdem periculi esse ab Antipatro cognovit.

Prodigium.

XC. Id insecuta est quaedam indignationis caelitis ostentatio. Nebula quippe admodum crassa foedaque interfusa omni (a) aëri sudo die cuncta in tenebras verterat. Tum repente e nubibus draconis effigies ignitissima caelitus labitur mare usque, unaque cum illo praestantis (b) aquilae species volabat. Quod ubi factum est, Iovis quoque babylonii simulacrum nutare coepit. Et hisce factis, rursus draco una cum aquila sua ad caeli convexa remeavit: aquila sane vehens stellae cuiusdam fulgidum globum. Quod ubi homines visitavere, veluti praenuntiante divinitate quod gerebatur,

Alexandri mors.

Alexander quoque spiritu protinus vacuatur ac moritur. Persis autem (c) multa contentio erat cupientibus regem in regno persico sepelire, proque Deo Mithra religionibus (d) consecrare. Enimvero Macedones ad Macedoniam corpus indidem

(a) Cod. *omnia*. (b) Cod *praestare*. (c) Cod. *tamen*. (d) Cod. *regionibus*. Sed dicendum videbatur *religionibus*. Vide et cap. 2ci.

ff

ferri et solo patrio sepulcrisque maiorum iuferendum putant. Tum Ptolomaeus, quod enim sciret apud Babylona Iovis oraculum esse veridicum, eius Dei sententiam differt, perinde uti ius erat, consulturus. Deusque interrogatus sic ait:

Accipe quae regis sedes cultusque dicetur.
Urbs colitur Nili propter umbrosa fluenta
Aequoris in gremio cereali dives anona
Nomine Amazonidos (1) quae dicitur inclita mensis.
Hic sibi templa dari sacrata sede recepto
Iussit cornigeri (a) genitus sub honore Lyaei.

Alexandri corpus in Aegyptum defertur.

XCI. Dato igitur responso nullus omnium refragàtus est, quin ita fieret, ut Deus iusserat. Igitur in Aegyptum corpus Alexandri ferebatur feretro quidem regaliter exornato, tumultuario vero conditorio e plumbi materia, quodque (b) esset unguinibus atque pigmentis, quae

(a) Cod. *cornigero*. (b) Cod. *quoque*.

(1) Cod. *Amazodinos*. Iam de libycis Amasonibus (si forte de his hoc loco cogitandum est) quae et in Aegyptum aliasque terras venerunt, suaque nomina conditis urbibus dederunt lege Diodorum III. 53-55. Tria igitur Amasonum genera apud I. Valerium hoc libro memorantur, indicae cap. LXIX. et seqq. ponticae ad Thermodontem cap. LXXXII. nunc denique, ut videtur, libycae.

servandis corporibus sunt, tutius [a] permanere [b]. Ut [c] igitur pompa vehiculoque regali ad Pelusium [d] advehi nuntiatus est; omnes eius regionis proceres ac sacerdotes una cum Diis ac religionibus [e] suis obviam processere; iuniorem Sesonchosim venerati [f], Vulcani quoque appellatione salutabant, quod hunc prae ceteris Deum illa pars arbitraretur orientis [1].

Tumulus Alexandri. XCII. Enimvero exim ex sententia Numinum prophetes [2] docet, non apud Menphim sacrum corpus, verum Alexandriam pervehi oportere, quod illi loco et auctor conditûs fuerit, et tutela vel maxima perpetuo futura nosceretur. Perinde enim inexpugnabilem locum illum praesagiis nosci, ut ipse quoque indefessae virtutis est habitus. Erigitur ergo aedes quam maximo opere ad instar templi, quod etiam nunc Alexandri nominatur [3]. Quô ubi consecratas

(a) Cod *mitius* (b) Ita cod. (c) Cod. pro *ut* habet *vertus*. (d) Cod. *Palestum*. (e) Cod. *regionibus* (f) Cod. *venerat*.

(1) Lege Iablonskium *Pantheon aegypt.* part. 1. cap. 2.

(2) Sacerdotes suos vocitabant *prophetas* Aegyptii teste Macrobio *Saturn.* VII. 13.

(3) Lege Diodorum XVIII. 28. Etsi autem ad lib. I. cap. XXXI. p. 41. n. 1. iam docui hanc historiam

reliquias intulere, visum Ptolomaeo est testamentum quoque quod scripserat moriens (1) publice recitari: idque lectum est ferme ad hanc sententiam scriptum.

Testamentum Alexandri.

XCIII. « Alexander rex Macedonum » dicit. Primum mando iubeoque, Ar» rhidaeum (a) Philippi filium interim

(a) Cod. *Aristeum*.

Alexandri saltem ante annum Christi CCCLXXXIX. scriptam apparere, nihilominus et heic moneo rursus, constare eamdem post quartum Christi saeculum prorsus non esse reiiciendam, quandoquidem loquitur Auctor de monumento Alexandri adhuc superstite, quod quidem divus Chrysostomus (*homil.* XXVI. *in epist. II. ad Corinth.* T. X. p. 625.) uti recte animadvertit Sanctecrucius, sua aetate iam deletum confirmat: *Ποῦ γάρ, εἰπέ μοι, τὸ σῆμα Ἀλεξάνδρου; δεῖξόν μοι καὶ εἰπὲ τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἐτελεύτησε· Ubinam, quaeso, Alexandri tumulus est? ostende mihi, et dic quo die mortuus sit.* Vide et inferius ad cap. XCVIII. notam ultimam.

(1) Ab Alexandro dum adhuc viveret; testamento fuisse divisum inter suos imperium satis docet divinum testimonium libri primi Machabaeorum cap. I. 7. Sed enim alii quoque scriptores permulti vel id aperte testantur, vel certe traditum narrant, atque harum pleraque testimonia collegit Sanctecrucius p. 573-574. Sunt autem hi scriptores Diodorus XX. 81. Curtius X. 10. Ammianus XXIII. 6. Moses Chorenensis *Hist. Armen.* II. 1. Iornandes *de rebus geticis* cap. X. Malala p. 249. Chronica excerpta a Scaligero ed. lugd. batav. p. 58. arabes et persae historici apud Herbelotum *bibl. orient.* p. 318. nominatimque Elmacinus et Mirkhondus apud Sanctecrucium p. 574. Nunc his addatur ·I· Valerius.

» regni mei fieri snccessorem. [1] Sed » enim si fuerit mihi filius e Roxane, » huic nomen et regnum nostrum pariter concedendum. Quod si e Roxane » puella detur, sit Macedonum optio » quemnam sibi regem ipsi substituant. » Optatns porro constitutusque rex Argiadum [a] veterem principatum servare debebit. Hisce Macedones con» sueta dependent. Olympiadi autem » matri meae, si ita volet, licebit » Rhodi degere, vel in eo quem malebit [b] loco, accipienti cnncta haec » quae me superstite consequebatur.

XCIV. » Praefectum autem Macedo» niae Craterum fieri mando eique » Philippi filiam [2] coniugari. Philo» tam [c] etiam iubeo satrapiae praeesse » hellesponticae universae, uxoremque

(a) Ita cod. (b) Ita cod. (c) Cod. *Philonam.*

(1) Operae pretium erit conferre divisionem multiplicem et variam imperii post Alexandri fata e Dexippo, Arriano aliisque auctoribus in Photii bibliotheca codd. LXXXII. et XCII. Videndus etiam Diodorus XVIII. 3.

(2) Videtur intelligenda Thessalonice, quam deinde per vim sibi copulavit Cassander. Vide Diodorum XIX. 61. Ceterum, uti docet Iustinus IX. 8. habuit Philippus multos liberos ex variis matrimoniis regio more susceptos.

» ei fieri Olci sororem. Cappadociam » quoque et Paphlagoniam Eumeni ge- » rendam permitti placet. Eos vero » qui in insulis sunt liberos suique » iuris esse praecipio. Antigonus Cariae » praesit, Casanderque Boeotiae, eisque » omnibus praeesse Antipatrum opor- » tebit. Uton [1] Syriae rector esto, Ba- » byloniae vero et adiacentium regio- » num praeficio Seleucum. Phoenicem » ac Syriam Coele Meleagro regendam » permitti decrevi, Aegyptum Perdic- » cae, Libyam Ptolomaeo, cui etiam » Cleopatram coniugari oportebit so- » rorem meam [2]. Regionum porro » quae supra Babyloniam sunt curam » Phanocrati permitti praecepi, eique » uxorem Roxanem bactrianam dari [3].

XCV. » His igitur omnibus mando se- » .positorium corpori meo fieri auri ma- » gnorum [a] talentorum sex [4]. Quisque

[a] Cod. *magno*.

(1) Non *Uton* sed *Leomedon* praeficitur Syriae ab iis qui res gestas post Alexandrum scripsere.

(2) Natam scilicet ex Olympiade et Philippo.

(3) Quippe apud Iolium Valerium lib. II. cap. XLIII. Roxane quae nupsit Alexandro filia fuit Darii.

(4) Confer Strabonem XVII. p. 794.

» autem Macedonum Thessalorumve
» provectior sit aetate atque ad solum
» genitale volet [a] ire, his fieri fa-
» cultatem, quibus singulis tria milia
» drachmarum adnumerari conveniet.
» Argos autem mitti arma quibus ipse
» usus sim [1], et auri signati drachmas
» ·L·, eaque Herculi consecrari volo.
» Delphos quoque mitti praecepi ebo-
» ris quod in aula mea fuit, draco-
» numque terga et pateras aureas ·XIII·
» primitias scilicet operum nostrorum.
» Milesiis etiam ad reformationem op-
» pidi sui dari praecipio auri signati
» drachmas ·C· et ·L· tantumdemque
» auri materiae.

XCVI. » Volo autem, Perdiccam,
» quem Aegypto imperatorem atque
» Alexandriae esse iussi, sic uti impe-
» rio mandato, ne nomen meum ex
» oppido transferatur : quae quidem
» etiam maximi Deorum Serapis est
» sententia [2]. Fieri porro unum oppidi

(a) Cod. *volunt.*

(1) Thoracem Alexandri induit sibi Caius imperator quum pontem puteolanum dedicaret. Vide Dionem Cassium LIX. 17.

(2) Recole lib. I. cap. XXXIV.

» sacerdotem, qui sacerdos Alexandri
» nominetur, eique insignia dari placet coronam auream et purpureum amictum. Is ubi functus fuerit sacerdotio, omni reliquo munere vel inquietudine sit solutus. Sed quisque ita sacerdotium nanciscitur sit et genere nobilis et existimatione, uti sibi dignitas una cum posieris et ista proficiat.

XCVII. » Indicae regionis eiusque tractus qui ad Hydaspim (a) fluvium pergit Traxiaden (b) mando esse praefectum. Adiacentium vero regionum Apoccronum (c) Roxanes patruum uxoris meae rectorem constitui placet. Racusiam (d) vero regionem et Bactrianam et Suisiam (e) Philippo remitto. Hyrcaniam (f) Mariaphernae, Persida Peucestae (g). Illyriae vero praeficio Orcion, cui quidem ex Asia dari oportebit quingentos equos et auri drachmarum tria milia e quibus templum constituat, eique templo simulacrum Herculis et Hammonis consecretur, Minervae

(a) Cod. quo *Alydapin*. (b) Die *Taxilen*, et recole Itinerar. cap. cv. (c) Ita cod. (d) Ita cod. pro *Arachosiam*. (e) Ita cod. pro *Sogdianam*. (f) Cod. *Cyrcanniam*, quare liceret etiam dicere *Carmaniam*. Sed illud mavult Dexippus apud Photium cod. LXXXII. (g) Cod. *Peucestae*.

» etiam et Olympiadis matris meae, » nec non etiam Philippi. Omnes etiam » curatores imperii imagines consecrent » et signa constituant, aurea quidem » apud Delphos, ceteris vero in locis ma» teriae diversae. Constitui autem effigies » oportebit Perdiccae Alexandri, Ham» monis, Minervae, Olympiadis, Herculis, » Philippi: quae omnes divinis honoribus » consecrabuntur (1)». Haec quidem summa (a) voluntatis Alexandri est accepta.

Aetas Alexandri. Gentes ab eo devictae urbesque conditae.

XCVIII. Vixit autem annos triginta et tres. Sed imperium iniit annum agens octavum decimum (2). Omnes autem difficultates eius usque ad annos viginti et quinque fuere: reliqua in pace transegit. Gentes barbaras ditioni suae subiecit numero ·XX· et ·II·, graecas vero sedecim. Sed civitates condidit ·XII· omnes nomine suo scilicet nuncupatas,

(a) Cod. *summae*.

(1) Haec et alia multa in mandatis regiis reperta successores Alexandri propter impensae magnitudinem irrita fecerunt. Consule Diodorum XVIII. 4.

(2) Alexandrum annos natum XX. vel XXI. regnare coepisse communis historicorum sententia est, quibus adde Auctorem Itinerarii cap. XIII. Attamen Suidas anno aetatis XVIII. potitum regno scribit, cui sententiae calculum adiicit nunc ·I· Valerius.

quae sunt hae: Alexandria quae condita est nomine Bucephali equi, Alexandria montuosa (1), Alexandria apud Porum. Alexandria in Scythia (2), Alexandria Babylonis, Alexandria apud Massagetas, Alexandria apud Aegyptum, Alexandria apud Origala (3), Alexandria apud Granicum, Alexandria apud Tigridem fluvium, Alexandria apud Troadam, Alexandria apud Sanctum (4), quibus (a) quinque primorum, ut dictum est (5) elementorum idcirco sunt data nomina, ut in hisce elementorum nominibus legeretur ALEXANDER IMPERATOR GENVS IOVIS CONDIDIT. Obitus autem (b) eius diem etiam nunc Alexandriae sacratissimum habent (6).

FINIS.

(a) Cod. *cui.* (b) Cod. *tamen.*

---

(1) Nempe ad Caucasum.

(2) Scilicet ad Iaxartem seu falso nomine Tanaim.

(3) Ita etiam Bellovacensis *Spec. hist.* IV. 44.

(4) Ita cod. Sed videtur dicendum *apud Issum* vel *apud Indum.* Nam ne dicatur apud Xanthum vetat superior Alexandria apud Troadam. Bellovacensis loco nuper citato habet *Scantum.*

(5) Lib. I. cap. XXVIII.

(6) Ea tamen memoria sive diei celebritas iam exoleverat vivente divo Chrysostomo, cuius verba recole ad cap. XCII. p. 228. in nota.

IVLII VALERII

VOCABVLA ALIQVOT

QVAE VIDENTVR ADDENDA

LEXICO FORCELLINIANO.

Prior numerus libros, alter capita indicat.

Abrelego, es II. 23.
Adinquiro, is I. 49.
Aditicola, ae III. 70.
Aetherior, oris III. 68.
Affluos, a, um III. 29.
Amplexabuodus, a, om II. 35.
Anguen, iois I. 29. *genere neutro ut sanguen.*
Antopodes, um III. 31. *Consule ibi notam g. Nisi est mendum pro* aotipodes.
Architector, oris I. 23. *vocabulum confirmatur.*
Aptipale, as I. 18. *nisi est mendum.*
Attillo, as III. 41.
Beloilis, le III. 88 (1).
Brotissimus, e, um III. 67. (2).
Burios, il III. 31.
Certim. I. 31.
Compes, tis II. 36. *nisi est mendum pro* compos.
Coogregatus, us II. 37.
Coniectator, oris I. 57. *Occurrit etiam in Itinerario* 49.
Conlioiatissime *adv.* III. 48. *et* 58.
Consplendesco, is III. 66.
Consuesio, is III. 18 (3).
Conviresco, is III. 58.
Cupolator, oris I. 7 (4).
Cynupeodiees, om III. 31.
Daedale *adv.* III. 86.
Defensatio, onis III. 64.
Desessilis *vel* desessila, lis I. 20. *nisi est mendum legendumque* sessilis.
Desitos, os III. 87.

(1) Gloss. apud Forcellin in expulsis.
(2) *Brutius* compar. est apud Saresber. Policr. I. 8. Gesnérus.
(3) Gesnerus adfert *consuesiunt* ex Columella vm. 10. 1. Verum ego quidem lego ibi *consuescunt*.
(4) Laudat ex Firmico Gesnerus. Habet et Forcellinus in expulsis.

Dinoscentis, ae I. 21. *In appendice ad Forcellinum occurrit* dignoscantia, ae.
Discrebilis, le III. 42.
Discredo, is III. 58 (1).
Discriminosius *adv.* II. 31. *a* discriminosa.
Discursim I. 65. *confirmatur vocabulum.*
Efferacissimus, e, um III. 47.
Eractissimus, a, um I. 31.
Evecatio, onis II. 30.
Excandens, tis III. 59.
Exdignus, a, um II. 42.
Extuberasco, is I. 29.
Falsidicantia, ae II. 2.
Fortunarius, a, um I. 54.
Hebdomedarion (*vel* habdomadarius) III. 27 (2).
Hallaspontieus, a, um III. 94.
Hippophema III. 71.
Ignicans, tis III. 54.
Ignitissimus, e, um III. 90.
Incommunicatus, a, um I. 5.
Indilucasco, is III. 42.
Ineatus, us I. 60. *nisi est mendum. Confer ibi notam b.*
Inexsecutio, onis II. 34.
Inhonoris, e I 35 (3).
Inobsequentia, ae II. 21.
Insulcatio, onis I. 20.
Insuparo, as III. 3.
Interamnanus, a, um III. 70. *confirmatur vocabulum.*
Interminis, ne I. 30.
Interscalptus, a, um III. 58.
Intervectus, a, um III. 38.
Intramascans, tis III. 26.
Invado, as III. 85.
Inviabilis, le I. 38 *et* 61.
Invisito, as I. 50.
Inustio, onis III. 59.
Lacta, orum III. 20.
Lignitis, is III. 59.
Lualis, le I. 34.
Lusitatio, onis I. 42.
Malebit III. 93. *pro* malet.
Meditullus, a, um I. 34.
Myrobalanus, i III. 38. *genere masculino* (4).
Netabundus, e, um II. 31.
Nexabundius *adv.* I. 2. *a* nexabunde.
Numarius, e, um III. 58.
Odontotyrannus, i III 34.
Pacnis I. 55. *terminatio sexti casus plurativi.*

---

(1) Generat ex Commodiano *Instruct. praefat.* Habet et Forcellinus in expulsis.
(2) Forcellinus in expulsis sed alio sensu.
(3) Confer Forcellinum in expulsis.
(4) Confer Io. Rhodii lexicon Scribonianum.

Pellinus, a, um III. 28.
Perhorreu, es II. 9 (1).
Permireudus, a, um III. 27 (2).
Peruiciu, ouis III. 6.
Perpalur, aris *dep.* III. 71. *nisi est mendum.*
Persuavie, is III. 3u.
Plebiculs, aa II. 36.
Portentunsus, e, um III. 31 et 77.
Preeelun, is I. 38.
Praescitus, us I. 49.
Praestigin, ae I. 63.
Preestupescens, entis I. 66.
Praesuspeetens, eutis I. 43.
Prolixissimus, e, um I. 57.
Promixtin, nnis III. en.
Quinqueiugus, e, um I. 18.
Quiuquevertex, cis I. 29.
Recultus, e, um I. 35. *pro* recultus.
Regelissimns, a, um II. 33.
Revecto, as III. 42.
Rhinucurax, cis III. 34.
Salsitas, tie III. 29.
Sessibile, Is I. 36.
Stantariue, e, um III. 36.
Subsicuus, e, um II. 21.
Subtersternn, is II. 17.
Summersu, as III. 26.
Sustantetrix, eis II. 19.
Treditus, us I. 31.
Transcursorius, a, um III. 36 (3).
Trausnubo, is I. 10.
Tranevectu, es II. 37.
Tumultuerio *adv.* I. 65 (4).
Tyreelephas, tis III. 31. *nisi est mendum.*
Veridiceutia, ea I. 14. et II. e.
Viabundus, a, um III. 54. *si tamen ibi placet nostra emendatio.*
Unimemme, ae III. 82. *nec non in Itinerario* 96.
Yuitslopice, ae, *vel* ynitalupex, eis III. 34.

(1) Gesnerus, nec non Forcellinus in expulsis.
(2) Cum tmesi quidem est apud Gellium. III. 6.
(3) Confer Scriban. *de Med. Christi.* Gesnerus. Habet et Forcellinus in expulsis.
(4) Forcellinus in expulsis.

VOCABVLA ALIQVOT

NOVI SIGNIFICATVS

APVD IVLIVM VALERIVM.

Aurigo, as III. 58. *pro* auro colluceo.

Celibatus, us III. 67. *nova significatione, et sine diphthongo.*

Exanimo, as III. 33. *sensu neutro.*

Infectio, onis III. 51. *idest* contaminatio (1).

Inopinatus, a, um I. 52. *idest* opinatus.

Opificina, ae III. 83. *idest* opificium.

Purgo, as III. 36. *sensu neutro.*

Vertigo, inis III. 86. *idest* pila versatilis.

AD NOTAS IN IVLIVM VALERIVM

ADDITAMENTA

Praef. p. XIX. v. 17. Adde notam: Io. Albertus Fabricius biblioth. gr. ed. vet. T. II. p. 218. ait Io. Hartliebum monacensem boium, iussu ducis Bavariae Alberti, historiam Iulii Valerii de Alexandro magno e latina lingua in germanicam convertisse, editamque esse Augustae Vindel. an. 1478. citatque Fabricius Lambecium lib. 2. de biblioth. vindob. p. 949. Atqui Lambecius tum in loco citato, tum in altera eiusdem bibliothecae vindob. editione p. 857. cum nota 1. Fabricio contradicit, quandoquidem historiae, cuius interpres fuit Hartliebus, latinum auctorem vocari Eusebium ait: idque cognoscitur etiam ex titulo germanico Hartliebiani operis apud eumdem Fabricium ad. nov. T. II. p. 37. Et locus sane Fabricii antequam hanc editionem molirer exploratus mihi erat, neque tamen eo sum commotus.

(1) Confer Octavium Horatianum I. 2. Gesnerus.

Etiamsi enim Hartliebus reapse edidisset germanice Iulium Valerium, hic quidem latine, quantum ego scio, adhuc erat ineditus. Sed enim hac super re quum amicum quemdam doctissimum consuluissem, ex eius ad me literis prorsus deprehendisse mihi videor, Hartliebi interpretationem (quae mihi non est ad manum) aliunde omnino quam ex Iulio Valerio esse expressam.

v. 18. *Adde.* Vide etiam eiusdem Fabricii bibliothecam lat. med. et infim. aetat. cum Mansio T. IV. p. 204.

P. XX. v. 32. *Adde notam:* Qui Iulium Valerium olim prae manibus habuerunt, ii Galli erant, scilicet, ut diximus, Chiffletius, Iuretus, et Caugius. Revera et ambrosianus codex e Gallia petitus fuit. Sic enim in eo scripsit ille qui ambrosianae bibliothecae primus praefuit: » Hunc codicem Ave» nione vehendum curavimus ».

Lib. I. cap. IX. p. 12. *v.* 19. *Adde notam:* Rex Persarum petit a Graecis terram et aquam (sive eius rei pretium) etiam apud Herodotum VII. 32.

Cap. X. p. 15. *v.* 1. *Adde notam:* Raptu archaismus pro raptui.

Cap. XVI. p. 20. *n.* 1. *v.* 21. *Adde:* Alexandrum cogitavisse de adeunda Sicilia et de Romanis imperio suo adiiciendis aiunt quidam etiam apud Arrianum VII. 1.

P. 21. *v.* 1. *Adde notam:* Dionysius Halicarnasseus Antiq. rom. (ed. mediol. an. 1816.) XVIII. 5. ait, ·Q· Aemilium consulem ivisse legatum ad Pyrrhum cum Fabricio et P· Cornelio. Id mihi suspicionem ingerit, bellum Pyrrhi adversus Romanos commutari ab Aesopo cum ficta Alexandri in Italiam expeditione.

Ibidem ad notam secundam adiice: Namque Iulianus Caesar orat. I. in Constant. p. 8 B. dicit Constantinopolim maximam urbem post Romam: quare et illius mentio facta esset ab historico.

Cap. XXVII. p. 35. *vel XXIX p.* 37. *Adde notam* Simile prodigium anguis erumpentis a substructionibus narrat Livius I. 56.

v. ultim. Adde notam: Hoc est vetus illud sacellum Serapidis atque Isidis quod Tacitus hist. IV. 84. ait extitisse ante Ptolemaeorum aetatem in loco cui nomen Rhecotis.

P. 40. *v.* 7. *et nota* 2. *Conferendus hic locus cum libro III. cap. LXVIII. p.* 200. *et nota* 1. *Et quidem si respiceres ad haec Taciti verba hist. IV.* 83. Nec procul (*Sinope pontica*) templum vetere inter accolas fama Iovis Ditis: namque et muliebrem effigiem assistere, quam plerique Proserpinam vocant; *merito putares intelligendam Proserpinam non Isidem in priore Iulii Valerii loco. Sed enim alia Taciti verba quae p.* 200. *n.* 1. *recitavimus Isidem intelligendam omnino confirmant.*

Cap. XXXI. p. 41. *n.* 3. *adde in fine:* Sesostridi nomen est Sesonchosis etiam apud Scholiasten ad Apollon. rhod. IV. 272.

P. 42. *n.* 3. *Adde:* Ex iis qui de antiquitate Serapidis aegyptiaci, longe supra Ptolemaeorum aetatem, scripserunt, neminem legi doctiorem auctore gallicae dissertationis de *Deo* Serapide, cuius viri cognomentum in lexico Anonymorum T. I. n. 1414. dicitur Galliotus.

Cap. XXXIV. p. 45. *v.* 9. *Ad verba* Tractus lualas *adde notam:* De morbis quibus Alexandria obnoxia est lege Hirtium bell. alex. cap. V. Galenum de art. curat. ad Glauc. lib. II. cap. X.

Cap. XXXV. p. 46. n. 2. *Adde:* Cruenta Serapidis sacrificia memorat Macrobius Saturn. I. 7. fumosam coenam serapiacam Tertullianus Apologet. cap. XXXIX.

Cap. LVII. et LVIII. p. 70. *v.* 4. *et* 15. *Nota terminationem* Melampodem, *et LXIII. p.* 78. *v.* 2. *et* 4. tripodam.

Cap. LVII. p. 70. *n.* 1. *Adde:* De Melampode celeberrimo vate lege Plinium VII. sect. 33. XXV. sect. 21. notasque Harduini, et Tertullianum Apologet. cap. XXI.

Cap. LIX. p. 73. *n.* 3. *Adde:* Sic et Symmachus laud. in Gratian. cap. VII. « Cum magno Alexan- » dro mundanam paene militiam philosophorum » comitatus exegit ».

Lib. II. cap. XXVII. p. 113. *n.* 1. *Adde:* Quamquam etiam Suidas Alexandrum triumphasse de Lacedaemoniis ait, tamen arbitror ·I· Valerium Antipatri potius victoriam de Lacedaemoniis conferre studiose in Alexandrum, quamquam hic eo tempore asiaticis bellis procul Graecia occuparetur. Reapse Alexander visus est eius victoriae gloriam Antipatro invidere: quare Antipater cui spiritus regis probe notus erat, ut inquit Curtius VI. 1. « Non est ausus ipse agere arbitria » victoriae, sed concilium Graecorum quid fieri » placeret consuluit. A quo Lacedaemonii nihil » aliud quam ut oratores mittere ad regem lice- » ret precati, veniam defectionis praeter auctores » impetraverunt ».

Lib. III. cap. XXIII. p. 157. *n.* c. *Adde:* Τὸ *g* tamen retineri potest, quoniam legitur constanter etiam apud Palladium *περὶ τῶν Βραχμάνων.*

Cap. XLIX. p. 181. *v.* 20. *Adde notam:* Quasdam Amazones videntur olim militavisse sub tyrannis aut satrapis. Lege Arrianum VII. 13.

Cap. LXVII. et LXVIII. p 200-201. *Ex his rursus locis iure existimes scriptorem huius historiae fuisse Alexandrinum.*

Cap. LXXXIII. p. 216. *v. penult. Adde notam:* De insula quidem solis lege Plinium, VI. sect. 26. Arrianum Indic. cap. XXXI.

Cap. XCII. p. 227. *n.* 2. *Adde:* Et animadverte denuo scriptorem aegyptium. Denique quis dubitet hunc historicum esse aegyptium, quum tam prolixa

hh

mentio apud eum sit Serapidis et Sesonchosis seu Sesostridis?

AD IVLIVM VALERIVM

EMENDATIONES

Praefat. p. XIX. v. 31. Lege Saucticruciue *ubi non est emendatum.*

Lib. I. cap. I. p. 2. v. 6. Siquis pro illi *mavult retinere* sibi, *quod mihi heic et interdum alibi displicebat, nullam in reprehensionem incurret.*

Cap. XXIV. p. 31. Nota in margine sit: Maximarum urbium spatia quae fuerint.

Cap. XXX. p. 39. v. 15. Lege invisitatae.

Cap. XLIV. p. 56. v. 15. Lege iniquitas, *ubi non est emendatum.*

Cap. cap. XXXII. p. 42. v. 10. Codex habet eidem, *sed videtur dicendum* idem.

Cap. XXXIV. p. 45. v. 19. Codex quidem habet grata, *sed lege* graia *potius quam* graeca *quod dixi in nota.*

Lib. II. cap. III. p. 87. v. 18. Codex habet quod, *sed videtur dicendum* quo.

Cap. IX. p. 93. v. 4. n. a. Tò sutentus *videtur probandum.*

Cap. XXII. p. 108. v. 18. Codex habet ritu nostro *non sine aliqua litura. Quare fortasse dicendum* ritu vestro.

Cap. XXVIII. p. 114. v. 15. Codex habet iuxta, *sed fortasse dicendum* iusta.

Cap. XXXVI. p. 124. v. 15. Codex habet compotem, *sed legendum videtur* compotem.

Lib. III. cap. XLII. p. 175. v. ultim. Lege adtrectatueque.

Cap. XLVI. p. 179. v. 3. Codex habet decretum, *sed malim* decorum.

Cap. LVIII. p. 191. Dele notam b.

Extremum monitum.

Itinerarium et Iulium Valerium nunc primum me edere dixi in fronte utriusque Operis. Etsi enim non incuriose quaesivi utrum haec Scripta ante edita fuerint, nondum quicquam eiusmodi mihi in impressis libris occurrit. Amicos etiam perdoctos aliquot quum hac super re sententiam rogaverim, ii pariter nihil se habere exploratum responderunt. Sed enim quia non ignoro multas esse veteres editiones rerum Alexandri, quas mihi omnes oculis usurpare non licet; idcirco lectorem candidum rogo, ne mihi fraudi vertat, siquid forte ante editum doctis viris aliquando videbitur. Illud utique certum est, me ex ambrosiano antiquissimo, quem nemo hactenus tractaverat, codice utrumque Opus diligentibus curis emittere.

RERVM ALIQVOT NOTABILIORVM

APVD IVLIVM VALERIVM

INDEX.

Prior numerus libros, alter capita indicat.

CLASSICORVM AVCTORVM OPERA

AB ANGELO MAIO A. C. D.

EDITA.

·M· TVLLII CICERONIS sex Orationum partes ineditae, nimirum *pro Scauro*, *pro Tullio*, *pro Flacco*, *in Clodium et Curionem*, *de aere alieno Milonis*, *de rege Alexandrino*. Item antiquus Commentarius ineditus, qui videtur ASCONII PEDIANI ad eiusdem Tullii septem Orationes, cum ·C· GRACCHI inedito oratorio Fragmento. Accedunt Scholia minora vetera inedita ad alias quinque Tullianas orationes: nec non Editoris dissertationes et notae, et codicum specimina duo. Mediolani typis Io. Pirotae MDCCCXIV. T. II. 8.° p. 230.

EORVMDEM OPERVM editio altera ad codices ambrosianos diligenter retractata, emendata, atque aucta centum circiter locis: cum descriptione Tullianorum codicum CXLIX, vita Ciceronis, eiusdemque imagine, et duobus codicum speciminibus, aliisque pluribus additamentis. Accedunt Commentationes de editionibus principibus mediolanensibus Ciceronis atque Frontonis. Mediolani regiis typis MDCCCXVII. T. I. 4.° et 8.° p. circiter 400.

·M· CORNELII FRONTONIS Opera inedita latine et graece, cum Epistulis item ineditis ANTONINI PII, ·M· AVRELII, ·L· VERI et APPIANI, nec non aliorum Veterum Fragmentis. Ornatur editio commentario praevio notisque Editoris, quatuor item imaginibus Caesarum, octo numismatibus, et specimine codicis. Mediolani regiis typis MDCCCXV. T. II. 8.° (praeter exemplaria paucissima in 4.°) p. 686.

·Q· AVRELII SYMMACHI ·V·C· octo Orationum ineditarum partes, cum veteris anonymi Oratoris Fragmento, et Pliniani panegyrici variis aliquot lectionibus. Accedunt Editoris notae, et dissertatio de Symmacho, et codicis specimen. Mediolani regiis typis MDCCCXV. T. I. 8.° p. 90.

DIONYSII HALICARNASSEI *Antiquitatum romanarum pars hactenus desiderata*, nunc denique ope codicum ambrosianorum quantum licuit restituta, nempe libri postremi novem qua fieri potuit ratione reparati, graece cum latina Editoris interpretatione et notis et praevia dissertatione, nec non aliquot appendicibus. Editio splendida, litteris graecis quadratis, cum Dionysii imagine ex ambrosiano codice expressa, cumque exemplaribus selectis ac splendidioribus. Mediolani regiis typis MDCCCXVI. 4.° p. 232.

De hoc Opere extat etiam italica Dissertatio Petri Iordani. Mediolani typis Io. Silvestrii MDCCCXVII. T. I. 8.° p. 144.

M· ACCII PLAVTI Fragmenta inedita. Item ad P· TERENTIVM Commentationes et Picturae tres ineditae, cum eiusdem Terentii Vita item inedita. Accedunt ad tres dictas picturas specimen

codicis Plautini, et Editoris dissertatio ac notae. Mediolani regiis typis MDCCCXV. 4.° et 8.° p. 68.

ISAEI Oratio *de haereditate Cleonymi* nunc primum duplo auctior, graece cum latina Editoris interpretatione, dissertatione et aliquot notis, et plurimis variis lectionibus Orationis eiusdem Isaei *de Meneclis haereditate.* Mediolani regiis typis MDCCCXV. 4.° et 8.° p. 68.

THEMISTII PHILOSOPHI Oratio hactenus inedita *in eos a quibus ob praefecturam susceptam fuerat vituperatus*, graece cum latina Editoris interpretatione, adnotationibus, et praevia dissertatione. Accedit eiusdem Themistii Prooemium ineditum orationis funebris in patrem, cum brevibus lacunarum supplementis. Mediolani regiis typis MDCCCXVI. 4.° et 8.° p. 80.

Plauti etc. Isaei et Themistii Opera praedicta uno Tomo comprehenduntur.

PORPHYRII PHILOSOPHI opus ineditum *ad Marcellam coniugem*, graece cum latina Editoris interpretatione et notis ac praefatione. Accedit eiusdem Porphyrii poëticum Fragmentum: tum graecum Scholion Theodori ad Basilicorum librum XLV. titulum VI. de Armeniis. Mediolani regiis typis MDCCCXVI. 4.° et 8.° p. 76.

EVSEBII PAMPHILI *Praefatio et Specimen amplissimum totius Chronici inediti* ex armeniaca in latinam linguam translatum. Accedit PHILONIS IVDAEI *operum nem ineditorum notitia* e codicibus armeniacis petita. Additur graecus Tractatus quidam editus *de virtute* cum nova interpretatione. Mediolani regiis typis MDCCCXVI. 4.° et 8.° p. 114.

Porphyrii, Eusebii etc. scripta uno Tomo comprehenduntur.

ITINERARIVM ALEXANDRI *ad Constantium augustum Constantini magni filium.* Prodit ex ambrosiano codice cum Editoris dissertatione et notis, ac specimine codicis, imagine Alexandri et tabula Itinerarii. Mediolani regiis typis MDCCCXVII. 4.° et 8.° p. 108.

IVLII VALERII *de rebus gestis Alexandri macedonis* libri tres translati ex AESOPO graeco. Prodeunt ex ambrosiano codice cum Editoris notis et dissertatione. Mediolani regiis typis MDCCCXVII. 4.° et 8.° p. 280.

Itinerarium et Iulius Valerius uno tomo comprehenduntur.

SIBYLLINVS LIBER XIV. graece ex ambrosiano codice, cum poëtica Editoris interpretatione et praevia dissertatione ac notis. Accedit Sibyllinus liber VI. et pars octavi cum multa vocum et versuum varietate. Mediolani regiis typis MDCCCXVII. T. I. 4.° et 8.° p. 56.

DIDYMI ALEXANDRINI *marmorum et lignorum quorumvis mensurae*, graece ex ambrosiano codice, cum latina Editoris interpretatione et notis. Mediolani regiis typis MDCCCXVII. 4.° et 8.°

ISOCRATIS Oratio *de permutatione.* Latine scilicet primum exhibetur ea pars ingens quae ab Andrea Mustoxidu nuper erat graece edita, eademque notis et praefatione illustratur, et novo codicis ambrosiani collatione emendatur, additis quatuor appendicibus. Mediolani typis Io. Pirotae MDCCCXIII. T. I. 8.° p. 148.

Hi libri in aedibus bibliothecae ambrosianae Mediolani prostant.